د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه

امان الله خان ــ د افغانستان د خپلواکۍ ستوری

Ketabton.com

د پولادي امير

تر سيوري

لاندې

PROPERTY OF ACKU 11883

PROPERTY OF ARIC Established 1989

ليكوال:
فرانک . اې . مارتين

ژباړن

محمد معصوم هوتک

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

کتاب پیژندنه:

د کتاب نوم :: د پولادي امیر تر سیوري لاندې

لیکوال :: فرانك.اي.مارتین

ژباړن :: محمد معصوم هوتك

خپرندوی ::د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه - جرمني

د خپرېدو لړ :: ۵۷

چاپ شمېر :: ۱۰۰۰ ټوکه

چاپ نېټه :: ۲۰۰۴م/۱۳۸۳ل

چاپځی

دانش کتابتون، قصه خوانی بازار، پېښور

Tel/Fax:091-2564513/E-mail:danish2k2000@yahoo.com

د خپرندویې ټولنې یادښت

"د پولادي امیر تر سیوري لاندې" د فرانك مارتین هغه په زړه پورې اثر دی چې د افغانستان د معاصر تاریخ د یوې ډېرې مهمې دورې (د امیر عبدالرحمن خان او امیر حبیب الله خان د واکمنۍ د دورو) په هکله لیکل شوی دی او سره له دې چې په افغانستان کې په هغه وخت کې د یو بهرني مهم کارکوونکي او ماهر د خاطراتو بڼه لري، خو د دې په څنګ کې د اسې نویو او په زړه پورې موضوعګانو ته اشاره لري، چې تر اوسه یې په بل ځای کې څرك نه دی لګېدلی او له همدې کبله د افغانستان د معاصر تاریخ څېړونکیو او مینه والو ته د لوستلو او استفادې وړ دی.

د دې تاریخي اثر پښتو ژباړن ښاغلی محمد معصوم هوتك، د پوره ستاینې او کوروداني وړ دی چې د غه کتاب یې په روانه او خوږه پښتو ژباړلی او د نورو ډېرو علمي کارونو او د پښتو ژبې د علمي کولو او شتمنېدو په لاره کې د خپلو نورو هلو ځلو په څنګ کې یې د اسې یو اثر پر ژباړه هم پوره ډېر وخت تېر کړی دی.

د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه، ځان نېکمرغه ګڼي چې د غازي امان الله خان د واکمنۍ او د افغانستان د خپلواکۍ د پنځه اتیایمې کالیزې په مناسبت، د "غازي امان الله خان ـ د افغانستان د خپلواکۍ ستوری" په نوم د

علمي ـ تاريخي سيمينار په ويا ړ دا او داسې يو شمېر نور خورا مهم تاريخي آثار خپروي او د ګران افغانستان د تاريخ مينه والو هېوادوالو ته يې وړاندې کوي.
مــــورږ د دې اثر د قـــــد رمـــــن ژباړن د لا زياتو برياوو هـــــيله کوو او خپـــــل هېوادوال د دې اثر لوستلو ته رابولو.

په درناوي

د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه
جرمني ـ د کولن ښار
د ۲۰۰۴ ع کال د مارچ دولسمه
د ۱۳۸۳ ل کال د کب ۲۲

دژباړونکي يادابنت

د ۱۸۸۷ م کال په سرکي اميرعبدالرحمان خان (۱۸۸۰ ـ ۱۹۰۱ م) له يوه انګرېزمهندس سرتوماس مارټين (۱۸۵۰ ـ ۱۹۰۶ م) Sir Thomas Martin سره په افغانستان کي دصنعتي کارونو پرسر موافقه وکړه . نوموړي مهندس خپل استازی سر سالټر پاين Sir Salter Pyne کابل ته ولېږه . سالټر پاين ، چي وروسته په کابل کي په مسټر پاين سره مشهور سو ، تر مسيو ژيروم فرانسوي وروسته لومړنی اروپايي دئ ، چي د افغان و انګلس تر جګړي وروسته په کابل کي استوګن سو (۱).

مسيو ژيروم د هغه سفربه ترڅ کي له اميرعبدالرحمان خان سره وپېژندله ، چي نوموړي امير په ۱۸۸۴ م کال له لارډ ډفرين سره دکتلو په نيت راولپنډۍ ته کړی و. امير ورته بلنه ورکړه ، چي په کابل کي دصنعتي کارخانو په جوړولو کي مرسته وکړي . نوموړی مهندس کابل ته راغی او له خان سره يې د کريم بخش په نامه يو هندی ، چي دبرېښنا ماهر و ، راووست . مسيو ژيروم څه موده په کابل کي پاته سو او وروسته دامير په حکم د خينو سامانونو دپېرودلو له پاره هندوستان ته ولاړ . د پولك و خلوېښت زرو هندي روپيو په بيه يې سامانونه وپېرودل او کابل ته يې راولېږل. خودده دژوند و مرګ پته ورکه سوه او امير وايي ، چي له زيات تلاښ سره سره بياهم څرګنده نسوه ، نوموړی ژوندی دئ که مړ ؟ (۲)

---

(۱) مسټر پاين لومړی وار د ۱۸۸۷ م کال داپرېل په سر کي کابل ته ورسېد . څو مياشتي يې تېري کړې او بيرته انګلستان ته ولاړ . (دافغانستان پېژندنه دمسټر پاين راتګ د۱۸۸۹م کال په پېښو کي راوړی دئ) نژدې يو نيم کال وروسته دوهم وار بيرته کابل ته راغی . په دې وار راتګ کي ورسره دغه کسان ملګري وو : جان الفرېډ ګرې John Alfred Gray. مسټر سټيوارټ Mr.Stewart او مسټر ميډليټن Mr.Myddleton . دوی درې واړه انګرېزان وو . جان الفرېډ ګرې دامير جراح و . خپل دسترګو ليدلی حال يې په يوه پنډ کتاب کي بيان کړی دئ ، چي At the court of the Amir نومېږي او په ۱۹۰۱ م کال په لندن کي چاپ سوی دئ .

(۲) تاج التواريخ ـ دوهم ټوك ـ ۱۷ مخ ـ لاهور

سالتېر پاین د مسیو ژیروم فرانسوي لخوا رالېږل سوي ماشینونه په کار واچول . په هغو کي د ترکاڼي ، برمه کارۍ ، ولډنګ کارۍ ، اړې اورنډې د ستګاوي شاملي وې . ددې پرځنګ یې د توماس مارټین دشرکت په نمایندګي یې یوه جبه خانه ، یوه ضرابخانه (دسکو وهلو دستګاه) او نور نوري دستګاوي او ورکشاپونه جوړ کړل ، چي ورروسته بیا دغو ورکشاپونو یو شمېر عصري صنایع منځ ته راوړل . ویل کېږي چي نوموړي مستر پاین د سر مارټیمر ډیورنډ له هیات سره چي د افغانستان د جنوبي او ختیځي پولي د ټاکلو لپاره په ۱۸۹۳ م کال کابل ته راغلی و ، ډېره مرسته وکړه او دافغانستان په امیر یې د انګریزي هیات خبري ومنلې. (۱)

امیر عبدالرحمان خان له سر توماس مارټین سره ټینګي اړیکي لرلې اوامیر ورته دهغه هیات دسربڼتې کار په لاس ورکړ ، چي لندن ته دده د دوهم زوی شهزاده نصرالله خان دسفر ملګری و . شهزاده نصرالله خان د ۱۸۹۵ م کال په اپریل کي له کابله روان سو او د مي له څلېرویشتمي څخه بیا د دسمبر تر دریمي پوري په لندن کي و . شهزاده له انګلستان سره دمستقیمو ډیپلوماټیکو اړیکو د ټینګېدو په نیت دخپل پلار امیر عبدالرحمان خان لخوا هغه هیواد ته استول سوی و. امیر که څه هم پخپل دغه مقصد کي بریالی نسو ، خو له سرتوماس مارټین سره یې مناسبات بیاهم دوستانه پاته سول او دپوره باور وړ یې و . له شهزاده نصرالله خان سره کابل ته دراستنېدو په وخت کي دنوموړي توماس مارټین کشر ورور فرانك مارټین Frank . A . Martin ملګری و(۲) . داشخص زموږ دهمدې کتاب لیکوال دئ ، چي په کابل کي د سر سالتېر پاین پر ځای د کارخانو او ورکشاپونو د سرانجینیر په توګه ټاکل سوی و . فرانك مارټین د پاټریك ویلیام مارټین Patrick William Martin کشر زوی کېدی .

---

(۱) فراهي ـ غبدالغفار ـ افغانستان د دیموکراسی او جمهوریت په کلونوکي ـ ۲۴ مخ ـ اول چاپ ـ امریکا ـ ۲۰۰۱ م

(۲) سردار نصرالله خان دخپلو دغو پېښو لیدنو کتنو رساله ولیکله او په کابل کي چاپ سوه . خو امیر عبدالرحمان خان د خینو مصلحتو له مخي نشر نکړه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

پلار یې دانګلستان دبرمنګهم ښار دځرمنو دصنایعو څښتن و . مشر ورور یې، سر توماس مارټین په ۱۸۷۴ م کې دهندوستان دکلکتې په ښار کې یو صنعتي شرکت پرانیست . دغه شرکت ته په ۱۸۸۹ م کال دبنګال داوسپنې او پولادو دکمپنۍ سرپرستي ور دغاړې سوه او تر هغه وروسته یې په هندوستان کې داورګاډو دپټلیو په غزولو کې درنه ونډه واخیستله . دغه راز یې دکلکتې ښاروخواکلیو او د اله آباد ، بنارس ، کانپور ، لکهنو ، اګرې او ســــــرینګر (کشمیر) ښارونو ته دچښلواوبو رسولو پروژې بشپړې کړې .

لکه وړاندې چې مو یادونه وکړه ، سرتوماس مارټین په هند کې دکابل دامیر، عبدالرحمان خان داستوګنې په وخت کې دنوموړي امیر پاملرنه خانته واړوله او ورسره اشنا سو . (۱) ددغو دوستانه اړیکو اغېزه وه ، چې زموږ دهمدې کتاب مولف فرانک مارټین یې دکابل دورکشاپونو سرانجنیرۍ ته ورساوه او په کابل کې بیا ددغه خیرک او متشبث انګرېز استوګنې ددغه کتاب ، چې ستاسې په واک کې دئ ، دلیکلو زمینه برابره کړه .

فرانک مارټین هم کابل ته دوه واره راغلی دئ . لومړی وارسفر یې په ۱۸۸۹ م کال کې و او دکابل دورکشاپو په څنګ کې یې داستوګنې له پاره ځای ورکړی و . (۲) دوهم وار ، لکه وړاندې چې مو ولوستل ، له شهزاده نصرالله خان سره یوځای راغی . دوهم وار یې دخدمت ټوله موده څه دپاسه اته کاله وه ، چې په دې موده کې دامیر عبدالرحمان خان دپاچهۍ شپږ کاله او دسراج الملت والدین امیرحبیب الله خان دواکمنۍ دسرکلونه شامل دي . فرانک مارټین دامیر عبدالرحمان خان په دربارکې دپوره عزت څښتن و . له درباریانو سره دومره زیات محشور و ، چې ان دهغوی د کورنیو مسایلو او خپل منځي دښمنیو او رقابتو په باب یې ښه پوره معلومات درلودل . نوموړی ګرځنده سړی و او دکابل ښاروخوا سیمې یې ټوله تر پښنو کښلې وې . دعادي خلګو او د کوڅو و بازار په حالاتو ښه سم بلد و . په پارسي او اردو یې خبرې کولای سوې

---

(۱) جورج سمیت ـ د ډیکشنري آف نېشنل بیوګرافي ـ لومړی ټوک ـ ۵۷۸ مخ ـ اکسفورډ .

(۲) وګورئ : دهمدې اثر لسم څپرکی .

. نوموړی دخپل مسلك انجنیری پر څنگ هنرمن سړی هم و. دکتاب په منځ کي ځیني تصویرونه دده په هنرمنو گوتو انځور سوي دي .دده دکتاب تر لوستلو وروسته سړی ویلای سي ، چي فرانك دهغه وخت دکابل او دهغه ځای د دربار او درباریانو په معرفی کي په بشپړه توگه بریالی لیکوال گڼل کېدلای سي . دده دکتاب ځیني برخي داسي ترخه حقایق دي ، چي لوستل به یې درانه تمام سي . خو ما یې په دې نیامت ژباړلو او خپرولو ته ونهنگل ، چي زموږ دهیواد اوسنی حالت هم تر دوه ویشت کلني جگړي او کډوډیو وروسته د امیر عبدالرحمان خان تر واکمنی وراندي شرایطو ته ورته دي . زموږ دهیواد اقتصادي و سیاسي و ټولنیزه شېرازه دهماغه وخت په شان ورانه سوې ده اود هیواد اوسېدونکي د مطلقي خپلسری او بې قانونی په حالت کي ژوند تېروي . زموږ راتلونکو مشرانو ته دغه شان وران ویجاړ هیواد ور دغاړي سوی دئ، لکه امیر ته چي په غاړه کي ورلوېدلی و .ددغه اثر لوستل به له درنو لوستونکو سره مرسته وکړي ، چي دخپل گران هیواد دتاریخ له یوې داسي مرحلې سره اشنا سي ، چي وگړي یې دنن په شان دخپلي بقا و فنا له ستونزو سره مخامخ وو .

دافغاني تاریخ په باب بهرنیانو په تېره بیا انگرېزانو بېنه ډېر آثار کښلي دي . له دغو آثارو سره له هغو کسانو پرته ، چي په لویدیځ کي ورته داستوگني زمینه برابره سوې ده ، نور افغاني څېړونکي په پوره اندازه اشنا نه دي . زما په فکر ددغو آثارو ژباړل له هغو کارونو څخه دي ، چي په بهر کي داستوگنو افغانانو پر غاړه پراته دي . ما دهمدې اړتیا له مخي په داسي حال کي دغه کار ته ملا وتړله ، چي نه له انگرېزی څخه دترجمې اوږده سابقه لرم او نه پوره صلاحیت . خو بیا مي هم له خان سره پتېیلې ده. چي که پاك خدای توان او حوادثو فرصت راکړ ، له خپل وس سره سم به ددغو آثارو په ژباړلو کي برخه اخلم . داکتاب چي ستاسي په واك کي دئ ، دهمدې ژمني لومړی محصول دئ . دکتاب ژباړه مقیده نه ده او مطالب په آزاده توگه ژباړل سوي دي . لمنلیکونه یې ما پر زیات کړي دي . دترجمې په ځینو برخوکي زما مشر زوی ذکي هوتك مرسته کړې ده او دټایپ ستونزه یې گران سعید لودین پر خان ومنله . دواړو ته د نېکمرغه ژوند دوعا کوم . زه دغه راز د پاك خدای (ج) له دربـــاره څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

غواړم ، چي افغانانو ته دخپل کور بیرته ودانولو، د استقلال او خپلواکۍ دساتلو په لارکي يې توفيق ورکړي. آمین .

محمدمعصوم هوتك

تورنتو ـ کاناډا

دمارچ دوولسمه ـ ۲۰۰۲ م کال

لومړی څپرکی

د مارش حکم ـ سرتېري او ساتونکي ـ پربوده وو (خاروېو) باندي دمالونوچلولوچلند ـ دکمپونوبیان ـ مارشونه (مزلونه) ـ په کلیو اوښاروکي د سردارنصرالله هرکلی ـ د ښتو بیان ـ کندهار ـ امیر او هغه ملا چي دکندهار بست ته یې پناه وړې وه .

د ۱۸۹۵ ع کال په دوبي کي افغان شهزاده نصرالله (۱) د درو څلورو میاشتوله پاره دانګرېزي حکومت مېلمه و او مخکي له دې چي دسمندرله لاري کراچي اوبیاپه اورګاډي کي چمن ته چي افغان پولي ته نژدې دبلوچستان کویټې پر لور د اورګاډي تم ځای دئ ، ولاړسي ، د بیرته ستنېدو سفر یې په پاریس ، روم او ناپلس کي په لنډ تم کېدو سره نور هم خوندور سو .

شهزاده ته د اورګاډي په سټېشن کي دکویټې دسیمه ییزآمرجنرال سربرون General Sir Brown اونوروافسرانواوسرکاري مشرانوله خواهرکلی ووېل سو ، چي وروسته بیاد پولي په اوردوکي خپل کمپ ته ولاړ ، په کمپ کي هغه شمېرعسکراوشهزاده ملګري ورسره یوځای سول چي دامیرله خوادده دسفردملګرتیاله پاره رااستول سوي وو ، زه (فرانك مارتین ـ م . هـ) له شهزاده سره (په انګلستان کي یې دی په دغه نامه باله) له هغه وخته ملګری سوی وم چي له لندنه رارهي سو اودغه رازدکندهارله لاري ترکابله پوري داس په سپرلي ورسره وم اوکله چي یې په دابله ورځ وختي له کمپه حرکت کاوه ماورته یوه دملازمینوټولی جوړه کړه . داکتوبرپای نژدې کېدونکی اوفصل پرتمامېدوچي موږ سفرپیل کړ ـ خودغه ورځ ډېره توده وه اوځومره چي وړاندي تللو ، هومره پسې تودېدله. له شهزاده سره دسپرو ملګروآسانودوړو وریځي جوړي کړي وې اودې کارنورهم تموښ(sultry) جوړکړ اوسفریې ستومانوونکی کړ.

دښت ډېروچ ښکارېدی . شاوخوایې د ریګوغټ اوبې وښومیدانونه اودلته وهلته یکښې داغزیوبوټي وو ـ ځای په غټې ډبري هم له مخکي راوتلي وې اولرځه لیري یې لوڅي شاګی اوډبرین غرونه پراته وو . د لمرسوځنده وړانګوله ریګواوډبروځخه پخپله دلمرتبی جوړه کړې وه . له چمن څخه تـــــر کندهارپوري

سړک نسته خوله پخواڅخه دکاروانودتېرېدلوله امله پرمخکه باندي لاري جوړي سوي دي چي پرخنډه يې خای خای داسانواوښانوسپين هډوکي پراته وو . خوبيا هم شهزاده اوملازمينو يې په خوشالی سره لاري وهلې څکه دوی د يوه بهرني سفرله ټولوخطرونوڅخه روغ رمټ راستانه سوي وو اوکابل ته په رسېدو سره يې خپلو دوستانوته دعجايبوسيمواوعجايبودودونو او رواجونو ډېري کيسې لرلې.دغه رازيې له دغوسيموڅخه له ځانوسره داسي توليدات راوړي وو چي هم سوغاتونه کېدلای سوای اوهم دسوداګری اوډېري ګټې مالونه .د شهزاده په مخکي داوزبکودسپروسرتېرو(Lancers) دوه قطاره يوله بل څخه لرشانته ليري روان وو اولږ څه وروسته يې په دواړوخواووکي په اوزبکوپسې د شاهي رسالې د ساتونکودوه قطاره وو. دوی توري اوکارابين توپک درلودل اوترنوروپې جامې هم ښې وې اوپه هغه پسې بيا سپاره عسکروچي شکېدلي جامې يې اغوستي وې اووحشي څېرې يې لرلې ، البته دومره وحشي نه لکه اوزبک چي دپسود پوستکوخولی(busbies) يې پر سر، وربښتان يې پرمخونوراايله کړي اوڅېرې يې لا ور وحشي کړي وې . دسپروسرتېرودوه قطاره ښايي له پوځي نظره سم نه وي خوسره له دې هم د اړتيا په وخت کي ډېرګټورښکارېدل.

ترټولوړاندي يوسړی روان و. دآس پرځين (زين) ښاندي محلي ډول ورته پروت اوداسانودپښولېه بړغ سره سم يې په پرله پسې توګه ډباوه . دادود (رواج) د شاهي کسانود تېرېدلواورسېدلو ښکارندويي کوي.

دشهزاده اړخ ته يوسړي په منډه څغستل په لاس کي يې سترزرين سايوان(چتر) وچي دلمرد سوځنده وړانګومخه په نيول کېدله اوشاوخوايې پلي ساتونکي وو ترهغولږڅه وړاندي بيانوريلي ساتونکي له (اضافي) اسانوسره روان وو. دسپروخدمتګارانوشاته دخانانواوقومي مشرانوهغه ډله وه چي له شهزاده سره ملګري وو. زه هم ددوی په منځ کي وم اوپوهېدلم چي ددوړو په اوريځوکي سپرلوڅه رازښکاري . مخ له خولوډك اودوړي باندي خيشتې پرتې ـ دومره غليظي دوړي چي اسانوپکي لارنه سوای ليدلای اودم وګړی به يې پرډبروباندي نوکان خوړل.

دلاري په اوږدوکي ترموروړاندي اووروسته پــــه يوڅه ليري واټن کي

داوښانو او ډېر ډېر ډابوګانو لیکي رواني وې پر هر یوه باندي له ډېرو ډېر ډک بارونه باراو جلوونه یې د پلیو خلکو په لاس کي وو. په بارونو کي ددغه کوچني لښکرخېمې او سامانونه وو. د بوده وو (ښاروېو) له هري لیکي سره یو سپور عسکر (سوار) رهي و. دده وظیفه پر لاري باندي دېښځایه ختنېدو مخنیوی او راتلونکي کمپ ته د بارونو سلامت رسېدل وه. زیاتره بارکښ ښاروي دمالونو دوړولو راوړلو د سوداګر (کریه کښانو) ملکیت و او دا هغه کسان دي چي موقع ورته برابره سي ترکوچني ګټي لاهم نه تېرېږي.

زه دېرخوبښ سوم کله چي مي واورېدل، شهزاده ترغرمې وروسته دچایو چښلو له پاره دتم کېدو امرو کړ. ښکه خوله مي دګرمۍ او دوړو له امله سره نښتې وه او بدبوی یې تېز. موږ ټول دېوې کوچنۍ شاګۍ (غونډۍ) څنګ ته له اسونو راکښته سوو او دچایو ترد مېدلو پوري خدمتګاران او عسکر هماغه شان سپاره ولاړ وو، ښکه دوی هغه کسان دي چي ستړیانه پېژني. دچایو ترچښلو وروسته، شهزاده ماته سګریټ تعارف کړل او زه بایدووایم چي نوموړي دسفرپه ترڅ کي پر ما ډېره پاملرنه کوله او را باندي مهربان و. ده خپلو ګندونکو ته امرو کړ چي زماله پاره پوست لرونکي بالاپوښونه (پوستینان) جوړکړي. ده ویل چي انګریزي کوټونه دهغې سختي یخنۍ له پاره مناسب نه دي، چي موږ ته په راتلونکي کي ګوري او ما دده دغي پرځای پاملرني له امله مننه ترې وکړه. شهزاده پخپل هیوادکي هغه رازکورټ نه ولکه په لندن کي چي افغان شهزاده و. دلته دی یو ښېل شخصیت و.

له یوې لنډي دمې وروسته مارش بیاپیل سو او دکمپ ترسېدو پوري یې دوام وکړ - ماښیني سپرلو ډېرخوندوره وه ښکه ګرمی لږ او لارېرکلکه مخکه باندي وه، دوړه بیخي نه لیدل کېدله.

دټولو هغو کلیو او سېدونکي چي زموږ په لار کي وو، دډېر والونو مخې ته راغونډ سوي وو چي شهزاده او ملګري یې وګوري. دکلي مشران ترنورو مخکي ولاړ وو او کله چي به شهزاده ورنږدې سودوی به خپلي بګړۍ په دواړو لاسو کي ونیولې او ده ته به یې دښه سفر دوعا وکړه. دزیاترو کلیو په مخ کي به یې دلاري پر دواړو خواو او وړدې لګړي په مځکه کي ښخي کړي وې او دلګړو څوکي به دلاري

په پساره په یوه تناوسره تړل سوي وې، دتناوپه مخ کي به یې په ټوکرانوکي پېچل سوی قرآن مجید خوړند کړی و. شهزاده اوملګري یې چي به ترقرآن مجید لاندي تېرېدل ـ هغ ٔ به یې په ښي لاسومسح کړاوبیابه یې هغه لاس خپلو سترګو، خولو اوخګرونو (ټټر) ته وړ اوبیوه لنډه دوعابه یې کوله . تردې وروسته به شهزاده دکلي له مشرانوسره تم سو، خبري به یې ورسره وکړې اوترهغه وروسته به یې بیاخپله لاروهله . زموږسره دوې درې باجه خاني ملګري وې اوهرکمپ ته به یې دشهزاده په رسېدوسره لویه سلامي (Royal Salute) په داسي حال کي ږغول،چي دی به یې مخ ته تېرېدی . کله چي به یې له کمپه حرکت کاوه، همدغه عمل به تکرارېدی. په هرکمپ کي به دغه رازیوه لویه ماښامنی(شامیانه) برابرېدله اوهلته به نوده دربارکاوه اودشاوخواسیمي ټول مشران به په دې نیامت پکښې ناست وو چي یابه یې دشهزاده سلام کاوه اویابه یې هغوخلکوته دخوراکي موادو او وښوبرابرولوله بابته پیسې ترلاسه کولې،چي دشهزاده دورتګ له پاره به یې هرڅه مخکي له مخکي تهیه کول.

په زیاتروتم خایونوکي به هغه کسان راغونډسوي وو،چي خپلوان اودوستان یې انګلستان ته تللي او دوی یې دکتلوغوښتونکي وو. افغانان وارد واره په چمن کي په خپلودوستانوخبرسول. دوی له خپل دوست سره په لومړی کتنه کي هغه درې واره په غېږکي نیسي ، یووارښې خواته بیاکیڼ ته اودوهم واربیاښی ته ، اووروسته نودپوښتنواوخوابونواوږده لړی پیل کیږي. تررو غبږ وروسته چي څوک د دوی مینه ناکي پوښتني یا ژړاوي چي معمولادخپلوانودمرګ د خبر د اورېدلو یا ددوستانواوخپلوانودلیدلودخوښی له امله اوري، ډېره اغېزه پرکوي اوپرې متاثرکېږي.

دچمن داورګادی په تم ځای کي مي دشهزاده یومامور (کوتوال) په داسي حال کي په سترګه سوچي له اورګاډی څخه یې دمالونواوبارونودراکښته کولواوخلاصولوسرپرستي کوله. دی دانګلستان په سفرکي له شهزاده سره مل و. کوتوال پر صندوخانوناست واوخوراخواشینی ښکارېدی . ده په اردوژبه ښه سمي خبري کولای سوې اومایې دستونزي پوښتنه خني وکړه . له خولې ئې اسوېلی ویوست اووې ویل همدااوس یې واورېدل،چي ورور یې پــــه کابل کي بندي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوی دئ . اوس دده دښمنان، پدرلعنتان دده دوورلره زوال څخه ګټه اخلي او غواړي داميرذهن دده په وړاندې مسموم کړي. ده ته داهم ويل سوي چي که کابل ته ستون سي اميربه يې غالبا ووژني . ده وويل چي دبرچورت يې وهلی اودې نتيجې ته رسېدلی دئ چي ښه به دا وي ، بېرته کراچي ته ولاړسي او هورې له خينودوستانوسره ترهغوپاته سي ترڅووکولای سي بيرته خوندي هيواد ته ستون سي. ده له ماڅخه وغوښتل چي په بل اورګاډي کي ور سره په بيرته تګ کي مرسته وکړم .

زماله خوابه دکابل ديوه لوی ماموربه تېښته کي مرسته کول اميرته يوه بده پيلامه وي خوداهم سخته ده چي له يوچاسره دي دمرګ په تېښته کي مرسته ونه سي. په داسي حال کي چي ويل مي زه به فکرپکښې ووهم اوداورګاډوبه باب به پوښتنې وکړم ، له ده څخه رهې سوم .حيران دې ته وم چي څرنګه داستونزه په سمه توګه اواره کړم . دامي معلومه کړه چي ترماښام دمخه به بل اورګاډی نه وي . مور په دغه وخت کي افغان پولي ته نژدې خپل کمپ ته نژدې سوي وو، څرنګه چي په دې برخه کي دسملاسي ګام اخيستلواړتيانه وه، ځکه مي نو سمدلاسه څه ونکړل خو کار مي په پام کي ونيو .

دغرمې دډوډۍ پروخت هغه انګريزي ژبی راته راغی چي دسورسات اوبه چمن کي دشهزاده دهرکلي په ارتباط دنوروچارومسئول ؤ، راته وې ويل چي کوتوال دخپلي تېښتي په باب ده ته هم مراجعه کړې ده او زياته يې کړه چي دی بايدڅه وکړي؟ ماته څرګنده وه چي زمورله وسه سمدلاسه څه پوره نه وه . ځکه مي نوپرده ټينګاروکړچي هيڅوک بايدپوه نه سي چي مور ددغه سړي په تېښته کي شريك يو او ده ته مي هغه بدتاثروښودچي پراميرباندي به وسي . حکومت به بې له شکه معلومات وکړي اوموربه ملامت سو. دی ولاړخوبيرته له کوتوال سره راغی، له هغه سره يې په فارسي ژبه، چي زه يولږڅه په پوهېدم ، اوږدې خبري وکړې . زمايقين دئ چي دی يې هڅاوه په هماغه ورځ افغان کمپ ته ورسره ولاړسي اوبه شپه کي يابه دابله ورځ بېرته راوګرزي اوخپل ډفربه وربرېږدي چي په کراچي کي ورسره وګوري . په هرصورت ، کله چي زه په هغه مازيګر د افغان کمپ پرلور وخوځېدم، کوتوال راسره و او مـــور کمپ ته يوځای

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورسېدواوپه دابله ورځ چي مود کندهارپرلورتګ ته خانونه سمبالول، کوټوال دشهزاده دملازمینوپه ډله کي و.

وروسته له هغه، که څه هم شهزاده ته له کندهاره حکم وسوچي کوټوال به کابل ته لاس تړلی ورولي، خوده له امیرسره سوله وکړه اودڅه وخت له پاره یې له خپلي څوکۍ څخه ښه پوره خوندواخیست، خلك به یې په وحشیانه توګه شکنجه کول اوزول اودبډواوشوکماری له لاري یې خپله پانګه زیاتوله.اته کاله وروسته چي مړکېدلی ، څولکه روپۍ یې درلودې.دمرګ په ورځ یې ماواورېدل چي ځني عسکرله دې امله اندېښمن وو ،چي دده روح به په هماغه شپه په دوزخ کي مکوټ سوی وي . ماته دزړګونودغه رازاندېښنواوتسلیت ناموچورت را ولوېد او په دې هم پوه وم چي ماله ده سره څه وکړل؟ عسکروچي دده دبرخلیك په باب اټکل کاوه، هغه ناشوني نه ښکارېدې .

دافغانانوله عقایدوسره سم دانسان له روح سره دښخېدوپه هماغه لومړۍ ورځ حساب وکتاب کېږي له دې امله به نوعسکروده دلومړۍ شپې حساب وکتاب په باب خپله خوښي څرګنده کړې وي.

دهروارتم کېدلوکمپ ډېرپرتمین ښکارېدی اودیوې ستري غونډي په شان ایسېدی . ځکه دشهزاده اودهغه دملازمینواړخو ته عسکرو، د باروڼو او څارویو مسئولینو، چي هغه پخپله یوه لویه ډله وه او یوازي داوښانومسئولین یې پنځه سوه کسه کېدل، دغه رازخېمو، اسانواواوښانویوه پراخه سیمه نیولې وه. ترماښام وروسته هرځای اورونه بل وو اوخلکوخپل خواړه پخول هراوروټاکلې اندازه سړي لرل چي عموما دلوښوپه برابرولواودپخلي په تنظیمولوبوخت وو. ځیني نوروبه شاوخواڅنګونه اچولي یابه ولاړ وو او دهغي شیبې په انتظاربه وو، چي کله به هرڅه تیارسي اودوی به نورڅملي.

په کمپ کي ډېرشخول نه و او په زوره چیغي خوکورت نه وې، ځکه افغاني ډله دنړۍ ترټولومنظمه اوخاموشه ډله ده ، خودافسرانوداوامروډغونه دغه رازله نابلده اسونوسره دنوراسونودجنګ شیشنی (هره شپه به ورك آس لیدل کېدی) ، د اوښانو بړهار، په پښتو ژبه دګزمه عسکرو د خبرداري اوازونـــه او د وخت د

شهزاده له کندهاره کابل ته دتللو په حال کي (دمولف رسامي)

اعلامولو له امله د نغارو ړغونه اورېدل کېدل. زماپه یاددي یوه شپه، اصلا یو سهار په خړه دنغاروساتونکی خوب وړی و اوناڅاپه راویښ سو. ژړژړیې پرله پسې شپاړس واره نغاره ووډبوله ، په داسي حال کي چي هغه صرف دشپې یوه نیمه بجه وه! زه نه سم ویلای چي دابه دشوګیری نتیجه وه اوکه به هغه سړي فکرکاوه چي یوڅه زیات فعالیت به دده زیاته بیداري وښیي.

موږکندهارته په څلورو ورځو ورسېدو، یوازي یوه ورځ موښه اوږد مزل وکړ. نوري ورځي موددوی په اصطلاح "شاهي مارش" کاوه چي د"کاروان له مارش" سره بیخي ډېرتوپیرلري، شاهي مارشونه دخلکواونوروشیانودشمېرپه لحاظ لنډ مزلونه وي.له یوه کمپ څخه تربل پوري واټن معمولا دیوڅوساعتوسفردئ . اسان په سفرکي په یوه متحده الشکله سرعت سره ځي، چي دچټك تګ اوډوبلي (Jog trot) ترمنځ وي .دوی همداسي روزل سوي دي. په ځیني حالاتوکي کولای سي په یوه ورځ کي پنځوس شپېته میله لاروهي - که څه هم رواجي تګ داسي نه وي اوبې له ضرورته یې په دومره چټکي نه ځغلوي . که دلاري غرونه، دمنظم سړك نشته والی اوداسانواندازه (په منځنی توګه دیارلس ترڅورلسوپوري) په پام کي ونیول سي . نودایوه مناسب واټن دئ چي موږ وواهه.

په افغانسان کي دوی دواټن (فاصلې) یوواحدلري چي(کروه) یې بولي او ویل کیږي چي یونیم انګریزي میل سره برابردئ .خوځرنګه چي د «ګز» یعني (Yard) ټاکلي شمېرنسته څکه نوله فردي سلیقې سره سم بېلابېل اوږدوالي ورته ټاکل کیږي. ماته یووخت دشهزاده پرلاس دامیرفرمان راغی چي په هغه کي یې په ګزه اوکروه سره دسړکونودفاصلې ښوولوله پاره دیوې ګرځنده وسیلې دجوړولوغوښتنه کړې وه اوماشهزاده ته ولیکل چي په کروه کي دګزونودشمېرپه باب معلومات راکړي چي زه بیا دهغه له مخي لازم څرخ ترتیب کړم. ده خواب راکړ،چي معلومات یې وکړل اوبېلابېلوخلکودومره متفاوت شمېرورکړی دئ، چي دی مجبور سوامیرته دیوې معیاري اندازې دټاکلوپه باب لیك ولېږي خوپه دې ترڅ کي امیرناروغ سواوموضوع همداسي معلقه پاته سوه اوهماغه نااندولي تراوسه لاسته . اوسني امیرفاصلې په یارډ اومیل سره اندازه کوي.

یووخت له کابله پېښورته تلم له اوو، اتوساعتوسپارلی وروسته مي له خپل ملگري(سوار) څخه دهغه کلي دفاصلې پوښتنه وکړه چي زمورخیال و، پکښې واړوو. څوک چي پراس څوساعته مزل وکړي معمولا یې تلوسه وي چي پوه سي څومره به لاوړاندي خي ـ ده راته وویل یویادوه کروه وړاندي دئ خوموږله درې ساعته مزله وروسته کمپ ته ورسېدو. له دې وروسته به مي نودواټن پوښتنه دساعتوپه حساب کوله اوهغه ډېره مایوسوونکې نه وه.

کندهارته چي لاڅومیله پاته وه، دشهزاده مخي ته دسیمي عمومي آمراومهم افسران چي یوځه لیري لاله اسونوراکښته سوي وو، سرتورسرونه راغلل. کله چي ورته راورسېدل، پښې یې ورمچ کړې اووروسته یې دده لاس پخپلولاسوکي ونیو، پرسترگویې کښېښوا ومچ یې هم کړ. داخپل مشرته دهرکلي ویلو او وفادارۍ ځرگندولوافغاني دوددئ. ښارته نږدې دقشلې عسکرله توپخانې سره یوځای لیکه ولاړوو. اووروسته یې په داسي حال کي چي شهزاده تېرېدی، دډزوشاهي سلامي وکړه. وربسې شهزاده عسکرمعاینه کړل اویوڅوخبري یې هم وکړې چي دټولوافسرانواوماموریښوله خواورسره تکرارسوې، شهزاده چي مسجدته دلمانځه له پاره روان سو، زه ښارته ولاړم چي دخان له پاره ټاکل سوې مېنه (کور) پیداکړم.

دکندهاردلاري سړك داسي نه دئ لکه څوك چي له هندوستانه کابل ته خي. له پېښور څخه دخیبردلاري سړك یوسیده خط السیردئ چي په پوخي مارش باندي لـه لږڅوري سره نږدې اتـه ورځي نیـسـي، پـه داسـي حـال کـي چـي دکندهاروغزني لاردرې څلوراووني وخت غواړي. نه دارابه لرونکوگاډوله پاره سړك سته او نه اورگاډی. څوك بایدداس په سپارلي سفروکړي یادتخت روان په شان یول ډول چوکۍ (کجاوه) کي، چي ددرواسانوپه شاپوري تړل سوې وي. افغاني واکمنان له اورگاډي سره سخت تعصب لري. که یوڅوك دغه رازیوه پلان یا نقشې ته اشاره وکړي، سمدلاسه پرې بدگومانه کیږي. په داسي حال کي چي داورگاډي یوه خانگړې نقشه به هیواد شتمن اونېکمرغه کړي اواوسنی بېوزلي او بدمرغي به پای ته ورسوي.

شهزاده چي له کابله انگلستان ته تلی، امیرمرحوم د پېښورله لاري ولېږی

اودراستنبدلوانتظام يې دکندهارله لاري تړل سوی و دا ددې له پاره چي دی بايدځومره چي ممکنه وي، خپل هيواد ووېني . هغه وخت چي دی له روسيې څخه راغی ، نهه کلن هلك و او ترکابل دباندي ځوميله زيات نه و وتلی ، ځکه اميردخپلي کورنۍ غړوته اجازه نه ورکوله چي بې له ضرورته دي سفروکړي.

اميردغه رازغوښتل چي شهزاده له سفرڅخه دراستنېدلوپروخت په کندهارکي تم سي اودهغوموضوعگانوپه باب معلومات راغونډکړي چي دحکومت داندېښنې وړوو. داځکه چي له ډېروکلونوراهيسي خلکودواليانوله ظلمه اودعدالت له نشته والي څخه شکايت کاوه.

ماته په کندهارکي ويل سوي وچي اميرپه پخوانيو واليانوباندي دوظيفې دتسليمولوپه وخت کي ليکلی سند لاسليك کړئ وچي که دوی بډي واخلي ياپرېداى يابې وزلي باندي ظلم وکړي، په داربه سي اوداډېره مهمه خبره وه چي درې ځلوروروستني واليان ټول په دارسوي وو. هغه شخص چي دشهزاده دورتگ په وخت کي والي و، ناڅاپه ناروغه اوڅوورځي وروسته مړسو. هيچا دانه غوښتل چي له ناوړه پېښو څخه دتېښتي له امله دي خان بربادکړي .

کندهاردښنوکروندوپه منځ کي پروت دئ اوکه يې داوبولگولواوکرني کارپراخ سي ، چي بايدوسي، نورهم شين کېدلای سي. خوکله چي زه هورې وم دکرني علايم لږښکارېدل که څه هم په رودوکي پرېمانه اوبه بهېدلې. په افغانستان کي دبارانودلږوالي په پام کي نيولوسره دمځکودخړوبولوله پاره داوبولگولوانتظام ضروري دئ . په ځينوحالاتوکي دهغومځکوله پاره چي غواړي خړوبه يې کړي . څاهان دنريوکانالو (چود) له لاري سره وصل سوي وي . له وروستي ځای څخه اوبه دمځکي سطحي ته په ايراني ځرخونوباندي راخېژي. دايوستونزمن جريان دئ ، ځکه نري کانالونوته نه شيشکان وهل سوي اونه په بل رازسره محافظه سوي وي اواوبه زياتره وخت دمځکي د ښوييدلو يا گروبېدلو له امله بنديږي اوترڅوچي کانالونه ترميميږي، حاصلات بياتباه سوي وي.

زماڅخه وغوښتل سوه داوبولگولوپوه داسي طرحه جوړه کړم چي دهغې په واسطه شاوخواټوله مځکه دکرني وړ سي اوخپله نظريه ورته وړاندي کړم . سره

له دې چې داکارکېدونکي وخودخزانې زياتي پيسې پرې لګېدلې، خکه نو موضوع پسې پاته سوه .

ښار (مراديې کندهاردئ . ژباړونکي) دپرستړنه دئ اوډوجګ دپوال پرراتاوسوی چې دزياترونوروودانيوپه ګډون له ختواودبرويالو ختواوموخښتوڅخه(sundried brick) څخه جوړسوی دئ . ټول ښارپه بېخي وران حالت کي دئ اود وروستيوشلوکالو په جګړوکي خوقسماځوواره نړېدلی اوبياودان سوی نه دئ چې سړي ته ددغه ځای داوسېدونکودپرې بې وزلی فکرورپيداکوي . سره له دې چې ځيني ښه کورونه اومسجدونه په پخو خښتو او اهاکوجوړسوي دي؛ خوپه مجموع کي دوراني اثرات پکښې څرګنددي اوسړی فکرکوي چې خلك دخپل ښارپه ودانولوکي زړه ماتي اوبې وسه دي . ځيني کوڅې اوبازارونه ترشاوخوامخکي لږلوړپراته دي اودمسو، حلبو، څرمنواونوروشيانودکاروباردغه نړېدلي دوکانونه څوك سم ليدلای نه سي .

يوشی ته چې په بازارکي زماخانګړې پاملرنه واوښتله ،هغه کوچني خره وو ، ترماستېيف Mastiff سپيولږڅه غټ. دوی د بارونو چلولوته استخدام سوي وو اوډېرمي د وښولپه دومره لويوبارونوسره وليدل چې يوازې به يې دپښوسوې (hoofs) اودسريوه برخه ښکارېدله، نوربه پټ وو. چې دا له ځاروبوسره دخشونت د مخنيوي د ټولني دمداخلې له پاره تيارکېسونه دي .

ماپه يوه کوچني کورکي ژوندکاوه چې دصليب په شکل جوړسوی و. يوازې يوه خونه يې درلوده چې څلورو خواوو ته سره غزېدلې وه . زمايقين دئ، چې له روسانوڅخه به کاپي سوی و. داکوردهغه باغچې پرڅنګ پروت ولچي شهزاده پکښې اوسېدی اوڅرنګه چې هوامخ پرسړېدووه نوترخېمې راته غوره ايسېدئ ، که څه هم له معمارڅخه هېرسوي وه'چې داورځای هم ورسره جوړکړي. دکورله بام څخه مادښارزياتره برخي ليدلای سوې اودغه رازمې دهغه مسجدمنارې هم کتلای سوې چې پناه ځای(بست) دئ .کله چې چاهرڅومره جنايت کړی وي او يو وار ورننوزي ، بيانومحفوظ دئ . داځای دځينو زړو انګرېزي کليساوولپه پناه ځايونوسره ورته دئ.

اميرمرحوم ماتـه يووخت دکندهارديوه ملاکيسه وکړه چې پرده يې د «کافر»

حکم کړی و، اوخلك يې دده پرضدپاڅون ته پارول . که څه هم دادمذهب پر خلاف کاردئ، چي خلك د پاچاپرضد، چي په حقيقت کي ددوی روحاني مشرهم دئ، وپارول سي . خودوی بايد «کافر» له منځه وړی وای .کله چي نوموړی بغاوت خاموش کړه سو، اميرته ووېل سوه چي دغه سړي(بست) ته پناه وړې ده. اميرخلکوته مخ واړاوه او ورته وېويل چي (بست) يوازي دمسلمانانوله پاره دئ ، نه ددغسي کافرانوله پاره چي خلك دخپل پاچاپرضدپاروي . ورڅته يې خپله توره واخيستله ، مسجدته ورغی اوسړی يې ځای پرځای وواژه .(۲) داسي لړ پېښه سوې وه 'چي عبدالرحمن دي ترغېچ اخيستلوتېرسوی وي .

دلومړي څپرکي لمنليکونه

(۱) سردارنصرالله خان (۱۸۷۵ ـ ۱۹۲۰ ع) دامیر عبدالرحمان دوهم زوی و، چې د ۱۸۷۵ ع کال داپریل پر اوومه په سمرقند کې زیږېدلی و . مور یې دبدخشان دمیرجهانداد شاه لورکېده . د پلار په ژوند کې یو وخت د کابل د لښکرو عمومي قوماندان اوپه کابل کې د دولتي شورا مشر و. دنایب السلطنه دولتي لقب یې درلود . په ۱۸۹۵ ع کال یې انګلستان ته سفر وکړ. په نظر اوعمل کې دانګرېزانو ضد او ډېر زیات مذهبي سړی و . د آزادوقبایلوپه مشرانوکې یې ډېر نفوذ درلود . سردارنصرالله خان د۱۹۱۹ ع کال په فبرورۍ کې د سراج الملت والدین امیرحبیب الله خان تر وژل کېدو وروسته په جلال آباد کې پاچهي اعلان کړه خو څو ورځې وروسته د امان الله خان په ګټه تر پاچهۍ تېر سو او امان الله خان ته یې بیعت ورکړ . امان الله خان کابل ته راوغوښت او په ارګ کې یې بندي کړ . یو کال وروسته په بندیخانه کې مړ اوپه قول ابچکان کې ښخ سو . د سردارنصرالله خان پنځه زامن پاته سول : نوراحمد خان ، عزیزالله خان ، عبدالروف خان ، عبدالغفارخان او عطاوالله ناصرضیاء .

(۲) داشخص شهید مولوي عبدالرحیم اخونزاده کاکړ و، چې دعلامه حبیب الله کندهاري زوی او دمیوند د زمري سردار محمدایوب خان له کلکو پلویانو څخه و. (دزیات تفصیل لپاره وګورئ : درنه کورنی ـ دمحمدمعصوم هوتك لیکنه ـ ناچاپ)

دوهم څپرکی

په رودوکي دکب نیولوطریقه ـ دکلات اومقرله لاري دغزني سړك اوله کندهاره یې فاصله ـ دسفریخني اوواوره ـ غزني ـ دامیرعبدالرحمن تروخت دمخه په لاروکي غلاوي اووژني ـ دسړك دغاړي کلي اوکرنه ـ کابل ته رسېدل اودامیرله خواسردارنصرالله ته هرکلی

شهزاده دکندهارپه ښارکي تریوڅوورخوتېرېدووروسته درودپرغاړه څومیله لوړیوباغ ته ولاړچي څوورځي په کب نیولوتېري کړي. زموږدورتګ په ورځ مازیګرشهزاده خپلوملازمینوته وویل چي سباته به ټول په افغاني جاموکي راوزي اوکه چاانګرېزي جامې اغوستې وې رودته به وغورځول سي. د رود اوبه پی وې اوورغورځول ګویایوه کوچنی غوټه وه . له خلکوڅخه یوه تن پېشنهاد وکړ، چي زه (فرانك . ژباړونکی) هم بایدپه دغه لوبه کي شامل واوسم خو فیصله وسوه چي زه دي دخپل هیوادجامې واغوندم .یودووتنودشهزاده د خوشالی اوسرګرمی له پاره په دابلمه ورځ انګرېزی جامې اغوستي وې اوپه رودکي غوټې ورکول سوې چي ټولوډېرپروخندل.

دغرمې په شاوخواکي هوامخ پر ښه کېدوسوه اوشهزاده اونوري عملې یې مخ پرلوړه درودپرغاړه په داسي حال کي تګ پیل کړچي اسان درود دناولویاکله هم پخپله د رود داوبو دپی وهلوله پاره مخکي روان وو. دوه کب نیوونکي د رود په منځ کي رهي وو اوخپل ګردي تورونه یې رود ته اچول . نورجمعیت درود پرڅنډوښه وروسته په پسې و، داځکه چي کبان ترتوراچولودمخه ونه توربري. درودپه تل کي رېګ وډېري اوښوي کاڼي ښکارېدل اواوبه ترڅلوروفوټوزیاتي نه وې . داوخت داوبودلږوالي موسم وځکه نوډېري صافي وې . ښه په پېخرکبان ونیول سول چي (trout)(۱) ته ډېرورته وو ، ځینوېي څلورپنځه پونډه وزن درلود خودخوند مزه یې نه وه.

دکب نیوونکوتورونه دهندوستانیانوتورونوته ورته وو قطرېي له لسوڅخه ترڅورلسوفوټوپوري و اوپرګرداورد یې په لنډو فاصلوکي دسرپوګولی ځوړندي

سوي اوپه دروندسوی وي. دګوليوترمنځ کښوړي وي اوکبان چي ترتورلاندي گرزي اوغواړي وتښتي ، سريلتهول بدن يې، که دېرغټ نه وي، په کښوړکي بنديږي اوبياخني وتلای نه سي، دتورپه منځکي يوه اوږده رسی تړل سوې وي.

ددغه توردا چولوترتيب داسي دئ : درسی پای په راسته خېپوري غوټه سوی اونوره رسی سره حلقه سوې اوپه ښي لاس کي نيول سوې وي . تورپه رسی پوري تړلی وي .دتورنيمه تنا (نيمايي برخه) پرکيڼ لاس اونيمه يې پرښی لاس غوړېدلې وي ، لاسونه داسي نيول سوي وي چي دتورتاوي سره جړنه سي . په لاسوباندي تاوي سره نزدې اوتريوه يادوومقدماتي ځرخولووروسته يې وراندي ارتاوکړي. توردااوبودمخ پريوه لويه ساحه وغوړيږي .پراوبوباندي له ښتلوسره سم ددرنووزنونودوره يودم په اوبوننوزي اوپه دغه برخه کي ټول کبان پکښې بندسي. پرمځکه باندي دنيول سووکبانوداچولوترتيب داسي دی : فرض يې کړئ يوګردی ټوکرچي پرګرداوردېې په لنډوفاصلوکي وزنونه خوړندوي، پرمېزباندي غوړېدلی وي. که دټوکرمنځ ورو ورو پورته کړه سي ،ګرداورد ټوکربه دمېزمرکزته راکش سي اوورپسې به پرمېزټول کوټه سي . دتورپه موردکي هم دشاوخواوزنونه يوپربل فشارراولي اودکبانودلوېدلو مخه نيسي خوله اوبوځخه ځنډی نه په اساني سره راپورته کېدلای سي.

دتوراستعمالول اسانه کارنه دئ اوښه دېرتمرين غواړي . پرلاسوباندي دتاووسره راغونډول اوبياغورځول دېرستونزمن کاردئ اوپه لومړي سرکي سړي ته داسي ايسي چي بايدلېرترلږه درې لاسونه ورته په کاروي. افغاني ماهيګيران دتورپه اچولوکي دېرمهارت لري . دوی کولای سي درودياداوبودجريان له اړتياووسره سم تورپه دايروي شکل يادمستطيل په ډول ياهم په درې کونجه توګه واچوي . دکب نيولوپه وخت کي ضرورده چي تورله ګارواونورموانعوځخه بچ سي اودايوظريف کاردئ ، چي ځوکلنه تجربه غواړي.

دلويوکبانودنيولوپه تورپوري ترکوچنيوهغي دړانه وزنونه خړېږي خوپه يوه سپک تورباندي دوه ساعته کب نيول به هغه چاته چي ورسره عادت نه وي ، ښه پوره اندازه ورزش ښکاره سي . هغه چاته به دغه رازتورونه ښايي ګټورروي. چي ماهيګيری دسپورټ په خاطرنه، بلکې صرف دکب نيولوله پاره کوي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

شهزاده په باغ کي تردوو ورځوتېرولو وروسته ښارته راستون سوځوهغه کورېې خوښ نه و، چي پخواپکښې اوسېدی. په دابله ورځ منزلباغ ته ولاړ، هغي ماڼی ته، چي اميردښارترکلادباندي يوکال ياځه مخکي ودانه کړې وه . ماته يوه خېمه راکړه سوه چي دباغچې ترځنگ ولاړه وه ځکه دماڼی خوني غټي اومحدودي وې اويوازي يې دشهزاده دپذيرايياواوشخصي خدمتگارانوله پاره کفايت کاوه .

په دغه ځای کي زه ناروغ سوم، تبه اوپېچش راته پېښ سو.انگرېزي دارو درمل راسره نه و. ښايي بدخواړه مي خوړلي وه . شهزاده چي زماپه ناروغي خبرسو، خپل شخصي حکيم ياډاکتريې زماکتوته راولېږه . دغه سړي خپل کوښښ وکړ او ډېره پاملرنه يې راته وکړه . په هغه وخت کي زه لکه څنگه چي بايدوای ، ممنون نه وم ځکه دورخي يې درې واره ديوې ترخې دوا دوه تر څوکو پوري ډك گيلاسه راباندي څښل اودی به دڅښلوترپايه راته ناست و. دعلاج پرځنگ يې دناروغی ترتېرېدوپوري وړی هم ساتلم . زماروغېدوته ډېرتلوارو. دناروغی ترپايه پوري به مي هرکله دی هڅاوه ، چي پخپل لاس د دوا د راوړلوله امله ځان په تکليف نه کړي . وروسته مي ترخپل کټ لاندي په وچه مځکه کي يومناسب سوری پيداکړ،چي مايع درمل يې ترماښه جذبول. زماپه فکرپه افغاني طريقه باندي درمل خوړل څه ناڅه عادت غواړي . کله چي زه د نقاهت په دوره کي وم، حکيم به ماته هررازخواړه ښه په پرېمانه اندازه انتخابول. ډېرهېزترماتېدووروسته زه له نورولاروڅخه دناروغه کېدوترخطرلاندي سوم . زه بايدپه رشتياسره دده ډېرممنون وای ځکه دی ډېروظيفه پېژندونکی ، باوجدانه اوآزادخياله سړی هم و او زماپه ناروغي کي يې ډېره زياته خواري وکښه.

کله چي زه بياروغ سوم پرشاوخواسيمه باندي پرآس باندي خوراډېروگرځېدم اودزرکواوکرکانو (مېزانو) ښه ښکارمي وکړ. ماواورېدل چي لړڅه ليري هوسی هم موندل کېدای سي خوڅرنگه چي هغه ښکارديوې يادووشپوله پاره دکمپ لگولوخواړي غوښتله ، نومي فکروکړ ، چي بخت ازمويل په دې خواريو نه ارزي. له بلي خوا مور. له لېساتونکو سره تر ښار بهرکمپ لگولوڅخه سخت منع

سوي وو.

يوه ورځ زه دسروزروپرېوه متروك كان پېښي سوم. دخلكوله خولې مې اورېدلي وو، چې دغه كان پخپل وخت كي دېره اندازه سره زردرلودل. دغره په دړه كي يې يوغته كنده چاودول سوې وه اود debris كوټي شاوخوا پرتې اوپه ځينوبرخوكي پخواني كندي په بشپړه توگه ډكي سوي وې. د غرنيو بلورو (Quartz) رگونه په چارچاپېركي ښكارېدل خوسره زرېې ظاهرا «جيبونو» ته تللي و او نورنوهيڅ نه و پاته. زه زيات هيله من وم چې په دغه ځاى كي مې پخپله دزيارايستلووخت موندلى واى.خومادخپلوسپاروساتوونكوپه واسطه د كوارتز ډبري ماتي كړې، چې وگورم څه شي به ومومم. سره زرزياتره خلك ځان ته وركشوي.

له هغې ورځي څخه چې زه ترسرحد ورواښتم اووه تنه سپاره ساتوونكي له خپل مشر (دافع دار) سره راته گومارل سوي وو، چې هرځاى زمامراقبت وكړي اوكه چاپه مذهبي جذبه زمادمړيني تلاښ كړى واى ، سزايې ددوى خپل مرگ و. ساتونكي به زماسره ډېرنږدې روان وو. چاته يې دبريدموقع نه وركوله.

شهزاده په كندهاركي نژدې يوه مياشت تېره كړه اودژمي دپاته كېدلوفكرېه ډېرزړه تنگى كړ. څكه دنومبرمياشت پاى ته رسېدونكې وه. يومازيگرزه احوال پوښتني يادده سلام ته ورغلم (دوى يې همداسي بولي) او د دربارخوني ته دراتلوپه حال كي مي ورسره وكتل ډېرخوشاله ښكارېدى. ماته يې وويل "How do you do?" (دغه نوردده ټوله انگريزي وه ، چې په پوهېدى) ، دلاس روغبړيې، چې په ندرت سره يې له چاسره كاوه راسره وكړ بيايې نوراته وويل دااميرفرمان ورته رسېدلى دئ اوبايدسمدلاسه كابل ته ولاړسي.

ماورته په هغه يخني كي دسفركولوبه باب يادونه وكړه اوده په ټوكوسره اطمنان راكړچې دمارش په وخت كي تركندهارشل چنده زياته يخني وي.څرنگه چي زماپه خېمه كي اوبه هره شپه كنگل كېدې ـ نوبه مي خپل زړه په څه شي ښه كاوه ـ په هرصورت دبياروانېدلوخبره راته خوندوره وه.

په هغه ماښام شهزاده خوسندرغاړي راغوښتي وو. دوى يوزازنل يا (bamboo)(۲) ، ډرغاوه ، چې فلوټ ته ډېر ورته و.كه څه هم پرغربي غوږباندي

افغاني سازښه نه لګېږي ، خوبیاهم ماته ددغوخلکوسازښه اوپه زړه پوري ښکاره سو. دسازدغه وسیلې چي دوی ږغولې ، خاص دکندهاروې.
ماته وویل سوه ،چي شهزاده ددغوخلکوله یوتن څخه وغوښتل چي کابل ته ورسره ملګری سي، خودسړي خوښه نه سوه اوتړیلني تېرسو.
شهزاده په دابله اوونی له کندهاره وخوځېد. دسفرله پاره په تیاریوباندي دېروخت ونیول سوپه داسي حال کي چي دغه رازتیاری ښایي ترهغه په نیمایي وخت کي بشپړي سوي وای، خوخلك په کارکي دتلوارعادت نه لري اودهغه پرځای بېاداغوره بولي چي ټول کارونه سبایاوربل سبې ورځي ته وځنډوي .
دلومړۍ ورځي کمپ صرف دوولس میله له کندهاره بهرو. دلومړۍ ورځي مارش څکه تل لنډوي چي اسان اوباري څاروي دراتلونکي سفرله پاره آماده کړي اوپه عمومي توګه دادمارش دترتیباتودازموېلوېوه وسیله وي.
دکابل تګ لوری دکلات ، غزني اومقرپه استقامت پروت دئ . ترکلات پوري لارځلور ورځي نیسي او شمال ختیځ لوري ته غزېدلې ده چي زیاتره یې دهغه رودپرغاړه پرته ده چي دشاوخواغرونوڅخه دکندهارپرلوربهېږي(۳) .
لارورو ورو یوه اواردښت ته ورخېژي خودلاري دواړوخواووته لږڅه لیري دغرولړۍ سته .ترهغوپه هاخوابیاترمقرپوري، چي نوري څلورورځي نیسي ، لاردځینوغرونودلړیوپه لمن کي تېره سوې ده چي دسفرله پاره ښه لارده اوسخت کوتلونه نلري.
له مقرڅخه ترغزني پوري لارديوې لوري جلګې دپاسه تېرېږي چي دواړوخواووته یې دغرونولړۍ چي دلاري له استقامت سره سمي غزېدلي دي ، سته اولاري ته یې دیوه سړك بڼه ورکړې ده . دالارغزني ته تررسېدوپوري دڅلوروورځومزل واوزمورږدسفردېره سره برخه همداوه. څکه باددېرسوړاودومره توندوچي زماپنډي جامې یې لاخیري کړې . دورځي له خوابه لمرو. خوتودوخه یې نه درلوده . شاوخواغرونه په واوروپټ وو. غزني ته ترړسېدوېوه ورځ دمخه یې په اوربدلوپیل وکړ اوپه خېمه کي یې زموږخوب رانارامه کړ. واوره دشپې پیل سوه اوزه چي سهارراپاڅېدم ، په خېمه کي دننه بکسونه اوکټ مي په واوره پټ وو. څکه باد د خېمې پېڅول پورته کړی او واوره یې دننه راوړې وه . تر

لمرختو پوري مي جامې لکه يخې داسي وي . ځکه کالي مي چي پرچوکۍ اچولي وو. ترواوري لاندي سوي وو ترڅومي نورله بکسه رااېستل هماغه دشپې نازکي جامې اوڅپلی مي اغوستي وې.

غزني ته دهماغي ورځي مارش يوله سختومارشونوڅخه و. ترهغه دمخه ورځي لمريني اوهوا وچه وه اودواوري لنډبل بادلازيات سوړکړ. موږ کله مجبورو وو له اسانوراکښته سو، لاسونه وپښې وغوږوو، پزې وغوږونه وموږ واړه دې ډول ديخ وهلومخه ونيسو. زياتروافغانانو د Balaklava (۴) په شان خولۍ پرسرکړي وې چي يوازي به يې سترګي پکښې ښکارېدلې اوما فکرکاوه ددغه رازسختي يخنی په مقابل کي ډېره ښه محافظه وه چي کاشکي ماهم درلوداي.

واوري ، مخکه ډېره ښوی کړې وه اوډېراسان پکښې غوزارسول. داوښانوحال تراسانولابترو.ځکه ددوی پلني پښې چي پرلنده لارهري خواته ښويېږي ، په واوره کي له سفرسره ډېرلږتطابق کولای سي . دوی درانه بارسوي هم و او هرګړی به چوڅېدل . دځينوڅوپښې لاهم ماتې سوې اوبايدحلال سوي وای. څرنګه چي داوښ غوښه دخوړلووړده ، ځکه نوموږ نه يې دځښتننانوله پاره جدي تاوان نه و.

شهزاده ترغزني دباندي دهغه ځای له افسرانواوماموړينوسره وکتل اوهغوی ورته کالي ، اسونه اوپيسې دسوغات په توګه ورکړې اوکله چي ښارته را ورسېدی، دتوپونوپه ډزوباندي شاهي سلامي پرځای سوه اوډاس دسپروڅوټولی دده دهرکلي له پاره ليکه ولاړې وې . ترهغه وروسته دی ښارته ننووت اودمخه تردې چي د ښارترکلادباندي خپل کمپ ته بيرته راستون سي ، ددوساعتوله پاره يې درباروکړ.

غزني په داسي يوه کوچنۍ ناوه کي پروت دئ چي ټيټي غونډۍ پرراڅرخېدلي دي. دايوډېرکوچنی ځای دئ اودافغانستان د نورو کليو او ښار. ګوټو په شان يوه جګه کلا لري چي يو وخت دامپراتورانو کورو. ښې ودانۍ پکښې نسته اوکوڅې يې ډېري تنګي اوچټلي دي، دبازارېې هم مزه نسته . يوبالاحصارېې ديادوني وړدئ چي پرشاوخواسيمه باندي حاکميت لري څوهغه پخپله دنن ورځي په توپکوباندي له ورځرمه غونډيوڅخه ترکنترول لاندي راتلای

(c) ketabton.com: The Digital Library

سردار محمد عمرخان او عمله یې

سي .

ترغزني لوړنورمارش كوونكي مجبورو، چي دخپل سفرډېرسخته برخه د ډيسمبرترنيمايي مخكي ووهي. په دغه وخت كي معمولا زوروري واوري پيل كيږي . غزني ته نارسيده اواردښت هغه چاته ښه معلوم دئ ، چي پرهغه لاريې سفركړی وي. زياتره يې په واوروكي ګيرسوي اوهورې له منخه تللي دي په نتيجه كي مودهري ورخي مارش ښه ډېراوږدواويوه ورځ خومونږدې څلوېښت ميلوته ورساوه، چي ديوه شهزاده له پاره ښه ډېره فاصله ده . زه خوځوميا شتي مخكي له سپارلي سره بيخي عادت نه وم اوپه لومړيوورخوكي مي ورنونه په زين باندي سوليدل خوډېرژركلك سول.

په يوه ډېراوږدمارش كي ، شهزاده زياتره لارپراوښانووهله اوپه هغه وخت كي به زه وړاندي روان وم اوپه دې ډول مې له دوړواونورونااراحيتوڅخه ځان ژغوره . څكه داوښ سپور، چي هرځومره كوښښ وكړي دآس په سپوريسې نه سي رسېدلای. وړاندي والي ماته ددې موقع راكوله چي څه لارپه بېړه ووهم ، څه په ډوبله (منځنی سرعت) اوڅه پلې. خودچتهكی تاوان بيادااوچي دكمپ وهلوځای ته به ژرورسېدم اومجبوربه وم چي دباري ځارويو او خېمو و نوكرانو ترږسېدلوپوري درې څلورساعته انتظارو باسم اوترهغه وروسته بيايوساعت ياڅه كم دخوړوتربرابرولوپوري وګورم. مامعمولا ډوډی د مازيګر د څلورو بجو او د ماخستن دنهوبجوترمنځ خوړله . خوبې له خېمې اوډوډی په هغه توندبادكي څو ساعته انتظارډېرسخت كارو. په تېره بياچي داوږده مزله ستړی به هم وم . د سپارلی په وخت كي به مې پښې معمولا ديخنی له لاسه داسي كرخت سوي وې چي حس به يې كورت نه درلود اوپه كمپ كي خوبه دشپې يخني دومره زياته سوه چي اوبه به پرمځكه باندي ترپاشلووروسته سمدلاسه كنګل كېدې اوزمانوكر (خانه سامان) چاره راښكاره كړه چي په اوبوكي ترغوټه كولووروسته ديخي ورغ پرنښتی و. دشپې به، چي بادتېزېدی اوډتودوخي درجه به ورسره ټيټېدله اوټيټېدله .هرځومره چي به ځوك ژرپه بسترننووت اوخان به يې تودكړ هغومره به بختورو.

يوه شپه مې دننه په خېمه كي غاروكينده اوارو مې پكښې بل كړ، خو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوودقیقوکي یې بیادیاندي راوتلی وم ، ټوخل مي ، له سترګومي اوښکې بهېدلې اومجبوروم ترهغه وخته دباندي وساړوته ودرېږم چي باددښتې فضاله دوده پاکه کړي. له هغه وروسته مي یومنقل (داوسپني غاب چي پر څلورو پښو ولاړوي) پیداکړاواورمي ترڅېمي دباندي پکښې بل کړچي سري سکروټي سو ،بیامي نودننه کړاوخاي یې خوراډېرراته مستریح کړ. دمخه تردي چي بیده سم منقل به مي ، چي له پوروندوپرته بل څه پکښې پاته ؤه ، ترکټ لاندي کښېښواوخاي به مي په توداوه ، نیالي مي نه درلوده اوبه یرستن کي به ښېدېدلم چي دهغه یخ بادپه وړاندي یې سرترنوکه نه سواي پټولاي چي دښتې دډېوالوله ښخه به راتلی اوترکټ لاندي به چلېدی .

موږپه لارکي ترڅوکلیوراتېرسولو ، چي خیني به یې لوړدغره په نیمایي کي اوخیني به کښته په دره کي پراته وو. پرټولوباندي دساتني له پاره جګي کلاوي راتاوسوي وې . باغونه اودکرني مځکي یې ترکلیودباندي وې اوکله چي به موږتېرېدلوخیني غټ افغاني سپي به چي St.Bernard ته ډېرورته وو ، راپسې څغستل ، راته غپل به یې اوخوراغټ اوخوړوي ښکارېدل. دومره غټ، چي څوك له دوی څخه اصولا درمودساتلوکاراخلي اوخیني وخت خو پر لېوانو لا بریدکوي اووژني یې.

دبیابان خلك زیاتره لاري وهونکي دي اودامیرعبدالرحمن ترزمانې دمخه یې ټول شاوخوا په لاس کي وو. مسافرېه که دېرش یاترهغه زیات په ډله نه تلل، سخت به ډارېدل . خکه غریبب خلك ، چي یوازي به یې سفرکاوه، داغوسترو جامو په خاطروژل سوي وو.

له مسافروسره ترکلیودباندي دکلیوالودچلندپه باب ډېري کیسې کېدلې. یوه یې داوه ، چي یوغریب سړی پرلارتېرېدی اویوه غوټه یې پراوږواخیستې وه، دیوتن لاري وهونکي په سترګه سوی و اوفکرېې کاوه چي په غوټه کي به کوم ارزښتناکه شی وي . خکه یې پرسړي ټك وکړاو ویې واژه . خوکله چي غله د نوموړي سړي غوټه وشنډله ، وچ خوشایې یې پکښې وموندله(خوشایې دغریبوخلکوله خوادسون دموادوپه توګه کارېدله)، مړی یې خکه په لغته هیسته وواهه چي خپل کارتوس یې ارمان و! ماته یوه بله کیسه هم وسوه اوهغه

دا، چي دژمي په موسم کي يوځاى ديارلس تنه مسافردغلوله خواودرول سول اوهرڅه چي يې درلودل ، تري واخيستل سول. حتى دتن جامې يې هم تري وايستلې اولوغ ليږيې خوشي کړل ، چي په يخنۍ کي مړه سول .

ددغه رازغلاوواوژنودشمېردلږوالوله پاره داميرچلندساده خواغېزمن و. که به يوځاى څوک لوټ ياووژل سو، دهماغه ځاى دلسوميلوپه شعاع به ټول کلي له شلو زروڅخه ترپنځوسوزرورو پيوپوري جريمه کېدل. اوکه په خلکوددغه شمېرروپوپه ورکولوځنډوکړ، دوي يادري ټولى عسکربه وروليږل سول اوترهغوبه پرناست وو، چي دجريمې روپۍ به يې ترلاسه کولې . يوافغان عسکرچي پريوچاواړوي، دنوموري دکورډېرښه شيان څني غواړي . ښې بستري، ښه کوټه ، ښه خواړه . که په کورکي دچرگ ياپسه غوښه نه وي، څښتن يې بايد سمدلاسه ورته برابره کړي که څه هم دهغه دبرابرولوله پاره دکورهرڅه خرڅولوته مجبورسي،خرڅوي به يې .که داونه کړي نودتوپك کونداغ به پرنرۍ ملاباندي وخوري اوياتردې لاسخت وهل. کليوال چاته شکايت هم نه سي کولاى څکه دادحکومت عسکردئ اوخپله وظيفه سرته رسوي . په دغه ډول دحکومت جرمانه څومره چي ممکنه وي ، هغومره ژرترلاسه کېږي څکه دهري ورځي ځنډ دکلي هرکورته ددرانه تاوان په بيه تماميږي.

داميردسياست اغېزه داوه ، چي هرکليوال احتياط کاوه پخپله سيمه کي د مسافرمزاحم نه سي . څکه ديوه سړي جنايت ټولوته غم جوړاوه . په هغه وخت کي چي زه پردغه لارتېرېدم ان يکېرسړي لاکولاى سواى ، چي له کندهاره ترکابله پوري بې له دې ، چي په ټوله لارکي دي يې څوك په ناحقه مزاحم سي، سفروکړي. په دې شرط چي بهرنى نه واى. ايرانى اوهندوستانى هم په دغه کټگوري کي راځي . څکه دوى داسي کوم څوك نه لري چي حکومت ته دي ددوى عرض اوشکايت ورسوي اوله همدې امله نودوى ته دښه ښکارېه توگه کتل کېدل.

له کلات څخه دغزني ترشاوخواپوري لاربنه هواره ده، وروسته ترغزني پوري مخ پرکښته اودغزني شاته بيادغزني کوتل تردروازې(٥) پوري مخ پرلوړه اوترهغه وروسته بياترکابله پوري بيامخ پرخوړخي.

دغزني اوکابل ترمنځ دښت په ډېره ټيټه سطحه کي وروسته تقريباً لوړ سوی و. هوا ډېره نرمه وه خوشاوخوا پرغرونو واوره پرته وه اودشپې له خوادتودوخي درجه ترصفر ټيټه وه. موږ دلاري پردغه برخه باندي پنځه ورځي مزل وکړ اودغه سيمه چي موږ پکښې تېرسولو، زياتره يې غونډۍ وې خووادي په ښه ډول کرل سوې وه اوشاوخوايې زيات شمېر کوچني کلي پراته وو.

له چمن څخه ترکندهاره اوبيا ترکابل پوري لارکېدلای سي چي دعراده لرونکي ټرافيک له پاره جوړه سي اوهاورګاډي دخط جوړولوله پاره هم ستونزي پيښې نه سي . داحقيقت چي اميرته دهند دحکومت له خوادوه سوغاتي توپونه پرهمدغه لارباندي دجرثقيلو (Traction Engines) په واسطه رسېدلي وو، په ښکارندوی ښيي، چي ديوه ښه سړک جوړېدل به اسانه کاروي.

کله چي موږ دراني کلا ته ورسېدو، له کابل څخه صرف لس دوولس ميله ليري .البته که څوک دکارګه په شان وروالوزي ، يعني دهواله لاري ورسي . خوموږ مجبوروچي پرکوتل باندي راتاوسواونژدې شل ميله نورورانډي ولاړسو. دغه کلي ته نږدې موږ دهغه ډګرترڅنګ تېرسو، چي له انګرېزي لښکر سره جګړه پکښې سوې وه اوپرهغو کسانو باندي دډېروکوټنو جوړي سوي وې چي په جګړه کي وژل سوي و .کله چي زه ددغو ډېروپرېوه کوټنۍ ناست وم يوزوړ سړی مي په سترګه سوچي کله مخ ته اوکله شاته خي اوله ځانه سره غړومبېږي کله چي زه يوڅوګامه ولاړم ، ترشامي ديوعسکرچيغه واورېده، مخ مي وروا ړاوه . که مي کتل دزاړه سړي په لاس کي دومره غټه ډېره ده چي په سختۍ سره يې ورلای سي اوپه ماپسې راروان دئ. زماسپاره ملګري په خنداورته وويل ، چي که دي دده دمرګ تلاښ وکړ، اميرصاحب به دي بندي کړي. خو زاړه سړي وويل، چي انګرېزانو دده زوی وروژلی دئ اودی بايد په بدل کي يوانګرېزووژني . داخبره د خندا وړنه بلکه دزيات تاثروړوه چي يوزوړغريب سړی څوکاله مخکي دخپل زوی له لاسه ورکولوترله ايستلای دئ اودومره غټه ډېره يې ، چي دغورځولوتوان يې نه لري، رااخيستېده او خپل غچ اخلي. په هرصورت دا د خلکو د جذباتو ښکارندويي کوي.

کلاقاضي ته چي له کابله اته ميله ليري ده ، ورسېدو، هلته مود درو ورځو له

پاره کمپ ورا هه چه شهزاده باید کابل ته په راتلونکې یکشنبې ننوزي.داورځ دنجومګرو په نظرچي په داسي حالاتوکي ورسره هرومرومشوره کیږي ، یوه نېکمرغه ورځ وه.

مورچي په کومه ورځ کمپ ته ورسېدو، سردارحبیب الله خان(اوسنی امیر) هم دخپل ورورلیدوته راورسېد. یوه شپه یې ورسره تېره کړه اوپه داسبابیرته کابل ته ستون سو. سردارمحمدعمرهم دده لیدوته راغی اوڅرنګه چي نوموړي دملکې سلطانې زوی اوپه هغه وخت کي تقریبالس کلن و، شهزاده په هماغه شپه دده دخوښې له پاره داورلوبي(آتش بازي) حکم وکړ. سردارهغه لقب دئ، چي د Princes معادل اوبرازي دامیرزامنوته ورکول کیږي . که څه هم خلك دشاهي کورنی نورغړي هم ددرناوی له امله په دغه نامه یادوي.

دیکشنبې په ورځ شهزاده اوعمله یې کابل ته رهي سول . ددغي ورځي له پاره یې ترټولوښه کالي اغوستي وو اوټول خکه خوشاله ووچي بالاخره کورته رسېدل . تقریبا په نیمایي لارکي یوه ستره مابنامنی ورته جوړه سوې وه اوهلته دشهزاده دوه کلن ماشوم زوی دسردارحبیب الله خان له زامنوسره یوځای دملاقات له پاره منتظرو. شهزاده دخپل زوی په لېدوبیخي ډېرمتاثرښکارېدی، چي ماته دحیرانتیاوړو. خکه ماتل فکرکاوه ،چي دی یوښې عاطفې سړی دئ . مونږ یوساعت لاخه زیات پرمابنامنی باندي تېرکړ.چای اونوردخورك وچښنګ شیان راکول سړل اووروسته نوسپاره سولو.

دکابل ترښاردباندي ورکشاپ ته نزدي په یوه پراخ ځای کي ځوټولي عسکراودوه دري توپونه درول سوي وو اودعسکروپه منځ کي دکابل له نورولښکري قوماندانانوسره یوځای سردارحبیب الله اونورمامورین دشهزاده دهرکلي اوترسلامخانې پوري دهغه ملګرتیاپه خاطرمنتظرو. دشهزاده په رسېدوسره دتوپوپه ډزوشاهي سلامي پرځای سوه اووروسته بیلابیل افسران راوړاندي سول اوشهزاده ته یې سلامي وکړه . دوی ټول په ګډه د ښار پر لور وخوځېدل . پرسړکونوباندي په زرګونوخلك دتماشي له پاره ولاړوو. عسکرددي له پاره ځای پرځای سوي ووچي دخلکودړاندي تګ مخه ونیسي اوشهزاده داونورملګروته یې لارخلاصه کړي.

PROPERTY OF ACKU 11883

امیرخپل زوی ته دهرکلي اوله دبرلیري سفرڅخه دروغ رمټ راستنېدوپه خاطرعمومي دربارجوړکړی و . شهزاده دسلامخانې دروازې ته له رسېدوسره سم له آس څخه راکښته اودسلامخانې پرلوررهي سو .امیرته هم خبرورکړه سو. شهزاده دربارته وخوت ، پرزنګنوکښېنوست په داسې حال کې چې دوعاوي اوسلامونه یې کول ، دپلارلاس یې په خپلودواړولاسوکي ونیو او پر دواړو سترګو یې په وارسره کښېښواومچ یې کړ. امیرشهزاده راپورته کړ اوپرچوکۍ باندي دکښېنستلوامریې ورته وکړ اوبیانوټوله ورغ خوشالي وې اوټول مامورین اوافسران دامیردسلام اودهغه دزوی دصحیح وسلامت رسېدلودشکرانې له پاره په وارسره دربارته راتلل.

ددوهم څپرکي لمنليکونه

(۱) یورازماهی دئ

(۲) یوډول هندی نل دئ .

(۳) دا رود دترنك په نامه یادېږي او سرچینه یې په مقر کې ده .

(۴) سیمه ییز خلك دي خولۍ ته « باران کلاه » وايي .

(۵) دغه ځای (کوتل تخت) نومیږي .

دریم څپرکی

کابل

مهمانخانه ـ دحمامو (ترکي غسل خانو) بیان ـ په کوڅواوجادوکي له خلکوسره دلیدني کتنې بیان ـ امیرعبدالرحمن ، دقصر و انتظارخانې (Audience Chamber) اوماته دده دهرکلې بیان ـ دکابل حالت اودښاوخواسیمې بیان ـ کابل ښار، بازارونه ، کوڅې اوکثافت ـ داوبوتهیه اودبدرفت سیستمونه ـ روغتیایي ترتیبات ـ ایله سپي اوکارگان ـ د امبارو(ډېرانو) ښار.

زه کابل ته له رسېدووروسته په دابل سهارپه باغ کي گرځېدم ـ ددربارترجمان راغی ـ راته وېویل : امیرصاحب امرکړی، چي ماته به له غرمې وروسته دلیدني کتنې وياړرابخښي. کابل ته دازمادوهم سفرواوامیرزه پېژندلم . نوموړی دااستعدادلري چي یوڅوك یووارووینې بیایې نه هېرېږي .

امیرامرکړی و، چي زماسره بایدپه ډېره درناوي چلندوسي اوزماداستوگنې ځای یې نوی مېلمستون (مهمانخانه) چي امیر پخپله له څو روخوراهیسي پکښې اوسېدی ، ټاکلی و. دایوه پراخه څلورکونجه ودانۍ ده . لویې خونې لري اصلاً دامیرددوبې له ماڼیوڅخه یوه گڼله کیږي اوترنوی ښاردباندې پرته ده . پرکورونوباندې یوپراخ باغ راتاوسوی اودهغه پرشاوخواچگ دېوال دئ . ددېوال په یوه برخه کي یوه سرپټه دروازه ده چي دواړوخواووته یې دستونکوخونې دي . ددېوال په دننه برخه کي دنوکرانوله پاره پیاده خانې (outhouses) جوړې سوي چي پای ته یې پخلنځی اودهغه څنگ ته حمام (تورکی غسلخانه) دئ . دکابل غټ کورونه بې له حمامه گوریاښپړنه دي .ماتېره ورځ په همدغه حمام کي ښه خوندور غسل وکړ ،چي له کندهاره د راوتلو راهیسي مې دالومړی وارلمبېدل و.

په حمام کي دوې خونې وې او ترمنځ یې لارخلاصه وې . چتونه یې گومټې ، منځونه یې په غټوډبرو (تخته سنگو) فرش سوي ، چتونه اودېوالونه یې په سمنټوپلسترسوي وې .خونې په هغوتاوخانوتودېږي ،چي دهمدې له پاره دباندې

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړي سوي دي . تاوخانې داورتودوخه دخونولاندنۍ برخي اودېوالوته رسوي . دتاوخانې اودخونوترمنځ دېوال پرېړ (ډبل) وي چي په منځ کي يې داوبودوه خايونه جوړسوي وي، يودتودواوبوله پاره بل دسړو. دتودواوبوځاى تاوخانې ته ځرمه اودسړواوبودالږځه ځني ليري وي.خونوته اوبه دشيردهن لرونکونلانوله لاري ورځي . دننه خونه يې توده وي اودغسل له پاره کارترې اخيستل کيږي اودباندي خونه سړه اودکاليواغوستلوله پاره وي . په دغه راز حماموکي ډېره موده پاته کېدل ښه نه دي ځکه هوايې زياته ناوړه وي . دفرش دغتوډبروترمنځ درزونه يې هم يومخيزېندنه وي اوخونوته داورگازترې راځي.ډېروخت پکي پاته کېدل دسرشديددردونه پېښوي.بياهم، داحمامونه په ساړه موسم کي چي دانگلستان ترژمي ځوچنده سوړوي ، ډېرښه اومستريح دي . ددې له پاره چي دغه حمامونه ښه تادوه سي ، دوې ورځي بايداورترلاندي بل وي اوکه منظمه استفاده ترې کېدله نواوريې بايدهره ورځ بل پاته وي . يووارچي حمام تودسي ، بيايې نوپه لږاورتودوخه لوړه ساتله کيږي.

له غرمې وروسته زه له ترجمانه سره يوځاى دهغې کتني له پاره وخوځېدم چي دامیرله خوايې امرسوى و، خومانې ته تررسېدووړاندي په نيمه لارکي يوواستازى په مخه راغی، چي زماله پاره ليك ورځخه و. ليك دامیرله خواوپکښې ليکل سوي وو ځرنگه چي دى ناوخته پاځېدلی دئ، ځکه نوپرهغه ټاکلي وخت له ماسره کتلاى نه سي اوماته يې ديوساعت وروسته ورتگ سپارښتنه کړې وه . يوچاته دليدني کتني ديوساعت ځنډېدوله بابته دليك ورلېږل دفوق العاده درناوى نخښه ده . معمولا چي چاته دکتني له پاره پريوه ټاکلي وخت امرکېږي اواميرپرهماغه وخت کتني ته تيارى ونه لري ، نومړی شخص بايدکښېني او انتظار وباسي . مادايوساعت وقفه دښارپه شاوخوا کوڅو او سړکانوکي په چکرتېره کړه . په دغه ځاى کي داميراوشاهزاده گانومانۍ اودلوړومامورينواودرباريانوکورونه اوباغچې پرتې دي.دغه برخه چي دزاړه ښارپه شمال لوېديځ کي پرته ده ، ده افغانانان نوميږي داپه دې خاطرچي دپښتنويوکوچنى کلى پردغه امتدادپروت دئ. ددغه ځاى سړکان هم پراخ دي اوهم اوار، خو په هغه وخت کي فرش سوي نه وو او تـــرباران يا واوري وروسته

داسانوپښې څوانچه په ښتواوچکړکي ښخېدلي . پلي کسان خومجبوروو په احتياط تګ وکړي . اوس دکابل شاوخوا اساسي سړکونه په ښښتوفرش سوي دي اولکه پخواچي وو ، اوس داس سپارلي اوپلي تګ پکښې په ښتوکي ختل نه دي .

خلك چي په مخه راتلل خيرن پيرن ښکارېدل . ان د لوړو رتبوخلك ، چي پراسانوپه سپاره وواوپنځه شپږنوکران به يې پريغل ورسره روان وو ، هم داسي به ايسېدل لکه تازه ، چي يې مخ پرېولی اوخټ وغاړه يې په پرېولوکي څنې هېرسوي وي . داسي تروتازه خلك بيخي نه ليدل کېدل چي په منظمه توګه دي غسل کوي .زه ورروستـه پوه سوم چي ان دلوړي طبقې خلك لاپه اوونی کي يووارلمبېږي اونورخوپه څومياشتوکي يووار . ښايي همدادليل به و ،چي ددوی غاړه اوخټ ناپرېولي ښکارېدل .د خلکو جامې هم يوڅه انګرېزی اويوڅه افغاني وې . اوپه اوونی کي يوواردپاك کميس اغوستلوعادت ددوی پر خيرنو څېرو يو سرباری دئ . په داسي حال کي چي سرترنوکه ځان کيسه کول(موبښل) به ددوی ښه وايسوي .

اميرپه بوستان سرای کي و(۱) . دايوه کوچنۍ ماڼۍ وه چي تر باغچو دباندي جوړه سوې اوپرشاوخوايې دارګ مستحکمه ماڼۍ راتاوسوې وه . څنګ ته يې دملکې سلطاني ماڼۍ وه چي ګلستان سرای (۲) نومېدله . بوستان اوګلستـان دواړه دباغ معنـاورکوي اودپخواني "ورم ځای" او"ورروستنۍ "ګلځای" ژباړه ده . کابل بايد پخپله په بل عبارت "بوستان" وای اوکه څوك يوځل دهغه په بازاروکي تېرسي داخبره ورته څرګندېدلای سي .

دماڼۍ دروازې ته زمااوزمادترجمان له رسېدوسره سم ، د ساتونکو مشر (کپتان) موږدننه دربارته رهنمايي کړو . موږ هورې تم سولواواميرته دوظيفه لرونکي افسرپه لاس زموږ د رسېدلو خبر ورکړه سو .داميرتراجازې وروسته يې دده حضورته زمالاربښوونه وکړه .انتظارخانې ته په رسېدلوسره ، مااميرپه هغه اورده څوکۍ کي ناست وليدچي ده دکټ کارهم ترې اخيست . ده خپې انګرېزی جامې اغوستي وې اوپرسريې ورېښمينه افغاني خولي(Fez)(۳) وه ، چي پرېوه څنډه يې دالماسوشاهي ستوري ټومبلي و . امير، چي له اوږدې مـودې راهيسي

د نقرس په ناروغی اخته و، دناستي له پاره یې دخپل بسترېواړخ غوره کړی و
څکه چي په هغه کي ترچوکۍ زيات مستريح و اودډاارامی په وخت کي يې
کولای سوای بې له دې چي له چوکۍ څخه دراولاړېدوتکليف وويني، په کټ کي
ځان وغزوي اودمه وکړي .

اميرپنځه څلوېښت کلن ښکارېدی. که څه هم شپېتوته نزدې واوداځکه چي
دسرااوږيري وربېښتان يې تورپاته سوي وو اودی يې ترخپل عمرځوان ايساوه. په
جسمي لحاظ مزی، پلن اوږخه جګ خوپونډی يې لنډي وې . سترګې تکې
توري وې اوترګنهوروخولاندي يې چاته په تېزاودقيق نظرکتل. که څه هم په بڼه
ژیړبخون وخوتريوه متوسط پرتګالي يې پوست تورنه ښکارېدی. داميرغاښونه
ټول مصنوعي وو اودخبروپه بهيرکي به يې راوايستل اودلاس په دسمال به يې
پاک کړل چي په دغه وخت کي به يې په خبروکي توپيرراغی اوتعقيب به يې
مشکل سو. ده يوځل خپل غاښونه ماته دکتلوله پاره راکړل اوڅرګنده يې کړه
چي دادده خپل سړی جوړکړي دي. هغه دافن له يوه انګرېزي غاښ جوړوونکي
څخه زده کړی و. (۴)

پراميرباندې غلام بچه ګان راتاوسوي اودده هرامرته تياروو. مخي ته يې
دخوني پرشاوخواباندي افسران اومامورين اوپه دروازه کي دشاهي ګارډ دوه تنه
برچه پک سپاهيان اودګارډکپتان دهغوی په مخ کي توره له تېکي راايستلې
ولاړوو.

دانتظارخونه ښه لوېه اوپه ښوايرانيو غاليوفرش وه خوله يو څو باز و
لرونکوچوکيو، چي شين پوښ يې درلود. له څوکوچنيوګردي مېزوپرته، چي
دېوال ته ايښوول سوي وه نورفرنيچرپکښي نه وه .پردېوالوباندي روغني رسامی
سوي وې اوېوازې يې طبيعي منظرې درلودې، څکه دسړيوتصويرونوته په
هغوخونوکي، چي لمونځونه کيږي ، اجازه نسته اوپه دې حکم کي ټولي خوني
راځي .دمسلمانانوپه نظرلمونځ په هرځای کي چي برابرسوکېدلای سي اوپه
تصويرلرونکې خونه کي لمونځ کول، ددوی په نظردبت پرستي نخښه ده .

زه ددربارپه خونه کي لوړورتېرسوم اودامیرمخي ته ودرېدم سرمي ورته ټيټ
کړ. ده د سترګې مه سې له معمول سره سم پوښتنه وکړه ، چي ښه يې ؟ خپلي

دست کشي يې دلاس دروغجږيه نيامت وايستلې (په بنی لاس کي دنقرس ناروغی، دی په ساړه موسم کي دست کشواغوستلوته مجبورکړی و) اووېويل چي په انگرېزانوکي دستکشي په لاس روغير باب نه دئ . وروسته يې په فارسي ژبه تراووړدي سترې مه سي وروستنه راته وويل،چي کښېنه طوبيايې نوخوساعته خبري راسره وکړې . په روسيه کي يې دخپل ژوندداومسلك لنډي کيسې وکړې اوپه مجموع کي يې په لوړه درباري سويه زمادرناوی وکړ. دا درناوی هغه چاته کېږي چي دی ترې خوښ وي .

ترکښېنستلووروسته يې ماته يوکوچنی مېزکښېښودچي چای مېوه اوسگرېټ پر پراته وو .ماته يې په روسي پياله کي چای راکړې اوهغه يوگيلاس وچي دسروزرولاستی يې درلوداودسروزروپه غاب کي پروت و. دافېشن اميرله روسانوڅخه اخيستی و.

په دغه رازناستوکي داضرورنه وه چي څوك پخپله ورغږېږي تولي خبري اميرکولې اوڅه چي يې غوښتل هغه دده خبروته غوږ نيول اولنډځواب ورکول و .البته که به يوې موضوع اوږده څرگندونه غوښتله نوبه بياده په ډېردقت سره غوږنيولی و. دخنداوړخبروپه وخت کي به يې دزړه له کومي خندل اوکله خولاپه کټ کي ورسره رغړېدی. دجديت اوخندا په دواړوحالاتوکي اميرتل ديوپاچاپه شان واوهمدغه علت وچي دده په وړاندي هرچادده د توکوويلوپه وخت کي له خنداڅخه ځان ژغوره . کله چي به په خښم سو، مخ به يې سره کش سو، غابښونه به يې ښکاره سول . تردې اندازې چي لېوه وزمه به ښکارېدئ . په دغه وخت کي به نوده دخبروپرځای دکلماتوپرازيوښهارکاوه اوداسي څوك لېږپيداکېدی، چي دده په دغه حالت کي دي ونه لړزېږي . په دغه وخت کي يوه کوچنی خطادډېري سختي سزاسبب کېدله . په دغسي حالاتوکي به اميرته دهغوکسانوپخواني جرمونه هم ورپه يادېدل چي ده به دجزاوړکولوړکنېلي وو . ده به له وظيفي څخه ديوې کوچنی سرغړوني په خاطرډېره درنه سزاورکوله. تاسي نوپه دغه رازحالاتوکي دحاضروکسانوداحساس تصورکولای سئ . څکه هيڅوك نه پوهېدل ، چي ددوی دپخوانيوخطاگانوپه حساب داميرپه فکرکي څه دي؟

امیرعبدالرحمان په ورځني دربار کي - سردارحبيب الله هم ورسره ناست دئ .

(دمولف رسامي)

دامیرپه حضورکي دخبري کولوجرات هیڅوك نه کوي. بې له کومي پوښتني ، که به يې درلوده یاداچي دامیرپه سترګوکي يې دکوم شی دغوښتلونخښه ولیدله یايې دسرهغه اشاره ولیدله چي امیريې دپوښتني په وخت کي کوي. غلام بچه ګان دخپلودندودسرته رسولوپه وخت کي پټه خوله په آرامی سره شاوخواګرزي اوکه وغواړي وزي اوننوزي . تل يې په پام کي وي چي یوڅوتنه بایدامیرته نزدې پاته وي.

کله چي زه له امیرسره وم، سردارنصرالله خان چي له لندن څخه زه ورسره ملګری وم ، دربارته راغی. وروسته له هغه چي پلارته يې سلام وکړ، په چوکی کي دناستي اجازه ورکړه سوه .دده مشرانوزامنوته تل دچوکی تعارف کیږي که څه هم دلنډي شیبې له پاره دربارته حاضرسي . بې له هغوحالاتو، چي دوی پخپله له حیاڅخه نه کښېني، یاامیرپه غوسه کي وي. په دغسي حالاتوکي دوی ته په چوکی کي دکښېنستلوست نه کیږي اوولاړوي. کوچني شهزاده ګان چي دده لیدلوته راسي، بایدده دچوکی یاکټ ترشاودریږي اودعادي غلام بچه ګانوپه شان عمل وکړي . ده ته هرهغه شي چي غواړي ، بایدورېې کړي اوتل ورته منتظرواوسي .

شهزاده چي دتګ خیال ولري ، پلارته یوځل بیاسلام وکړي اورهي سي. که څوك له اجازي پرته ووزي، پوښتنه ترې کیږي.

دامیرپه حضورکي دکښېنستلواجازه ورکول دډېري مهربانی اوعزت نخښه ده چي یوڅوتنوته ورکول کیږي. مشرانواولوړرتبه ماموربنوته چي دکښېنستلوبلنه ورکړه سي، بایدپرمخکه باندي داسي کښېني چي شا يې دېوال ته وي اوکه زیات شمېرحاضروي نودامیردواړوخواوته ددېوال له اوږدوسره سم پریوه لیکه باید کښېني . دلوړي رتبې یاعزت څښتنان امیرته ورڅرمه ناست وي.

له امیرسره ترڅوساعتوتېرولووروسته مي دتګ اجازه خني وغوښتله اوکله چي دتګ په نیت ولاړسوم ، راته يې وویل چي سباته به وګوروترهغه وروسته به هم زیاتره سره وګورو. ده غوښتل، چي ماډېر ووینې. دزیاتولیدنوکتنوله پاره دده غوښتنه زمادزیاتي درناوی یوه بله نخښه وه اوويې ښودل چي زه دده دډېري مهربانی وړګرځېدلی یم . په دغه هیوادکي د یــــوه جاه طلبه سړي له پاره تردې

لوړه ارزوبله نسته چي اميردي ورته دبيابياليدني کتني اجازه ورکړي .داليدني چاته ددې پوره وس ورکوي چي خپلي نخشې ترسره کړي. له يوې څوا٠ داديوې زياتي مهرباني او‌داډ نخښه ده خوله بلې خوابياهرڅوک دغه شخص ته ديوه غوره مال اوپيشوبازسړي په سترګه ګوري اوښايي دحاسدانوله نفرت سره دي مخامخ سي . ددې ډېره لاهم سته چي دغه سړي بدعواقب په مخ کي ولري.

راتلونکي دوې مياشتي ، لاځه زياته موده ماپه مېلمستون (مهمانخانه) کي تېره کړه اوخان مي دهيوادذړه مودپرمختياله پاره ديوپلان په برابرولوبوخت کړی و. اميردغه رازپلان دليکلوغوښتنه راڅخه کړې وه. ده زمادغه کارپه پوره اندازه وستايه خوپه پلان کي له راغلوراندېزوڅخه ډېرلږيې واخيستل سول. زه په شاوخواسيمه او دښارپه بازاروکي ښه پوره اندازه وګرزېدم ځکه چي ددمي سمبدو بله وسيله نه وه .

کابل ديوې لويې ناوې په منځ کي پروت دئ چي شاوخوايې دپنځلسو، شلوميلوپه واټن غرونه راتاوسوي دي. دغونډيوورولږيوچي دلته اوهلته له مخکي څخه راوتلي دي، سيمي ته داسي ماڼه وګوډه ښه ورکړې ده چي له کومې لوړي څخه پرته دتشخيصولوورنه ده . له دغولږيوڅخه يوه يې (ښهردروازه) دښارجنوب ته څرمه پرته ده اوداسمائي غونډۍ (٥) يې لويديځ ته واقع دي. ددوی دوو په منځ کي دکابل سيندبهيږي چي له جنوب لويديځ څخه راځي . دغونډيوپرسرونويوزوږدېوال سته چي زياتره وران دئ. په معموله توګه له ختيځاوډېروڅخه جوړسوی دئ او له سيندڅخه بيرته پورته ختلی اودمقابل لوړي څوکي يې پسې اخيستي دي. پخوا، دېوال له سيندڅخه دښتوپرېوه پله باندي تېرسوی و خواوس دهغه پله له تاداوو‌پرته بله نښانه پاته نه ده . دادېوال ډېرکلونه پخوادهغوروحشي قبيلوديرغل دمخنيوی له پاره جوړسوی و،چي دکابل په جنوب لويديځه سيمه کي اوسېدلې اوکله ناکله به يې يوزيات شمېرپرکابل رااوښتلې ، پرخلکوبه يې توري کښلې وې اودښخووځاروېوپه ګډون به يې چي په افغانستان کي ورته په يوه سترګه کتل کيږي ، دوړلوهرڅه لوټول.

دکابل شاوخواسيمه دکرني له پاره په ښه توګه سمباله سوې ده اوله لږياران څخه د غلودانو د اوبولوله پاره کاراخيستل کېدلای سي. پــه ورروستيوکلونوکي

وني دهغولاروپردواړوخواوواينبوول سوي دي، چي ښارته راخي. دلته وهلته خال خال وني په باغوکي چي دېوالونه پرراتاوسوي دي، هم ليدل کيږي . خو شاوخوا غونډۍ دونواوکرنۍ دنشتوالي له امله ښېخي لوڅي اوپه مقايسوي توګه ويجاړي ښکاري.

ښارديولك ويښخوس ياپولك شپېتوزروپه شاوخواکي اوسېدونکي لري اودهيوادنوروښاروپه شان کلاپرراتاوسوي ده . په لويديځه برخه کي ښارسره پرسېدلي اوپه دغه برخه کي داميراوشهزاده ګانوماڼي اودرسمي ماموريننواوشتمنوخلکوکورونه جوړسوي دي.ده افغانان چي دښارديوي نوي برخي نوم دئ ، هم په دغه برخه کي پروت دئ اوکال په کال پسي پراخيږي خکه ټول هغه کسان چي دښارله زړي برخي څخه وکوچيږي ياغواړي دښارپه ښکلې برخه کي کورونه جوړکړي ، همدغه ځای ته ځي.

دښارکوڅې تنګي دي اودوړي پکښې باديږي اوزياتره په غټو و کوچنيو ګرديوکاڼوچي سم اينبوول سوي هم نه دي ، فرش سوي دي .دکاڼوپه درزوکي کله کله دآس سوه بنده سي اوخان ګوډ کړي. سړکونه دکوروله دواړو بغلونوڅخه داوبودوتلوپه خاطرمرکزته شيوه کيږي .کثافات له کوروڅخه سړك ته غورځول کيږي اوپرهمدغه ځای ترهغوپراته وي، چي وراسته سي او لرشمال چي ولګيږي ډيري بدي خوږسکي يې ولاړيږي.

کورونه اودوکانونه له اوموخښتواوختوڅخه جوړسوي دي. چتونه يې اواراوله يوه دېواله تربل پوري په چارتراشوپوښل سوي ، پرهغوبانډي يې بورياوي اووابنه اچولي اودپاسه يې پنډ اخېړ (کاګل) پراچولی وي . دخوني تل له همدغومواد وڅخه دئ. کورونه کوچني اويوبل ته څرمه دي . په پراخو بازارونوکي دکورونودوهم پوړونه له کوڅوسره سم نښتي دي او د لرګيو پرستنوباندي ولاړ دي.په تنګوکوڅوکي خوبې ددوهم پوړله پاره ټوله کوڅه ښېخي پوښلې وي اويوتياره اوکوږووږيوښاکه سوب(راهرو) ترې جوړسوي وي چي دتبربدلوپه وخت کي که څوك څراغ ولري ، ښه به وي . دېرپراخ بازارېږ نژدې پنځلس فوټه ارت وي اوتنګ يې څلورفوټه . څرنګه چي په ټول ښارکي له باروړونکو اسانواواوښانوسره هروخت څوك مخامخ کيږي، دآس سپورته ناشونې

ده ،چي له زين ځخه دي د ښوييدلو مخنيوى وكړي . په دې برخه كي ترباري اسانو داوښانو واښونه سترمصيبت وي، ځكه اوښ په نوروكي رى نه وهي . دجادې منځ ته يې اخيستى وي اوبارونه يې تردواړوبغلونوراوتلي اودآس سپاره ته لازمه ده، چي له دغواړښانوځخه دتېرېدلوپه وخت كي خان پرزين ښځ ټينګ كړي . په تنګوبازاروكي داوبوريالې له پاسه مخ پركښته د اوسېدونكو د استفادې له پاره بهيږي . اوبه چي ښارته داخليږي ، ډېري ښې وي ، خوچي هرځومره په ښاركي تېريږي اوهررازچټلى په ګډيږي هغومره يې مزه ځي . دكوروكثافات ورته لارمومي، خلك پكښې خانونه مينځي اومړه جسدونه هم په دغورپالوكي پرېولل كيږي بې له دې چي دهغو ناروغيو په فكركي دي واوسي چي دمړينې سبب كېږي .هغه وخت چي دغه اوبه دښاردبالاحصارځنډي ته رسيږي ، نودهغو كيفيت ځوك تصوركولاى سي. خوبياهم دښاراوسېدونكي مجبوردي له همدغو اوبو ځخه دڅښنګ اوپخلنګ له پاره كارواخلي.

كولرااونوري ساري ناروغۍ دښارپه هغوبرخوكي زياتي وي چي داوبودمسيرپه پاى كي پرتې وي. شك نسته چي داله هغومړيوځخه راپيداسوي ناروغۍ دي چي په همدې اوبوكي پرېولل كيږي اونورخلك يې دڅښلولپاره كاروي. همدغه علت دئ چي دغه ساري ناروغۍ هروخت په كابل كي پيښيږي، ډېره موده دوام كوي اوپه زرګونواوسېدونكي پكښې تلف كيږي.

اميرعبدالرحمن ترمرګ لږوراندي ، په ښاركي دفضله موادوله پاره يوسيستم جوړكړاوهغه داچي پرخرونوباندي يې دښارفضله مواد ايستل اوپركروندګرويې خرځول(۶) دې كاردښاردصفايى له پاره ډېره مرسته وكړه خوټول شخصي كورونه په دې پروژه كي نه راتلل ځكه يوازي غټوكورونوسپاره مكانونه درلودل چي تردېوال دباندي يې دامباردايستلوامكان و. كورونوته دننه چي ښځي پكښې وي ، پردى سړى دننوتو اجازه نلري.ځكه نوزياته اندازه امبارپه كورونوكي دننه پاته كېدى . اوسنى امير (اميرحبيب الله خان . م . هـ) دكولرا ناورغۍ دشيوع په كال(۱۹۰۳) دښارټولي كوڅې هره ورځ د جاروكښانو په يوه لښكرجاروكولې. خرختيخوال دښاردچټليودليري كولوله اړتياسره، ډېرژر بيرته خپل دبې پروايبو عادتونه پيل كړي .

له دېرشوو زروکوررونوڅخه هره ورځ دغورخول سوېوفضله موادواندازه که په پام کي ونيول سي، نودکابل ښاربه دېرژرله استوګني ووزي. دسپيواوکارګانوله خوادچټلېودغونډولوکارچي دناروغيوېورازغېرشعوري درمل دئ، دښار دنااستوګن کېدلومخه نيسي . ماته وېل سوي و چي ديوېخواني اميرپه امردښارټول سپي ووژل سول اوداپېښه دخلکوپه يادده چي سمدلاسه ورسره دکولرايوه سخته ناروغي په ښارګډه سوه . اوسني اميرهم د ښارد سپيو د وژلو امرونه ورکړي وواولاښونه يې له ښاره وايستل سول، خويوه مياشت وروسته د۱۹۰۳ کال کولراخپره سوه ، چي دسرايت له مخي د يادوني وړ وه .

ددریم څپرکي لمنلیکونه

(۱) (۲) بوستان سرای او ګلستان سرای لکه بل ځای چې مې هم اشاره ورته کړېده . دکابل ښار داوسني زرنګار پارك سیمه وه . دامیرعبدالرحمانخان قبر هم په بوستان سرای کې راځي . خودا ټوله سیمه اوس د زرنګار پارك په نامه یادېږي .

(۳) فزFez یو ډول خولۍ ده . چې دترکیې خلك یې اوس هم پر سر کوي . معمولاً تور یا سور رنګ لري اوبوخه جګه وي . دخولۍ د ارتفاع په ټول امتداد یو اوږد زومبك (څونډی) پر ځړېږي . وایي پښوا دغه راز خولۍ د کوټې په پښتنو کې بلاوېانو پرسر کولې . د بلاوڼ کلمه د انګرېزي ژبې د کمیشن ایجنټ لپاره کارېدله . زما (هوتك) دګندهار ښارد جارچي پر سر دغه راز خولۍ په یاد ده .

(۴) دغه ډاکټر دانګلستان تبعه و او ډاکټر لومېرا نومېدی په ۱۸۸۶ ع کال دامیر عبدالرحمان خان په امر کابل ته ددې لپاره راوغوښتل سو . چې امیر ته یوه جوړه غابنونه جوړ کړي . ډاکټر اومېرا په کابل کې د صوفي عبدالحق په نامه یو شاګرد وروزه . چې وایي پخپل فن کې ماهر و . ډاکټراومېرا په ۱۸۸۷ ع کال هند ته ستون سو او هورې یې د امیر دشخصیت . استعداد او اداري په باب لیکنې وکړې . (دتفصیل لپاره وګورئ : شین سترګي مستخدمین په افغانستان کې ـ دمحمدمعصوم هوتك لیکنه ـ ناچاپ)

(۵) داغر داسمایې غردئ . چې فرانك مارټین یې په نامه کې تېروتلی او Asman یې بللی دئ .

(۶) پښوا به له کورونو څخه کثافات د یو ښهر کسانولخوا د خاورې په بدل کې ایستل کېدل او دکرنې په مځکو کې به یې د پارو (سرې) په توګه کار ځنې اخیست . دا زمادیاد خبره ده . چې به کندهارکې به ځانېت مهال امبارکښ دکور په دروازه کې ناره وکړه « امبارلرئ په خاوره » که به چا درلود . د « هو » جواب به یې ورکړ او خاوره به یې ځنې تسلیم کړه . دغه خاوره د سبا ورځې له کثافاتو سره ګډېدله . (ژباړونکی)

ثلرم څپرکی

کابل

(په دوام یې)

کوڅې څه رازاداره کېږي .. دښاراجراییوي قوه .. لوټماران اوقاتلین — دبازاردوکانونه — دماڼیواوښوکورونوسبك ـ دکابل هوا.

په کابل کي هره کوڅه یابازار (جادې ، که دوکانونه پکښې وي که نه، بازاربلل کیږي) یوکلانتریامشرلري، چي دنده یې کوتوال (دښارمشر) ته دکوڅې دټولوزیږېدنواومړینوخبرورکول، دکوڅه والوپه منځ کي نظم ټینګول، دکوڅودپاکی څارل اوپه مجموع کي دکوڅې اداره کول دي . دی دهرډول بې قانونیو، که چیري پیښې سي ، مسئول دئ.

دمرحوم امیرترمړیني وروسته سمدلاسه دښارپه بېلابیلوبرخوکي ډېري غلاوي پیل سوې اودغلودنیولوله پاره ټولي هڅي ناکامي سوې . په ځینوپېښوکي به یوسړي، چي دوکان یاکوروتاړه اودی به دشپې دتېرله پاره له خپل یوه دوست کره ولاړ. په سهارکي ، چي به کورته راتلی ، کتل به یې چي ددوکان ټوله شتمني یې لوټ سوې ده . ډېرووړته پېښوښودله چي غله د کور د ښتنانو د حالاتو په هره شېبه باندي ښه پوره خبردي. په نوروپېښوکي دکوروڅښتنان دغلوپه کړپ وکړوپ راوېښ سوي اودخپلومالونودساتني په هڅه کي دغلوله خوا ټپیان سوي یاوژل سوي وو. په پای کي خلك دومره دېبري اوډارپه حالت کي سول چي په بازاروکي له غلااووژني پرته نوري خبري نه کېدلې. امیرته عرضونه وسول اوده هرهغه چاته چي دغلوپه باب معلومات ورکړي ، دډېرغټ انعام ورکولوحکم ورکړ، خودې کارهم نتیجه ونه ښندله .

په پای کي ، یودوکاندارچي له خپل یودوست سره ددوکان پربام بیده دئ ، چي داکارمعمولا په ښه هواکي کیږي .دوی دواړوله ډاره توري له ځانوسره اینبي دي . ناڅاپه د دوو غلوپه ږغ ، چي له دباندي څخه بام تـــه ورختلي وو،

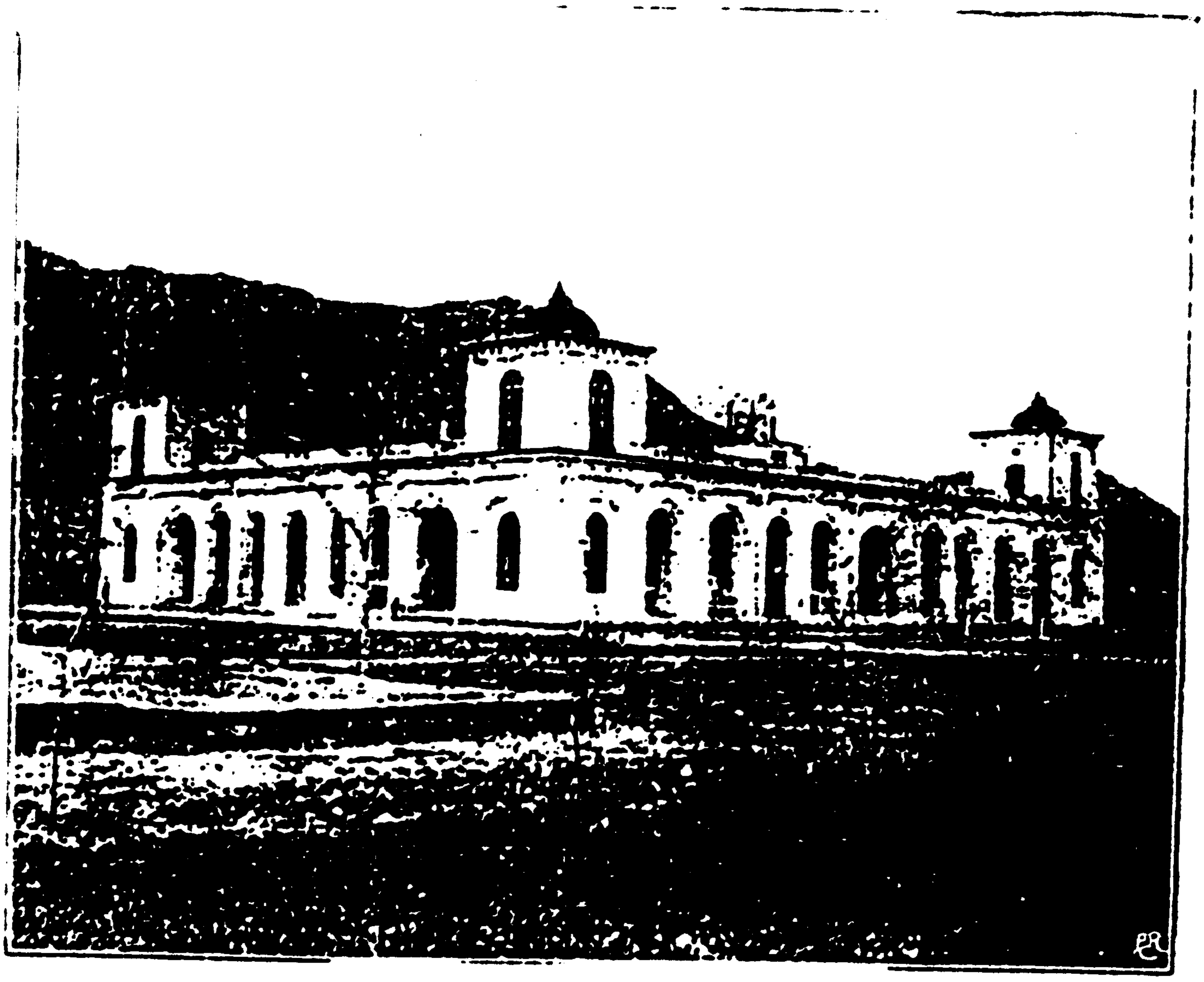

مهمانخانه ـ کابل

د مولف استوکنځي ته خرمه باغچه ـ د باغچې په کونج کې زیارت

راوېښيږي .دی راغورځي ، چيغې وهي اودوست يې هم راوېښيږي . دوی په غلوېسي توري رااخلي خوغله وربانـدې دتمانچوډزي کوي اوتښتي . دوکاندار چې ټپي هم دئ ، وروسي خغلي اوديوه غله پرپازودتوري واری کوي اوټينګوي يې . په دې اخ وډب کې، چې دمرستې له پاره چيغې هم ورسره ملګري دي، ځيني ګاونډيان رارسيږي اوغل نيسي .

ددوکاندار دوست، چې پرزړه بانـدې ويشتل سوی و، ځای پرځای مري. په سهارېي غل کوټوال ته بوت اوهغه ته يې داميرله حکم سره سم دخپلو ملګرو دنومونوښودلو له امله ډول ډول شکنجې ورکړې. په پای کې نږدې دېرش نومونه ترلاسه سول چې په هغوکې دکلانتر (دکوڅې دمشر) اودکوټوالۍ د يودوو سپايانو (پوليسو) نومونه هم وو. دغوسپايانوهره شپه غلوته دشپې دنامه په ورکولوسره، هغوی ته په کوڅوکې له ګزمې څخه دبې پوښتنې تېرېدلو، زمينه برابروله. اودې کارغلوته دهرکور، چې زړه به يې غوښت دورتګ اوبيرته دورځي تررونړامخکې خپلوځايونوته دستنېدلواسانتياوې پېښولې . هغه کورونه هم معلوم سول چې لوټ سوي مالونه پکښې پټ سوي وو اويوه زياته اندازه ګېڼې، غالۍ ، شالونه، مسينه لوښي اونورشيان ترلاسه سول اوهرهغه چاچې کوربې لوټ سوی و، اجازه ومونـدله، چې دملکيت له ثبوت وروسته خپل مالونه ترلاسه کړي . له غلوڅخه يې پنځه تنه په توپ کې والوزول. دځينونورېي سترګې وايستلې اونورپاته دعمربنديان سول.

په کابل کې دشپې له اتونړوبجوترمنځ دپوليسوله هري تانې څخه د «وردی» (۱) تروم ډغيږي اوسهاردلمرختوپروخت بياتکراريږي.

ددغوساعتونوترمنځ هيچاته اجازه نسته چې په کوڅوکې دشپې دنامه له ورکولوپرته وګرځي اودهرچاچې دشپې نوم زده نه وي ، دساتونکوپه خونه کې ساتل کيږي اوکله چې کوټوال ته وروستل سي، هغه يې ياله وړاندې سوي عذرسره سم خوشې کوي ، يايې جريمه کوي.

دبازاردوکانونه ډېرکوچني دي ـ يوزيات شمېرېي په لوېواله کې دګرځنده پلورونکودغرفې (Huckster's stall) په اندازه وي. ددوکان مخ خلاص وي اودشپې ترلي اوکلپ وي. ـ ـ ـ دروازې ګرکی نلري، خکه بنيښې نه مونډل

کیږي اوګراني هم دي. دامیرماڼۍ له دې امره مستثنی ده . ددرکان مخ د بازار خواته وي او ددېوال په بېخ کي ددوکاندارد کښېنستلوځای وي . مالونه یې شاوخواپرفرش ورته اوډلي یاپې په خونه کي پررواقوباندي ایښي وي. دخرڅلاوشیان عموما غلې دانې ، مېوه، ترکارۍ بوره اونورداړتیاوړشیان ، ټوکران اونخي مالونه ، شالونه، موزې اونورداغوستلوشیان ، دڅرمني مالونه مسي اوروهي لوښي اوداوسپني سامانونه اونوروي. دچایودوکانونه (سماوارونه ـ م .هـ) هم سته چي یوه کوچنۍ پیاله چای ترنیم پنس(۲) ارزانه ورکوي .که څوك بوره ورسره وغواړي نوبایدیوڅه نوري پیسې هم ورکړي.

په بازارکي مکتوب لیکونکي (عریضه نویس ـ م. هـ) دهغوکسانوپه خدمت کي وي چي لیك لوست یې زده نه وي . پرهرمکتوب باندي نیم پنس یاپوره پنس غواړي . دټکټونولپاره البته نوري پیسې بایدورکړه سي . اساسي بازارونه دخرڅلاودشیاونوپه نامه نومول سوي دي. لکه ګندم فروشي (دغنموبازار) اونور. دتوپکواوتمانچودکارتوسودوکانونه هم سته خوډېرګران دي. دوه درې کارتوسه په یوه شلینګ(۳) وي . البته په سایزاوتقاضاړه لري.

دمعتبروکورونه عموما له اوموخښتواوختوڅخه جوړوي چي ښه پوره اندازاه د لرګیوکارپکښې سوي وي .کله خولادکوړټول مخکینی برخه له لرګیوڅخه جوړه وي . کورونه دوې برخي لري . دننه کورحرمسرای وي چي ښځي پکښې اوسي . په دغه برخه کي خونې دسرای پرغولي شاوخواجوړي سوي وي .دباندي یوکوچنوټی سرای ،چي دحرم ددروازې اوکوڅې ترمنځ پروت وي. په دې سرای کي یوسړی اوسي ، چي دنارینه مېلمنوخدمت کوي . غټوکورونوته څرمه باغچې هم وي چي جګ دېوالونه پرراتاوسوي وي اودادې له پاره چي که کله ښځمني پکښې ګرځېدې، ستربه یې خوندي وي . ښځوته اجازه نسته چي له نږدې خپلوانوپرته بل نارینه ته مخ ښکاره کړي . دټولوکورونو د ښځمنو د سرایونو دروازې هرومرویوقاپچي (ددروازې ساتونکی) لري . هیچاته داحق نسته ، چي دکوردښتن له اجازې پرته کورته ننوزي اوهیڅ ښځي ته داحق نسته چي له کوره ووزي مګرهغه وخت چي قاپچي ته یې دڅښتن له خوادوتلواجازه ورکړه سوې وي.

دامیراوشهزادگانوماڼی دکابل یوازني کورونه دي چي ښه جوړسوي دي.
دامیراصلي ماڼی ارگ دئ . ارگ په ترکي ژبه "کلا" ته اوپه فارسي کي
"ماڼی" ته وایي . دایوغټ مستحکم ځای دئ، چي نږدي پنځه سوه مربع گزه
کیږي اویوژوراوپراخ خندق پرراتاوسوی دئ (۴) دباندي دېوالونه یې دتوپونوله
پاره تیرکښان لري په داسي حال کي چي دوه دېوالونه یې په خاورېنورهرونو؟
سره،چي پرشیشکانو (طاقونو) ولاړدي وصل سوي دي اومخ پرشیوه ددننی
دېوال تیرکښانوته رسیږي. ددېوال سرېې دتوپك والوله پاره ژورسوی دئ
تردغورهرونولاندي دتوپونوله پاره ځایونه جوړسوي دي. په کلاکي دننه
وروستني دېوال ته مخامخ دفترونه اودزېرموخوني اوځنگ ته یې دگارنېزون
دسړیوله پاره کوټې جوړي سوي دي. داخلك دامیرپاډیگارډان دي، چي په
ځانگړې توگه ټاکل کیږي او تنخواورکول کیږي. دارگ په کلاکي دغه
رازشخصي اوعامه خزانې اوټول عصري توپك اوکارتوس چي شمېرېې زرگونوته
رسیږي، په تحویلخانوکي ساتل سوي دي. دننه په ارك کي دامیرپرماڼی اودده
دښځوپرحرمسرای دواړو باندي جگ دېوالونه را تاو سوي دي، چي داړتیاپه
وخت کي یوه داخلي دفاع جوړوي . ددې پرځنگ دامیرداستفادې له پاره
دشمال برج په اوږدو او دکلاپه نوروځایوکي په دې راوزوسته وختوکي نوري
خوني جوړي سوي دي .ترارك دباندي دبوستان اوگلستان ماڼی(۵) پرتې دي.
ددوبي ماڼی ، شهرآرا (دښارسینگار) نږدې یومیل لیري دشمال لورته اوددوه
میله وړاندي باغ بالا (برین) پروت دئ ،چي دمرحوم امیرددوبي په زره پوري
ماڼی وه . نوموړی هوري مړسو. لویدیځ ته ترښاروتلې تقریبا اتلس میله لیري
په پغمان کي چي دهندوکش غرونوپه ببخ کي یوه زرغونه سیمه ده، ددوبي
ماڼی سته . دکابل په جنوب کي له ښارڅخه تقریبا یونیم میل لیري بابردئ .
دبابرشاه دقبرځنگ ته ددوبي یو بل استوگنځی جوړسوی دئ . بابرلومړنی
مغول امپراتورو، چي په ۱۵۳۰ کي هلته ښخ سوی دئ .(۶) پرهمدې لوري
شپږ میله لري هندکي hindeki پرته ده چي داوسني امیرددوبي ماڼی پکښې ده
اوتخت ته تررسېدومخکي به پکښې اوسېدی . ترهندکي لرڅه جنوب لویدیځ
خراته دهاشم خان کلا پرته ده ، چي دمرحوم امیرد ملکې سلطانې د دوبي ماڼی

پکښې ده .

دارك ترباغچودباندي دوې لويی سلام خانې (audience chambers) سته ، چي دمرحوم اميرله خوادغتهوعامه درباروله پاره جوړي سوي وې. ددغوسلام خانواودغه رازدمخصوصي سلامخانې سره جوخت کوچنی خوني پرتې دي اواميرمرحوم عادت درلودپه نوې سلامخانه کي چي يوه ښکلې ودانی ده ، ډيري ورځي تېري کړي.

دکابل هواډېره ښه اوخوك پکښې تندرسته وي. څرنګه چي دسمندرله سطحي څخه نږدې اووه زره فوټه لوړپروت دئ ، څکه يې هوانرمه اوترنورروهغوسيموچي په عين عرض البلدکي پرتې دي، ډېره سړه ده . په لوميړي سرکي، چي څوك ورسره بلدنه وي ، دتنفس لړڅه ستونزي په تېره بياپه مخ پرلوړه تګ کي پېښوي اوسړی دخپلوسږوپراغېزمنتوب باندي شکمن کوي. خوورروسته بياله منځه ځي. زه يووخت په دوبي کي هندوکش ته دواوروترځايه وروختم، هورې مي هواډېره په زړه پوري اوتازه وموندله .خوزه مجبوروم، چي ځای ځای دنفس شړلوله پاره دمه وکړم اوکومه هواچي به مي تنفس کوله په مجموع کي راته ترکښتنی سيمي غيرډېرمنه اوناکافي ښکارېدله .

له دې سره سره په دوبي کي باران معمولا لږوي . په دوواوړيوکي چي ماپه کابل کي تېرکړل دتالندي توپانونه اوتونډبارانونه ېبخي لږوو. په ځينودغوتوپانوکي برېښناوي ېبخي قطع کېدلې نه اودتالندي پرله پسې غړومبي خوځوك کړاوه . مګربرېښناوي ښارته ترځرموغونډيوپوري رسېدلې اوپرکورونوباندي دټکي لوېدلوريکارډخوبېخي محدوددئ .

په ژمي کي عموما درنې واوري اوبارانونه کيږي اوکله چي بادراوالوزي ، کوچنی کورونه کله کله ببخي پټ سي . کله چي واوره وسي . هزاره ګان اونورکاريګرله خپلولرګينوراشېبلونوسره دبامونودپاکولوناري وهي که پر واوره لمړراوځيژي ، ويليږي . دبام ختېه ننوي اوکښته خوني له استوګنی وزي . دواوري وزن اکثره دچتونودلوېدوسبب کيږي. واوره له بامونځخه کوڅوته غورځول کيږي ، چي غونډۍترې جوړي سي اوترويلي کېدوپوري مياشتي پر تېري سي.کوڅوته نږدې سړکونه تل چکړوي ، خو افغانان په ختواوچکړکي ری

نه وهي اوهیڅوك ددغوواوروډپاکېدلوتکلیف څان ته نه ورکوي او وايي ، یو وخت به پخپله ویلي سي .داپه رشتیاسره دکارضیاع ګڼي.

کله چي دوبی وچ وي، ددوړو توپانونه تقریباهره ورځ پیښیږي اوچي څوك دباندي ګرزي یاسپرلوکوي، ډېرېدلګیږي. ان، چي په کورکي لابدلګیږي . څکه ټولي دروازې اوکړکۍ بایدوتړل سي، چي له دې سره بیاخوني ډېري ګرمیږي اوهرشی ته چي لاس وروړه سي یوډول لغوړن احساس سېږي ته پېښیږي . دتودوخي په موسم کي دماپښین ترډریوبجوپوري معمولا هواټپه بنده وي. وروسته له شمال لوري څخه یوڅه بادپیداسي . په لږوخت کي ددوړوڅرخنده ستونونه پورته سي اودومره توندسي چي لیدل پکښې مشکل سي. دغه باد دوه ساعته بنه په زورکي وي . خوترلمرلوېدووروسته له زوره ولوېږي اووریسې چوپه چوپتیاسي ، چي دهغې له امله دشپې ږغونه ډېراوچت کېږي.

د ۱۹۰۱ ـ ۰۲ کال ژمي استثنایي و. په ټول ژمي کي واوره ونه سوه . ویل کېدله چي دغه رازژمي تقریبا دوولس کاله وړاندي هم پېښ سوی وچي دکولرانزاروغی وریسې وه . په دغه کال تاریخ تکرارسوځکه په پسرلي کي رودونه اوویالې وچي سوې حاصلات داوبوله نېستی وران سول اووچکالي راغله . وریسې په دوبي کي خواړه هم لږوو. کولراپېښه سوه اودرې میاشتې یې دوام وکړ. دخلکوبې سبکه بدنونه یې تروښول اومړینه په استثنایی توګه ډېره زیاته وه.

په ژمي کي ورځي زیاتره روښانه وي اولمرپرواوره باندي ځلیږي اوبلي کوي يې، خوپه مازیګرکي بیایخی سي اوسړکونه دښیښې په شان ښوی کړي. سړي، اسونه اواوښان ږرغوځارېږي اودڅارودواکڅره پښې ورماتي کړي اوڅوك مجبورسي چي حلال يې کړي . پرواوروباندي دلمرځلېدل دغه رازدړند ېدلوسبب کیږي ، په ژمي ډېرخوروونکی وخت هغه وي چي اسمان اوریځ وي، سخت باداوالوزي اوهیڅوك له کوره نسي راوتلای. دلمرلوېدوپروخت دتودوخي درجه ترصفرکښته کیږي اوڅومره چي شپه پخیږي ، هغومره پسې ټیټیږي . ترډې اندازې چي که په خونه کي ډېراورهم واچول سي، یوازي یې هغه اړخ تودوي چي اورته ورڅرمه وي نـورا‌ړخونه یې دهغو بادوله امله، چي دخوني تردرزو راځي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیخي په شان ساړه وي . هغه کسان چي په دغه شان بادکي دباندي وي، ډېرسخت زیان وررسیږي .اکثره یې پښې، لاسونه اوپزه یخ خني سوخي. دګزمې عسکرکله کله دیخنی له امله مري. ځکه هغوی په دغه رازهواکي ددرېدوله پاره په بشپړه توګه خوندي جامې نه لري. په دغه وخت کي شرمښان هم دشپې له خواله غرونوڅخه راکښته کیږي ، لوږي پسې رااخیستي وي اوښارته نژدې دخوړلوشیان لټوي .که دیخنی دستړیاله امله پرېږې مرستوکسانوپېښ سي، بریدپرکوي اووژني یې. ماشومان، پسونه اووزې چي په ګیرورسي، وړي یې.

دغه رازهوایوه بله ځانګړتیاهم لري اوهغه په هرشی کي دیوې اندازې برېښناشته والی دئ. که څوك په تیاره خونه کي ګرزي اوپښې پرغالی ومږي، له پښوڅخه یې بڅري راپورته کیږي، دغه رازکه څوك دپیښو پرشاورولاس تېرکړي عین حادثه پېښیږي ،که دکمیس کښلوپروخت پرسرلاس تېرکړي دبرېښنابڅرکي تولیدیږي .که ښځمني خپلي اوږدې کوڅی ږمونځوي ، وربښتان یې برېښناپیداکوي اودږمونځولوپروخت یوله بله لري درېږي.

شین اسمان بیا ، چي نادرپېښیږي، دفاصلې په معلومولوکي ستړګي تېرباسي. دبرلیري غرونه چاته ډېرخې نژدې ښکاري. یووخت زه دصحراپه یوډېراوږده ورځني سفرکي وم. ماته په سهارکي ویل سوي و چي کمپ بایددیوه مخروطي شکله غره په بېخ کي ووهو چي یوڅه واټن لیري د غرونو د دوو سلسلو ترمنځ لیدل کېدی . مادغه واټن شل یاپنځه ویشت میله اټکل کړی و. په دغه ورځ غرمه مي درسېدلوخیال کاوه، خوچي مورږدکمپ ځای ته رسېدلو، ښه تیاره ماښام و اومورږتوله ورځ په غټوګاموسفروکړ.

په شنه اسمان کي، سپوږمی هم ډېره خلانده وي. په دغه وخت کي دشپې له خوادکورله بام څخه دویده ښارچي دسپوږمی په سپینوړانګوکي غوټه وي ، دکورونواوغرونوپرتمین کږه وږه چي سیوري یې اچولي وي او د ماڼیو او زیارتونو منارې چي ترودانیوجګي راوتلي وي، ډېره ښکلې تماشه جوړوي . ورځ چاته عجیبه تصورپېښوي ځکه صاف اتموسفیراودبخارنشته والی دمځکي دمنظرورنګونه ډېرپیکه کړي .دخورو ورو ونوله تك شنه رنګ څخه خو ډېرخې ستړګي نه خېژي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دځلرم څپرکي لمنليکونه

(۱) وردی ته يې په ظفراللغات کې « فوجی لباس » معنا کښلې .خوما د پېرې يا وظيفې په معنا اورېدلې ده . (ژباړونکی)

(۲) يوانګرېزي پونډ شل شيلنګه او يو شيلينګ دوولس پنسه دئ . (ژباړونکی)

(۳) شيلنګ پولي واحد او دانګرېزي پونډ شلمه برخه ده . (ژباړونکی)

(۴) ارک اوس خندق نه لري اوډک کړی يې دئ. (ژباړونکی)

(۵) دبوستان او ګلستان مانۍ دکابل په اوسني زرنګارپارک کې واقع وې . اصلي نوم يې بوستان سرای او ګلستان سرای و. (ژباړونکی)

(۶) داسنه له مولف څخه لږڅه مغشوشه سوې ده . مغولی بابر (ظهيرالدين محمد) په ۱۵۳۰ م کال (۶ جمادی الاول ۹۳۷ ق) دهند په اګره کې مړ او دجمنا پر غاړه په چهارباغ کې ښخ سو. تابوت يې لس کاله وروسته په ۱۵۴۰ م کې دده دماندينې بي بي مبارکې يوسفزی په لارښوونه له اګرې څخه کابل ته را انتقال او په بابر باغ کې ښخ سو . (دافغانستان پېښليک ــ ۱۲۱ ـ ۱۲۳ مخونه)

پنځم څپرکی

دودونه اورواجونه

پرماوراې طبیعي شیانوعقیده، دنارینه وجامې، دخلکوګړه وړه اواخلاق، دبېلابېلوقبیلوبیان ـ ژبې اوښوونځي، دکورنیوپه منځ کې تربګني، خلک رخصتی څرنګه تېروي، سندري اودسندروآلات، لوبې اوساتېرې

که عمومي خبري وسي ، نودافغانانودورځني ژوندزیاتره دودونه ، ددوی خرافاتي عقیدې، په دلاکانو (ډمانو) جنهانواوژورو(١) باندې ددوی دناروغانوجړاحي تداوي ، پرمادورزمیو، شیشکو، شیطانانواوشاپېریانو، پرهغوخلکوچې دشیطان سترګې لري (خلک نظرکوي. م هـ) پرفالبینانوچې ددوی فالونه ګوري اوپه مجموع کې پرماوراې طبیعت باندې ددوی کلکې عقیدې سړي ته دروسووکالوپخواانګرېزي رواجونه چې په کتابواوتاریخونوکې درج دي، وربه یادوي. په ځینونوروځانګړتیاووکې هم دوی زړوانګرېزانوته ورته دي خوددوی کرکټرېیاله هغوی سره بشپړ توپیرلري .

دهیوادخلکوجامې البته افغاني دي چې له څوګزونځي ټوکرانوڅخه جوړسوي اوپرپښوباندې ول ول راتاوسوي پرتوګونه چې په پرتوګانښ باندې تړل کیږي ، پرپرتوګونودپاسه یوساده کمیس اوپرهغه برسېره یوبې لستونوکوټ (واسکټ ته ډېرورته) چې معمولا یې تنۍ تړلي نه وي اوپرغاړه باندې تاوسوي دشال په شان یوغټ نځي ټوکرچې بل سریې پراوره باندې بې نظمه ځوړندوي. پرسرونوباندې بګړۍ تړي ، چې مخروطي خولیوباندې له ټینګي تاوسوي لونګۍ څخه عبارت ده . بوټونه یې په شکل کې سلیپرته ورته دي خوډېردرانه اوپرتلیوباندې یې میخونه وهلي وي .دبوټونوڅوکي (نوک) یې دپښې دپاسه راتاوسوي وي (٢). جوراپې یوازې شتمن (ماړه) خلک اغوندي.

دمامورینو ،دربارته دنژدې کسانواو پوځي افسرانوجامې انګرېزي ډوله وي . درباري کسان اوردو تورکي ډوله بالاپوښ اغوندي. توره جګه خولۍ پرسرکوي

خودتورکي خولیو په شان پیتي نه وي. پوځي افسران انګرېزي ډوله یونیفورم له جرمن ډوله پیك داره خولیو سره اغوندي.

دعسکرو جامې ډول ډول وي. ځینو یې افغاني پرتوګونه او ځینو نورو یې انګرېزي پتلونونه اغوستي وي . یا یې سپین نخي پتلونونه اغوستي وي چې په عین ډول روغ سوي وي . خو ټولو یې انګرېزي ډوله کورتۍ یا کوټونه اغوستي او د څرمني په کمربند یې ملاوي تړلي وي. د ځینو بګړۍ او د ځینو پیك داره خولۍ پرسر وي . عسکر د تمرین له ورځو پرته ، چې یونیفورم بایدولري، هر راز چې یې زړه غواړي، هغسي جامې اغوستلای سي .دامیرساتونکي عسکر د هري ورځي له پاره خپل بېل یونیفورم لري او د ټولو جامې اوو سلې پوښان وي.

زیاتره هغه خلك چې پراسانو سپرېږي ، د جګو پوندو اوږدې روسي موزې اغوندي چې پښې یې پکښې جګې ښکاري. د خلکو جامې چې هر راز وي ، خو ملا یې د څرمني په کمربند هرومرو تړلې وي او په هغه کي چاړه او تمانچه له ځان سره ګرزوي . هغه څوك ډېر بختور وي چې له تمانچې سره ګرزي. د کابل او هندوستان ترمنځ تلونکي راتلونکي سوداګر دزړو جامو زېرمې رانیسي . دغه جامې په بې وزلو کابلیانو کي ښه بازارلري .ځکه هم ارزانه دي او هم په اغوستلو کي ښې وي . هم دغه علت دئ، چې اوږده انګرېزي کوټونه او دغه راز د پولیسو او داورګاډي د کارکوونکو جامې ډېري په سترګه کېږي او دا ډېره عجیبه ښکاري چې څوك په بازار کي یو سړی وویني چې د "S,E,Ry" توري یا داورګاډي د بلي کمپنۍ نخښي تر خپل اصلي ځای ډېر لیري د بازار دیوه سړي پر کالر کښلي ویني .

کابلیان عموما انګرېزي ډوله جامې اغوندي او څوك چې د خپلو جامو له پاره د ښه ټوکر درانیولو وس نه لري ، زیات باسي له افغاني پرتوګ او بوټونو سره انګرېزي یا انګرېزي ډوله روغه سوې کرتۍ واغوندي. له افغاني بوټونو سره جرابې نه په پښو کوي. کله چې زه د انګرېزي کوټ یا پتلون خبره کوم، مرادمې هغه جامې نه دي چې په انګلستان کي جوړي سوي وي. د بازار ګنډونکي ډېر خیرك (ماهر) دي او انګرېزي ډوله جامې ډېري ښې ګنډي . دغه راز ګنډونکي ډېر مراجعین لري او ډېر ژر مشهور سړي سي.

دخلکوخېرې دېرتوپيرلري، دخپنوپوستکي دېرسپين (توروشمه) . خونوربيااروپايي ډوله وي . سپين پوستکي والاخلك معمولا کابليان وي ، چي ددود له مخي دجنوبي قومونوله ښځوسره په واده کولوکي کوم اعتراض نه لري، خودغرونوواقعي افغانان ډېرښکلي دي .زياتره يې روښانه وربښتان لري . دنوروقومونوله ښځوځخه ځان پېچي اوپه ندرت سره له خپلوخلکوپرته له نوروسره واده کوي. په زياتروافغانانوکي سره باڼخوګان دښايست ستره نخښه ده.ددوی وربښتان معمولاتورصاف اونري دي. هغه نارينه چي دسراوږيري وربښتان يې دزړتابه يانوروعلتونوله امله سپين وي اوپه ځانوکي دنوروماندينوبيچ ويني (دوی هرڅومره ودونه چي ساتلای سي، کوي يې) (۳) خپلوسرونواوږيروته تك توررنګ ورکوي. څرنګه چي رنګ يې دايمي نه وي که يې وخت په وخت نوي نه کړي ، پيکه (تت) کيږي اوسروږيره يې خيرن سره سي اوډېربدرنګه ښکاري. دغه حالت زياتره په هغونارينه ووکي ليدل کيږي ، چي تل ليروخايوته په سفرياداسي وظيفه کي وي ، چي دخپلو وربښتانو رنګولو تهوخت نلري . دوربښتانو رنګول معمولادکورنۍ دښځوپرغاړه وي . په کابل کي يوازي ډېرزاړه خلك سپين وربښتان اوږيري لري ځکه پرځان نه ګرزېدل دافغانانوعمومي ځانګړتياده اوداکارددوی پرجامواغوستلواوښکلي ښکارېدولوباندي ، ددوی اوددوی دکورنيودخواړودشمېرپرکموالی باندي، چي کله دلوږي ترپولي رسيږي ، بده اغېزه کوي.ما دښوجامواغوستونکي معتبره خلك پېژندل چي په وچه ډوډۍ يې ژوندکاوه اوداځکه چي دنويوجامولپاره يوڅه پيسې وسپموي.

ويل کيږي چي افغانان دورکوسويواسرايیلي قبيلواولاده ده . اودواقعي افغانانوڅېرې، عادتونه اونومونه ددغي تيوري ملاتړکوي. ددوی جګي پزي، ژوري ننوزبيښنه ستركي اوعمومي بڼې (څېرې) په څرګندډول يهودوته ورته دي . دابه هغه څوك تاييدکړي، چي له افغانانوسره اړيکي ولري. ددوی کرکټراودغه رازنومونه (سليمان، يعقوب، يوسف، داود (سله مان، جېکب، جوزف، ډېويډ) اونورعام نومونه دي. دهيراددخپنوغرونونومونه هم يهودي دي لکه کوه سليمان .دانومونه چاته دافکرورا چوي، چي که هغوی د اسرايیلوورکي سوي قبيلې هم نه

وي ، له يهودي منشا څخه خوبايد هرومرووي (۴).

کابليان دورگه (Hybrid) اوله د پرونژادوڅخه گډسوي خلك دي . په عمومي توگه يې دهرنژاد بدترين خاصيت اخيستی دئ (۵). په ځېروکي يې دغه توپيرله ورايه ښکاري خوپه مجموع کي ترهندوستانيوښکلي دي . ځيني يې خړې اوشنې سترگي اوروښانه ورپښتان لري. په دوی کي ځيني بدرنگه جولې لري اونوريې په رنگ وقواره دواړه ښکلي دي. ددوی قدونه که په عمومي توگه له افغانانو (مراد يې پښتانه دي. م.هـ) سره چي په ونه دنگ اوښکلي دي، پرتله سي . ټيټ دي. خودغرونودخلکوپه منځ کي دژوندشرايط داسي دي چي ددوی کمزوری مرگي حاله ځوان لا له نوروونژادوسره په سيالی کي ميدان وړي .داله ژوندي پاته کېدوسره دچمتووالي يوه مساله ده چي پرنژادباندي يې فزيکي اغېزه ښندلې ده .

کندهاريان هم خوش قواره افغانان اوزياتره پياوړي اوښکلي خلك دي . په دوی کي دکابليوپه شان خړې اوشنې سترگي عامي دي .خوداځرگنده نه ده، چي دسترگودغه رنگونه به دختيي موضوع وي اوکه دزياتوکلونوله پاره په دوو پراوونوکي دانگرېزانوله خوادهيواددااشغال نتيجه .

دترکستان خلك اوازبکان زياتره مغولي قوارې لري.هزاره چي امير عبدالرحمن تابع کړل، په رنگوکي دېرزيات مغولي دي . دوی زياتره لنډي ، يرغلگراوغښتلي خلك دي.

بل نژادچي مرحوم اميرتابع کړل، کافران دي. (۶) دوی په بشپړه توگه دسيمي دنوروونژادوځرگندويي کوي. عموماً ډېرښکلي اوروڼې سترگي لري. قدونه يې جگ نه ، خونړي اومتناسب دي . قوارې يې په زياتروبرخوکي يونانيانو ته ورته دي. داځبره ډېره عامه ده چي دوی دسترسکندردغه لښکرواولاده ده چي هندوستان ته دده دتاريخي مارش په ترځ کي دلته پاته سوي دي. دوی بت پرسته وو، اميرلاندي کړل اوپه جگړه وتوره يې راواړول. دوی له خپلونويوبادارانوسره ډېره لږمينه لري. چالاکه ، ځيرك اوښه کاريگر خلك دي.

دهيوادژبه پښتوده چي په عمومي توگه له پېښوره ترکندهاره خلك په کړېږي .

ترکستانیان تورکي ژبه وایي اوکافران خپله ژبه لري چي وروسته به د هغو کسانو دڅېړني له پاره په زړه پوري موضوع وي چي سروکارېې له زړې یوناني ژبي سره وي . ټول خلك په هره درجه کي چي وي، په فارسي خبري کوي چي ددربارژبه اوپخپله دکابل ژبه ده . دېرلږکابلیان سته ،چي په پښتوخبري کولای سي. دفارسي په زده کړه سره څوك دهیوادپه هرځای کي خپل کارچلولای سي. خوپه سرحدي قبایلواونورخایوکي لږعمومیت لري.

فارسي په ښوونځیوکي دتدریس ژبه ده . په دغوښوونځیوکي ماشومان دسهارله شنې څړي څخه ترنزدې لسوبجوپوري اووروسته بیا په ماپښین کي دیودووساعتوله پاره درس لولي(۷). په دغوښوونځیوکي ښوونکي ، چي معمولاًملاوي ،دخوني په منځ کي پرغالیچه ناست اوشاوخواماشومان پر راګرزېدلي اوپلتی(چارزانو) یې وهلي وي. کتابونه یې پرزنګنونوپراته وي اوپه داسي حال کي چي بدنونه مخ وشاته ښوروي ، په لوړآوازیې دسندروپه لحن لولي. دلوستلوپه وخت کي دبدن دغه رازښورول داسي یوعادت ګرځېدلی دئ، چي په وروسته ژوندکي ډېرلږکسان بې له دغه عمل څخه کوم څه لوستلای سي. اودلوستلوپه وخت کي یې اوازونه هرومرود ښوونځی غزل وشمه آهنګونه لري. ښوونکی ماشومانوته دشوخي اوحماقت پەخاطردجزاورکولوله پاره له ځان سره لښته لري. دماشومانوپه وهلوکي لښته نه درېغول کیږي .هروخت چي ښوونکی وغواړي یوه ماشوم ته جزاورکړي ، دوروکي مجرم پښې پورته کیږي اوپرشاڅملول کیږي اودپښوپرتلوباندي زیات شمېرواري خوري . کله چي جزاپای ته ورسیږي ، ماشوم چغاري وهي اودزړه سوي وړ وي. کله چي به زه د یوه ښوونځي څنګ ته تېرېدلم وبه درېدم اوپه یقین سره به مي فکرکاوه چي هلته یوماشوم وژل کیږي ، څووروسته به دماشوم دچیغاروپه سبب پوه سوم. زما درېدل اوتماشا به عموما دماشوم دچیغودبندېدوسبب وګرزېده څکه "پرنګی" یوله هغونومونوڅخه دئ چي ماشومان په ېېرول کیږي. دښوونځي دخوني یوسردیوال نه لري اومخ یې کوڅې ته خلاص وي، له دې امله دښوونځي دماشومانودکارپه تماشاکولوکي هیڅ خنډ نسته .

په ښوونځي کي ماشومانوته دپخوانی عربي ژبي تدریس هم کیږي او داددې له

پاره چي قرآن په ولوستلای سي. خولکه څرنګه چي خلك عربي لوستلای سي، ډېرلږيې په معناپوهېږي اوهغه کسان خوښېخي دګوتوپه شماردي چي په عربي دي خبري وکولای سي. ډېرکسان دتوتي په شان دقرآن تلاوت کوي اوهغوی چي حافظان بلل کیږي ، بیادقرآن تلاوت له پیل څخه ترپایه پوري په یادکولای سي .

خلك دکرکټرله مخي تنبل، عیاش اوله شهوته ډك دي .داخاصیتونه هغه وخت هېشني سي چي یوځوك قدرت اوپیسې دواړه ومومي (قدرت اوپیسې په افغانستان کي مترادف مفاهیم دي) دوی فکراوښتونکي(Capricious) اوناشکره دي ، په اساني سره خپل خوښ وناخوښ ته اوښتلای سي او د هغو کسانو په وړاندي دربدلوته تیاردي چي دمنني پوروړي یې وي. معمولاچي دوی یوڅه غواړي، نوسمدلاسه یې غواړي اوکه یې په غوښتنه کي خنډ راسي ، بیایې نه غواړي . دوی دروغجن ، ټګماراوغچ اخیستونکي دي اوڅوك چي له یوچاسره دښمني یالانجه ولري، څرګندوي یې نه، بلکي خپل احساسات پټوي اوخان دوست ورته ښیي. په داسي حال کي چي دغچ اخیستلوموقع ته انتظارباسي. په غچ اخیستنه کي بې رحمی ته تیاردي اوچاته غورنه ږدي . دوی چمتودي ،چي ډارپرواکمن سي. خوترپووخته د کوچنیو خواشینیو د زغملو استعداد لري اوکله چي ډاډه سول چي دبې رحمی سلوك ورسره سوی دئ بیایې نواحساسات دومره هیجاني سي چي دخان کنټرول له لاسه ورکړي اوپه خشونت سره غچ اخلي . زیاتره خوخپل حریف ترمړیني وروسته لاهم وهي اوډبوي یې . ددوی دنوروپه خوربدلواودردکي خشن دي اوکه یې له خپلوانوڅخه نه وي زیاتره پرخاندي . خودخپلوی په صورت کي یې بیا د درد په تسکینبدلو کي عقل له سره وزي .دوی خپل ماشومان ډېرنازوي اوپه کوچنیوالي یې له ښې وباسي . څه چي غواړي ترممکني اندازې نتپه نه ورته کوي ، جلبل کالي په اغوندي په داسي حال کي چي پخپله په ګوډېږوکي راوزي. دبدوکارونوپه اصلاح کولوکي یې هیڅ رازهڅه نکوي .دلویانوپه څېرورسره خاندي اوپه کابلیانوکي داعام کاردئ، چي یوماشوم په رواني سره ښکنځل وکړي اوښکنځل یې زیاتره خپلوالدینوته متوجه وي . د ماشومانوپه روزنه کي دغه رازبې پروایي په خاصه

توگه دخلکوپه کرکترکي ډېراعتراض وړکارګڼل کیږي . دماشوم اصلاح کول بایدداسي نه وي چي تراووه، اته کلني وروسته یې څوك پیل کړي. څکه په دغه سن کي دده دکرکتر ښه ډېره برخه تقریبا جوړه سوي وي.

افغانان تل یود بل په وړاندي دسیسې کوي، کورنۍ دکورنۍ په مقابل کي ، ماموردماموریه مقابل کي ، بزګردبزګرپه مقابل کي ، کارګردکارګرپه مقابل کي، ماندینه دماندینې په مقابل کي ، چي داوروستۍ یې یودهغوناوړه کارو څخه دئ، چي دماندینودتعدد له رواجه رازېږېدلی دئ. ددغوټولودسیسونتیجې اکثره دخولې جنګ وي، چې وروسته په جګړه پای ته ورسیږي اویوه یابله خواپکښې ښایي ووژل سي. ددغه مقصدله پاره دوی تل چړې یاګولۍ نه استعمالوي . دوی له دښمن څخه دځان بچولوله پاره نوري لاري هم لري .

په ښاروکي چي څوك قتل وکړي ، دمقاماتوله خوامحاکمه اوسزارورکول کیږي، خوپه اطرافوکي اکثره ددووکورنیوترمنځ په داسي دښمنۍ بدلیږي چي نسلونوته پاته سي . قاتل دهغه چاخپلوانوته څارو وي چي ده وژلی وي اووریسې وژل سوی وي. کله کله قاتل پخپله دمقابل لوري دغړوله خواووژل سي اودښمني دډېروکلونوله پاره پسې اوږده سي .

دخلکودغچ اخیستونکي کرکترد تشریح له پاره به زه د یو چا کیسه وکړم چي بل څوك یې وژلی اوخپل کورېاکلاته ، چي دوی یې په همدې نامه یادوي، تښتېدلی و. اصلا هرکوریوکلك مورچل وي. نوموړی په دغه ځای کي دېرش کاله بې له دې ، چي پښه دي یې ترکورد باندي ایستلې وي ، واوسېدی ، په پای کي یوه ورځ په دې فکر، چي اوس به یې نوددښمن څارنه نوره ختمه سوې وي ، له کوره ووت .خوکورته یې بیرته مړی راووړ. دهغه سړي دخپلوانوچي ده وژلی و ،دغچ اخیستنې ورحیه اوڅارنه ویده سوې نه وه . ویل کیږي، چي کسات خوږدئ، خودې خلکوته یې شیریني بېخي زیاته ده .

دخلکوپه منځ کي یوقانون سته چي که یوڅوك دمقاماتوله خوادقتل له امله نیول سوی وي، دمقتول له خپلوانوڅخه یې که دوی وغواړي ، د بخښنې غوښتنه کېدلای سي. خپلوان یې ښایي دخون بها یوڅه پیسې دتاوان په توګه ومني یانېایي په یوډول چي ددوی خوښه وي ، ویې وژني . کله کله دخپلوانو په

منځ کي دهغوپيسو پرسرچنې وهل، چي قاتل يادهغه دوستان يې بايدورکړي ان د دار ترڅنګه پوري دوام کوي . خيني دپيسواخستلوپلوي وي اوځيني نور د وژلو پرخواوي. محکوم په داسي حال کي چي رسۍ يې په غاړه کي وي اوښايي له يوساعت مناقشې وروسته فيصله پردې وسيږ چي بايدمړسي ، په دغه وخت کي رسۍ ټينګيږي اوسړی کشيږي. ددغسي حالاتودشخړي په دوران کي بايدمحکوم سړي احساس دزړه سوي و ړ وي .

بلکه کيسه چي دخلکودکسات اخيستني روحيه نوره هم روښانه کوي داوه ، چي سړي يوهلك وژلی اومقتول خپلوانوته يې دبخښلوله پاره ورتسليم کړی و. دهلك موردهغوکسانومخه ونيوله چي دخونبهاپيسوپلويان وو اوټينګاريې وکړچي دسړي غاړه دي ددې دزوی په شان پرې سي . دې داکاروکړ اودخپل انتقام په هيجان کي يې هغه وينې په ريشيتاوڅښلې چي دسړي له غاړي بهېدلې .

دخلکوساتيري ګاني ډېري بسيطي دي اوکه څوك دوی ونه پېژني، د خورا ساده ګانوخيال به پروکړي. دمثال په توګه وختي مابنام چي کاربشپړ سي، خلك په ډوبې کي په عمومي باغوکي راغونډيږي . دلته دګلانوګلداني ايښوول سوي وي ، هره ګلداني يوازي يوړازګلان لري. خلك له خانوسره په قفسوکي درېزمرغان راوړي اودګلدانيوپرشاوخوادتياري خپرېدلوتروختنه کښېني دګلانوورمونه اودساړه مابنام له سوړوالي څخه خونداخلي . دوی هلته ارام ناست وي اوزياتره پټه خوله وي ان تردې چي په باغ کي دتلونکوراتلونکوډېښوکړپالاهم نه اورېدل کيږي . دباغ په يوه يادوو کونجوکي چای پلورونکي (سماوارچيان ـ م . ه) وي چي څوتنه شاوخواورته پردوو ګوتو ناست وي . په بې لاستوپيالوکي چای څښي اويوآن بل آن چلم څکوي.

دجمعې (دمسلمانانويکشنبې) اودرخصتيوپه ورځوکي خلك پرخرو يا اسانو باندي شاوخوا باغوته په چکروزي چي زياتره دوه تنه اوکله لادرې تنه پريوه خاروي سپاره وي . خواړه اودېګونه ورسره اخلي اوهلته ترغرمې پوري خوښ خوشاله دباغودګلانوپه منځ کي چکرونه وهي . بيانوخواړه پخوي اوترخورك وروسته څنګونه اچوي اوګپ شپ کوي ، يا تـــرماښينه يوه سترګه

خوب کوي . مازیګرخپلي توري (کالي مالي) راغونډوي اومخ ·
پرکورونورانیږي اوددوی په وېناوایی چې ډېره ښه ورځ موتېره کړه . په دې ډول
دوی په لږخه راضي کېږي . دوی ته چې تازه هوا، پېتاوی، ګلان ، وابنه
یادرختي ورسیږي اودکاروظیفې اندېښنه ورسره نه وي ، یوڅه خوراك وڅښاك
هم برابر وي، دانودمزې اوتماشا هغه ورځ وي چې کیسې یې یواوبل ته کیږي
اودبلي دغه رازموقع هیله په زړه کي لري.
چې دساتیري نوري وسیلې ونه مومي، دکوردبام پرسرپاپه یوه بل ګوښه
اوارام ځای کي زیاتره دوني ترسیوري لاندي سره
راغونډیږي اویوېکې رباب (٨) وهي اودمیني ومحبت فارسي سندري وایی.
رباب دمندولین(Madoline) په شان دسازیوه آله ده . په پنځوشپږووتنوکي
معمولایوتن سندري ویلای سي .ددوی دسندرورږغ له یوڅه لیري څخه ښه
لګیږي خو پرنږدې ناستوخلکودېزي لحن په زړه پوري اغېزه نه کوي .
دلږزوونکواوجګواوازونودراایستولو په وخت کي دخولې اومخ سره کږول او سره
پېچل ډېرجالب ښکاري اوددوی دتماشاووقفې ته دانتظارپه خاطرسندره ببخي
هېره سي .البته داحالت ژرتېرېدونکی وي . دوی دسازنورتاري آلات هم لري،
چې په شکل بنجو (Banjo) ته ورته دي خوټولوته "رباب" وایی. ددوی موزیك
زمونږله هغې سره لږڅه توپیر لري البته توپیرېې دبېلابېلوطرزوپه کمپوزکي نه دئ
بلکی دځلورو، پنځویاشپږو تالونوپه شته والي کي دئ، چې بیابیاتکراریږي .
داړغونه ډېریکنواخته ښکاري اویوڅه وخت غواړي چې څوك ورسره عادي سي .
وروسته بیاددوبې په مازیګرکي درباب ږغ ډېرخوندوراوزړه راکښوونکی وي .
په تېره بیاکه څوك دمابنام ترډوډۍ وروسته په یوه آرامه چوکی کي استراحت
وي اوسګرېټ هم دودوي . خوکه څوك بیاپه لیکنه، حساب وکتاب اوياله دغه
قسم څخه په نورومصروفیتونو بوخت وي، نودغه یکنواخت ږغ ډېر
ستومانوونکي لګیږي اوسړي ته یې په هره بیه دبندولواراده ورپیداکیږي آن
تردې، چې وایي دتوپك ډزمي پرکړی وای.
خلك دنوروختیځ والوپه شان سپورټ اوتمرین ته دساتیري په سترګه نه ګوري
اوهمدغه علت دئ ، چې د خوښي او تفریح د یوې وسیلې په تــــــوګه درقص

اونڅاعادت نلري اوددغه کارله پاره خانګړي روزل سوي نڅاګري نجوني لري.
دنڅاګرونجونوخدمات يوازي په جشنونو، ودونواودښمنوخلکوله خواد دشهزاده ګانواونورولوړرتبه کسانوپه محلمستياووکي مطرح وي.

له نڅاګرونجونوسره سازيان ملګري اوپوه ارکستراييي جوړه کړي وي . دسازپه سامانوکي يوراز ډول هرومړووي چي په لاس اوګوتوو وهل کيږي، نه ډډول په لرګيو(۹). دنڅاګرونجونوژوندله کړاوه ډك وي خکه نڅا ستومانه تمرين دئ.
نڅاګره ښه پوره اندازه خولي توېوي اودنجلۍ جامي ډېري نازکي خوشپي ان په دوبي کي لاسرېي وي . دروازي اوکړکۍ ټولي خلاصي وي، په نتيجه کي نڅاګره زکام سي ، تبه يې ونيسي اوناروغي پسې اوږده سي .خوهروخت چي نڅاته وروغوښتل سي، بايدخپله مسلکي دنده سرته ورسوي . نودادحيرانتياخبره نه ده ، چي دغه نجوني زياتره په نري رنځ (Consumption) مري. دکابل نڅاګري نجوني هندوستانۍ اودپېښوراوډهلي دسيمودي. خيني يې بيادپښتوانيونڅاګرواودسيمه ييزوناريښه وو زوزات دي. که څه هم دشرقي نڅاګرونجونودشاعرانه حرکاتوپه باب ډېرڅه ويل سوي دي اومادهندوستان په بېلابېلو سيموکي ډېري زياتي ليدلي هم دي، دنڅاپه وخت کي ددوی حرکتونه اونزاکت دډېري خبرني اوپاملرني وړدئ اوان ترټولوښه لاهم. ترکومه خايه، چي ماليدلي دي، زموږدخپلوباليټ نڅاګرو (ballet-dancers) سره دحرکاتوپه نزاکت کي پرتله کېدلای نه سي .

دغرنيوافغاني قبيلو(۱۰) په منځ کي، لکه خدران اونور.دتورو نڅا دود ده . نژدي پنځوس تنه پريوه دايره سره راغونډيږي چي څلورپنځه تنه يې په مرکزکي ډولونه، تمبورونه اونورتاري وسايل ږغوي . دنڅاپه پيل کي خلك دداېري دمرکزپرلورمخ ته ټوپ راوهي اوبيرته شاته څي . خپلي توري اوچړې پرسرونوباندي خلوي اوله موزيك سره سم په ټيټ آوازسندري وايي خوورو- ورومو‌زيك، سندري اونڅالوړيږي اوچټکيږي، بګړۍ اوکمربندونه ددي له پاره غورځول کيږي چي په حرکاتوکي زياته آزادي ولري.توري په ډېرچټکۍ سره خلوي ان ترديې چي په پای کي خلك ببخي هيجاني ښکاري اونڅاپه يولړوحشي ټوپونوبدله سي. توري هــــواته غورځوي اوبيرته يې نيسي اوسندري دوحشي

چیغوپه یوه کورس بدلي سي. کله چي نڅا خپلي هیجاني ټکي ته ورسیږي ، ناڅاپه بندیږي اووروسته نودنڅاګرودلاسودپړکولوپه لوړآوازسره پای ته رسیږي.

دوی یوه بله وحشي نڅاهم لري چي دیوه طلسم پرشاوخوابانديدعبادت کوونکومذهبي دودته ورته ده . دوه یادرې تنه له ډولونو سره یوځای کښیني او نڅاګر په یوه پراخه دایره کي پرراغونډیږي. دخلکومخونه یوبل ته مخامخ وي . کله چي ډول شروع سي دوی وراندي راټوپ وهي اودلږوخت دپاره دریږي او وروسته بیاپردابله پښه مخي ته ټوپ وهي اوپه دي ډول دوام کوي، خودهرټوپ په جریان کي دپښي له هرواوړاندي کولوسره مخ ښی خوایاکیڼ لورته په شدت سره اړوي اوخپلوبدنونوته په دغه ناڅاپي څرخ سره خپلي بګړی اوخولی په هماغه لومړيو قدموکي هواته غورځوي . لږڅه وروسته چي نڅاتوده سي، دوی دهرټوپ سره یوبشپړ څرخ څوري اوڅومره چي نڅادوام کوي ، هغومره نڅاګرزیات انرژي اخلي، ترديې اندازې چي له اوروسره برابراورده غچي سوي وربښتان يې دمپ (Map) (۱۱) په شان شخ دریږي . خلك په عین وخت کي دلاس موټي هم ارتوي اوکله چي دوی په ډېري چټکی اوشدت سره تاویږي،ډول ورسره سم چټکیږي او بې اندازې ښه تماشه جوړوي.

په ځینوخلکوپه تېره بیاعسکروکي دلرګیوپه توروبانديشمشېربازی رواج لري.دلرګیوتوري انګریزي تورو ته ورته دي اوژورشاني موټي لري .شمشېربازان دڅرمني کوچني ګردي سپرونه هم لري چي په کیڼ لاس نیول کیږي اولکه په لویو سپرونوکي چي معمول دئ ،دبازویوه برخه نه پټوي . ځیني کسان په دغه تمرین کي ډېرمهارت لري خوپه توروبانديلږ مدافعه کوي اوزیاتره واري په سپراګرزوي اوله دې امله ډېرچټك تاودبدلوته اړتیاسته. دوی دغه رازپرپښوبانديواري په شاته غورځېدو سره مدافعه کوي اوپرسرباندي له واروڅخه بیا خان په ټیټولوسره ژغوري.

هرکال دپسرلي په پای کي «جوبه» جوړیږي . په «جوبه» کي رازرازلوبي کیږي اوځای يې داسمايي غونډیوپه لمنوکي په یوه هوارمیدان کي وي. (۱۲) دغه میدان دښارپه جنوب لویدیځ کي پروت دئ . دلته دوی دآس مسابقې لري خودامسابقې ددوو تنوترمنځ وي اونه غواړي، چي څوډېرښه اسونه دیوې بشپړي

دوري له پاره پکې برخه واخلي. دغونډیوپه لمنوکي دخوړواوناوکیو (نانځکو) غرفې درول سوې وي. دغې درې ورځنۍ مېلې ته ټول کابل (کابلیان) اوماشومان راوزي . په دغوورځوکي خلك ډېرې ښې جامې اغوندي اوپه تېره بیاماشومان په خپلورنگه واسکټونواوخولیوډېرخوشاله وي. د ماشومانو ناوکی (نانځکي) ډېري عجیبې ښکاري. له زړوټوکرانوڅخه یې جوړي کړي اوافغاني جامې یې په اغوستي وي. دنراوښځي دواړوڅرگندونه کوي خودماشومانودا، نه کوي . اوځیني یې دشیطان څېره څرگندوي . دمېلې په یوه څنډه کې وړوکي څرخونه (چرخ‌پلك)دلرگیوشپېلۍ اونوروډول ډول شیان موندل کېږي، چې دماشومانودخوښي وړرنگونه یې ورکړي وي.

دغه رازپررسۍ باندې دتکِ ترکستانی لوبې هم کېږي . لوبغاړي یې په زړه پوري رنگه جامې اغوستي وي . ددې لوبې له پاره یې دوې اوږدې پایې درولې وي اوبیوسروبل سرپې په رسۍ سره وصل سوی وي. رسۍ اوپایې دواړې ډېري کلکي اومظبو ې وي چې لوبغاړي ورباندې دپاسه تگ وکولای سي.

په جوبه کې دغه رازدښاردغټوپهلوانانوترمنځ غېږ(کشتي) هم ایستل کېږي.دغېږ ایستلوبه معمولا دامیراوشاهزاده گانوپه وړاندې کېږي . دهغوی له پاره یې دغونډیوپه لمن کې خېمې درولې وي .امیردلوبې گټونکوته دپیسوجایزې ورکوي . له غېږایستلوسره ټول خلك دزړه له کومې مینه لري اودمسابقې بایلونکي ته خپله ماته کله کله دومره درنه تمامه سي چې په ټول عمرله غېږایستلوڅخه لاس واخلي(توبه وکاږي) . ځیني خوبې لادومره زړه ماتي سي چې په انتحار(خان وژلو) لاس پوري کړي.

داسونوپه مسابقه کې د برخه والوسپرلیوله پاره لارخالي نه وي اوسپرلي مجبوردي چې دخلکواونورواسونواوخروپه منځ کې څومره چې کولای سي خپله خان یوې خوااوبلې خواته کړي اولارپکښې وکړي. زیاتره خوسېري اواس ته دزړه دوك درواچوي په تېره بیاکله چې غواړي دخروپه منځ کې لارومومي خکه خره چې پوري نه وهې ترهغوله لاري نه گوښه کېږي . یووخت دووتنودمیدان له دوو مخالفوڅنډوڅخه دآس دسپرلي مسابقه درلوده اودمیدان په منځ کې چې سره مخامخ سول یوبل ته یې نه غوښتل لارورکړي ، آخرسره ټکرسول اوپه نتیجه کې

يوسړی اوآس يې ځای پرځای مړه سول اوبل يې په داسبامړسو.
نکلچيان دخلکوډېرخوښېږي او ښه نکلچي ډاډه وي ، چې د اورېدونکو او نندارچيانو پاملرنه خان ته اړولای سي .د بازارنکلچيانو دعام سړك په کنه کوټه کي خان ته ځای جوړکړی اوکيسې وايي. په لړوخت کي زيات شمېرخلك پرراټول سي دی دکيسې په منځ کي په مزه مزه چای چښي، په داسي حال کي چې پلي اوسواره ،چې غواړي له لاري څخه تېرسي ، په تکليف سره لارمومي اوخلك بايدتېله کړي. خولاروبان نکلچي ته هيڅ هم نه وايي او نه غواړي دپښوانيو وختونو د پېريانيانو، شاپېريانواوشيطانانوپه منځ کي دشهزاده ياشهزادګۍ دماجراوو دبيان خنډوګرزي.نکلچيان داميراودهغه دشهزادګانواونورو معتبرينو په ډله کي هم وي. په حقيقت کي خوداميرتول ملګري اوسرکاري کسان په يوډول نه بل ډول نکلچيان دي، خودغه نکلچيان چې پورته مي اشاره ورته وکړه ، مخصوص خلك دي اودهغوی وظيفه داوي چې خپلوآمرينواوبادارانوته کله چې هغوی په شپه کي بېديږي ، نکلونه ووايي. هغوی په بسترکي پراته وي اونکلچي ترهغه وخته نکلونه ورته وايي ، چې په خوب کښېوزي .
په کابل کي چې څوك دشپې ډوډۍته دعوت سي، معنايې داده چې شپه به هم دکوربه په کورکي تېروي . په دغه رازمېلمستياووکي، کله چې ډوډۍ وخوړله سي، مېلمانه پرکوربه راغونډ سي ، پرغاليواونياليوباندي يې په داسي حال څنګونه اچولي ياغزېدلي وي چې چلمونه څکوي اوهريوپه خپل وارسره يوه کيسه وايي. دکېسوله اورېدوسره دومره زياته مينه ستنه چې هغوی زياتره ترنيمې شپې پوري ويښ ناست وي اوکيسوته يې غوږنيولی وي اوپه دا سبا کار ته آماده نه وي.
هلکان اوماشومان دانګرېزي ماشومانوپه شان ساتېری کوي. په هلکانوکي عامه لوبه" توپ بازي" ده چې په لرګي اوتوپ سره تر سره کيږي داولوبه ترډېري اندازې (Rouders) ته ورته ده . دوی غېږي هم باسي اودلرګيوغشي هم ولي چې زياتره پکښې ماهروي . خيني غټ هلکان دختوپه ګوليوباندي چې د يوه اوږده نل له منځه وارکيږي(۱۳) چوغکې اوکوچني مرغان ولي. ددې له پاره چې مرغان خانونوته رانژدې کړي، تردرختولاندي دريږي اودچوغکو يورازږغونه

ترخولې راباسي . په دې ډول چوغکي ورته رانژدې کيږي اوله لاندي څخه واري پر کيږي.

وړوکي ماشومان په پنډوسکي (گيند) ، بجلو، مردکواوجوز (غوزانو) لوبي کوي. په جوزباندي د مردکوپه شان لوبي کوي اويوه تاکلې اندازه جوزپه منځ کي ږدي . هرچاچي لوبه وگټله، جوز دهغه مال سي

ډېري وړوکي نجوني په کوڅوکي ليدل کيږي خوچي اته کلني سوې، نور نو دوی په"پرده" کي سي اوله خپلوانوپرته يې بايدبل نارينه ونه ويني . دوی دکورپه بنځمنوکي شامليږي اوله "برقع" يانځي چادري پرته بهروتلای نه سي په چادري باندي له سرڅخه ترنوکه پوري پټه وي اودسترگوله پاره يې يوسوري سوري ټوټه ورکړې وي، چي لارپه وليدلای سي. وړوکي نجونې کله کله دکورپربامونوليدل کيږي چي Ring of roses ته ورته لوبې کوي ياپه ناوکيو (نانځکو) سات تېروي ، يايې ځانته دلوبوکور يا دوكان يا بل هغه شی جوړکړي وي ، چي ددوې له جنس سره مناسب وي . ددوی ډېره لوبه ارزوداده چي انگريزي ناوکی(نانځکه) چي انگريزي جامې يې په تن وي، ولري . ځکه ددوی ناوکيانې له زړوگودړانوڅخه جوړي سوي وي اوددوی په شان يې زړې گودړې په اغوستي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پنځم څپرکي لمنليکونه

(۱) دلته مولف د Leech Wives اصطلاح راوړي ده . مطلب یې هغه ښځې دي ، چې "ژوري" ورسره وي . ژوره (Leech) چې په پارسي یې « زالو » بولي ، یو راز چنجی دئ .دناروغ تڼ ته یې دنواوزوب دزیښنلوله پاره وراچوي . (م.ه)

(۲) مولف دلته « مرجني » د بوټونو په نامه بللي دي . مرجنه یا پنه ، چې په پارسي یې « پیزار » بولي ، له څرمني څخه جوړیږي . په جوړولو کي یې مبخ نه کاروي ، بلکي په ځښتلي سېنسي یې کندي . « چاراشه » او « دوبېلی » یې دانواعو نومونه دي . په کندهار کي دمرجندوزی صنعت پخوانی سابقه لري . دملتان مرجني ډېري ظریفي او قیمتي دي (م.ه)

(۳) افغانان په ودونوکي شرعي حد (څلورښځي) مراعاتوي. ښاري نارینه زیاتره په یوه واده اکتفاه کوي - خوخانان اوسرداران له دې امره مستثنی دي اوترڅلوروزیاتي ښځي هم کوي اوشرعي حیله ورته برابروي (م.ه)

(۴) داتیوري اوس دعلمي خیړنوپربنیادیوه مردوده تیوري ده . افغانان په مجموع کي اریایان دي.(م.ع)

(۵) دادفرانك مارتین خپل برداشت دئ. واقیعت داسي نه دئ (م.ع)

(۶) له کافرانو څخه دمولف مراد نورستانیان دي . نورستان چي پخواني نوم یې کافرستان و ، په ۱۸۹۵ م کال (۱۳۱۳ ق) دامیر عبدالرحمان خان په فرمان دسپه سالار غلام حیدر خان لخوا فتحه او اوسېدونکي یې داسلام په مقدس دین مشرف سول (م.ع)

(۷) دلته له ښرونخیوڅخه مرادجوماتونه اومدرسي دي .

(۸) په متن کي (Rubarb)راغلی دئ چي دمولف ناسمه اوربدنه څرګندوني .

(۹) له دغوآلاتوڅخه دمولف مرادطبله یازېربغلي ده.

(۱۰) مولف په دغسي مواردوکي د (Wild Afghan Tribes)ترکیب راوړي چي ماد"غرنیوافغاني قبیلو"ژباړه ورته مناسبه وبلله .

(۱۱) یورازجاروته ورته آله ده چي له سپېنسیوڅخه جوړه سوي اودخونوغولی په پاکیږي.

(۱۲) ما (هوتك) اوربدلي دي . چي جوبه دسیاسنګ په شاوخوا کي هم جوړېده .

(۱۳) دغي آلې ته دکندهار پښتانه پوك یا پوپکه وایي (م.ع)

شپږم څپرکی

دودونه او رواجونه

(ادامه)

خرافات. شاپېرۍ اوپېريانيان . يوه نادره افسانه. فالبينان . داقليم بدلولو له پاره دکورپرېامونو باندې دماشومانو سندريزه دوعا. بېلابېل خواړه اودتمباکواستعمال . داميرلوی طبيب. نصوار. په ژمي کې دتودولوطريقه. وخت څه راز تېرېږي؟ . دېېلابېلوطبقو ودونه . جنازې .

داخلك ډېرخرافاتي دي اوپررويو، اروااوو، شاپېريواو پېريانيانو باندې کلکه عقيده لري. زياتره نکلونه يې (ددوی خبره) دهمدغو ښو اوبدو ارواوو په باب دي . پردغوکيسوباندې زيات باورلري ان تردې چې نارينه لادشپې لخوا يوازې کوم ځای ته ځي، احتياط کوي. که يوسړی دشپې له خوا په يکړسر (يوازې) روان وي، عموما به يې لوړېږی وغ واوري بيا به پې وينې . څکه دتگ په وخت ښه په لوړاواز سندرې وايي يا په خوله شپېلکی کوي.

زه چې کله په مهمانخانه کې اوسېدلم، يوه شپه ناوخته ځای ته راغلم څکه له اميرسره مې خوساعته تېرکړي وو . کله چې له دروازې څخه کورته راتلم ومې ليدل چې يومهتر (دآسونو روزونکی) له سرای څخه زماخواته راروان دئ اوغيرعادي ږغونه اوشپېلکی له خولې باسي . زه چې يې وليدلم، شپېلکی يې بندکړ. زه په تعجب کې وم، چې ولې يې دعادت پرخلاف شپېلکی کاوه خوچې خونې (کوټې) ته راغلم په علت يې پوه سوم، چې داکارېې ديوه عصبي شاك(ېېري) له امله کاوه اوراته څرگنده سوه، چې زمايوه هندوستاني نوکرېه ټوکو کې مخ تورکړی يايې خپل طبيعي رنگ يې زيات تورکړی و ، شونډوته يې سپين رنگ ورکړی ، پرسترگو يې هم دسپين رنگ کړی کښلي وې . دوې پوستينچې (۱) يې پرچپه مخ اړولي وې داسې چې دپوستکي ببره خوايې برسېره سوي وي، لاسونه يې ديوې اوښني يې دبلي پوستينچې په لستونو منډلي وو او د پوستينچې تنې يې کلکې پرملاباندې غوټه کړي وې. د پسه د

پوست ببره خولی یې پرسرکړې وه . ده وروسته ماته هماغه شان جامه واغوسته چې په زړه پورې نه ښکاریدله . زمادکوټو ددهلېز په دروازه کې داوتنو محافظ گارډخای پرخای و، هندوستاني نوکرپه داسې حال کې چې پرلاسو اوزنگنو یې تګ کاوه، ددغه گارډ خواته ډېرنږدې ورغلی و اوپه ډېرلوړاواز یې وربانندې رمباړې وهلې وې. سړې په دې فکر،چې واقعې پېرى ورته راغلی دئ، خپل توپك وغورځاوه اوپوستینچه وال دگارډ دخونو اوبهرنۍ دروازې پرلورپه منډه ولاړ. له ساتونکو څخه یوتن په دغه حال کې چې نورپه تېښته کې وو، بیده و اوکله چې دنورو په غالمغال راویښ سو، راپاڅېد، سترګې یې بلا(پېریان) ته موښلې اوچې سدیې په ورسېد، دی هم په منډه سو. پېرى وروسته دبرنډې په څنګ کې یوې بلې کوچنۍ کوټې ته ولاړ. داکوټه دچایدارانو وه (هغه کسان چې چای برابروي) . چایداریوازې پخپلو چوړتونو کې ډوب پریوه وروکې ټغرناست او کړکۍ ته یې څنګ لګولی و (ډډه یې وهلې وه) . کله چې دغه بلا ددروازې له لارې ورته راننوته ، بې له دې چې په خورېدویا ټپې کېدوکې دې رهی ووهي ، خان یې له کړکۍ څخه لاندې وغورځاوه اوله خونې څخه سملاسي ووت. نورخلك چې له دغې بلا سره مخامخ سول، دامیرنوکران وو، چې دخدمت له پاره ټاکل سوې وو اوتل به زما دناستې په کوټه کې تیارحاضروو. کله چې یې دغه بلا په یوه دروازه کې په سترګه سوه ، دوی په منډه تربلې دروازې په تېښته سوه اوپه تېښته کې یې مېزونه اوچوکۍ ټولې سره ګډوډې کړې وې . بلاپه بله کوټه کې له نورونوکرانو سره مخامخ سوې اوبیا نوتری تم سوې وه . وروسته ټول نوکران سره راغونډ سول اوخپل تاثرات اولیدلی حال یې سره بیا ناوه . په دغه حال کې زه هم وروررسېدم اوټوله کیسه یې راته بیان کړه . ډارېدلي کسان ډېرخجالت اوشرمېدلي و اوهریوه غوښتل ثابته کړي، چې دی په تېښته کې لومړی تن نه و. دی څکه وتښتېدچې نورپه تېښته کې سول . په هرصورت دبېرې اوډار اغېزه ان پخپله پریلا (هندوستاني نوکر) لاهم دومره وه ، چې څوشپې پرله پسې په تنهایي سره بهرته نه ووت اوان په یکړ سردباغ په هابل سرکې خپلې کوټې ته نه تلی .

په عمومي توګه داسې تصورموجودو، چې شاپېری په شاوخـــــــواغرونوکې

د مولف په کورکي دافغاني ساتونکو او نوکرانوډله ـ پخلنځی یې شاته دئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوسي. سره له دې چې ددوی په عقیده شاپېرۍ په مجموع کي بې ازاره وي، خو خلکو دشاپېریوله استوګنځایو څخه ځان لیري ساته . شاپېرۍ داسي ښوول کېدې چې له دوولس څخه تراتلسو انچوپوري یې قدونه دي، ډېري ښکلې جامې اغوندي اوشانه ورانه پخپلې مشري پسې وي . دتګ په وخت کي نڅاوي کوي . خلکو باوردرلود، چې شاپېرۍ له انسانانو څخه ډارېږي اوځانونه څني پټوي . یوازې یې هغه کسان لیدلای سي، چې له لاري څخه په ګوښه ځایونو کي بیده یا پټ وي . ویل کېده چې شاپېرۍ په ماشومانو کارنه لري خودا عاقلانه نه ده چې ماشوم دې دشاپېریو استوګنځایوته پرېښوول سي ځکه هغوی به یې ترخپل افسون(جادو) لاندي راولي اوښایي دغلاسوي ماشوم مخ اوښه دخپلو ماشومانو په شکل ور واړوي ، چې داکاربیا دماشوم موروپلار ته دبدي طالع (نحسیت) سبب کیږي.

په ماوراالطبیعه موجوداتو کي چې خلک ډېرځني بېرېږي اودهولونه توضیح کېدونکو پېښو پېره پرهغه باندي اچوي . یوهم شیطان دئ. شیطانان هغه ارواوي دي، چې دهغوکسانو دډاروونکو یامبالغه آمېزه بیانونو له مخي چې فکرکوي شیطان یې لیدلی دئ . په بېلابېلو څېروځرګندېږي . ددوی په فکرشیطانان ترلمرلوېدووروسته دهربوټي یاګاري ترشاپټ وي . دوی په دې باورهم دي، چې شیطانان په شپه کي دانسانانو دډارولو اودخپلو بدشکله څېرو دښوولو له امله دهغوی دخوب خونو ته هم ورځي . همدغه علت دئ چې خلک دخوب پروخت سراوټول بدن په تلتك یا روجایي کي پیچي . دوی په خونه کي یوازي نه بیدیږي . هرومروبه څوتنه یوځای وي اوکله چې به مي ورته وویل زموږ په هیوادکي هرڅوك دخوب جلاکوټه لري اوکه ممکنه سي، ماشومان لاهم دشپې په جلاکوټه کي یوازي بیدوي .زیاتره به هك پك راته پاته سول . دوی وایي چې په جلا کوټه کي یوازي دشیطان له بېرې څخه نه څملي ، ځکه [illegible] څوك ساتي ، بلکی وایي چې په موږکي دتنهابیدېدلو رواج نسته اودا عاقلانه هم نه ده ، ځکه که په شپه کي څوك یوازي بیده وي ښایي روې دي ورته راسي . زمایوه نوکر یوسهارپه ډېریقین سره راته وویل چې برایي شپه یې چارپایي (کټ) له مخکي پورته اوله ده سره یوځای په هواخرېدله . تـردې اندازې، چې

په پای کي ورسره سربداله سو اوپه همدې وخت کي یې ډېرعجیب وغریب رغونه اورېدل . کله چي ماورڅخه نوري پوښتني وکړې ، راته یې وویل، چي ده ستړکي پټې نیولي وې اونورڅه یې ونه لیدل . شك نه وچي ده خپل سرپه تلتك کي پېچلی و. په هرصورت ، ده دبلې کوټې غوښتنه وکړه اوپه هماغه کوټه کي یې له بیاالستوګني څخه نټه وکړه . داراته څرګنده نسوه چي ده ته نورو نوکرانو د ساتېرې په مقصد داچل جوړکړی و اوکه دهاضمې دخرابوالي حمله پرراغلې وه اودغه تکلیف یې ورته پېښ کړی و . له هغه کوټې څخه چي دی پکښې بیده و، وروسته دنورو نوکرانو له خوادګدام کاراخیستل کېدی . هغه نوم چي دې کوټې ګټلی و، ددې سبب سوچي نورنوکران پکښې له بېدېدلو څخه ډډه وکړي .

بل وخت دشپې له خوازما ددفتردکوټې دچت ټوکرراشیوه سوی و. دایوه عادي پېښه وه خکه هغه خاوره چي دختو له بام څخه دچت پرمسطح ټوکر راتوییږي ، څه موده وروسته دومره وزن پیداکړي، چي دټوکره یوسریابل سر، ژرياپه ځنډ راخطاسي اوټوکرمخکي ته راولوېږي. اوکله چي زه دخرابی دکتلو له پاره ورغلم ، خلکو راته وویل چي دابېله شکه دشیطان کاردئ خکه په ټرلو کړکیو اوقلف دروازه کي داکاربېله شیطانه بل څوك کولای سي؟ ددغه رازمنطق په مقابل کي دلایل ویل بې فایدې وه.

دشیطان په باب یوافغان یوه بله کیسه هم راته وکړه اوهغه داسي چي یومابښام له ملګرو سره ترباندااوروسته کورته راروان و. کورته دتګ لارېې په هدیره کي تېره سوې وه (دلته هدیرې دانګلستان په شان دېوالونه نه لري) دشپې ناوخته و چي دی قبرونو ته ورسېد. په هدیره کي دیوازي تګ تصورېې غمرې وتښتول خوبیایې هم تګ ته دوام ورکړ. کله چي قبرونو ته ورنزدې سو، ویې لیدل، چي مخې ته یې له مخکي څخه کوچنی لمبې راپورته سي اوبیرته ورکي سي . دې پېښې سخت وېېراوه اوګامونه یې چټك کړل چي ژرترقبرونو ووزي . خوچي ګوري ،مخې ته یې لو اشا (۲) ودرېده. دبل انسان په لیدوسره دده ژبه بنده سوه اوکله چي ورنزدې سو، ګوري چي دسړي سرپه شال کي پېچلی دي(دیخني په موسم کي دشپې له خواعموما شال پرسراچول کیږي) اوسترګي یې دستوروپه شان ځلیږي. هرڅومره چي و اشاته ورنژدې کېږي په هماغه اندازه

هغه جګېږي ترڅوچي دده ترسراوړي اوتری تم کیږي . دی مخ ځني رااړوي اوشاته په منډه ځغلي خوهغه کورچي دی ځني راوتلی و دپيښي له ځای څخه دده ترکوره پرليري و ، ځکه نوده له خانه سره وپتپيله چي بيرته پرهديره ورغبرګ سي . کله چي هديري ته رسيږي بيا هماغه اشا پرپيښيږي خوداځل ډېره عصباني وه . ده وغوښتل ځني راوګرزي چي په دغه وخت کي بيهوښه کيږي اوترسهاره پوري بياپرهوښ نه راځي . سهارګوري چي هديرې ته بيخي ورځرمه پرلارپروت دئ . په دې ډول دی وژغورل سو .

يوبل افغان راته وويل چي يوه شپه دی په ګندمک(۳) کي په يوه سرای کي بيده و اوپېله دې چي دوښپدلوپه علت دي پوه سي، له خوبه راويښ سو اوپرځای کښېنوست . په دغه وخت کي دهغی کوټې يودېوال چي دی پکښې و ، له مخه ليري سواوددېوال ترشاده وليدل چي دګوره والاوو (انګرېزي عسکرو) يوه ټولی راروانه ده . دعسکروهيڅ ږغ ورږغ وکړپ وکړوپ نه و اومخونه يې دسپوږمی په شان تک سپين او هيبتناکه ښکارېدل. داسړی هم دده په قول ترسهاره پوره بېهوښه و.

خلک دسفنج په باب عجيبه وغريبه افسانه لري . دوی وايي چي انګرېزانو لويي خاورينې مرتباني واخيستلې اودغرو په لوړو څوکو کي يې کښېښولې . شاوخوا يې ډبري پرراوګرزولي اومرتباني يې داسي پټي کړې، چي يوازي خولې يې ښکارېدلې . وروسته نودوی(انګرېزانو) دغټوګاروترشاخانونه پټ کړل اوتر هغو ورته پټ ناست وو، چي اوريځي دغروسرونو ته راورسېدلې او ورو ورو مرتبانوته ورشيوه سوې . کله چي داوريځي يوه کوچنی ټوټه مرتباني ته دننه سوه له خلکو څخه يوتن ورو ورو وخوځېد اوژر يې دمرتباني سر په سرپوښ پټ کړ. مرتباني يې د درو ورځو له پاره هماغسي سرپټي پرېښوولې اوپه دغه ن کي اوريځ مړه سوه . کله چي يې مرتباني ماتي کړې ، وريځي يې ټوټې ټوټې ځني راواخيستلې اوبازارته يې داسفنج په توګه خرڅلاوته وړاندي کړې. «سفنج» او «اوريځي» فارسي نوم يوراز دئ اوشايد هماغه دافساني دمنځ ته راتګ عامل وي(۴)

دخلکوپه منځ کي د فال کتونکو (Astrologers) بازارښه تود دئ . ديوه

سفرياکوم بل نوی کاردپيلامې له پاره دبختوري ورځې دښوولو په باب ددوی
پرپېشګويي باندي کلکه عقيده ستـه .اميراودشاهي کورنۍ غړي هريوځانته فال
کتونکي لري چې دهري مهمي چاري دپيل کولو له پاره دبختوري ورځې په باب
مشوره ورکوي اوپرځنګ يې دراتلونکو پېښو اټکل هم ورته کوي. خوددوی
پېشګويي ترکومه ځايه چې مااورېدلي دي، مبهمي اوناڅرګندي غونډي دي .
البته دوی داميردراتلونکو پېښوحالاتو دلوستلو لازم مهارت لري . فال کتونکي
دخوبونو تعبير هم کوي ځکه خوبونو ته دخبرداري ورکولو دعلايمو اودخلکو
دلارښونو په سترګه کتل کېږي . داچې اميرترځلوروښځوزياتي چې قرآن اجازه
ورکړې ده، نوري ټولي ښځې طلاقي کړې، دهمدغه شان يوه خوب نتيجه وه .
حتمي نه ده چې دراتلونکو حالاتودپيشګويي کولو له امله دي هرڅوک
هرومروعزت اوثروت ته ورسيږي . ماد هيواد ديوې ليري سيمي درې تنه وليدل،
چې پريوه ټاکلي نېټه باندي يې په هيواد کي ديوې ستري فاجعې پېشګويي
کوله اودهمدې له پاره څومياشتي وړاندي داميرحضورته راوستل سوي وو .
داميرحالت چې تل پريوه قرار نه وي . ددغو خلکو دوړاندي کېدو پروخت
دبدشګون لورته مايل نه و اوحکم يې وکړ چې پېشګويي کوونکي دي ترهغه
وخته په زندان کي وساتل سي چې دوی دفاجعې دپېښېدو له پاره ټاکلی دئ .
که يې اټکل سم وخوت ، مکافات دي ورکړه سي اوکه نه ، مړه دي سي .
پېشګويي سمه ونه ختله اوداميرحکم پرځای سو.

فال کتونکي دخلکو تالې ګوري اوپه ورقوباندي دراتلونکي په باب خبري
کوي . دوی دغه راز دراتلونکوپېښو دپېشګويي له پاره دجادو (Black art) له
نورو وسايلو څخه هم کاراخلي . دوی په ډېري تېزۍ سره نومونه اوبختونه
بيانوي اوکه يووخت ددوی له پېشګوييو څخه يوه رښتياوختله ، نوبيا ددوی
هري وينا ته په هروخت کي دحقيقت په سترګه کتل کېږي اوکه يې پېشګويي
دراتلونکو واقعي پېښو پرخلاف ثابتي سوې ، بياهم خلك پېشګويي کوونکو نه
ملامتوي . اوپرځای يې پړه پرخپلو ځانوا چوي ځکه پېشګويي ګاني تل
لږياډېري مبهمي اوناڅرګندي غونډي وي او خلك فکرکوي چې دوی دفال
کتونکو الفاظ سم تعبيرکړي نه دي اوداکار دحادثې دسم پوهېدلو خنډګرځېدلی

دئ . دخوش باوری دغه راز سفسطه یوازي دافغانانو په منځ کي نسته نورهم په اخته دي.

خرافات اومذهبي عقایددنورو هیوادو په شان سره ګډ سوي دي اوکه دیوه ماشوم ذهن اوجسم په هر نسبت وستایل سي ، سمدلاسه باید (نام خدا) وویل سي اوله شیطانه وژغورل سي اونظرنه سي . شیطان نظر (بدنظر) ددوی په فکر په خینوکسانو کي هم سته اوددې له پاره چي له ناوړه اغېزې څخه نجات ومومي ، دخدای نوم باید وویل سي . دحیرانتیاوړ داده چي دغه دشیطاني نظرخښتنان بیاملامتیري هم نه، خوبدبخته (نحس) ګڼل کیږي خو دهغوکسانو په باب چي دناروغانو اوشل وشوټو دعلاج مهارت لري ، ویل کیږي چي لاس یې بختوردئ.

دوی یودود (رواج) لري چي ترنوروزیات بایدوستایل سي ، اوهغه داچي ماشومان دکولرا، زلزلو اونورفاجعودمخنیوی له پاره دبېلابېلو کوروپړیاموباندي سره راغونډوي او په ګډه دوعاوي په کوي داځکه چي ماشومان ترلویانوبې ګناه دي اوددوی دوعاوي سملاسي قبلیږي . دکوروباموته سره ننبتي دي اوداچي ماشومان پربېلابېلو باموپریوه لیکه ولاړ وي اوپخپلو نازکو اوتنکیو اوازونو سره دوعاوي کوي، پرهرچاباندي اغېزه کوي . په تېره بیاچي فاجعه دي کولرا وي هرڅوك ددوی ددوعاوو قبلېدوته ډېرهیله من وي . په کابل کي چي دکولرا ناروغي راسي. څومیاشتي دوام کوي اوداوخت تربل هروخت زیات داند ېښني وړدئ .

دکابل داکثریت خلکوخواړه ډېرېسیط اوساده دي . اوهغه له وچي ډوډۍ څخه عبارت دي . وچه ډوډۍ بیضوي ډوله اوتقریبا دوولس انچه اوږده اونیم انچ پنډه وي . هغوی چي وس یې رسیږي له وچي ډوډۍ سره مستې اوپنیرهم خوري اوکله کله غوښې ، ترکاري هم پخوي .چینایي شین چای هرکله له خوړو سره یوځای څښل کیږي . دابه ډېرغریب اوبې وزله سړی وي چي دیوې چاینکي چای له پاره دي دوې پیسې (نیم پنس) تادیه نه کړای سي اوکه پنیر څښي وباسي خونوبیخي یې باید وس ولري . په دوبي کي مېوه پریوانه اوارزانه وي. ترکاري هم دغه راز. کاهو په پراخه پیمانه کرل کیږي . دوې پیسې یوه سړي ته

دپوره اندازې میوې اوترکاري، درانیولو له پاره سم کفایت کوي اودمېوې په موسم کي اکثره خلك په کوڅوکي لیدل کیږي چي مېوې، کاهو او رواش خوري . رواش په غروکي خودرویه شنه کیږي.

دېرغریب خلك زیاتره په توتو پایي(ژوندکوي) اودژمي دمصرف له پاره یې وچوي . هزارګان چي دېرسپماکورنکي خلك دي، دذوبي په میاشتو کي له ونو څخه له رالوېدلو توتوپرته بل څه نه لري، چي ژوند په وکړي . توت ټولول عام دي . دتوت خورك چاته تبه پېښوي په تېره بیاهغوکسانو ته چي ورسره عادت نه وي ، تبه یې دېره سخته وي چي زیاتره ځني مري .

کوچیان چي له جپسي(چټ) توکم څخه دي (۵) کوررونه نه لري په هیوادکي له خپلورمو اواوښانو سره تل سفرکوي . په تجارت بوخت وي ، له یوه ځایه بل ځای ته مالونه اوسامانونه لېږدوي . دوی دېرسرسخته توکم دی . دجوارویه ډوډی(سوږسك) دمېږواوبزو په شیدو ، پنیراووښو چي اومه یې خوري ،ژوند کوي. دوی دهیواد دنورو خلکوپه نسبت سابه چي خودرویه شنه کیږي، په زیاته اندازه خوري.

دکلیوالو افغانانو خواړه اصلا ښورروا و ډوډی ، مستې ، شلومبې ، دېږوي شیدې اومېوه ده . دېږوي شیدې ددوی دخوښي خواړه دي اویوافغان کولای سي په یوه ناسته کي ښه کافي اندازه وڅښي .

که یواوښ ، غوایانورڅاروي ناروغ سي اومړینه یې حتمي وي، غاړه یې وریږې کوي (حلالوي یې) اومروجه دوعا وربانديي واي چي حلال(خوړلوته قانوني) سي. غوښه یې یاپلورل کیږي یادخښتنانو له خوا خوړل کیږي .

مایووخت یومرګي حاله اوښ ولید چي ېېخي هډوپوست و، د رود پرغاړه یې دښارخواته راپه مخه کړی و اوغوښتل یې مارکېټ ته نزدې یې ووژني چي غوښه یې ښه ترابسمباله سي . داسي ښکارېده چي غریب حیوان بایدپه هره لحظه کي چي یې ښتن وغواړي ، راڅپه اومړسي.

دلوړې طبقې خلك اومعتبره کسان دېرخوندورخواړه خوري چي سرېې پلواوکباب دئ . داورروستی یې غوښه په مرچ اومالګه کي ښه اخته کوي اوپه سیخانوکي یې پراوربانديي کړوي . (د پسه ورون چي پراور وکړول سي،هم یوراز

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغریبانو د واده مراسم ـ زوم او ناوې ـ ترشایې نجلۍ دناوي جامې پسې وړي
(دمولف رسامي)

کباب دئ) پلو ډول ډول قسمونه لري اوله وریجو ، مسالواوغوښو څخه جوړیږي . وریجي اوغوښي جلا جلا ایشول کیږي اووروسته بیاپه غاپ کي سره گډیږي . ترشي باب ، اچار، شیریني باب ، میوه اوډوډۍ هم خوړل کیږي . دغه رازترغذاوروسته چای هروخت تیاري اوله چایوسره چلم هم په دوره کي وي . ټول باید دغه تمباکو وخکوي . کابلیان هره ورځ زیاته اندازه چای مصرفوي اوهروخت چي ورورسیږي ، څښي یې .

ښځي دنارینه وو په شان چلم څکوي . چلم(Hookah) ته ورته دئ خونل یې دغبرګېدوړنه بلکي سیده وي. تمباکودوی دخپلي مځکي وي اوډېرتوندبوی لري ترزیاتي اندازې دسوځېدونکي ګوډېبوی ته ورته وي.

افغانان هرغټ، چاغ سړی غښتلی اوقوي سړی بولي . اوچاغښت دروغتیا اونېکمرغی دواړونخښه دي. ټول خلك چي وس یې ورسیږي، تریزي پوري خورك کوي اوپه نتیجه کي یې زیاتره نارینه اوښځي تراندازې زیات چاغ(پنډ) دي. داروانباد امیرلوی‌طبیب(۶) دومره خېټورو، چي پرلاري تللای نسوای اوپراوړو به یې وړی . یوبل سړی دومره پنډ و چي دخپل خان کارېې لاهم نسوکولای . مینځیانو به دکوچني ماشوم په شان لمباوه . ددغه سړي به باب ماته وویل سوه چي یووخت یې دخپل بدن دېرکرغېړن بوی احساس کړاوهرڅه چي یې وکړل ، بوی ورك نسو . په پای کي بوی دومره ناوړه سو، چي مینځیانو ته یې حمام ته دېولو اوغسل کولوسپارښت وکړ. کله چي یې له حکم سره سم لمباوه . مینځیانوته ځرګنده چي دتعفن(بدبويي) سبب هغه مړه چونګښه وه چي دده دخېټي په یوه درزکي بنده سوې وه . هیڅ شك نه و چي دادي دسړي وروستی غسل وای اومرګ ته دي یې رسولی وای.

نصوارکول په شتمنو خلکو کي عام دي. غریب خلك محلي تمباکو کاروي، په ناسمه توګه یې میدوي اوپه خولو کي یې اچوي . نورکسان بیاداسي هم سته چي له هندوستانه دراوړل سوو نصوارو دکولو وس لري . دوی دېزي نصوار غوره کني .

یوازي په لویو کوروکي بخاری‌سته هغه هم دهغو محدودوشتمنوکسانو په کوروکي، چي دژمي په میاشت کي دخونو دتودولوله پاره دزیاتي اندازي لرګیو

د رانیولو وس ولري . دټولوکوروددروازې اوکړکۍ سمې اینښوول سوي نه وي اودباد چلېدل هغه خوني لاپه نه زغمېدونکي تو گه سړوي چي غټ اوړیکښي بل وي . یوازي هغه کسان مستریح وي چي په پوستینونو کي ناست وي .

دسونگ موادو دلگښت لږولو اوشپې وورخي له خوادخانونو تودولو له پاره خلك مجبوردي «صندلی» ولري . دایوډول مربع شکله لرگین مېزدئ چي دخوني په منځ کي اینښوول کیږي . ترمېز لاندي یوکوچنی سوری لرونکی اوسپنیز بکس (منقل) پروت یا پرېښوولاړوي اوسکاره پکښي سوځي پرمېزدپاسه یوغټ تلتك غوړېدلی وي چي میزاوداورمنقل دواړه یې پټ کړي وي اوټولو اړخونو ته دومره غزېدلي وي چي دخوني دفرش زیاته برخه یې نیولې وي. په اوسپنیز منقل کي سکاره تازه کیږي اوکله چي ښې سکروټې سي ترمېزلاندي یې ږدي. داورتودوخه دتلتك ټولوبرخوته خپرېږي اوډېرزیات یې گرموي . تردغه رازپوښ لاندي ، سکاره ورو ورو بلیږي اواورځوساعته دوام کوي . دتلتك پرشاوخوانرۍ نیالی اوبالښتونه اینښوول سوي وي . دخوب پروخت یا د ورځي له خوادناستي په وخت کي کارتري اخیستل کیږي . تردغه تلتك لاندي ټوله کورنۍ ، پلار، مور،زامن اوماندینې گاني یې، لوڼي ، ماشومان . عمه گاني وخاله گاني او نورخپلوان دشپې له خوا بیدېږي اوډوپیسو سکروټه بیه ډېري سړې شپې تودوي . دصندلی یوتاوان دادئ چي داورپه لوګړی سرکي دسکرو دودزیات وي اود Nausea ، سردرد اوکله کله دخپه کیدلو سبب کیږي. کوم کسان چي دورځي له خواهم له صندلی څخه کاراخلي اودباندي سړې هواته وزي اوراوزي، زیاتره دروماتېزم په ناروغی اخته کیږي . صندلي بل اخلاقي تاوان هم لري اوهغه داچي ټوله کورنۍ ، نراوښځي په یوه کوچني چاپېریال کي تریوه تلتك لاندي بیدېږي . همدغه علت دئ چي ځیني کسان صندلي «دشیطان بازۍ ډگر» بولي . عسکرهم په خپلوکوټوکي له صندلی څخه کاراخلي . دوی په تلتك کي داسي ناست وي چي پښې یې قات، سراونوربدن یې په بېروکوټونوباندي پټ کړی وي . په دي ډول ډېرسخت ساړه بادپه مقابل کي دخان مدافعه کوي . کله کله هغه ساتونکي عسکر، چي پیره کوي ، دیخنۍ له لاسه ترمرگه ورسیږي .

په کابل اونورولویوښارونوکي وخت د «لمریزگړۍ» Sundial (۷) په واسطه

ټاکل کيږي خوبيا هم دوخت دورځني توپير دمعلومولو له پاره په فارس کي چاپ سوي جدولونه موندل کيږي . ددغو ګړيو په واسطه دوخت معلومول په تخميني ډول دي ځکه ګړۍ دنوروعرض البلدو له پاره جوړي سوي اوهغه دواقعي وخت پرځای دمقناطيسي شمال پرلورعيارسوي وي . يوه ورځ مادواقعي وخت ترمعلومولو وروسته اميرته وويل چي دغرمي توپ(۸) ترخپل وخت شل دقيقي وړاندي وويشتل سو، خواميرو ويل چي دانبه کاروسو ځکه پرخلکو به دماپښين لمونځ نه قضاکيږي . هره ورځ خلکو ته دغرمي وخت دتوپ ويشتلو په واسطه اعلاميږي اوهغوی چي ساعتونه اوګړۍ لري ، وړباندي عياروي يې . په نسبتي توګه ډيرلږخلک دساعت وخت ويلای سي . زياتره يې ديوساعت يانيم ساعت وخت په توپيرچندانې پروانه کوي. دغه بې پروايي دعدودنو په برخه کي هم سته .خلک په عمومي ډول ترشلو پوري حساب کولای سي اوترهغه لوړعدد په «تومن» سره ښوول کيږي . له تومن سره نوراضافي شمېرعددونه هم بيانيږي . ځيني خلک حتی داوونی ورځي نه پېژني اوبايدورته وويل سي چي پلانی ورځ ترنن دومره ورځي وروسته ده .

په افغانستان کي مينه اوواده کول داروپايي هيوادو له جالبو پېښوسره دزياتوارخونو له مخي توپيرلري . يوغټ توپيرېې ذادئ چي نارينه دواده تروړځي وړاندي خپله نجلۍ ليدلای نه سي په داسي حال کي چي هغه به يې ماندينه وي.په افغانستان کي نارينه دخپلو مېرمنواودکورنيو دښځوپه باب خبري نه کوي اوله سړي څخه دهغه دماندينې په باب پوښتنه يورازسپکاوي ته ورته عمل دئ اوله هغې سره ديورازاشنايي څرګندونه ده . په دغه رازشرايطوکي په دې باب ديوه نارينه احساس دمستقيم پوښتنلو له لاري څرګندېدلای نه سي چي دی له څه رازنجلۍ سره غواړي واده وکړي . په دې برخه کي چي راتلونکې مېرمن به يې څه ډول ښځه وي ، دنارينه دتشويش ، هيجان اواندېښني تصورڅوک کولای سي . ځکه ښځي دنارينه وو په څبردرنګ اوبڼې له مخي توپيرلري . يوه ډېره بدعمله ښځه به دحوري په شان ښکلې وي خويوه ډېره بدرنګه به بيا په افکاروکي ډېره ناولې نه وي .

دمعتبرو خلکو په منځ کي دهلک ونجلۍ دکوزدوېښني مستثنی دي ځکه

هغه دکورنيو دمشرانو له خواتنظميږي . کله کله خوانان هم له هغې بنخي سره داړيکو ټينګولو چاري پخپله تنظيموي چې بايدواده ورسره وکړي. معمولا نارينه دبلي بنځي دغوښتلو ارزوله خپلوملګرو سره مطرح کوي چې دغه اراده يې دېرژردخلکو په منځ کي تيتته سي . بيانوده ته دخلکوله خوادنجونو پېشنيهادونه کيږي اوديوې يابلي په باب مباحثه څه اسانه کارنه دئ ځکه راتلونکی خسردخپلي لوردښکلا اوباکفايتی په بې ساري اندازه لوړوي اودهغې په بدل کي دپيسو يانوري مبادلي غوښتنه کوي . دنارينه په باب مهمه نه ده چي ازادخياله وي که تندخويه .

په هرصورت ، کله چي جريان دې حدته ورسېد ،چي نارينه دنجلی دکورنی ددريغ اودهغې دراتلونکوغوښتنو په باب ډاډه سو اوزړه ته يې ولوېدل چي دنجلی پلارخپلي غوښتني ورستی اندازې ته راکمې کړي دي ، بيانوښځينه خپلواني ورلېږي چي نوري ستونزي وڅېړي . ددوی پرېکړه دنوروممسايلود ډاډمن حل سبب کيږي اومعامله سرته رسيږي . کله چې تړون بشپړسو ، بيانو دکوزدې محفل اوژرياوروسته دواده مراسم جوړيږي .

د واده مراسم او په هغه کي دلګښت اومېلمستيا موضوع د تړون کوونکوکورنيو په بډايي اودريغ اړه لري . دشاهي کورنی دغړو اونورولوړرتبه خلکوپه نظرواده د درو ورڅوتماشه ده چي يوزيات شمېر خپلوانواودوستانو ته بايدپکښې مېلمستياورکړه سي . دغه راز په نڅاګرونجونو ، موزيك اونوروشيانوباندي زياتي پيسې ولګېږي . که څه هم لګښتونه داشخاصودثروت اوبډايي له لحاظه توپير سره لري خوپه ټولوحالاتو کي هدف داوی، چي داړوندوخواوو ډېرزيات عزت اودرناوي وسي .حتی که په پوروي که په دار، بايد ډېره ښه تماشه جوړه سي . په دې برخه کي دوی دلندن دشاوخواخلکو سره دومره زيات توپيرنه لري . کله چي دواده مراسم پای ته ورسيږي ، ناوې په يورازډولی(جوپان) کي دزوم کورته بېول کيږي . پخپله زوم له خپلوزياتو خپلوانو اودوستانو سره چي پراسونو سپاره وي ، له ناوي سره بدرګه روان وي اودلاري په اوږدوکي دتوپکو ډزي کوي. ددوی په مخ کي ډډول اوسورناډله رهي وي اودهغوی په مخ کې نڅاګرنڅاوي کوي . دتوپك ډزي دپخوانيوختويادګاردئ. پخوا چي به يوسړي

دخپلوملګرو په مرسته غوښتل خپله ناوې دوسلې په زوریاپه کوم بل چل ترلاسه کړي نوبه یې دآس پرخپن خپل مخ ته کښېنوله اوو به یې تښتوله . خپلوان به یې په تعقیب ورپسې روان وو.

دغریبوخلکو ودونه دغه رازننداریې نه لري اوناوې وزوم دواده مراسمو ته په پښو ځي اوراځي ، ځکه دوی دملاراوستلو وس نه لري اودوی پخپل نکاح ځای ته ورځي(۹) . دوی په کوڅه کې کله کله لیدل کیږي ، زوم دمخه اوناوې په پسې وي (ښځه ترنارینه وړاندې اوحتی ځنګ پرځنګ تلای نسي) اوبه هغې پسې یې یوې نجلۍ ملګري یاله دوستانو څخه یوې نجلۍ کالي چې په یوه بوخچه کې تړلي اوپرسریې ایښي وي ، ورسره اخیستي وي . دوی په مخ کې یوسړی له ډولك (محلي ډول) سره اویوبل له نرۍ تولکي سره روان وي . دواړه خپلې هڅې کوي چې له خپلووسایلو څخه په ممکنه اندازه اوازونه وباسي اوبه دې ډول دواده جریان ژوندی اومست وساتي . په دې ډول هغوی دزوم دغریبانه کورپرلورلاروهي .

ماته په کابل کې وویل سول چې په ځینوافغاني قبیلوکې دواده یوپخوانی رواج سته چې ددوی له رواجونوسره توپیرلري. په هغوی کې که کوم نارینه وغواړي له یوې نجلۍ سره واده وکړي ، ده ته اجازه ورکول کیږي چې دنجلۍ له پلارکره دخه مودې له پاره ژوند وکړي اوله نجلۍ څخه دماندینې کارواخلي. که په نجلۍ کې دمورکېدلونښانې ښکاره سوې ، نویې ودوی اوکه ښکاره نه سوې ، سړی آزاد دئ چې واده ورسره کوي اوکه تري جلاکیږي اوبل ځای دکومې بلې داسې ماندینې تلاښ کوي چې دکورنۍ جوړولو وړتیاولري (۱۰) په افغانانو کې دزوی پیداکېدوهیله ډېره قوي ده . په داسي حال کې چې دزوی زېږېدل له ستري خوشالۍ سره یوځای وي ، خودنجلۍ داپه خاموشۍ سره تېرېږي. دنجلۍ پلارډېره ناخوښي ښکاره وي اوبه دغه وخت کې نه غواړي خپله ښځه ووینې اوکله چې یې دوخت په تېرېدو سره قهرسوړسو ، بیاورسره ګوري.

دمړي ترښخولووړاندې مراسم داروپایانو مراسموته ورته دي ، یوازې دومره توپیرلري چې مړي باید په هماغه ورځ چې مړسوی دئ. ښخ سي اوکه یوځوك په شپه کې مړسو. باید په سبا سهارخاورو تــه وسپارل سي .کله چې ځوك مړسي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بډایانو د واده مراسم ـ ناوې په ډولۍ کې (دمؤلف رسامي)

ملایان ورته راوستل کیږي. هغوی مړي ته غسل ورکوي (داکارمعمولادورځرمه وبالې پرغاړه سرته رسیږي) ، دښخېدلو په توکرکي یې پېچي اوښخېدلو ته یې تیاروي . دغه توکرته «کفن» وایي چي زمونږ «Coffin» (۱۱) ته ورته لغت دئ . له تابوت څخه کارنه اخیستل کیږي . کله چي مړی ښخېدلوته تیارسي، ملایان مړي ته دوعاوي کوي چي په هغه کي دمړي ټول خپلوان اونورحاضرکسان ورسره یوځای برخه اخلي. خپلوان یې مړی ددې له پاره گوري چي شخص رشتیاهم مړدئ کنه ؟ وروسته دمړي جسد پرچارپایي ږدي اودهدېرې پرلارنږدې مسجدته یې وړي . هورې مړي ته لمونځ ورکوي اونوربیې نودښخېدلوځای (هدېرې) ته وړي . په هدېره کي یې قبرمخکي له مخکي تیارکړی وي . مخکه یې ددریو فوټوپه اندازه کینلې ،په منځ کي یې دمړي دجسدله پاره لحدجوړکړی وي . ددې له پاره چي دقبرډکولو په وخت کي خاوره پرمړي ونه ولوېږي ، پرلحد باندي دډبروغټې ټوټې ږدي . مړی په لحدکي پریوه بغل پرېباسي ، داسي چي مخ یې دمکې پرلوروي چي په دې ډول دقیامت ورځ په اسانۍ سره ووېنې . وروسته قبرډکوي . دمسلمانانوپه عقیده دقیامت ورځ له مکې څخه پیل کیږي . د قبر پر سرباندي ددرو فوټو په اندازه هواره ډبره جگه دروي . دغه ډبره زیاتره زیږه اوناتوږلې وي مقصد هره ډبره چي شکل یې ددغه ځای له پاره مناسب وي ، ورباندي دروي . دمهمو کسانو پرقبرونوباندي منظمې توږل سوي ډبري چي دمړي نوم پکښې کینل سوی وي، دروي . داکارددې له پاره کیږي چي دخلکوقبرونه په نخښه سي. خینې دغه ډبري دامیرمرحوم له خواخپل تعمیرته نقل سوې ځکه یوخوبې کیفیت ډېرښه اوبل یې رنگ ښکلی سپین و . په دې ډول دادود په عمل کي له منځه ولاړ (۱۲)

ترښخېدو وروسته دمړي خپلوان اودوستان دمتوفي شخص په کورکي سره راغونډیږي اوهورې یې دکورنۍ له خواعزت کیږي. ټولو هغوکسانو ته چي دتسلیت له پاره راغلي اوفاتحه (مړي ته دوعا کول) یې ورکړې وي ، چای اوخواړه تهیه کوي. فاتحه کورته دراتگ په وخت کي دودده . دمړي دمراسمو اودغه رازد واده دمراسمولگښتونه خورازیات وي اوډېرکسان یې نبستمن کړي دي .که یې په وس پوره وي که نه ، هڅه کوي چي تر نـــورو کسانو یـــا خپلو

ګاونډیو زیات او ښه لګښتونه وکړي ، ځکه نواوسني امیرډېرولو دغه رازلګښتونو دبندېدو قانون راوېوست اوحکم یې وکړ،چې دد غوعموړمي مراسمو پرځای دي،خصوصي مراسم جوړسي اوېوازي دي دمړي خپلوان پکښې مېلمانه سي.

کله کله داسي هم پېښېږي چې مړی شخص دومره غریب وي چې دکفن رانیولو له پاره یې کافي اندازه پیسې چې صرف یوشلینګ یازیات وکم کیږي . موجود نه وي . خپلوان یې مجبورسي بازارته ولاړسي اودرانیولو پیسې یې له بل چاڅخه وغواړي . داحالت اوس زیات پېښېږي ځکه خلک کال په کال نېستمن کیږي .

دشپږم څپرکي لمنليکونه

(۱) پوستينچه يوراز ژمنی واسکټ دئ ، چي داستر پرځای يې د پسه يا اوزګړي پوست ګنډلی وي . دغزني پوستينچې مشهوري دي . (پښتو ژباړونکی)

(۲) د « اشا » کلمه په کندهار کې د (بلا ، ګړ حيوان) لپاره کارېږي . جمع يې « اشاوي » دي . شاعر وايي :

پورته که هرخونه پرسبدلي ماجراوي يو
پټ ترلباسولاندي مرږدغسي اشاوي يو

(۳) ګندمك کابل ته نږدې دير کلي نوم دئ . امير محمديعقوب خان په همدغه ځای کې له انګريزانو سره ملي ضد تړون وکړ (۱۸۷۹ ع ــ ۴ جمادی الثانيه ۱۲۹۶ ق) . دغه تړون د ګندمکتړون په نامه يادېږي . (پښتوژباړونکی)

(۴) دغه خبره ماته معلومه نه سوه ـ اوريخي ته خوپه پارسي«ابر» وايي؟ (تحقيق غواړي)

(۵) افغاني کرچيان له جېسې توکم سره نژادي اړيکي نلري . (م . هوتك)

(۶) دغه طبيب حکيم عبدالرشيد نومېدئ (م.هوتك)وګورئ : (At the court of the Amir دوهم چاپ ۲۶۴ لندن ۱۹۰۱م کال) (م.ه)

(۷) دغه انګرېزي لغت ته يې په انګليسي ـ پښتو قاموس کې کښلي دي « لمريزه ګړی (چي دسيوري له مخه د درجو په اساس وخت ښيي) ، دلمر ساعت . »

(۸) دغرمې توپ دافغانستان په زياتره ولايتو کې ويشتل کېدی . په کابل کې دتوپ ويشتلو ځای اوسني باغ وحش ته مخامخ دګذرګاه سرك وخنګ ته د غره پر سر جوړ سوی و . (ژباړونکی)

(۹) دا رواج مادچاله خولي نه دئ اورېدلی . (م.هوتك)

(۱۰) دادودهم مادبل چاله خولي نه دئ اورېدلئ . ښايي مقصديې«ګردني» وي اوګردني ترواده دمخه له ناوي سره يوځای کېدلو ته وايي . البته دګردنو په وخت کې دهلك ونجلی نکاح تړل سوې اوپه اصطلاح مېره ومانديه سوي وي(م.هوتك)

(۱۱) Coffin دمړي تابوت ته وايي (ژباړونکی)

(۱۲) دا دود له منځه نه دئ تللئ اواوس هم دقبرو دسرشنختې خورا ښکلي جوړوي او په خوشخط ...لك باندي دمړي لنډه پېژندګلوي پکښې کيښل سوې وي (ژباړونکی)

اووم څپرکی

امیرعبدالرحمان

دحکومت جوړول ـ له قدرت څخه ناوړه استفاده ـ دامیرخواړه ـ دچښلو اوبه اوTaster ـ دجګړې له پاره تیارعسکراواسونه ـ دامیرعادتونه ـ دامیرمشغولا ـ ملګري اونور ـ دانګریزانوپه نسبت د امیر احساسات ـ داپرېدوپاخون اودBoer دجګړې په باب دامیر نظریات ـ دامیرجګړه ییزه چلبازي

په افغانستان کي دحکومت سیستم مطلقه شاهي دئ . له ښه مرغه دنړۍ یوازي په یوڅوبرخوکي دغه رازحکومتونه سته ، خکه دغه رازحکومت دېربنه شیان دېرو خلکوته نه ورکوي .

په افغانستان کي لډامیرپرته بل څوك داعدام حکم نسي ورکولای . له ده پرته بل څوك دهیواد دکورنیو چارو اوله نوروهیوادو سره دسیاسي اړیکو په ارتباط هیڅ رازمهمه مسله نه حل کولای اونه پکښې ګوتې وهلای سي . له بېلابېلووزارتو اودفترو څخه ټولي مهمي راولاړي سوي مسالې دوروستي قضاوت له پاره باید ده ته وروړل سي . دهیواد په بېلابېلو سیموکي ددولتي خدمت له پاره ټول افسران اوسرکاري مامورین دده له خواټاکل کیږي اومقرېږي . ټول بندیان په هرتورچي تورن سوي وي باید دده له خوامحاکمه اوبندورته وټاکل سي . ددغووظایفو پرڅنګ یوزیات شمېرنوري مسالې هم سته، چي دی بایدپاملرنه ورته وکړي . په هغوکي یوازي دجاسوسانو دراپوټونولوستل څوساعته وخت نیسي . له دې څخه څرګندېږي یوڅوك چي دغه ټول وظایف مخ ته وړي ، هري مسالې ته پاملرنه کوي اودهیواد دګټو په ارتباط هیڅ یوه مهمه موضوع له نظره نه اچوي ، باید دهري مسالې داساسي ټکو په درکولو کي دزیات سرعت اودبېسارو کاروله پاره دپوره مهارت څښتن وي.

امیرعبدالرحمان یواستثنایي لایق سړی اوداسي شخص و، چي خپل ټول

وخت اوږاملرنه يې هغه کارته چې سرته يې بايد رسولی وای ، په خوښی سره وقف کړي وه ، هغه کارچې له بسترڅخه دراپاڅېدو بياتربېرته څملاستلوتروخته پوري يې دوام کاوه . له دې سره سره يې بياهم ټولوکاروته پخپله رسېدګي نسوای کولای . دبامسوليته مامورينو نسته والی دامیرډېروخت ضايع کاوه . هغه وخت چې دهيواد په خيراوښېګڼه پوري تړلومسالو ته بايدوقف سوی وای. هغوی دموضوعاتو دتحقيق اوفيصلې په باب نه صلاحيت درلود اونه کفايت .په هرصورت دادحيرانتيا خبره نه ده چې اميرخپلومامورينو ته دډېرصلاحيت ورکولو په برخه کې محتاط و. ځکه هغوکسانو چې دکوچنيو مسالو په باب دقضاوت واك درلود ، له خپل واك څخه يې په سپين سترګی سره ناوړه استفاده کوله اوزيانمن سويوخلکو دمامورينو له ډېري څخه اميرته عرض نسوای کولای . په عمومي توګه دوی حق په جانب هم وو. يوه موضوع چې غواړم اشاره ورته وکړم داوه چې داوښ يوځښتن دښارقاضي ته دسرکاري محصول دنه ورکولوپه ارتباط وراندې سوی و. پرسړي حکم وسوچې محصول بايدورکړي خوپه ځنګ کې يې داوښ دځښتن دوه نوراوښان هم ضبط سول ځکه قاضي پخپله داوښانو تجارت کاوه .طبيعي وه چې داوښ ځښتن دغه ټول جريان اوبې عدالتی لمسولی و اويوه مامورته يې رشوت ورکړ،چې اميرته دده عرض ليکلی ورسوي . په داسي پېښوکي چې يوسرکاري مامورمنځګړيتوب کوي درشوت ورکولو هڅه بايد هرومرو په منځ کي وي . قاضي ته داټول جريان پرخپل وخت ټکي په ټکي رسېدلی و. دی سمدلاسه دربارته ولاړ اوموضوع يې د اميرمخي ته کښېښول اوورته څرګنده يې کړه چې دايوبخوانی مجرم دئ اوددې له پاره چې داعليحضرت ترفيصلې اوجزا دمخه ونه تښتي ، ځکه يې دوه اوښان دضمانت په توګه څني واخيستل سول . اميرته دعارض ليك تردې لږوروسته ورسېد خوداميرذهن اړول سوی اواميرپه قهرسوی و. ده ته دسړي په رپوټ کي داسي وبرېښېدل، چې غواړي دمحصول تحويلولو په انتقام کي دقاضي حثيت اوشخصيت زيانمن کړي ځکه يوافغان تل دموضوع په باب مبالغه کوي . سړی بنديخانې ته واستول سو اوټوله شتمني يې ضبط سول . ددوو اوښانو دبېرته ترلاسه کولوپرخای يې خپل هرڅه بايلول .

امیرته که هرچا لومړی بیان اوشکایت وکړهغه یې ګټي . دافغان مغزاوذهن لومړی وارانطباع اخیستلو اوبې ځایه پلویتوب ته بیخي چمتو دئ ، په دې کې بیا ری نه وهي چې ددغه سړي په وینا کې څومره حقیقت پروت دئ . په دغه رازمواردوکې چې دلوړ قدرت دخاوندانو پرخلاف عرض وسي، وعرض کوونکي ته زیاتره ستري فاجعې پېښېږي . دغه سبب دئ، چې خلك دمامورینو پرخلاف عمل کولو کې زیات احتیاط کوي . که په رشوت ورکولو اوکه په کومه دسیسه اوچل وي هرراز فیصله چې ترلاسه کولای سي ، ترلاسه کوي یې اونور خان غلی نیسي .په داسي حال کې چې مامورین سره پرسیږي اوبدایان کیږي اوپه پرله پسې دسیسه بازیو سره دومره په خان غره سي، چې په لوبه کې ترانداز‌ې زیات ټوپ ووهي .آخرله مځکې وویشتل سي اوهرڅه له لاسه ورکړي اودژوند وروستی شپې په زندان یادجلاد په پنجو کې تېري کړي.

امیرمرحوم یوه ورځ ماته وویل چې دی پرهیچاباورنه لري اودومره بدګومانه دئ چې خپل بنی لاس دکیڼ لاس په کړو نه خبروي . دادحیرانتیا خبره هم نه ده ځکه داسي کسان چې پرچاشاوخوا راغونډوي، هرومرو بایدهمداسي احساس ولري .

بل شی چې هیواد ته ډېرزیان رسوونکی دئ ، دادئ، چې دخلکو دښېګڼې په ټولو چاروکې له همدغومامورینو سره سلا مشوره کیږي . امیرپخپله دخلکودنظریاتو اوغوښتنو دمعلومولوبله هیڅ راز وسیله په لاس کې نلري اومجبوردئ هغه څه ومني، چې مامورین یې ورته وایي . داکار مامورینوته ددې موقع برابروي، چې هرڅه دخپلو ګټو اودلچسپیو له مخي وکړي اودهمدغه خاني ګټو اوشخصي منافعود په پام کې نیولو اغېزه ده، چې زیات شمېرخلك دمامورینو ددغه شان سلوك له امله کال په کال دخپلي مځکې له کرني اوزراعت څخه خواتوري کیږي اوکوم بل ځای دکومي بلي دندې په تلاښ ګرزي.

خلك وايي چې دافغانستان امیراوخلك سره بېل دي . هلته عامه اوشخصي خزانې سته چې دواړه دامیرپه واك کې دي خوپخپله یې خصوصي لګښتونه اوهغه لګښتونه چې حکومت یې باید تادیه کړي ، سره بېل کړي دي . مګردغه سره بېلوالی بس پرهمدې ځای پای ته رسېږي اوسخته ده چې څـــــوك دي یې

توپیرولیدلای سي. ماته ویل سوي وو، چي امیردحکومت سر دیٔ . خوزه چي اوس گورم نوویلای سم چي دی هم سرهم بدن واوهم نورهرڅه و. یوازي دولایتونو مامورینو اووالیانو دهغومسایلو دتعقیب تکلیف نه ورکاوه چي دهغوی خپلي شخصي گټي پکښې وي . دحکومت په گوداموکي په عمده توگه وسلې اومهمات دي، چي پخپله په هیوادکي جوړسوي یاله کوم بل ځای څخه پېرودل سوي دي . پردې سربېره دورځنی اړتیاوړمالونه هم پکښې خوندي دي.

دغه راز هغه ارزښتناك سوغاتونه پکښې زېرمه دي، چي دهیواد دبېلا بېلو برخومشرانو له امیرسره دکتني په وخت کي راوړي یادنوروحکومتو له خواورسېدلي دي . له دې ټولو څخه ستره زېرمه جوړه سوې ده . په شخصي گوداموکي ټول هغه نادر سامانونه غونډ دي، چي له هندوستانه رالېږل سوي اویوځه یې داسي سامانونه دي چي هورې هم نه پیداکیږي . داړتیاوړورځنیو سامانوپرته نورډېرلږمواد گوداموته ځي اوبیرته ترې راوزي . زیاتره شیان چي اینبوول سوي دي، وریسې هېرسوي دي . دگودامونو موادنه امیرته معلوم دي اونه یې گودامدارانو ته. ځکه دموادو لیکلی ثبت په منځ کي نستـه . یوازي هغه مواد کاغذ ته رسیږي چي واقعا ارزښتناك وي.

امیرمرحوم له ماڼیو سره خاصه مینه درلوده . دده داستوگنې ماڼی چي دخان له پاره یې جوړي کړي وې ، دهیواد لوړېږی درجه ودانی دي چي په ډېرلوکس اروپایي ډول سمبال سوي وې . ډېرښه مېزونه وچوکی اونورټول فرش ولوازم یې په هند کي ورته موندلي اوپایې پخپل هیوادکي ورته جوړکړي دي. ده ډېرښینگارکاوه، چي ټول شیان پاك وستره ومنظم وساتل سي . «وا» دهغه بدبخته غلام بچه په خان، چي په دې برخه کي به یې لټي کړې وه .

دده خواړه په حکومتي پخلنځیو کي پخېدل. دغه پخلنځي دومره زیات ځارل کېدل ،چي بې له مسوله کسانو څخه نورهیڅوك ورننوتلای نه سوای . کله چي به یې ډډوډی غابونه له پخلنځي څخه قصرته وړل اومشراشپز اوځوتنه نوروعسکریه بدرگه ورسره مل وو (ټول غابونه په یوه پلا وړل کېدل ، نه په ځوپلا) اوکله چي به غابونه دامیرمخي ته کښېښوول سول . داداشپز وظیفه وه چي له هرغاب څخه څکه وکړي او وښیي چي خواړه له زهرو څخه خالي دي . له

امیرسره تل څولورر تبه مامورین په ډوډۍ خوړلوکي ملګري اوډیوکوچني مېزشاته چي سپین ټوکرپرهواروي ، ناست وي . ددغه مېزمخ ته پرمخکه باندي یواوږد ټوکرغوړېدلی اوډپاسه وربانديي بل سپین ټوکر هواروي . دټوکره (دسترخوان) پردواړو خواوو باندي مامورین چارزانو یاپردوو ګوتو ناست وي (پلتۍ یې وهلې وي) دامیرپه ګډون ټول کسان په ښی لاس ډوډۍ خوري، لاسونه تر ډوډۍ دمخه اوروسته پرټولل کیږي . دپلوونو اوکبابونو په شان ډېرښه اوګټورخواړه پاخه وي، چي پرټولو باندي یې مساله باب دوړولي وي . وچه ډوډۍ معمولا افغاني (نان) وي (هوارکیک) . امیرسپینه ډوډۍ خوښوي . داډوډۍ دکوچنی ټیکلي په اندازه پخه سوې اوانګرېزي هغې ته ورته وي .

که یوانګرېز له امیرسره مېړۍ خوري ، بېل مېز ورته ږدي اویوهندوستاني اشپزاومرستیاالان یې په انګرېزۍ طریقه خدمت ته تیاروي . دچښلو له پاره نومړۍ اختیارلري شراب انتخابوي اوکه نورمشروبات، چي امیرېې دهمدغه وخت له پاره په ګدامونوکي زېرمه ساتي . که څه هم دی پخپله هروخت له خپلي مذهبي عقیدې سره سم اوبه چښي .

دامیردچښنګ اوبه دده دنورو خوړو په شان په ډېره جدي توګه مراقبت کیږي . یوتن خاص ددغه کارله پاره ګومارل سوی وي اودهغې خوني کلي یې په واک کي وي چي دغه شیان پکښې خوندي وي . دچایومراقبت هم دغه رازوي اویوبل تن مسول لري . یوبل حکیم (ډاکتر) دټولو درملو دګډولواوامیرته پخپله دراوړلو مسولیت پرغاړه لري . ددغه خلکو مقامونه دپیسو موندلو اومعتبرۍ مقامونه نه دي ، بلکي ډېرکړاونه ورسره مل دي. که امیرپه بدن کي کوم نوی درد احساس کړي، بیانودغه کسان ډېراندېښمن وي اوترڅو چي دامیردر ارامېږي اوداخبره ثابتیږي چي دایو طبیعي درد دئ اوبه خوراک وچښاک کي دغفلت کولو نتیجه نه ده ، ترهغوپوري ددغوکسانو رنګونه الوتي وي اونه پوهیږي، چي امیربه ددوی دله منځه وړولوله پاره کوم کوم چورتونه وهي .

اوسنی امیرهماغه جریان تعقیبوي چي پلاریې تعقیباوه خوبه یوه یادوو برخوکي دهغه پرخلاف دئ اوهغه هم له نیکه مرغه پرته څه شمار دي . دمحافظت ټول تدابیر په زیات شدت سره ترسره کیږي اودامیر دخوراک اوچښاک

امیرعبدالرحمان او مامورین یې د ماښامنۍ ډوډۍ پرمهال (دمولف رسامي)

مسول کسان ډېره سخته څارنه کوي .

امیرمرحوم له احتیاطي تدبیرونو څخه یوداو چي دخپلي پاچهی دقلمرو په هره څنډه کي یاکه لازمه وي ترهغه بهردجګړي یاسفرله پاره په هره شپه کي تیارو . ددغه مقصد له پاره څواسونه (چي په هروخوساعتوکي بدلېدل) شپه وورځ دقصر دروازې ته په څرمه طبیله کي زین کړي ولاړ وو اودسپرېدلو له پاره یې یوازي دتانګ تړلو ته اړتیاوه . په نوروطبیلو کي یوشمېر چټکي غاتري(کچري) دسفريه وخت کي دخزانې دچلولو له پاره تیاري ساتل کېدلې. دامیردبستر (کټ) سرته یوه الماری، چي دښیښې دروازې یې وې، ولاړه وه . په هغې کي دده ډېرښه توپك دکارتوسوله قطیو سره خوړندوو اوتربالښت لاندي یې دوې درې ډکي تمانچې پرتې وې . په دې ډول امیرهروخت داضطراري حالاتو له پاره امادګي درلوده . پردې برسېره دسواره وو څوکیداره ټولی چي د «حاضرباش» ګارډنومېده، دتل له پاره شپه وورځ ترقصردباندي له امیرسره دملګرتیاپه مقصد تیاره حاضره وه . دغه ګارډامیر دځوورخو له پاره موقتي ساته ، دوی باید دسفرله پاره هره لحظه آماده وای څکه یې نوپه وظیفه کي ولاړو کسانوته په روڼ سرهٔ هوسایي زمینه ورکوله . دامیرژوند له ماجراوو څخه ډك ژوند تېرسوی و . دې ژوند ورته ښوولي وه اوپرخلکو باندي دده دواکمنی تجربې هم تایید کړې وه، چي په هروخت کي دهرراز پېښې له پاره تیاراوسېدل دهوښیاری کاردئ.

دادامیرعادت و چي دشپې زیاتره برخه یې په کارتېرولـه اودسهار ترڅلوروبجوورراندي یې استراحت نه کاوه . وروسته به نودورځي ددولسو اودووبجو ترمنځ وېښېدئ .. ترکالیو اغوستلو اومړی خوړلو وروسته یې دربارکاوه . دشپې له خوازیاته بیداري یې ښایي دپاڅون یادکوم خیانت له بېري عادت سوی وي. څکه په دغه راز حرکتونو باندي ترورځي ، چي ټول خلك ویښ وي،په شپه کي زیات لاس پوري کیږي . کله کله یې عام دربار په سلام خانه کي کاوه چي ترارګ دباندي په باغچه کي دحاضرینو له پاره دیولوی مخصوص دالان په شکل جوړه سوې ده . په دغه وخت کي هرچاچي غوښتلای ، دوراندي کېدو اجازه لرله اوهرڅه چي یې ویلای ، اورېدل کېدله . کـــوم کسان، چي

غوښتل یې امیرته شخصا عریضه وړاندې کړي ، دشاغاسي(۱) په واسطه چې وظیفه یې امیرته دخلکو حاضرول و ، رهنمایي کېدله .خودمخه تردې چې اجازه ورکړه سي لومړی باید دوی په دروازه کې دګارډ دکپتان اودغه راز دنورو اړوندو کسانو موافقه ترلاسه کړي وای . امیر دهرپرکاره سړی و. ټول لیکونه به ، چې وررسېدل ، کتل به یې اوترڅوچې بېدېدئ خواب به یې ورکاوه . په دې کې به یې.ری نه واهه، چې نورڅه کارونه یې ترلاس لاندې دي . هره ورځ چې به یې جامې اغوستې ، خلك به ورته راسرسول . یابه یې خپل شکایتونه ورته اوړول ، یاپه دمحاکمې له پاره ورته راوستل کېدل . دغه راز به یې دهیواد له بېلابېلو برخو څخه دقومونو اوقبایلو استازي منل اوخبرو ته بې غوږ نیوه . ترڅوچې به یې یوکارسرته ونه رساوه ، بل یې نه پیل کاوه . کوښښ یې کاوه دهرې ورځې کارپه هماغه ورځ پای ته ورسوي .

امیرپه حرامسرای کې له خپلو ښځوسره دېرلږوخت تېراوه اودایې عادت ګرځېدلی و . کله کله به یې یومابنام هغوی ته

ورویوست . په مجموع کې یې دښځو په باب نظرډېراوچت نه و.کله کله خوبه په ځرګنده توګه دښځې دژبې ، درواغوویلوته دهغې دمیلان ، په هر ارزښتمن کارکې دهغې دنه قابلیت اوددروغجنې مینې په باب رټغېده .(دلته دوې کرښې له ترجمې پاته دي . م . هـ)

دامیرمشغولیتونه اوساتېری محدود اوساده وو .دی به په پسرلي اوددوبي په سرکې څواوونی په خپلودوبنیو (تابستاني) ماڼیو کې اوسېدئ اود ازادي هوا اودګلانو له ورمه به یې چې دی یې زیات لېوال و ،خوند اخیست . باغ بالا ته به چې دپغمان پرلورله ښارڅخه څلورمېله واټن لري ، زیاتره تلی . داماڼی په دوبي کې دده دزړه دخوښې ماڼی وه اودژمي ترراتګ پورې به پکښې اوسېدی کله چې به ژمی سو، بیرته به دښارګرموماڼیو ته کډه سو . امیرپه هره خونه کې چې و، زیات ګلان به یې درلودل . په ژمي اوپسرلي کې چې په کابل کې ګلان نه وي، ده ته به یې لـــــه جـــلال آباد اونـــــورو هـــــغو سیمو څخه ګلان راوړل ، چې

ترکابل به ښېښې پرتې وي اوتوده آب وهوابه يې وه . يوه ورځ زه له اميرسره ناست وم اودي دخپلو گلانو په باب رغېدی . يوگل يې دبوټېدو له پاره وشکاوه خوهغه ښه بوی نه درلود . سملاسي يې باغوان راوغوښت . هغه په داسي حال کي راغی چي رنگ يې الوتی اوزنگنونه يې رپېدل خکه دخپلوورغوښتلو په سبب نه پوهېدی . بې له شکه چي هغه دېرېرېدی اوغالبا به يې دنوروپه شان زيات احتياط کاوه، چي اميريې په بېره باندي پوه نسي . کله چي اميرسرراپورته کړ اوباغوان يې وليد . دگلانو دنه بوی کولو پوښتنه يې تېره وکړه .باغوان خواب نه درلود يوازي يې پروچوشونډو ژبه تېره کړه اوبخښنه يې وغوښته . ورروسته اميردېاکلو لاروچارو په باب چي بايد کارترې واخلي ، ورته ورغېدی اوخبرداری يې ورکړ،چي که راتلونکي کال گلان ښه ورم ونلري بيانو «زه پوه سه اوته» . وروسته يې رخصت ورکړ، چي خپل کارته ولاړسي .

کله کله اميرهغه چمن ته پرآس تلی يابېول کېدی، چي دهيليو ښکارخای دئ . خودده دپاچهی په وروستيو څوکلونو کي به يې دغه تفريح دېره لږکونه خکه په دوامداره توگه دنقرس په ناروغی اونوروىريضيو اخته و. دده کورنی تفريح شطرنج و اوپه هغه کي يې دومره مهارت درلود چي په دربارکي دېرولږوکسانو ورسره سيالي کولای سولای . بل ساتېری يې دکيسو اورېدل اوکول و. دغه راز يې په خينو فارغومختوکي دشپې ترډودۍ وروسته ، دمخه تردې چي بيرته دي ددولت دمشروظايف پيل کړي، له يوه يابل سرکاري مامورسره ټوکي ټکالي کولې . په دغه وخت کي به دوی پرامير راتاوسوي اوده به پخپله په ټوکو اوحاضرو جوابی کي برخه اخيستله .

ددربارټوکمارداميرپه نوکرانو کي يو په رسميت پېژندل سوی غړی و اودنورو په شان به ملبس گرزېد . کله چي به داميرطبيعت خته و دده وظيفه اميرته ټوکي کول اودهغه خوشاله کول و . دهغوکسانو له پاره چي طبعه يې سمه نه وي، ټوکي اوکيسې اودنکل دبيان په ترڅ کي دلاس حرکتوته دېراغېزمن وي. دابه ښايي دهغوهڅونتيجه وه چي په ژوند کي دښخوداغېزمنتوب دراتېتولو په مقصد کېدلې ، خکه ښځي هيڅکله په دغه راز ناستوکي حاضري نه وي . نارينه له نارينه وو سره يو خای ناست وي اوله خپل کورپرته بل خای ښځي نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ويني . ټوكماران دشهزاده ګانو په ټولی کي هم وي دغوكسانو ته داميرله خاطره څاڅه نه ورله ، كنه دهغوی ټوکي دعسكرو په يوه بارك کي لاهم مناسبي نه وې . داميرملګري مجلسيان ياغلام بچه ګان زياتره دخانانومشرانو زامن دي. دغه هلكان اميرته بخښل سوي اودده دخدمت له پاره روزل کیږي . كله چي لوی سي ، بيانو ملكي ونظامي منصبونه وركول کیږي . دغه كسان اميرته تل حاضروي ، نوري بېلابېلي دندې هم لري . ځيني دڅراغونو ومشالونو دځای پرځای كولو مسول وي. ځيني دغالي، ځيني بيادكتابوكاغذونو اوځيني نوربيا دوسلو اونورو شيانو چاري پرمخ بيايي. هريو يې په خپله خانګړې برخه کي دموادو دساتني اوصفايي مسول وي . په وظيفه کي غفلت اونورجرمونه سملاسي مجازات کیږي اواكثره ډېرسخت . په يوه پېښنه کي له يوشمېرهلكانو څخه جامې وايستل سوې ، دونو پرتنو وتړل سول اودژمي دشپې زياته برخه يې هورې تېره كړه . په بله پېښنه کي ديوګدامدار پزه دځينو شيانو دغلا په تورپرې سوه . ټولو هلكانو بايد پاكي جامې اغوستي وي اوداميرپه حضوركي بايد پټه خوله وي يابې له ږغ وروغه تېرسي. دهغوی جامې ځل وبل اوزياتره يې رنګه بخمل وي، چي دسرورزرو ښايسته پټې اودپردوپه شان اشې درلودې . خولی اوبګړی يې ډېري قيمت بهاوې . اوسنی اميرچي ساده جامې اوپيكه رنګونه يې خوښيږي، پخپلو نوكرانو توري جامې اغوندي، چي دپادريانو چوخې ته ورته دي . دغه چوخې يې دتركي افسرانو دچوخې په ډول اوترهغولږڅه اوږدې ګنډلي وي . رسمي مامورين زياتره دغه رازجامې اغوندي البته پرته له هغوكسانو چي ديونيفورم اغوستلو مقام ولري . هغوی پرجامو باندي په طلايي پټو ډېرخوشاله کیږي . داميرعبدالرحمن په درباركي ډېرو زياتو سركاري مامورينو اودغه رازغلام بچه ګانو بخملي جامې اغوستلې، چي ددرباريه ورغ به يې دوی ته مردانه ښه وركړې وه.

له ۹۷ وروسته(مطلب ۱۸۹۷ دی . م.هوتك) انګلستان اوانګرېزانو ته داميراحساسات بدل سول اوچاچي په درباركي دغه حالت كوت، ځانونه يې له دغې وضعي سره سمبالول . په دغه وخت کي سردارمحمدعمرخپل ميرېزی ورورسردارامين الله ته ورېل، چي دپلار حضور ته دې له انګرېزي پاپېچو سره نه

خي اواحتياط دي كوي، چي په دغه راز مواقعوكي هيڅ رازانګرېزي جامې وانه غوندي . اميرانګلستان ته دسردارنصرالله خان دهيت د۹۵ کال دسفرله ناکامۍ څخه ډېرزيات مايوسه و . دغه سفراصلا په لندن کي ديوافغاني استازي دټاکلو په نيامت سوی و. څرنګه چي داکار دهند دحکومت دمشرپرسردمعامله کولو معنادرلوده ، څکه نودانګرېزي مقاماتوله خوا رد سو. اميردغه رازدهند دحکومت هغوليکونو هم بردولی و، چي په سرحدکي داپرېديو د۹۷ کال داګست په بغاوت کي دده دلاس لرلو په ارتباط ورته لېږل سوی وو . ده له دغوليکونو څخه يوليك په عام دربارکي چي له همدې امله دټولو مخوروکسانو په ګډون جوړسوی و،ولووست . په هغه کي په څرګنده اشاره سوې وه، چي ددغي رازپېښوبيا تکرار به دده دتاج وتخت دبايللو په بيه تمام سي . ددغه ليك ترلوستلو وروسته يې خپل خلك په دې وغندل ، چي دی يې وخپل متحدته شرمولی دئ . په دغه وخت کي يې زه ورغوښتم اوداپرېديو بغاوت اودغه رازدهغوستونزو په باب څو ساعته راته ورغږېد ،چي سرحدي قبايلوده ته پېښې کړي دي. په خاص ډول دهډې ملا، مولوي نجم الدين اخندزاده (۲) ته ډېرپه قهروخکه چي دبغاوت اصلي لمسونکی و . ده وويل تخت ته دده له رسېدلو راهيسي بغاوتونه لږسوي دي اوهرپاڅون دموټ په زورکښېنول سوی دئ (هغه کسان چي اميرپېژني، په دې ښه پوهيږي چي د «موټ زور» څه معنا؟) اوددې معنا دانه وه، چي نورنو دبغاوتونو مخه ونيول سوه .داخلك نه يوازي داچي ډېرسرکښ دي، بلکي ټول ډېرمتعصيب هم دي . اميرپه دې باب چي نوموړي دپاڅونونو په لمسولو کي برخه لري، زياته کړه ، کله چي خلك يووار وپاڅېدل اولږڅه برياليتوب ته هم ورسېدل، بيانو دهرچاترکنترول وزي . دافغانانواوسرحدي قبايلو ترمنځ پخوانۍ شخړي اوبدی هم سته چي بايد حل سي . نوپه دې ډول هرپاڅون ده ته پخپله يوه خطره ده . پردې سربېره ، دهيواد په يوه برخه کي چي يوپاڅون منځ ته راسي ، هغه به بې له شکه په نورو برخوکي ورته پاڅونونه اوبغاوتونه زېږوي . دادده دهېينګي اداري اودهغو خلکو په وړاندي، چي دخلکو دلمسون په تلاښ کي دي ، دسختو روښونه نتيجه ده، چي هيواد يې ارام ساتلی دئ .

اميرووېل دهڼې ملاهيڅوك نه پېژني، چي دكوم هيواد دئ څكه دده اړيكي ناڅرگندي دي . دشېرعلي په پاچهي كي ملا ته اجازه وركول سوې وه چي له خلكو سره دخپل زړه دخوښي كارونه وكړي اوپخپله خوښه بغاوتونه اوپاڅونونه ولمسوي . په هرصورت ده (امير) پخپله څېړني وكړې دملا دفعاليتو لاري چاري يې كشف كړې اودهغه دنيولو ترتيبات يې برابر كړل .خوملاته پرخپل وخت ټول طلاعات ورسېدل اوسرحد ته وتښتېدى . هورې يې سمدلاسه شينواري اوتورقبايل دده پرضد وپاڅول اوڅومياشتي يې ښه تكليف وركړ. هغه و، چي دڅلورو زروتنوپه وژني سره قبايل آرام سول . ددغو ټولو عملياتو مسول همدغه شخص و.

اميرووېل دهڼې ملا په قبايلوكي سترنفوذ لري .ده دجلال آباد اولغمان سيموته خپل استازي لېږلي، هورې يې ددريو زروتنو په شاوخوا كي خلك لمسولي اوله خان سره يوځاى كړى وو .خودجلال آباد والي په ځبرسو اودخلكو مخه يې ونيوله . كله چي له خلكو څخه پوښتنه وسوه : تاسي دچاپه اجازه دغه جهاد (مذهبي جگړې) ته روان ياست؟ هغوى په خواب كي ووېل دوى ته دملااستازو ويلي وو چي اميردغه اجازه وركړې ده . اميرووېل چي دهغوى په مشرانو كي څلورتنه شيخان اودوه تنه ملايان، چي دجهادزرغون بيرغ يې له خان سره گرزاوه . دكابل په زندان كي دي اودى پوهيږي چي څه بايد وسره وسي؟ نورمشران يې تښتېدلي دي.

په همدغه وخت كي و،چي اميرته له هندوستانه دوه تنه مهاجرراوستل سول اودوى داميردعفوى دهغه فرمان له امله بيرته هيواد ته راستانه سوي وه ، چي څوكاله مخكي دټولو هغوكسانو له پاره صادرسوى و چي له هيواده وتلي وو. خواميرووېل هغو دووتنو درواغ ويل او ده ته په ډاگه سوې وه، چي هغوى دايوب خان مخبران وو اوغوښتل يې دده ددربارټول رپوټ هغه ته ورسوي. ده ووېل ايوب خان اويعقوب خان دواړه هركال خورا ډېري پيسي دده دكارو په باب داطلاعاتو دترلاسه كولو په لاركي لگوي . خواميرووېل «كه دوى دغه پيسي ماته راكړي زه به هره اووني اوهره مياشت خپل رپوټ چي رشتيا به هم وي ، ورلېږم .څكه له ماپرته بل هيڅوك خبرنه دي، چي زه څه كوم . ان زماډېرباوري

مامورین لاپه مهمو اسرارو خبرنه دي »
دامیرغته هیله چي زیاتره یې په دربارکي زماپه مخ کي څرګندوله ، داوه چي خپل هیواد دټولومنابعو دپرمختیا له لاري شتمن کړي اودنورو هیوادو سطحي ته یې ورسوي . ببله شکه که دده روغتیایي حالت سم وای ، په دې لارکي به یې دېرڅه کړي وای. دی زیاتره پخپله خونه کي ایسارو اومجبورو دخپلو مامورینو پراطلاعاتو تکیه وکړي خوهغوی ثابته کړې وه، چي دتکیې وړخلك نه دي .
ده ماته وویل دهند له حکومت څخه په یوه رارسېدلي لیك کي ورته لیکل سوي دي، چي زه دشلموکالو راهیسي ورته وفاداریم خوپه هماغه لیك کي بیازیاته سوې چي زه زیاتي وسلې اوجنګي مهمات رانیسم (پېرم) اودانګلستان پارلمان به بنایي پردې کاربدګومانه سي . ده وویل زه دغه دوې خبري تعبیرولای نه سم اوترمنځ یې فیصله نسم کولای . زه دې هیواد ته دپاچا په توګه بې له وسلو راغلم اودانګلستان له خوادامیرپه حیث ومنل سوم اودیوه واکمن په توګه مي لومړی کارداو، چي جنرال رابرټس(General Roberts) سره له کابله وکندهارته دده په مارش کي مرسته وکړم ، وسلې ورته برابري کړم ، دلاري په اوږدو کي ټولوملکانو اونورمخورو ته امرونه ورکړم، چي انګرېزي لښکرته دکمپ لګولو اجازه ورکړي اوپه هیڅ ډول ددوی مزاحم نسي . که دانه وای ، انګرېزان بې له کومي ستونزي په دومره چټکۍ سره کندهارته رسېدلای نه سوای.له انګرېزانو سره دده دترون پراساس ، داضروري وه ، چي هغوی ده ته عصري وسلې برابري کړي وای اودیوه متحد په توګه یې دهغوی اوروسیې ترمنځ ددرېدلو توان موندلی وای . خودهغوی له خوادوسلو ورکولو پرځای ده پخپله جنګي مهمات پېرودلي دي اواوس ورته ویل کیږي، چي داکاربايد ونکړي . کله چي روسانو کشك ته خپله داورګاډي پټلی راوغزوله اوله ده څخه یې وغوښتل چي له دې لاري څخه تجارتي ګټه ترلاسه کړي . ده دهماغه لیك کاپي دهندحکومت ته ولېږله اوپوښتنه یې ترې وکړه چي څه رازجواب ورکړي . هغوی ورته وویل «هیڅ جواب دي نه ورکوي» خودی په جواب ورکولو کي مجبورو ، کنه ده ته ستونزي یاجګړه پېښېدله . څکه یې نوروسانو ته جواب

ورکړ چي دوی داورګاډي پټلی دده له مشورې پرته غزولې ده که دوی دامشوره پرخپل وخت کړې وای ، ده به هم له خپلوسوداګرو اوخلکو څخه دهغوی نظریې اوغوښتني پوښتلي وای.اوس چي دوی اورګاډۍ پخپل سراودخپلي هوساینې له پاره غزولې ده .دده هیواد یې نه غواړي څکه ددوی اوښان اوبابوګان ددوی د خپلو اړتیاوو له پاره کافي دي . ده ویل ددغه جواب کاپي یې د هندحکومت ته ولېږل چي په جواب کي ورته ولیکل سول، چي ښه کاردي کړی دئ . ده ویل دی انګرېزي مقامات ددغولیکنو له امله نه ملامتوي څکه دوی دپارلمان تراثرلاندي دي اودده په نظرپارلمان لکه دکابل عمومي حمام داسې ځای دی چي پکښې دېرخلك په یوارګډي خبري کوي اوبه یوه غټه خونه کي د اوازونو انعکاسات دیوه سړي خبره دبل سړي له هغې سره ګډوي اود اوازونو په تخریشېدو سره دویناوو مطلب له منځه ورکیږي .

د (Boer) (۳) لویه جګړه په دغه وخت کي پیل سوې وه . امیرویل ده څوشېې په دغه باب فکرونه وهل اواند ېښمن دئ چي روسان ښایي له دغي جګړې څخه ګټه واخلي اوهندپرلور راوړاندي سي .خوکله چي به ده خپل ځان دهغوی پرځای تصورکړ، (څکه ده په روسیه کي دتېعیدډېرکلونه تېرکړي وواوددوی په چلند اوپالیسی پوهیده)، له افغانستانه به ډېره
واهمه ورته پیداسوه . څکه له دوی(افغانانو) سره جګړې دعالم اسلام دعمومي پاڅون معنا درلوده، چي هرومرو به اسیایي روسیې ته ورغځیږي . دوی ددې کارله پاره کافي لښکرنه درلود . هغه مسلمان هیوادونه چي دوی نیولي وو، په بې امنی کي وو ، خلکو یې له فتح کوونکو څخه کرکه درلوده اولکه افغانان داسي وو، چي ځان مرګ ته ورکوي خودبل غلامي نه مني ، نه غواړي چي ددوی ښځي اوماشومان دي څني واخیستل سي .دابه ډېرسخته وي، چي په یوه وخت کي دي هم دغه شان پاڅونونه مات سي هم دي له افغانستان وهند سره وجنګیږي.

Boers د جګړې په باب ده ویل کله چي یې دلښکرودتلفاتو شمېرواورېد ،ډېرغمجن سو. ده په جګړه کي ډېري تجربې درلودي اودهغو بېلابېلو تصویرو او نخښوله مخي، چي ده لیدلي وې،فکرکاوه ، چي دجګړې

ترتیبات ښه نه ووځکه بایران په شیوه کې وو اوپښ وو خوانګرېزان پرهواره مځکه وربانډي ورتلل . ځرنګه چې دانسانانو بدنونه له پولادوځخه جوړسوي نه دي ، نودامکنه نه ده چې دعصري وسلودګولیو دباران په وړاندي دي چې په هره دقیقه کې ورباندي اوري، ودرېږي. ده وویل دی دانګرېزانو مرستې ته پنځوس زره لښکري استولای سي خودده خلك له بېړیو سره نابلد دي، که يې په هغوکي ولیږي مورال يې کمیږي (وارخطاکیږي) .انګلستان باید تل په دې پوه سي چې دی(امیر) تیاردئ ، چې له دوی یاهندسره اوږه پراوږه وجنګېږي . ده يووخت ماته کیسه وکړه چې دی په روسیه کې و اودروس وترکانو جګړه دتودېدو په حال کې وه . له ده ځخه وغوښتل سوه چې له خپلو پلویانو سره یوځای دروس په لښکرکي جګړي ته داخل سي . راته يې وویل چې اورېدلي مودي ته یولوی جنرال وې اوموږ غواړو چې ستاقوتونه وازمويو .خودی دروسانو له پاره جنګېدو ته مایل نه و په تېره بیاچي دده دهم دینه اوهم مذهبه سره جګړه وي. نو يې جواب ورکړچي ستاسي پرخوا دجنګېدوپه وخت کې به زما دزړه ورتوب اواستعداد معلومولو موقع برابره نه سي ځکه ټول روسان زړه ور اوښه جنګیالي دي اودی به دډېرو زړه ورو په منځ کې یو وي . دابه ښه وي چې تاسي ماته ددښمن په خواکي دجنګېدو اجازه راکړئ اوهغه وخت به ماپخپل وړاندي دجنګېدلوپه حالت کې ووینئ ، زمالیاقت به درته ځرګندسي اوښه تراقضاوت به وکړئ. ده وویل چې هغوی بیاهیځکله ترې دغه شان غوښتنه ونه کړه .

امیردتیرو حالاتو په باب دخبروپه ترڅ کې وویل چې یوچاته ددغه راز تشویشونو زغمل سخته ده . ددې له پاره چې دی له روسانو سره هم دخپل هیوادپه ګټه اوهم له انګلسیانو سره دتړون په اساس جنګیږي ، بایدکافي اندازه پیاوړي وي .خوله دې سره سره ورته ویل کیږي چې تازیات مهمات پېرودلي دي. ده هځه کړې ده له خپل متحدسره ډېرښه چلندوکړي خوورته ویل کیږي چې تاقبایل دهغوی پرضد وجګړې ته لمسولي دي. بیاهم ده دخپل هیواد په ګټه په زړه کي ډېراصلاحات اوریفورمونه درلودل خوماموربن يې صادق خلك نه وو اوده نه سوای کولای دخلکو واقعي غوښتني اونظریې خان ته ځرګندي کړي . ددې له پاره باید ده قوانین بدل کړي وای ، پرهـــــغوی يې فشار راوړي وای

اومرسته یې ورسره کړي وای چې خانونه اصلاح کړي او پرځنګ یې باید بیاهم زیاراېستلی وای چې خلك یې په سوله ، امن اونېکمرغی کې ژوند وکړي .

سره له دې، امیرعبدالرحمن یواستثنایي لایق سړی و. ده ډېرلږ حتی هیڅ تعلیم نه وکړی یوازې دخپلو سرګردانیو په سخته مدرسه اودخپلو ماجراوو په تاریخ کې روزل سوی و. چې بیاوروسته امیرسوی اوهیجان آوره داستان یې جوړ کړی و. دی بې له شکه دافغانستان ډېرپیاوړی واکمن و . خکه کله چې دی پرتخت کښېنوست په هیوادکې تربل هروخت زیاتي خپل سری او بې قانونی وې . دچاسرپه امان کې نه و . هیچاخان خوندي کولای نه سوای .خوچې دی مړسو، یوه مسافرپه یکړسرکولای سودهیواد له یوه سره تربل پوري په امن کې سفروکړي . دغه راز دی په شخصي لحاظ هم ډېرزړه وراوباجراته سړی و اوهغه څوك چې دده پرخلاف جنګېدلي وو، پوهېدل چې که له ده سره چابدکړي وای په ډېري بې رحمی سره یې غچ اخیست .

ماته یې کیسه کوله چې یووخت دی دخپلي کورنی له نورو غړو سره په جګړه کې و اوپرته له څوملګرو نورڅه ورپاته نه وو . په یوه کلي کې یې یوې کلاته پناه وړې وه اودده یوه ملګري په نامردی سره خیانت وکړ اودده دپناه خای خبرې دښمن ته ورکړ . دښمن دشپې له یوزیات شمېرلښکرسره راغی اوکلایې محاصره کړه. په دروازه کې یې دده دتسلمېدو له پاره چیغي پورته کړې . ده دخپل سړیو اواسانو له پاره زړېرمه نه درلوده اودسړیو شمېرهم بیخي زیات وو، خکه نوجګړه کول بې فایدې وه . ده پتیېلې وه چې له دغي ستونزي څخه په هره وسیله چې وي، باید ووزي خکه دده نیولو دمرګ معنا درلوده . نوېې یولوی پوستین واغوست چې سرترنوکه پکښې پټ و . دغه رازپوستینونه معمولا دشپې لخوااغوستل کیږي اوسروبدن ټول په پټوي . دی دکلاپه بغل کې تریوې کوچنی دروازې ورووت ، تمانچه یې په لاس کې ترپوستین لاندي نیولې وه اودباندي په لښکرو ورګډ سو هغوی فکرکاوه ، چې داد دوی له خپلو خلکو څخه یو تن دی. په پای کې ده هغه خای ته خان ورساوه چې دښمن یې ولاړو اودده دنیولو انتظاریې کیښ . څوك نژدې ورسره نه وو. دی دشا لخواورغی اوټینګ یې کړ.تمانچه یې پرڅټ ورونیوله اوامرېې ورته وکړ، چې ښورونه خوري،که نه خای

پرخای یې وژني . یرغمل سوی دښمن یې دهماغي کوچنۍ دروازې له لاري کلاته بوت، چي دی تررا وتلی و. دلته یې دده دژوندي پرېښودولو شرط داکښېښود، چي دکلاله دېواله خپل لښکرته امروکړي چي له کلاڅخه کافي اندازه ليري سي . په دې ډول ده ته دتېښتي زمينه برابره سوه روغ رمټ له خپلو ملګرو سره راووت (۴) اميردکرکترپېژندني مهارت هم درلود اودداسي چاله فوټو (تصوير) څخه دهغه کرکتربيانولای سوای ، چي ده به هيڅکله ليدلی نه و. اوکوم قضاوتونه چي يې زماپه مغ کي دخلکو دتصويرونو له مخي کړي دي ، زياتره يې صحيح هم وو.ده دGladstones (۵) ، Bismark (۶) اومك موهن (۷)Mc Mahon ډېره ستاينه کوله اوويل يې چي دوی دخپل وخت سترخلك وو . يوخوتنه جنرال دده دستاينې وړ وو ، نورېې زياتره غندل . خودجنرال وايټ General White له خوايې دليډي سميت Lady Smith دفاع د بويرجګړي يوه ډېره ځلانده کارنامه ګڼله

داووم څپرکي لمنليکونه

(۱) په متن کي يې Shagrasi ليکلي دئ چي سم نه دی . شاغاسي يا ايشك اقاسي يو دولتي لقب و ، چي د دربار دوزير معادل يې بللای سو . شاغاسيان دبارکزو له قومه ټاکل سوي وو .

(۲) مشهور مجاهد . عالم او مرشد ملانجم الدين اخوند دجلال آباد د هډې اوسېدونکی و خکه نو (دهډې ملا) باله کېده . علامه حبيبي مرحوم يې « کاکړ » بولي (پښتليك ـ ۲۱۹ مخ) په کابل کي د هغه وخت دبرتانوي استازي دخولې خبره ده . چي ملانجم الدين اخوند له ډېرو سترو متنفذو انګرېزي ضد روحانيونو څخه و اوتربولك زيات پيروان يې درلودل . په ۱۸۸۷ ع کال چي د مشهور مجاهد ملامشك عالم د زوی ملاعبدالکريم اندړ په مشري دغلجيو پاخون دتکوين په حال کي و ، نوموړي ملانجم الدين ته هم بلنه ورکړه سوه ، چي له دغه پاخون سره يوځای سي . په ۱۸۹۷ ع کال کي د انګرېزانو پر ضد د خپلواکی غوښتني يو لو ی پاخون د ډېورنډ دکرښي په شاوخوا کي د ميشتو قبايلو لخوا پيل سو . ددغه پاخون مشري د داخوندملانجم الدين(دهډې ملا) ، د سوات داخوند او د ملا پونده (دده نوم محی الدين و) په لاس کي وه . ملانجم الدين اخوند شينوارو د « پاچا » په توګه اعلان کړ خو ده تېه وکړه . اميرعبدالرحمان خان دده له نفوذه ېرېدی . ده ته يې دهډې او نورو ګاونډيو کليو دبخښلو پېشنهادوکړ خو ده د « رد » جواب ورکړ . ملانجم الدين اخونددژوندپه وروستيو کلونوکي سوات ته کډه سو خو دوفات پروخت په هډه کي و او هوري ښخ سو (۱۳۱۸ ق دروژې يوشتمه) .(م.ه)

(۳) بوير (Boer) دهغوهالېنډي بزګرانونوم و ، چي په اولسمه پېړی کي يې دجنوبي افريقادGood hope راس ونيوه . هغوی افريقايي مريبان پخپلوکروندوکي وګومارل . انګليسانودغه خای دناپليبوني جګړو په دوران کي اشغال اوتربشپړکنټرول لاندي يې راووست . په ۱۸۳۳م کي دانګلېسانوپه امپراتوري کي مرييتوب منعه سو اوزياتروبويرانو (Boers) دبرتانوي واُکمنی څخه سروغړاوه. دوی شمال تـه ولـېږدېـدل اوهـوري يـې دوه خـپـلـواك دولـتـونـه جـوړ کـړل . بـويـرانـو پـه ۱۸۹۹م کي دانګرېزانوپردوومستعمرو (Natal) او (Cope) باندي بريدوکړ. انګرېزي لښکرو ته له کاناډا،استراليا اونيوزلينډ څخه ملاتړي قواوي ورسېدي . دوی دبويرملکي تاسيسات اوفارمونه وسوځل اوډېره مرګ ژوبله يې وکړه . داجګړه د۱۹۰۲ کال پـه مـی کـي پـای تـه ورسـېـده . (پښتوژباړونکی)

(۴) داپېښه په تاج التواريخ کي راغلې ده . (ژباړونکی)

(۵) ګلېډ ستون (۱۸۰۹ ـ ۱۸۹۸) دانګلستان مشهورسياستمداراو ، چي څلورواره دهغه هيواد دمشر په توګه ټاکل سوی و . (م. هوتك)

(۶) بسمارك (۱۹۱۵.۱۸۹۸م) دجرمن امپراتوری لومړی صدراعظم و (م. هوتك)

(۷) دادجنوبي افريقا په Natal کي يوښارګوټی و ، چي دسرهانري سميت دمېرمني په نامه نومول سوی و . انګرېزانو ته دبوير په جګړه کي ددغه ښاردفاع د درو زرو تنويه قرباني تمامه سوه .جنرال وايټ ددغه محاذ مشري پرغاړه درلوده . (م. هوتك)

اتم څپرکی

امیرعبدالرحمن (ادامه)

دامیرزامن اوله هغوسره دده سلوک ـ شهزاده ګان . وظایف یې اودربارونه یې ـ دشاهي کورنی غړونه دحکومت لخوا دډوډی تهیه کول ـ مامورینوته تنخواوي څه ډول ورکول کېدې؟ ـ دملکي اونظامي القاب ـ ددربارژوند اومامورین ، دقانون محکمې ـ دامیردوامداره ناروغې ـ مړینه اوښخول یې ـ دپاخونونو اوازې ـ دګړو واهمې ـ دکورنیو خزانو ښخول ؟ دامیرحبیب الله تاجپوښني ـ دنوي امیرلخوا دریفورمونو ژمنې ـ ساتېری

دامیرپنځه زامن ژوندي دي، حبیب الله (اوسنی امیر)، نصرالله(لندن ته چې استول سوی و) دوی دواړه دیوې موردي ، امین الله ، دچترالی ښځې زوی ، محمدعلي دترکستانی ماندینې زوی چې زیاتره په ترکستان کې اوسي اودده په باب لږڅه اورېدل کیږي اومحمد عمردملکې سلطانې زوی . امیرکه څه هم له زامنو سره دمهربانۍ سلوک کاوه خوله هغوی سره هیڅکله نزدې نه و .له هغو سره یې چلند دپاچاپه شان و ، نه دپلار وزوی . که به دوی کومه ګناه یاپه وظایفوکې غفلت وکړ ، په سزا کې به امرورته وسو،چې دربارته دې نه راځي اوله دوی څخه به دلږیاډېروخت له پاره خپه و. وروسته به یې خوک پسې ولېږه اودبیرته راتګ امربه یې ورته وکړ . بیابه نودغه مجرم راغی ، دپلار په پښوکې به ورولوېد اودبخښني له امله به هغه ته دده دلاس مچولو اجازه ورکړه سوه.

امیرخپلوزامنو ته لوړدولتي منصبونه له مناسبو تنخواوو سره ورکړي ووخوپه هیڅصورت ورته اجازه نه وه، چې دنفوذ خاوند یادنامحدودو اختیاراتوښښتن سي . ډېرو سرکاري مامورینو دامیرترزامنو زیات قدرت درلود اوله شهزاګانو سره یې سلوک ډېرمودبانه نه و، په تېره بیا دامیردپاچهۍ په وروستیو شپوکې . سردارحبیب الله تش په نامه دلښکرمشراودټولوورکشاپونو عمومې امرو، سردارنصرالله دټولو دفترواو میرزایانو مشرو اونوروهم کوچني مقامونه اشغال کړي وو.

شهزاده گانو خپل خانته دربارونه جوړول ،چي زياترو مامورينو اوافسرانو به يادخپلو وظايفو په ارتباط ياشهزاده گانو ته د «سلام» له امله برخه پکښې اخيسته .دوی ټولوجلا جلا کورونه درلودل چي دېښارپه نوې برخه کي يې موقعيت درلود . دوومشرانو شهزادگانو يې ترښاردباندې هم کورونه درلودل چي ددوبې يوه برخه به يې پکښې تېروله . سردارنصرالله چي له لندن څخه تراستنېدلووروسته يې تنخواه ډېره سوه ، دڅان له پاره دهغه کورپه شان نوی کورجوړکړ، چي په لندن کي دده داستوګنې په وخت کي پکښې اوسېدی(په پارك لين کي ډورچسټرهاوس) (۱) داکور دنظم وترتيب اوسامان ولوازمو له مخي دکابل ترټولو ښه کورو . کله چي بشپړسو ، اميرڅوورځي دشهزاده دمېلمه په توګه پکښې تېري کړې اوډېرپه خوشاله وځکه اميرښه معماري خوراډېره خوښوي اودده خپلي مانۍ هم دختو اوخښتو په ودانيو کي چي په هيواد کي مروجي دي، يوازنۍ ابتکاري مانۍ وي

دشاهي کورنۍ ټولو غړوته چي په مجموع کي دمحمدزوکورنۍ ده، دحکومت له خوامعاش مقرر و . څلورسوه روپۍ (تقريبا ۱۲ پونډه ولس شلنګ) دهرهلك پرسراودرې سوه هري نجلۍ ته دکاله ورکول کېدې . زيات شمېرته يې له شاهي پخلنځي څخه خواړه هم رسېدل خودغه کارداوسني اميرپه رژيم کي بندسوی اوپرځاي يې پيسې ورته منظوري سوي دي . ددغه کاراساسي علت دخوراکي موادو قلت اوپه نتيجه کي دهغوګراني وه .

دحکومت مامورين اوله اميرسره نورمربوط کسان دکاله له دوو سوو څخه ترشپږو زرو روپيوپوري تنخواوي لري . که څه هم زياتروته يې له خپلوشخصو مځکو څخه عايدهم رسيږي . دوی ټول ترخپل ځرګندعايد دزياتو پيسو ژوند کوي اوبالابود يې له هغولارو څخه برابروي، چي دوی پخپله ښه په پوهيږي . معمولا هرڅومره چي څوك پست (Rascal) کيږي هغومره يې عايد ډېريږي . پخوا دمامورينو معاشونه په هيوادکي له بېلابېلو مځکو څخه ، ماليو دبراتونو په واسطه ورکول کېدل اومقامات مجبوررو چي دغه ماليې پخپله راغونډې کړي . په دې ډول به حکومت ته دماليې دافسرانو لګښتونه سپمېدل . مګرپه نتيجه کي به ترټولو لوی مقام دغه ټول براتونه رانيول په خورا لــــــږ فيصدي به يې

تخفیف پکښې راووست ، چې ټول به دده پخپله کټه اودهیواد دمنفعت پرخلاف ور .دده اجتهانو به کروندګروته دژوند له پاره هیڅ هم نه پرېښوول . داکاربه ددې سبب سوچې هغوی خپله یوه ټوټه مځکه خوشي کړي اودبلې دندې په تلاښ کي سي . مالیې دراغونډونکو له خوادعمده پلورني دغه لوټ اوتالان دخزانې داوسنې ټیټ حالت یوسترعامل دئ .

مامورینو نه دهغوی له کارپاڅانګي سره سم لقبونه ورکول سوي دي خوبرسېره پردې زیاتره یې بې له دې چې له یوې پوځي قطعې سره دي ارتباط ولري دکلونل یابریګېډیرلقب هم لري . دغه کسان ملکي افسران نومیږي . دلښکرټولوافسرانواورسمي مامورینو ته په کال کي یوواردجشن پروخت یاامیرته د «سراج الملت والدین» دلقب ورکولودکالیزي پرموقع یوه مېلمستیا ورکوله کېږي . پردغه موقع ټول ناریښه درېارته حاضرېږي اووروسته دماښام ډوډۍ ورکوله کیږي . څرنګه چې په ماڼۍ کي هغوی ټول نسي ځایېدلای، یوه ډله یې په څرمه باغچوکي کښېني اوهورې دماښام ډوډۍ ورته ایښووله کیږي .

په کابل کي له اوسېدونکو انګلسیانو سره دمامورینو چلند دامیرطبیعت اودانګرېزي حکومت په نسبت دهغه برخورد منعکسوي . که داسي پېښه سي چي امیردهند دحکومت په مقابل کي متعصب ښکاره سئ ، معنا یې داده چي دهغوی لخوا دده دتوقع پرخلاف زیات ټینګاروورسره کیږي . په کابل کي که له اوسېدونکو انګرېزانو سره هم دده خوابدي محسوسه سي ، اوورسره ټول مامورین بیادخپل مشرپه تعقیب دګستاخۍ ترحده بې نزاکته سي .بل وخت چي بیادانګرېزانو قدرت زیات سي ، مامورین هم دخدمت په وړاندي کولوکي له افراطه کاراخلي . ددوی په خپلو منځوکي هم، که یوتن دامیرپه نزد په لوړمقام وعزت کي و، دوی ټول یې پخپل نوبت په درناوي کي برخه اخلي خکه هیڅ یوله دوی ځخه دزیاتې مودې له پاره دعزت څښتن نه وي . هریو یې دعزت له څښتن سره غوره مالي کوي خوپه زړه کي بیاکرکه ورسره لري . دعین غوره مالۍ په وخت کي دهغه دنسکورېدو له پاره دسیسې کوي .

دهیواددقانون محکمې،که دانوم ورته مناسب وي ، پردوو ډلووېشل سوي دي . ددوی د مذهب په ارتباط دعوې او سرغړوني په لومړي سرکي دخان ملا (۲) په

محکمه کي فیصله کیږي ، که دهغه ترواك تېره وه بیاومشرسردارته محول کیږي اوترهغه وروسته امیرته وړاندي کیږي . له قانون څخه سرغړوني دکوتوال په محکمه کي فیصله کیږي اودده ترقدرت تېرموضوعات بیاهم مشرسردار ته حواله کیږي اوکه دده ترصلاحیت هم لوړه وه ، بیادده په واسطه امیرته وړاندي کیږي . داشخاصو ټولنیزي دعوې ددوی دسیالانو په واسطه حل وفصل کیږي .
دعوامو داپه عوامو اودخانانو اومشرانو داپه خانانو . اوسني امیردغه رازمحاکمو ته مخصوص حکم هیات (جوري) ټاکلی دئ. دغه هیات پرهغو دعوو غورکوي، چي پخوا به ده ته (امیرته) وړاندي کېدلې.هیات ته ځانګړی صلاحیت ورکړه سوی دی اوخپل برداشتونه اونظریات بایدتایید له پاره امیرته وړاندي کړي . اوسني امیردغه رازیوه شورا (پارلمان) هم جوړه کړې ده، چي تقریباًددېرشودېپارتمنتونو مشران پکښې غړیتوب لري . هغوی دریفورم اړوندقوانین څېړي،له څېړني اوخبرواترو وروسته، چي داکثریت په رایه هربدلون پکښې راغی ، هغه لیکل کیږي اوامیرته دمنظورۍ له پاره وړاندي کیږي . امیربیاهغه تصدیقوي . شورا پرهغو دعوو هم غورکوي چي داثبات له پاره یې دېرغوراوپلټنه په کاروي . دشورا اجراآت دنورو دعوو په شان امیرته دمنظورۍ په مقصد وړاندي کیږي . یوبل حکم هیات(جوري) دهغوبندیانو ددعوو له پاره ټاکل سوی دئ، چي بې له محاکمې بندیان سوي وي . په کابل کي دغه راز بندیان زښته دېردي اودهرراز بندیانو مجموعي شمېردشلو دېرشو زرو په شاوخوا کي دئ . هیات ته امرسوی، چي دهرکېس بشپړرپوټ امیرته ورکړي .
دامیردنفرس ناروغي دده دژوند په وروستیو لسوکلونوکي ورو ورو زیاتېدله اودېرلېرتګ یې کولای سوای . هرځای چي به تلی باید وړل سوی وای . په وروستیو دوودروکلونو کي خوبېخي پرپښودرېدلای نه سوای او ان په خونه کي لا په شاوړل کېدی . ورو ورو ورسره کمزوری کېدی هم، اودناروغی حملې به دېرژر ژر ورباندي راتلې . ناروغي یې ورو ورو مغزهم ونیو اوداسي حالت ته ورسېدچي کله کله به یې مغزسم کارکاوه . په دغسي شرایطوکي دی مجبوروچي پرخپلو مامورینو نورهم زیاته تکیه وکړي ، چي په نتیجه کي دحکومت اختیار په تېره بیا دهغو دووتنو په لاس کي ولوېد ،چي دامیردناروغی

په وخت کي يې دده زيات باورترلاسه کړی و . دوی کولای سوای دامیرذهن هرهغه لورته واړوي، چي ددوی خوښه وي . دې خلکو دومره قدرت وموند ، يايې غصب کړ، چي هرڅه گويادوی وو. تردې اندازې چي په پای کي دومره په خان غره سول ، چي ښځي له خلکو بېل سول . له دوی څخه يوتن خودومره زړه ورسوچي دسردارحبيب الله دنوي کور ترکاڼان يې له خپلو گاډيو سره په زور له کارڅخه بوتلل اوداکارېې داميرپه نامه وکړ. په داسي حال کي چي اميرهم په داسي حالت کي نه و، چي دخپل زوی شکايت دې واوري . هغه هم که په زوی کي يې دومره جرات وای، چي دخپل پلارپه وړاندې دغه شان مسايل طرحه کړي . دغه سړی وروسته له هغه چي سردارحبيب الله اميرسو، دېرژرله کاره وايستل سو. (۲)

په نتيجه کي د ۱۹۰۱ کال په پسرلي کي پرامیرعبدالرحمن باندي ناڅاپي دزړه حمله راغله اوداسي فکرکېده چي نورېې نوآن تمام سو.خو دی شپږمیاشتي لانورهم ژوندی و اوداکتوبر پرلومړی نېټه مړ سو. داسي ويل کېده چي پښې يې خوورخي وړاندې لامړې سوي وې اوداسي بدبوی يې کاوه چي په خونه کي يې چاخان نسوورته ټينگولای . داميرترمړيني يوه ورخ دمخه چي نورنو دده دجوړېدو هيله پاته نه سوه، سردارحبيب الله اوسردارنصرالله له يوشمېرنورو لوړرتبه ماموريننو سره جرگه سول ، چي دامير له مرگ سره سملاسي ديوگام اخيستلو په باب فيصله وکړي . خکه کله چي په خلکو کي داميردمرگ خبرديوه واقعيت په توگه خپورسوی وای ، دبغاوت اوستونزو پېښېدل حتمي وه اوداسي اټکل کېدی، چي ملکه سلطانه به اردودخان ملگري کړي اوخپل زوی محمد عمربه داميرپرخای پرتخت کښېنوي . دې زيات نفوذ درلود اوپه خلکوکي دمحبوبيت څښتنه وه . په دغه جرگه کي فيصله وسوه، چي سردارحبيب الله به د خپل پلارجانشين وي اوکله چي اميرمړسي ، دی به سملاسي دارگ مستحکمه ماڼۍ، چي خزانه اودعصري وسلو گودامونه پکښې دي، اشغالوي . خکه دهغې نيول به عملا دی پرحالاتو کابوکړي اوکه احيانا عسکر بغاوت هم وکړي . لکه څرنگه چي يې خطراحساس کېده ، دهغه دمخنيوي امکانات به ترهغه وخته وي، چي حالات سمیږي اونظم ټينگيږي .

دامیردمرگ پروخت چي دشپې پېښ سو، ټول شهزاده گان اومخور مامورین دباغ بالا ماڼۍ په انتظارخانه کي حاضرو. دوی هوري دخپلي شورا په بلنه له ماپښېن څخه لا حاضرسوي وو، څکه شورا ته څرگند سوې وه، چي امیرنورژوندی پاته پدلای نسي. کله چي رابلل سوي کسان حاضرسول اودامیرمرگ ورته اعلان سو، له حاضرومامورینو څخه یوه تن دفقیدامیرخولی دسردارحبیب الله پرسرکښېښوله اودامیرپه توگه یې وپاکه. ټولو حاضروکسانو په رون سره لاس ورکړ، خپل بیعت یې ورسره اعلان کړ اوامیریې وباله. یوبل مامورڅرمه خوني ته چي سردارمحمدعمرپکښې ناست و، ولاړاونوموړی یې ورسره راووست، ورته یې وویل چي نوی امیرته بیعت ورکړي اوده همداسي وکړه. خپل بیعت یې دنورو په شان ورته اعلام کړ. دغه ماموریخپل دغه کارسره دملکي سلطاني سخته دښمني اونفرت وگاټه.

نوي امیرورسته له خپلواکثرومامورینو اوپلویانو سره ښارته ولاړ، ارگ یې اشغال کړ اودهغه خاي دلښکروله برگېټ (دگرمن) سره یې کارونه سمبال کړل. دغه برگېټ دبرژردډ گروالی (کلونل) رتبې ته لوړسو. سردارنصرالله خان هماغه شپه په باغ بالاکي تېره کړه، چي ارگ ته دټول فرینچر، غالیو اوگڼو اونوروسامانو دلېږدولو څارنه وکړي. ده په هماغه شپه ټول شیان په گاډیوکي رانقل کړل اوپه سهاریې دامیرجسدهم ارگ ته راووړ اوددې له پاره چي دامیردمړیني دخبرپه خپرېدو اودهغه دجسدپه لېدو سره دکوم احتمالي پاڅون مخه نیوله سوې وي، له مړي سره یې دسپرو یوه پیاوړې قوه بدرگه کړې وه.

په دابله ورځ دملکي سلطاني مېزوچوکۍ اونورسامانونه دارگ له حرامسرای څخه ددې خپلي ماڼۍ، گلستان سرای ته چي دارگ دېوالو ته څرمه وه، نقل سول اوپرخای یې دنوی امیرمېرمني په ارگ کي ځای پرځای سوې. وروسته نودامیردمړیني په ورځ له هراروپاڼې سره چي کوم اووه کسیزگارډ و، هغه دممکنواضطراري حالاتو په پام کي نیولو سره دوه چنده سواوداردل ټولی یوبل گارډ هم وټاکل سو. اردل گارډ دشاهي ماڼیو اوحرم سرایونو بهرني ساتونکي دي اودمهمو کسانو څارنه هم کوي.

په کابل کي د ټولوطبقو خلکو دا انتظاردرلود، چي دامیرمړینه به دعمومي

(c) ketabton.com: The Digital Library

امیر عبدالرحمان

اړودوړ له پاره چي اردو به يې په مخ کي وي ، يوه اشاره وي اوپه دې کي شک نه و، چي دټولو خلکو داانتظار، هسي يوگومان هم نه و .خلکو ددغسي اړودوړ په مقابل کي دخان دساتني په غرض خپل جواهرات اوگڼې دکورو په چتونوکي ښخي کړي وې اوڅومره چي يې وس درلود ، د اوړو، خوراکي موادو اوتېلو کافي اندازه يې زېرمه کړي وه . چاچي په کورونوکي وسلې درلودې ، داړودوړ په وخت کي يې دکوردمحافظې په غرض آماده کړي وې . له شاوخوا غرونو څخه يوزيات شمېرخلك دکابل شاوخوا سرکونو ته راشيوه سول . وحشي څېرې يې وې ، عجيب وغريبي جامې يې اغوستي ، تېرونه اوزړې پلتنه يې وسلې ورسره وې . څکه دامېردمړيني خبرپردوی هغه شان اغېزه کړې وه لکه پرتپوسانو باندي چي دمړه سوي حيوان دلاښ ليدلو له امله کيږي . دوی له ډېروليرو فاصلو څخه په لږوخت کي خانونه دچوراوتالان له پاره رارسولي وو . داهغه خلك دي، چي دکابل اوسېدونکي هرکله داله گولي دپښښېدو په وخت کي ، له هغوڅخه په واهمه کي وي . څکه هغوی په زرگونوتنه لڅ لغړخلك دي ، بې له ژونده بل هيڅ شی له لاسه نه ورکوي اوژوندهم هغوی ته ډېرلږ اززښت لري . بدای اونښستمن ته يې دکابل غريب اوسېدونکي په ثروت اوشتمي کي شهزاده گان ښکاري . دوی آن کورونه په دې خاطرچپه کوي چي له لرگيو څخه يې پخپلو ودانيو کي کاروانخلي . دغه کورچي زه پکښې اوسېدلم ، يوخل ددغوخلکو له خواله خاورو سره برابرسوی اوحکومت له سره بيا ودان کړی و .

ماته وويل سوه، چي دامېردمړي دتښتولو له پاره هم يوه دسيسه جوړه سوې وه اوهغه داسي، چي دامېرمړی قبرته دوړلو په لارکي چي ترکابل دباندي په هاشم خان کلا کي جوړسوی و، وتښتول سي ، ټوټه ټوټه سي اوسپوته وغورخول سي. (داديوه مسلمان له مړي سره ډېره ستره شيطاني معامله گڼل کيږي) . له کابل څخه دکلای هاشم خان پرلورسړك اودلاري شاوخوا غونډۍ په دغه ورخ ددوبجو په شاوخواکي دزياتوسړيو دراغونډېدوله امله توري ښکارېدې، دوی دجنازې تېرېدلو ته منتظرو اوکله چي دجنازې وخت رانژدې کېدی پرټولوخلکو باندي ديوه پټ هيجان عمومي فضاخپره سوه، چي په يوه څغلند نظرددوی له چابکو چابکو حرکاتو اوڅېروڅخه چي ددوی دسرې سينې له عمومي روش څخه

يې توپيردرلود ، معلومېدلای سوای . په هرصورت ، مقاماتو ددغوښولو خبرونو له رسېدو وروسته دفقيدامیرمېرۍ دهاشم خان کلا پرخای دبوستان سرای ماڼۍ په ختيځه څنډه کې فقط ترارگ دباندې دملکې سلطانې دماڼۍ په څنگ کې ښخ کړاوورخ بې له دې، چې کومه ناوړه واقعه دې پېښه سي، تېره سوه .

دامیردمرګ پروخت په کابل کي شپږتنه اروپایان اوسېدل مېرمن ډالای (Mrs. Daly)، ښځینه ډاکتره ، یوجرمنی مستر فلیشر Mr.Fleischer(په ۱۹۰۴ کي هلته ووژل سو) دده مېرمن ، ماشوم اونرس یې اوزه پخپله . موږ پخپلو منځوکي پردې مساله خبري وکړې، چي دکوم اړودوړ په صورت کي بایدڅه وسي؟ که څه هم دمسلې په باب په بشپړه توګه وړغېدو خوله ښاراوهیواد څخه مو دتېښتي هیڅ راز وسیله نه درلوده اوداسي ښکارېده چي دخپلو خانو دساتني له پاره مو ، بې له دې چي داړودوړ دپیل په صورت کي ټول یوځای په یوه کورکي راغونډ سو، بل هیڅ نسو کولای . که مو ددغه کارله پاره کافي وخت درلود نوترڅوچي ممکنه وي باید هغه کورخپل مورچل وګرزوو اودفاع وکړو. څکه پراروپایي اوسېدونکو باندي به په دغسي حالاتوکي ترټولو لومړی برید کیږي اوکله چي نظم له منځه ولاړسي بیانو محافظین هم دپردیو دساتني له پاره له خپلو خلکو سره جنګېدلو ته نه چمتوکیږي. موږ پوهېدو چي که لښکرامیرته وفادارپاته سي ، بغاوت په اسانی سره ارامېدلای سي. خوکه لښکردامیرپرضدراوپاڅېد ، نوداروپایانو محافظین به بې له شکه دکافرانو په ویشتلو پیل وکړي اوچي رشتیا سي یومحافظ دمېرمن ډالای یوه نوکرته ګواښ هم کړی و ،چي دجګړې له شروع کېدوسره سم به واردواره داروپایانو نوکران ووژل سي، بیااروپایان پخپله. ما دمارتیني هینري توپك یوه اندازه کارتوس له ورکشاپ څخه دګارډ له پاره اخیستي وو اوله خان سره مي لرل، چي که خلکو پردوی برید وکړ، کاربه ترې واخلم اودجنازې پروخت دوی (محافظین) ډېرتلولي وو ،چي زه باید سملاسي هغه کارتوس ورته ورکړم . خوماداغوره وګڼل دمخه تردې چي دوی ته هغه وسایل ورکړم اودخان اوخپلونوروملګرو له پاره یې په لوی لاس خطرناك وګرزوم، باید دحوادثو مسیرته وګورم اودوی ته ووایم چي ببغمه اوسئ،هروخت چي وغواړئ، کارتوس به پرخپل وخت درته وویشل سي. بې له شکه چي عسکرپاځرن ته تیاروو اودې کارته یې په هغه صورت کي زړه ښه کاوه، چي یوچاپې لاربښوونه پرغاړه اخیستې اومخکښ سوی وای . هري ټولۍ انتظاردرلودچي پاځون به نوري ټولۍ پیل کړي اودوی ورسره یوځای کېدوته تیاروو .خو ددوی ترمنځ یووالي نه و او په هیچا کي دا جرات هم نه و،

چي مخکښې دي سي. دجنازې په ورځ زماپرکوردګارډافسران ددې له پاره راتاو سول، چي وګوري آيا ټول حفاظتي تدبيرونه نيول سوي دي ؟ او يو څو ساتونکي يې پرېام باندي دګاونډيو کورونو دڅارلو په غرض ځاى پرځاى کړل. دوى راته وويل چي هرراز ناڅاپي پېښو ته بايد تياروواوسم. څکه له ټولو هغو اوازو څخه چي ددوى غوږوته رسېدلي وې، څرګندېده چي زه اوددوى يوزيات شمېر به ترشپې دمخه ووژل سو. دغه راز پراروپايانو باندي دحملې په صورت کي دناڅاپي ستونزودمخنيوي له امله مااونورو اروپايانو ته وويل سوه، چي په کورکي پاته سو اوپه هيڅ صورت بازارته ونه وزو.

دامېردښخېدو د ورځي په داسې‌ډاچي د ۱۹۰۱ کال داکتوبر دريمه وه، د اميرعبدالرحمن مشرزوى سردارحبيب الله، چي په دغه وخت کي ۳۲ کلن و، په رسمي توګه اميرسو. مراسم دارګ ماڼۍ تردېوالوبهرپه سلامخانه کي دټولو شهزاده، ګانو مامورينو، داردو لوړو افسرانو، مخوروواوخانانو په ګډون سرته ورسېدل.رنګه جامې نه په سترګه کېدې. شهزاده ګانو، مامورينو اونورټولو توري جامې اغوستي وې. يوازې ديوڅوتنوسپيني اويوڅوتنوبوري جامې په تن وې. افغانان دپاچا دمرګ په وخت کي دتوروجامو اغوستلو دودلري اودرې ورځي يې اغوستي وي. مراسمو دوې برخي درلودې، مذهبي اوملکي.

مذهبي مراسم دمسجد جامع دمشرملاله خواترتيب سوي وو. ټولوحاضرو کسانو په دوعاوو کي برخه واخيستله اوپه دې ډول مراسم پيل سول. وروسته نوملادسپين ململ (ډاګې) لونګۍ دسردارپرسروتړله، په داسي حال کي چي قرآن اودپيغمر (ص) متبرکات (چوخه اوورېښته) اودکوم زيارت جنډه يې ورته ورکړه، دى يې دافغانستان دمستحق اومنتخب اميرپه توګه اعلام کړ. دغه جنډه فقيدامير (اميرعبدالرحمن ـ م.هـ) دترکستان له يوه متبرک قبر څخه راوړې وه. دټولودغه شان قبرونوسرته خادې ښخې اوبيرغونه اوړښکي باندي ځوړندي وي. فقيد اميرچي له روسيې څخه کابل ته راروان و پرلارې يې دغسي يوځاى ته نزدې کمپ وهلى و. دشپې يې خوب ليدلى و چي دافغانستان دتخت ګټلو په هڅه کي به بريالى سي، څکه يې دزيارت جنډه ديادګار اوتعويذ په توګه ورسره رااخيستې وه.

ملکي (غیر پوځي) مراسم دسردارنصرالله له خوا (دنوی امیرسکه ورور) جوړسوي وو اونوي امیرته یې دفقید امیرخولۍ وړپرسرکړه . دغه خولۍ له تورقره قل پوست څخه جوړسوې اوپریوه خوایې دالماسو ستوزي ښتي و. کله چي فقید امیرته د «ضیاالملت والدین» لقب ورکول کېدی. دغه خولۍ دشاهي کورنۍ د غړو له خواورته دتحفې په توګه وراندي سوې وه. بیاد فقید امیرکمربندترملاوروتاړه اودهغه توره یې ورته تقدیم کړه . دنوی امیر پخوانۍ خولۍ، توره اوکمربند سردارنصرالله ته اودسردارنصرالله پخوانۍ خولۍ ، توره اوکمربند سردارمحمدعمرته چي دفقید امیرکشرزوی و ورکړه سول . وروسته نو امیروښاوکړه اوپه هغې کي یې ووېل، چي غواړي هیواد یوموټی وساتي، د بهرني تېري مخه ونیسي اوداسي ریفورمونه پیل کړي چي دهیواد خلک یې نېکمرغه سي. دی به دغه راز هغه منفوراستخباراتي سیستم له منځه یوسي چي تردغي ورځي پوري جاري و اوهیڅوك په امان نه وو .وروسته ټولو حاضرو کسانو له امیرسره دبیعت لوړه پرقرآن باندي وکړه اومراسم له معمول دود سره سم په ډوډۍ خوړولو سره پای ته ورسېدل . دخواوروښو له پاره ښاردهیواد دبیلابیلو سیمو په خلکوډك و . دقومونو خانان ، دښارو والیان ، دکلیو ملکان اونورټول امیرته دبیعت ورکولوله پاره راغلي وو اوهغوکسانوته ، چي بیعت ورکاوه له معمول رواج سره سم «خلات» یا ددرناوي چپنه ورکول کېده . داپوراز چوځې دي چي له نصواري ، شنو یازرغونو ټوکرانو څخه روغې سوي اودپاسه وربانديي دطلایي تارخامك سوي وي . په راغلوکسانوکي ځیني خلک دومره بې وزلي اوغریبان وو چي کالي یې ترګوډېروبلرخه ښه اوددغه غونډي له پاره یې پرپولي اودبوټونو پرځای یې دابتدايي څرمني چاروغي په پښووې . دوی چي به په بازاروکي له ځپلوخلاتونه سرګرزېدل، ټول به شرمندوکي اوپوځه مغروربنکارېدل . په کابل کي زیاتره ګنډونکي په پرله پسې توګه دهغو خلاتونو په ګنډلو بوخت وو چي دامیرپه غوښتنه خلکوته دعزت لپاره ورکول کېدل. ځیني خلاتونه ډېرازرښتناك دي اوله سنګینو کشمیري ټوکرانو څخه چي په لاس ګنډل سوي وي ، خوراګڼ خامکونه اوګلابتوني اووربښمیني پتې باندي کار سوي وي. دغه راز خلاتونه په سلګونو روپۍ بیه لري.

دهیواد ټول غټ ملایان په کابل کي راغونډ سوي او ټولو ته خلاټونه ورکول سوي وو. نوي امیردوی ته ډېره پاملرنه کوله. ملایان د ټولني یوه ډېره اغېزمنه برخه ده او کولای سي د خلکو ذهنونه هرهغه لوري ته کش کړي چي د دوی خوښ وي. دري څلورتنه ډېرسپین ږیري او بزرګوار ملایان وګومارل سول، چي د فقید امیر قبرته د دوعا اوختم له پاره پاته سي . وروسته د خینو خلکو له خولې واورېدل سول چي له قبرڅخه شنې لمبې راوتلې اوداده د روح دعذاب څرګند ثبوت و. په هرصورت ، قبرته د نامعلوموکسانو له خوادري څلورځله دبې حرمتې په خاطراوروړته سو اوپه خلکو کي اوازه سوه ، چي دامیردروح ترودوخه د اورونو سبب سوې ده . دفقید امیرپه شان دیوه لایق واکمن له پاره داممکنه نه ده، چي خپلسري خلك دي په زورسره سمي لاري ته راواړوي اودخان په مقابل کي دي دهغوی کرکه اونفرت ونه پاروي .هغه کسان چي له ده څخه په ژوند دارېدلي وو، دده دنامه په سپکاوي کي یې هیڅ نه سپمول . څکه دی مړ و اودغچ اخیستلو واك یې نه درلود .

عسکربیاهم مطمین اوارام نه وو. په هماغه ورځ چي سردارحبیب الله دټول لښکرپه مخ کي دامیرپه توګه اعلام سو، دمومندزیو ټولی جګه سوه اودجنګ چیغې یې وکړې خونوروټولیو یې ملاتړ ونه کړ اوخه ترڅې جوړه نسوه . داردل ټولی خلکو ته چي دهرراز ناآرامیو اوپاڅون پرخلاف وو ، څوځواره دنورو ټولیو له خوا بلنه ورکړه سوه چي له پاڅون سره یوځای سي اوورته ویل کېده چي که دوی داکارونکړي ، نورڅوك هیڅ هم نسي کولای. څکه دوی غواړي چي پاڅون باید عمومي وي اونه غواړي چي یوډبل پرضد وجنګیږي بلکي هدف یې داوسنی واکمني کورنی لیري کېده اودبل حکومت جوړېده دي. مګرداردل ټولی خپل پاچاته وفاداره پاته سوه اوپه پاڅون کي یې له ګډون څخه انکاروکړ.خوله دې سره سره زیاتره یې ناراض اودنورولښکرو خواته یې میلان درلود . زیاترو یې په ډاګه ویل چي که انګریزهیواد ته راسي، دوی به داوسني واکمن له پاره ونه جنګیږي بلکي وسلې به کښیږدي .

نوي امیردلښکردارامولو له پاره خپله توجه ددوی ټولو دمعاش زیاتولو ته واړوله او زه پــــه ورکشاپوکي غوږېدلم، چي خیني عسکر په دې باب مشوري

کوي،چي که امیرخپله ژمنه پرخای نه کړه اوکه دمعاش زیاتوب کافي نه و دوی باید څه وکړي؟.په دې کي هیڅ شك نه وچي داغوښتنه دټول لښکر وه . ددوی معاش دمیاشتي اته کابلی روپۍ و (پنځه شلنګه و اته پنسه) اوبوه سړي راته وویل، چي دی دمیاشتي تردوولس روپیو په کمه قانع نه دئ . اوکه دغه اندازه معاش ورنه کړه سي، دی به له نورو کسانو سره یوځای سي. دعسکرو معاش دېرژردمیاشتي لسوکابلیو روپیو ته جګ سو خودمعاش دازیاتونه کافي ونه بلل سوه اوناراضیودوام وموند . په راتلونکي اخترکي، چي سردارنصرالله دامیردناروغی له امله دهغه پرځای لښکر معاینه کاوه اوخلکو ته یې له معمول سره سم دامیرسلامونه وویل ، هیچایې علیك ونه وایه. دځوشیبو له پاره حالات نازك سول خوسردارنصرالله خپلي معاینې ته ادامه ورکړه، ځکه هیڅ چي ګویانه وي پېښ سوي . مراسم بې له دې چي کومه بله ناوړتیا دي پېښه سي ، پای ته ورسېدل.

نوي امیر دریفورم دېري ژمني وکړې خوپرځای یې نه کړې . تخت ته دده درسېدو په دابل کال وچکالي راغله ، واوره ونه اورېده . داکار د هغو اوبو دکمښت سبب سو، چي په غروکي دواورو له ویلېدو څخه راځي اوپه پسرلي کي دکرني له پاره ضروري دي . په نتیجه کي حاصلات لږسول . وچکالی دوام وکړ اوبوزیات شمېر خلك له لوږي مړه سول . وروسته بیادخوراکي موادو دکمښت پرڅنګ دکولراناروغي هم راغله اوپه یوځواوونیو کي یې په زرګونو تنه ووژل . په خلکو کي عمومي ناراضیتی زیاتې سولې. څکه داټول آفتونه یې دامیرله بدشامته ګڼل . دامیردوژلو له پاره دسیسې کشف سوې اوامیرخان په ارګ کي خوندي وساته . کله کله به یې ځان ښکاره کاوه . زیات وخت یې په حرم سرای کي تېراوه اودمخبرانو رپوټونه یې پخپله لوستل . حکومت یې خوشي کړی و چي خپل کارونه پخپله وکړي .دې کارنارضایتی نوري هم پسې زیاتي کړې. دغه راز له دې بېري چي څوك خیانت ورسره ونه کړي ، له مخصوصوکسانو پرته یې بل چاته اجازه نه ورکوله چي ده ته حاضرسي .دهغوخلکو له پاره یې چي کوم شکایت یې درلود ، یوسیستم جوړکړ چي شکایت کوونکي بایدله کوتوالی څخه یوټاپه سوی کاغذ یا د عرض پاڼه رانیسي ، خپل عرض پرولیکي

اوژمنه سوې وه چې دغه راز عریضو ته به پاملرنه کیږي . دغه رازعریضې به په هغه بکس کي اچول کېدې چې دکوتوالی مخ ته به دهمدې مقصد له پاره اېښول سوی و. کوتوال به هره ورځ هغه را غونډولې اوامیرته به یې وړاندي کولې . خوخلکوشکایت کاوه چې دغه رازعریضوته دسملاسي جواب ورکولوله ژمني سره سره ، بیاهم دوی پرتاپه سوي کاغذ پیسې ورکړې. خوجواب ترلاسه نه کړي ،که جواب ترلاسه هم کړي هغه داسي گونګ وي، چې نه دمنظوری معناورکوي نه دنامنظوری . په نتیجه کي داسیستم هم بې اعتباره سو. خلکو استدلال کاوه ، چې ولې پرداسي یوه ټکټ پیسې ورکړي چې په غالب گومان سره یې ستونزه نه په حل کیږي.

دفقید امیردوخت داکاردبرګټهوروچي هغو خلکو ته په اجازه ورکول کېده له امیرسره وګوري چې پرسړك یادجمعې په ورځ (دمسلمانانویکشنبې) له مسجد څخه دراتګ پروخت به له امیرسره مخامخ کېدل .دې کاربه خلکو ته جرات ورکاوه . فقید امیردخپلي پاچهی په لومړي سرکي دومره وړاندي ولاړچي ټولو خلکو ان جاروکښانو ته یې د «ورور» خطاب کاوه . نوی امیر دااجازه نه ورکوله اوبیااعلان یې وکړچي که هرڅا پرسړك باندي ده ته عریضه وړاندي کړه ، بندي کیږي به . اوله خینوهغوکسانوسره چې له دغه امرڅخه یې سرغړونه کړې وه ، همداسي و هم سول . په نتیجه کي خلکو خانونه له خپل پاچا څخه بېل احساس کړل خکه له هغه سره یې خبري نسوای کولای ، لیکلي عریضې یې مستردیدلې اودوی باید بې له دې چې دغورکولو امیدي ولري ،هرهغه څه زغملي وای چي وربېښېدل، زړونه یې وختل .خکه امیرصاحب دوی هېرکړي وو اوددوی په غم کي نه و . افغانان په دېروشیانوکي دېرزیارکښ خلك دي اوبې له شکه ددوی دیني عقایدو له دوی سره مرسته کړې چې له حالاتو سره خان سم کړي. ددوی په عقیده امیر روحاني مشردئ اودوی دهغه احترام په هرډول چې وي ، باید وکړي . نورخلك به دغسي شرایطوکي مسایل پخپلولاسوکي نیسي خوافغانان دېرقبېلوي خلك هم دي . دوی دخپلو خانانو له لاسه خکه خوریږي ، چې یودبل پرضد یې پاروي .

اوسني امیرله سپورټ سره هم مینه لري اودخپل غتوالي په تناسب چي قدیې

ترپنځه نیم فوټو یوځه زیات پنډ (پریړ) چارشانه سړی اوښتې یې لرځه لنډي دي، خوبیاهم ښه تمرین کولای سي. دده اصلي مشغولتیا اشپزي ده اودامشغولیت دهیواد په زیاترو خلکو کي عام دئ. ویل کیږي چي دی ترخپلو اشپزانو لاهم ښه اشپزي کوي. دجمعې ورځ په خانګړې توګه دغه مشغولیت ته وقف سوې ده. دده ټول ملګري دخوړو په تهیه کولوکي مرسته کوي اوکله، چي خواړه پاخه سول، ټول یو ځای سره کښېني اوپه ګډه یې خوري. امیردغه راز کله کله خپله دسپوګاډۍ چلوي اوکله لاچکراوښکارته هم ځي. پخوا چي میلې زیاتي وې، دی به هرکله دڅو ورځو له پاره بهرته ووت. خرله کومه وخته چي پاچاسوی دی، دپرلږ ښکارکوي اویوازي کوم مازیګر ووزي.

یووخت چي دکولراناروغي پای ته رسېدونکې وه، دی په پل بګرامي کي خپل ښکارځای ته ووت چي کابل دشمال ختیځ په شپږمیلي کي پروت دئ. هورې به یې څاروونی تېري کړې. ملګرو افسرانواومحافظینو یې شپې په شړیو کي تېرولي ځکه هواسړه وه اوژمی راتلونکی و. په دغه وخت کي یوسرکاري پیل مست (لېونی) سو اوخپل خاوند (Mahout)یې وواژه، مخ یې پرکمپ ونیو ټول خلك چي په مخه ورتلل ځني تښتېدل. دامیرشاغاسي، چي دده له خپلوانو څخه و، اوپخپله هم یوځه بدمغزه شانته سړی و، امیرته وویل چي دی به پیل ووژني. توره یې کش کړه اوآس ته یې ورټوپ کړه. پرنورشلوتنوسپرو یې ږغ وکړچي په ده پسې سي اوپه ګډه پرپیل باندي برید وکړي. پیل هم ددوی پرخوا حمله پیل کړ. افغاني اسونه دپیلانو په مقابل کي درېدلای نه سي اوکله چي یې ولیدل، پیل ورباندي دبرید په حال کي دئ، هري خواته سره تیت سول اوپه یوڅو دقیقو کي میدان خالي پاته سو. پیل به کله په یوه اوکله په بل پسې منډي وهلې. په داسي حال کي چي دتېښتي دلاري موندلو په غرض دسړیو اواسونو قهرجن اوعصباني تلاښونو، له ویالوځخه ټوپونووهلو، له کوچنیو بوټواونیالګیو سره ټکرېدلو دتماشا کوونکو له پاره له خطرسره سره، یوڅخندوونکې صحنه جوړه کړې وه. په پای کي پیل یوې ژوري کنډي ته وروښوېدی او هورې پکښې بند سو. دپاس له خواپه ښاخونواوښوکي پټ سو اوپه دي ډول په دام کي ولوېد. له څه مشورو وروسته فیصله وسوه، چي پیل ته

بايدخلورپونډه كافور، خلورپونډه ترياك اوخلور پونډه چرس وركول سي چې مستي يې ورآرامه كړي اوهمداسي وسوه. په دابل سهارپېل مړو. دداسي نتيجې انتظار چانه درلود. كه څه هم له دغي اندازې درمل سره دانتيجه طبيعي وه .افغانان دواقعي علاج له پاره پرزيات مقدار درمل باورلري.

اميرحبيب الله خان له ټينس اوكركيټ سره هم مينه لري په تېره بيا له كركيټ سره خكه ددوى ملي لوبي (توپ بازى) ته ورته ده . توپ بازي هم په توپ اولرگي سره كيږي . داشپزى پرڅنگ دامير بل ساتېرى Magic Lantern (۴) دئ . دهغه په زرگونوسلايډونه لري، چې خني يې دنړى دډېرو جالبو ځايونو عكسونه دي. ماامیرته دسينما يوماشين وركړ چې دوې شپې پرله پسې يې دارگ دډرباريه يوه خونه كي اينبى و . دسينماماشين په انتظارخانه كي اينبوول سوى و اوتماشاچيان ددربار په يوه بله لويه خونه كي ناست وو. ددې دووخونو ترمنځ دهلېز باندې يې لنډه پرده ځړولې وه چې تصويرونه ورباندې لوېدل. په اول مابنام چې هرڅه آماده سول ، امير هغې خونې ته راوبلل سو چې مامخكي سامانونه پكښې سمبال كړي وو. اميرله ماڅخه وغوښتل ، چې خپل كار ور وښيم . ماهمداسي وكړه. وروسته دى بلې غټې خونې ته ولاړ، چې نمايش وگوري اودمخه ترډې چې تماشې ته دشروع كېولواجازه وركړه سي ، پرداخلېدو باندې يې فيس كښېښود. پرچوكۍ باندې ناستو كسانو بايد لس روپۍ اوپرپښوولاړ بايد پنځه روپۍ وركړي واى . كله چې مادغه خبره واورېده . فكرمې كاوه چې ماته به هم ددغه ساتېري جوړولو په عوض كي خپله ونډه راورسيږي ، خواميرهغه ټولي پيسې خپله واخيستې اودادده دهغو خاصيتونو يوه ببلگه وه چې خلكويې په باب خبري كولې .

داتم څپرکي لمنليکونه

(۱) دډورچسټر په نامه يوه سيمه دلندن په لويديځ کې پرته ده . چې د Lord Dorchester نامه ته منسوبه ده .لارډ ډورچسټر (۱۷۲۴ ـ ۱۸۰۸ م)دانګلستان يو زوړ جنرال و چې د کاناډا د کيوبيک ايالت په نيولو کې يې ميړانه ښودلې وه او د همدغې سويې له امله دجنرالۍ رتبې ته رسيدلی و . نوموړي پر نورو دندو سربيره . دوه واره دکاناډا د ګورنر جنرال په توګه کار کړی و (م.ع)

(۲) «خان ملا» د قاضي عبدالرحمن بارکزي کندهاري لقب و ، چې د اميرعبدالرحمان خان په اداره کې يې د قاضي القضات مقام درلود. خان ملاقاضي عبدالرحمن د قاضي محمد سعيد « خان علوم » زوی د قاضي محمد اسمعيل (ژړې نيکه) لمسی او د قاضي نصرالله خان کړوسی کېدی . قاضي نصرالله خان د لوی احمدشاه بابا د عصر فاضل او علمي شخصيت و.دکابل په زاړه ښار کې د « خان ملا يا خان علوم » په نامه يوه کوڅه سته . چې دقاضي محمد سعيد نامه ته منسوبه ده .

(ددغې درنې او علمي کورنۍ په باب وګورئ: کانديد اکادميسن محمد اعظم سيستاني ـ دونابغهٔ سياسی و نظامی افغانستان در نيمهٔ اول قرن نزدهٔ ميلادی ـ صفحات ۶۸ ـ ۷۸ ـ چاپ ۱۳۷۱ ش)

(۳) دغه حالت د دې کتاب تر ليکلو نژدې يوه نيمه پيړۍ وروسته بيا تکرار سو. د کابل ښکلی ، ودان او تر زياتې اندازې عصري ښار چور او له خاورو سره برابر سو . داسې ښکاري چې ددې خلکو عادت په دې يو نيم سل کاله کې دومره زيات بدل سوی نه دئ (م.ع)

(۴) مېجک لانټرن دلومړني پروجکټورنوم دئ. چې د ۱۶۵۰ م کال په شاوخوکې اختراع سوی و . داوولسمې پېړۍ په پای کې دغه راز پرجکټرونه په هوټلونواومانيوکې دکوچنيوسينماګانو په شکل اېښوول سوي و اودالکين څراغ اويوه کمزوري شمع په واسطه چلېدل .زياتره يې دپيريانانو، دبانو او شيطانانو ننداري ښوولې (م.ع)

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهم څپرکی

زندانونه او بندیان

کوتوال او کوتوالي ـ پولیس دغلوپه توګه ـ دزندانونو بیان ـ له بندیانو سره دچال چلند او دهغوی دزولنوبیان ـ دبالاحصار زوړ ځای ـ استخباراتي سیستم ـ دسریوغاړي پریکول ـ دروغ ریوټونه ـ فانه او شکنجې.

په ختیځ کي دکوتوال مقام له لرغونو وختونو څخه یولوړ مقام دئ. په ځینو هیوادوکي ،کوتوال داعدام امرهم ورکولای سي خوپه افغانستان کي یوازي امیردسترو سزاګانوواک لري . دکوتوال یوه وظیفه دټولوعمومي اوخصوصي اعدامونو دسرته رسولوڅارنه ده .دغه راز دهغوشکنجو اداره کول دي، چي خلکو ته دهغوی پرجرمونو باندي داقرارکولو اودهغوی دملګرو دنومونو ښوولولپاره ورکول کیږي .همداشان دټولوسزاګانو اوجریمودسم عملي کېدو څارنه ده . پردي سربېره دده وظیفه دټول ښاردانتظاماتو تعقیبول ،دپولیسو اداره کول ، ځان ته دټول ملکي اوجنايي قضیو (دعوو) ورغوښتل ، دکوڅو د کلانترانو (ملکانو) دریوټونواخیستل اوځېړل اودزېرېدنو اومړګونو دریکارډ ثبتول دي.

دکوتوالی دفتردارګ بازار دګومبتي په څنګ کي جوړسوی دئ . دغه بازار دښارترټولو نوی بازار اودارګ ماڼی ته نژدي بازاردئ . په کابل کي که څوک دېرښه مالونه غواړي رانیسي ، همدلته مونډل کیږي . دکوتوالی دلوی دفترپرڅنګ دکابل په بېلابېلو کوڅوکي دکوتوالی (پولیسو) یوشمېر مرکزونه هم سته چي په اصل کي دتښتوونو دمخنیوی په مقصد اوهیواد ته دټولو واردسوو مالونو دګمرکي محصول دټولولپاره دګاونډیو ولایتونو دپولو پرټولو اصلي لارو باندي جوړسوي دي. په دې ډول پولیس کولای سي هیواد ته دهرراتلونکي اووتونکي شخص څارنه وکړي . په کابل کي ګمرکي محصول د یـــوې مخصوصي اداري له خوا، چي د همدغه مقصد له پاره جوړه سوې ده،

راغونډيږي. دپوليسو په هرمرکز کي پرحوالدار (Sergeant) سربېره دکوټوالی دسپاهيانو اووه کسيزګارډ ستـه . حوالداران بايدليك لوست وکولای سي.

خوډېر لږيې باسواده وي اوخپل دوست ياملګری يې ورسره وي اوټول رپورټونه ليکي . ترحوالدارپه رتبه کي يوشمېر نورلوړ افسران هم ستـه خو دوی ټول ، افسران اوسپاهيان له چوکی څخه دګټي اخيستلو اودفترته له حاضرسويو کسانوڅخه دپيسو اومالونو تروښولو (اخيستلو) اودخان حق په جانب ښودلو معمول دودپالي. ديرچاله پاره چي په يوه پېښه کي ګيرسوی ياله قانون څخه په سرکښی متهم سوی وي ، دکوټوالی سپاهيانوته دخان خلاصولو په مقصد بډي ورکول عام کاردئ اوهر سپاهي يې په هغه صورت کي کوي، چي لوړو مقامونو ته دخبرورکرلوکوم شاهد نه وي اوده ته ستونزي پېښي نسي.

په کابل کي پوليس پخپله ترټولو غټ غله دي اوهرڅه لوی وي که وړ، چي په ګوتو ورسي، اخلي يې . خو که بل څوك پرغلا ووينې ، ياپي شك پرراسي ، ډېرزيات خښمېږي. ښايي پرخپلو امتيازونو باندي به يې تېري ګڼي. پوليس به په بازارکي دتېرېدلو په وخت کي له دوکان څخه ډك موټ مېوه ياکوم بل څه اخلـي اوخـوري بـه يـې خـودوکـانـدار بـايـدهيـڅ هـم ونـه وايـي. کـه کـوم دوکانداردپوليسو ددغه شان عمل په وړاندي غالمغال وکړي، ډېرژربه يې پرضد کومه دوسيه جوړه سي اودی به پکښې راګيرسي . که يې داتهام له پاره بل څه نه وي ، په دې تور يې متهموي چي کاڼي (وزنونه) يې کم وو. څرنګه چي په کابل کي دقيق فلزي وزنونه (کاڼي)، چي دحکومت په ورکشاپونو کي دي جوړسوي وي ، ډېرمحدوددي اودوکانداران په سوداکي دوزن کولو له پاره ببلابېل کاڼي دسړك دغاړي له کاڼو سره اليش کړي وي، نودوکاندار په همدغه دوسيه باندي کوټوال ته دمحاکمې له پاره بوزي. کله چي دغسي باوري اسناد وړاندي سي ،څرګنده ده، چي دوکاندار ته درنه جريمه ورکول کيږي او د کوټوالی سپاهي ته په راتلونکي کي نورهم درناوی کيږي . په کابل کي، چي زياتره غلاوي سوي دي، دکوټوالی دسپاهيانو لاس پکښې وي. دپوليس په توګه ددوی موقف ، دوی ته دالمکانات برابروي چي ډېرډك دوکان ياکورپه نخښه کړي او دڅښتنانو دتګ اوراتګ ډېردقيق معلومات ترلاسه کړي.

دکوتوالی گارد باید په هرودوو اوونیو کي دبېلابیلو ستېشنونو ترمنځ سره الیش سي. ځوکه ځوك وغواړي په هغه ستېشن کي پاته سي چي کاريې لږاوعوايديې زيات وي ، پاتېدلای سي. داکارونه هغه کسان سره تنظیموي چي دکوتوال دباور وړ وي . دغه سپاهیان دکوتوال له خوا دسزاگانو اومجازاتو دعملي کولو اودګزموکولو له پاره مقرر سوي او ټاکل سوي کسان دي. ځيني خوان سپاهیان په وحشتناکوسزاورکولو کي له ګډون وروسته دپرناروغ سي مګرورو ورو ورسره عادي او زړه يې سخت سي او څه موده وروستهرېي دنورو پرکړاو ،ان دکوم بدمرغه پرمرګ او شکنجو ورکولولا هم زړه نه خوږيږي .

ترښاردباندي هم دبېلابيلو قطعو دعسکروگاردونه وي .دغه شان گاردونه زياتره دارګ پرشاوخوا اودښاريه نوي برخه کي ځاى پرځاى وي . داوسني اميرپه وخت کي دغه گاردونه اودکوتوالى دا، دواړه په شمېرکي زيات سوي دي اوپه ځينو ځايو کي خودشپې له خوا پرهروسلومتروباندي يوولاړوي .دکوتوالى ستېشنونه هم په دې وروستيو وختوکي پرټولو سړکونو باندي اوترښاربهرترتقريبا څلورومیلو پوري ددې لپاره جوړسوي دي چي دبې اجازې وتونکو مخه ونیسي . ګويا اوس ځوك ترښاربهران پنځه یاشپږمیله لاهم له اجازې پرته سفرنسي كولاى. په ليري ستېشنونوکي كله كله دکوتوالي پرسپاهیانو باندي دشپې له خوا دپیرې پروخت دټوپك اخیستلو په مقصد برید کیږي . دیوتن وژل سوي سپاهي مړى خوپه بابر کي (له ښارڅخه صرف دوه ميله جنوب لورته) ټوټه ټوټه سوى هم و اوغالبا به له دې امله و، چي د ژوندي پاته کېدلو له پاره يې ښه جګړه کړې وه اوځيني يرغلګريې ټپيان كړي وو.

دکابل زندانونه دهمدې مقصد له پاره جوړي سوي ودانى نه دي بلکي له هرحکومتي كورڅخه چي مناسب موقعيت ولري، دزندان كاراخيستل كيږي اوجيلخانه ځني جوړيږي . کرکيوته يې کلکي ميلې ورکړي وي چي دبنديانو دتېښتي مخه په ونيول سي اود بهردروازه يې دپرېنګه اوقلف وي . دکوتوالى يو سپاهي دننه پيره ولاړ وي . په دغه راز کوروټو کي دبنديانو دشمېر په نسبت ځاى ډېرخي نامناسب وي خومقامات هغه ته نه پاملرنه کوي اونه يې د پاك او سوتره ساتلو له پاره مرسته کوي . ان ددغو بنديانو څارويو دسم استوګن كولو

پرمفکوره دلاسه لاخاندي هم . دناروغيو دمخنيوي فکرخوپه مطلق ډول وجودنه لري اوبنديان په يوه داسي کورکي د رمې په شان سره راغونډ سوي وي، چي بنايي دشلو يادېرشوکالورا هيسي تري زندان کاراخيستل سوى دئ خو هيڅکله هم پاک سوي نه دئ . په نتيجه کي بنديان هرکله په لويه تبه اونورو ناروغيو اخته کيږي . يوازي همداتبه دبنديانو په سلوکي اويا ـ اتيا له منځه وړي اوعجيبه دا ده، چي ولي ټول نه مري.

يوڅاڅي څوکاله يې په بنديخانه کي تېرکړي وو، ماته بيان کاوه، چي دی ، پلاراويوشمېر نورخپلوان يې په خنځيرونوسره تړلي اوله يوې ليري فاصلې څخه يې کابل ته په کوم سياسي تور راوستلي اودلته يې زندان ته اچولي وو . داډېره نادره خبره ده، چي ددغه راز اتهام بنديانو غوردي سملاسي وسي. دوی څوکاله همداسې پراته وواودخوشي کېدو اميدخويې کوروته نه درلود . خپلوانو اودوستانو يې اميرته له دې ډېري عرض نه کاوه، چي دوی پخپله په بلا کښېنوزي . هغه خونه چي دوی پکښې اچول سوي وو ، ډېرې وړه وه اوله نورو بنديانوسره ددوی شمېر تقريبا دېرش تنه و .دشپې چي به بيدېدل ، په هغه صورت کي خايېدلای سوای چي څنګ څنګ يوه ليکه غزېدلي وای . دبيت الخلا انتظام بيخي و، نه . په دغه وخت کي لويه تبه هم په ګډه سره چي يوپه بل پسې يې له پښو اچول. دده پلار اويوشمېر وروڼه و دتره زامن يې له نوروسره يوځای ښخولوته يووړل. دی پخپله له تبي څخه څو اوونی ناروغ و، خو روغ سو اوکله چي ناروغي پای ته ورسېده، ددوی له راغليو کسانو څخه يوازي پنځه تنه پاته وو. ډېرژرېې نوربنديان ورته راوستل اوخونه بيا ډکه سوه چي له دغوبنديانو څخه ځني په تبه اخته کېدل اومړه کېدل.

په هغه وخت کي يو شمېر بنديان په پټه توګه ايستل کېدل اوتقريبا هره شپه به يو سړی غوښتل کېدی اوله خپلو بنديانو سره به تلی اوبيايې هيڅ درک نه معلومېدی . دې کارنوربنديان په وحشت کي واچول خکه هيڅوک نه پوهېدئ چي څه پېښېږي اوبنايي دده نوبت به هم دابلمه شپه راسي. په پای کي فشار دومره زيات سو چي هغوی بغاوت اوتېښتي ته چمتو سول . خکه دتېښتي په تلاښ کي مـــــرکېدل هيڅکله تردې بدتر نه و، چي څوک دې دمرګ ورسېدو ته

منتظر ناست وي . څکه نویوه شپه ددروبجو په شاوخوا کي کله چي پیره دار کهاله ورته معلوم سو اونورعسکر زیاتره بیده وو ، دوی ترکوټې راووتل اومخ پردروازه رهي سول . په دغه وخت کي یوبل پیره دار ولیدل اوډزیې پروکړ ، یوتن یې وویشت خومخکي له دې چي توپک دي بیادك کړي ، یوغټ پښتون چي دبندیانو لارښوونه یې کوله ، پرزړنګي پورته کړ ، دمخکي یې راوویشت اوملایې ورماته کړه . بیا یې توپک څني واخیست اوبه برچه یې ووهه. په غالمغال باندي نورپیره داران راویښ سول اویوه کوچنی جګړه ونښته . څوتنه پیره داران ووژل سول اونوروتښتېدل . خوځیني بندیان هم په دغه اخ وډب کي ژوبل سول .دزندان دروازه اوس بې پیرې وه اوبندیانوفراروکړ. خوتښتېدلوپیره دارانو نورکسان خبرکړل اوبندیان لاپه کوڅوکي زیات لیري تللي نه وو، چي پیره داران وروررسېدل ، مخ وشایې ورته ونیوله اوله لنډ اخ وډب وروسته له زوره ولوېدل اوبیرته زندان ته راوستل سول . له دې امله څوتنه چي هغه غټ پښتون هم پکښې و ، په دارسول. پرنوروو یې دومره درانه ځنځیرونه واچول، چي ترلاندي تلای نسوای. سړي راته وویل چي څوکلونه همداسي تېرسول . په پای کي دده دوستانو امیرته عرض ورساوه .څرنګه چي دده پرخلاف کوم ثبوت نه واوهغه والي چي دی یې بندي کړی و ، پخپله په دارسوی و، څکه نو دی خوشي سو. مګرصحت یې ډېرخراب سوی و اویوڅوکاله وروسته مړ سو.

بندیانوته دحکومت له خوادورخې دوې وچې ډوډۍ ورکولي کیږي (هره یوه یې نیم پونډ وزن لري) ، یوه سهاریله په شپه کي . داډوډۍ هیڅکله کفایت نه کوي اوکوم بندي ته چي ددوستانو یاخپلوانو له خواخواړه اونیسې ونه رسیږي، حال یې ډېرخراب وي. په هرصورت بندیان پخپلو منځوکي په تېره بیاغریب خلك ټول ډېرښه وي اویو څوك چي دخورك له پاره څواړه ولري ، که څه هم لږ وي له هغه چاسره یې شریکوي چي هیڅ ونه لري . بندیانوته یې په پښوکي زولنې اچولي، چي پرښنګرو (بجلکو) یې تړلي سوي وي ، ددوی دحرکت مخه نیسي اودتېښتې له پاره هرراز تلاښ یې شنډوي .لاسونه یې یوازي هغه وخت ولچك وي، چي یو سړی اعدام ته بیایې، یا کومه مخصوصه سزاورکول سوې وي . نور وخت لاسونه ازادوي. په ټولو حالاتوکي له بندیانو سره دهغوی د پیره

دارانو سلوك ډېرخشن وي .كه كوم بندي دپيره دارامرسملاسي پرځای نه كړي دتوپك په تېره څوكه يې پرنازكه ملاباندي دخبرداري په مقصد وهي. ترکومه خايه چي مالیدلي دي، فكركوم چي دكوڅې دسپي ژوند دبنديانو په مقايسه ډېرخوشاله ژونددئ .

په ټولو زندانوكي ترټولوبد اوترټولووحشتناك يې په بالاحصاركي يوزوړڅاه دئ . دايوپخوانی څاه دئ ،چي په ډبره كي كيندل سوی دئ. دبېخ خواته يوڅه پراخ دئ اوپسور يې پنځلس ، شل فوټه كيږي . دڅاه پرخوله باندي يوه كوډله ده چي دسپاهيانو يوه پيره پكښې ساتله كيږي . په دغه ترمخكي لاندي غاركي هغه انسانان د تل له پاره اچول كيږي، چي ډېرغټ جرمونه يې كړي وي (البته دمقاماتو په نظرغټ جرمونه) اوهوري پسې مري. دمړو جسدونه چي له ژونديوسره يوځای پراته وي ، ترې راايستل كيږي. البته په څاه كي د روغتيا ساتني انتظام نسته ، بنديان ورشيوه كيږي اوهغوی چي ورولوېدل هورې پسې پاتيږي . دورځي يوځل خواړه (وچه ډوډۍ اواوبه) په رسۍ ورځړول كيږي . ډېرلږكسان داسي پكښې وي چي په لنډه موده كي دي يې مغزوصحت له لاسه نه وي وركړي. زياتره بندي سوي كسان ډېرژرخپل ژوندته له دې لاري خاتمه وركړي، چي خپل خانونه له ډبرو سره ترهغه وځته وهي ، چي بې هوښه اوپسې مړسي. ځكه يوازيتوب اوبيري دوی ټول ليونيان كړي وي .دڅاه بېخ تياره دئ اويوازنۍ روڼادڅاله خولې څخه ورځي.هلته هيڅ بندي دبهرنۍ دنياږغ نه اوري . تعفن اودهوا چټلتيا ترانداز زياته وي اودا پخپله كفايت كوي چي دمرگ سبب دي سي. دلته يو سړی سته چي ويل كيږي چي په دغه څاه كي يې پنځلس كاله ياتردې زيات تېركړي دي . خوهغه ببخي چورلېونی دئ اوپه خپل ماحول خبرنه دئ . كله چي اميرمړسو (مراد يې اميرعبدالرحمن دئ ـ م.مـ)، اوسني اميرامروكړ هغه كسان، چي په دغه څاه كي دي، راودي ايستل سي اوده ته دي حاضركړه سي. درې تنه پكښې ژوندي پاته وو . دهغوی څېرې دكتلونه وې ځكه مخونه يې دمړوپه شان تك سپين اوښتي وو . سترگي يې په روڼاكي ديدنه كاوه ، دسرونو ږيرو وربښتان يې اوږده اوجړسوي اوپرمخونويې راخوړند سوي وو . دوحشيانواوځناور په شان ښكارېدل .دگوتو نوكان يې دومره اوږده سوي وه چي

دبانبي هغې ته ورته ايسېدل . امير يې دخوښي کېدو امرورکړ خودوې دري اونۍ وروسته يې بيرته امروکړچي ودي نيول سي اوښاه ته دي واچول سي.امير دنوروکسانو شهادتونوپه دې خبره قانع کړی و، چي ددغو بنديانو په دغه شان بندي کولوکي يې دېلار عمل عادلانه و.

کله چي فقيد اميرله روسيې څخه هيوادته راستون سو، له خان سره يې دروسيې له استخباراتي سيستم سره علاقمندي راوړې وه اودخپل حکومت له سيستم سره يې ملګرې کړه .په نتيجه کي له هروڅلورو تنوڅخه يوتن يې رپوټچي (مخبر) و، او امير ته يې مخصوص رپوټونه لېږل .دا مخبران په ټولو طبقاتواورتبوکي موجود وو. دهرغټ کور په نوکرانوکي يويادوه مخبران وو اوهرڅه چي يې ليدل يا اورېدل ،رپوټ به يې کاوه . څرنګه چي دهيواد رسم ورواج داسي دئ چي نوکران له بادارسره په يوه خونه کي ناست وي .دوی دروازې ته نزدې دذې له پاره کښېني چي دخپل مقام ټيټوالی په وښيي ، نورنو دوی ته اجازه سته چي دخپل بادار اودهغه دملګرو په خبروکي خپله نظريه څرګنده کړي. څرګنده ده، چي دوی هرڅه په هروخت کي اوري اوکه يې بادار له کوم مېلمه سره خصوصي خبري کوي، دی بايد ترخوني دباندي روزي، چي داپخپله غيرمعمول ودبدګوماني کاردئ او بايد اميرته يې رپوټ ورکړه سي . اميردخپلو زامنو په کوروکي مخبران لري، دغه راز دهغوی دحرم په ښځوکي يې لري اوان دخپل حرم په ښځواودخپلو ماندينوپه منځ کي مخبران لري. دده زامن اوماندينې يې بيا پخپل روڼ سره دده په نوکرانوکي مخبران لري اودټولو هغوکارونو خبرورکوي، چي ددوی په ارتباط کيږي. دايوډېرپرمصرف سيستم و داسي سيستم چي مخبرانوترې په ټګی سره ناوړه استفاده کوله اودهغو کسانوپرخلاف به يې دروغجن رپوټونه جوړول، چي ددوی به ورسره جوړه نه وه يابه ترې ډارېدل اوپه يوډول به يې له لاري ايستل.دغه راز به دوی دقضاوت په وخت کي دبل چاله دښمن سره ورته چلندکاوه.

دفقيد اميرپه نظر ترټولوسخت اونه بخښونکی جرم داوچي يوڅوک دده يادده دهيواد په باب دهندحکومت ته ليکلی رپوټ ورکړي . دانودده هغو مخبرانو ته تياره ميله وه، چي غوښتل به يې خپل کوم دښمن له لاري ليري کړي . دوی به

کندي ته دخپل حریف دورغورځولو له پاره ددسیسې جوړولو په مقصد بې له
دې، چې دامیر له غچ اخیستي څخه دي بچ سي، ښه پوره اندازه چالاکي ښودله
اوېږدي کارېې ښه پوره غورااوو خت لګاوه . ددغه راز دسیسو پلان به معمولاً
داسي جوړېدئ، چې امیرته به يې سرپرسر رپوټونه لېږل . داچې څه راز دوی
انګرېزي حکومت ته دپلاني سړی رپوټونه درك کړل اوپه ثبوت کي به يې جعلي
لیکونه اورپوټونه چي ګویا دوی موندلي وو، وړاندي کول اوداسي به يې ښوول
چي تورنو کسانو دالیکونه په هندوستان یا کوم بل خای کي خپلو دوستانو ته
لېږل. ددغو لیکونو مسودې به يې له لازمو لاربښوونو سره کاپي کولې اوامیرته
به يې څواوونی وروسته استولې . په دې وسیلو به دوی امیرته له بېلابېلو
خایونو څخه دلیکونو لېږل تنظیمول اوهاکلی شخص به يې دانګرېزي جاسوس په
توګه متهم کاوه . کله چي به یولیك په بل پسې امیرته رسېدی اویوه به دهابل
تایید اوتصدیق کاوه، طبیعي وه، چي امیربه هم وخښمېدی اوډېره موده به تېره
سوې نه وه، چي متهم به زندان ته ولاړ اوهورې به پسې ورك سو اوپته به يې بیا
په ندرت سره لګېده . معمول داسي و، چي دغه راز خلك به دشپې له خوا یاپه
زهرو یاپه برچو یاهم دغاړي په پرې کېدو له منځه وړل کېدل.
دسړی دحلالولو (دغاړي پرې کولو) طریقه ډېره ساده خو تاثرآوره وه .
دووتنو به دسړي لاسونه ټینګ کړل او سربه يې دشاخواته کش کړ .بل تن يې
پښې نیولې ، که به دقربانی سړی غښتلی و دووتنو يې پښې نیولې . ټاکلي
افسر به خپله توره دسړي پرغاړه مخ وشاته تېره کړه اوترهغوبه يې تېروله چي
پرهاربه ښه ژورسو. وروسته به سړی پرمخکه وغورځول سو اوهغه شان ترېکي به
يې پېیل کړې له چرګ، چي يې په عین شرایطو کي کوي. وروسته به مړسو . په
خینو حالاتو کي به يې که امیرحکم کړی وای سرله تن څخه وربېې کړ.
په نوروکېسونو کي چي پرسړي باندي دغاړي پرې کېدو حکم سوی وي
قبرېې مخکي له مخکي لاتیاروي .کله چي دچړې کارخلاص سي، سملاسي يې
قبرته ور غورځوي او په یوم سره خاوري پرواړوي . ګویا ترمړیني دمخه يې ښخ
کړي.
دامیر ـــــــه نظرجعلي رپوټ سترجنایت دئ اودکشفبدو په صورت کي يې

عاملین سملاسي اعدامیږي . په ځینو حالاتوکي چي یو څوک په غلطی سره ووژل سي، مجرمین یې زاړه ښاه ته په اچولوسره په خپله جزارسیږي . زه یووخت دامیرپه دربارکي ناست وم چي پنځلس شپاړس تنه بندیان اونورکسان راوستل سول. بندیان په جعلي رپوټ ورکولو تورن وو . نورکسان یې هغه خلك وو، چي رپوټ یې په باب تهیه سوی و. شپږ اووه تنه بندیان د «فانی» ورکولو په شکنجه محکوم سول . « فانه» داسي ورکول کیږي: دلرګي یوه پایه (ستن) چي تقریبا شپږانچه پسوررولري ، په اوږدو باندي پردوو برخو باندي چول کیږي . دواړي برخي یې بیرته سره یو ځای ایښوول کیږي اوپه اوږدو باندي یې نیمایي برخه په رسی تړل کیږي چي ورروسته داسي ایسي لکه دټوکرانو غټ موږی . دپایې تړل سوی سرپه مځکه کي ښه مضبوط ټینګیږي .سره جلا سوې برخه یې دسطحي و خواته وي.د هغه چاپښه چي غواړي شکنجه یې کړي ، دپایې په لوړ سرپوري په نریو رسیو داسي تړي چي پرپښه اوپایه دواړو راوپېچل سي اود V په شان یولرګی دسرله خوا په درزکي ایږدي . کله چي دغه لرګی دکښتنې خواته په سوټك ووهل سي. دپایې دواړه پلې سره پراخیږي اونری رسی په قوت سره کشیږي اودشخص پښه له پایې سره کلکه نښلوی . کله چي غواړي دشکنجې دغه آله استعمال کړي ، V شکله لرګی ترهغه وخته کښته ټك وهل کیږي، چي نری رسی پرپښه باندي یوڅه فشار راوړي . په دغه وخت کي هغه څه پوښتل کیږي چي دقضیې په ارتباط یې دتورن شخص له خولې څخه ویل مراد وي .که تورن له خبرو کولو څخه ډډه وکړي، V شکله لرګی یوڅه نورهم ټك وهي او پرپښه باندي دنری رسی فشارلاپسي زیاتیږي. لرګی ترهغو پوري په سوټك ټك وهي چي تورن ټول هغه څه رسواکړي چي پرې خبروي (زیاتره خوله زیاتي شکنجې څخه دخلاصون په مقصد هغه څه وایي، چي دی په خبر نه وي) اوکه دپښې پنجه عملا له پښې څخه پرې سي ، بیا یې دابلي پښې ته شکنجه ورکوي . دبرداسي کسان سته چي خپلي پنجې یې له لاسه ورکړي اوپه راتلونکي ژوند یې په ګراو وي ، خو پرهغه څه یې اقرار نه وي کړی چي په خبروي . له دې څخه دیوافغان دزغم اندازه لګېدلای سي. دیوه ربښتیني افغان غوره توب دادئ چي دمرګ ترپولي درد وزغمي . او لــــه خولې سپوړ ونه باسي .اوځیني همداسي

ډوي. دشکنجې بل ډول داسي دئ چي دسړي سر په لندو اوږوکي وپوښي اود اوږو څنډي داسي سره راغونډي کړي چي پياله غونډي شی ځني جوړسي . په دغه پياله کي ايشېدلي غوړي تويوي. کله چي ماغزه په ايشېدو پيل وکړي ، د درد اوکړاو تصور يې کېدلای سي ! دشکنجو نورډولونه هم سته خوتشريح کېدلای نسي.

کوم کسان چي يې اميرته راوستلي وو، د «فاني» له شکنجې ورکولو وروسته په سختئ سره پرېښو درېدلای سول . پښې يې په گودړانو وربېچلي وې. يو يې دازموينې په وخت بېهوښه سو، خواميرووېل چي خجالت دئ اوپرېيږه دارانو يې امروکړ، بيرته يې پرېښو ودروي. هغوی دتوپکانو په تېره څوکه په سختئ سره وواهه ، لغتي يې ورکړي اوهغه بيرته پرهوښ راغی خومرگي حاله ناروغ ښکارېدی اودرېدلو په وخت به زنگېدی . په پای کي ديوشمېر زياتومتناقضو شهادتونو تراورېدلو وروسته حکم وسو، چي يوڅوتنه دي په دار خوړند اونورېاته دي بنديان سي . دانو دمجازاتو له پاره يو مبهم تصميم و . له محکومينو څخه يوتن دتېرېدلو په وخت کي اميرته ښکنځل وکړل اوورته ويې ويل، په داسي غضب اخته سې چي فکرېې نسي کولای. پيره دارانو پرخوله بادي څوواره په سوك وواهه اوکش يې کړ. اميروزته په وحشتناکه توگه غابنونه چيچل چي داکارئل دقهرپه وخت کي کوي . خوله څو شېبو وروسته يې زمسل ، ماته يې مخ راواړاوه اودنورو موضوعگانو په باب ورغېد. گويا غوښتل يې هرهغه څه له دماغه وباسي چي پېښ سوي وو . څوڅوتنه په مرگ محکومول اوددکشولو په وخت کي دهغوی خبروته غوږنيول ، اميرته کومه نوې خبره نه وه . زياترو خلکوبه داعدامېدو په وخت کي ښکنځل ورته کول څکه انتقام اوغچ اخيستنه دهغوی دکرکتر يوه ملي خانگړتيا ده.

لسم څپرکی

شکنجې او داعدام ډولونه

دامیراوسپنیزه واکمني ـ په وربښتانو څېرول او په ژوندپوستول ـ په لرگیوباندي ترمرگه وهل ـ سېري ټوټه ټوټه کول ـ له غره څخه لاندي راغورځول او په قفس کي له لوږي وژل ـ له ښځو څخه ښوروا پخول او په نارینه وباندي ترااعدام دمخه چښل ـ دلوغ لیږکولو اولوږي سزاورکول ـ Saffold Scenes ـ په ژوندوني ښخول ـ دصابون دېگ ته اچول ـ لاسونه پرې کول ـ ړندول ـ دورختو پرکړېو سوو ښاخونو ترل اوسره شلول ـ په توپ کي الوزول ـ په دارځړول اونور.

امیریووخت دخپلو خلکو دسرکښه کرکتر اوله دې بابته دستونزوپېښولو په باب خبري کولې . ویل یې هغه کسان چي سزاورکول سوې ده ، ارام سوي اوقانون ته یې غاړه ایښې ده . نوموړي زیاته کړه چي دخپلي واکمنی په دوره کي یې تریولك تنوزیات اعدام کړي دي.خوبیاهم یوځو نورکسان لاسته، چي فکرکوي دده قوانین ماتولای سي . امیرخکه پرخپلو خلکو باندي ددوی له کرکتر سره سم لکه څنگه چي لازمه وه اوسپنیزه واکمني کړې ده ، چي نظم ټینگ سي . یوه ورځ په باغ بالاماڼي کي دربارجوړو. پړیونوعسکرباندي، چي کوم جرم یې کړی و ، امروسو ، دامیرحضورته راوستل سي. امیردحالاتو تحقیق وکړ او یوه افسرته یې لاربښوونه وکړه چي نوموړی شخص ماڼي ته ورڅرمه غونډۍ ته بوزي اوسریې وربرې کړي . داکاروسو اوکوم دوه تنه کوچني غلام بچه گان چي ددغي تماشا له پاره ورسره تللي وو ، په داسي حال کي بیرته راستانه سول، چي دمخ بڼې یې سپیني الوتي اوغړي یې رېږدېدل . دالومړی وار و، چي دغه راز یوه پېښه یې کتله . کوموکسانو چي دامیر په خدمت کي زیاته موده تېره کړې نه وي، له دغه رار پېښو سره عادي نه وي.

په هرصورت امیرډېرو کوچنیوجرمونوته دمرگ سزا ورکوي . که به یوچاکوم بل څوك وواژه ، امیر به پردې خبره هروخت نه خښمېدی ، چي یو چاکوم بل څوك وژلی دئ . غضب به یې هغه وخت ترکنترول ووت، چي وژل سوی شخص به ده پېژاندی او پرگـران به و. په داسي حالاتو کي به عموما حکم وسو، چي

قاتل دي په کومه خاصه وحشتناکه توګه ووژل سي . له غلام بچه ګانو ځنځه یوتن پرامیر ډېرګران اوقدرت واختیار له مخي یې ترفیع ورکړې وه او په دې توګه دنورو په وړاندې مغرور اوکبرجن سوی و اوخان ته یې دښمنان ښه ډېر کړي وو ، یوماښګر دیوعسکرله خواپه داسي حال کي ووېشتل سو چي د شیرپور چوڼۍ په شاوخوا کي یې پرآس چکرواهه. کله چي یې عسکرامیرته راووست ، امیرفکروکړ ، چي دی به له غلام بچه سره دښمني نلري اوضرور به کوم بل چا لمسولی وي. ځکه یې نو تحقیق ځني شروع کړ ، چي چادغه عمل ته لمسولی یې؟ عسکرله جواب ورکولوځخه انکاروکړ. دې کارامیرلاپه غضب کړامرېې وکړچي سړی دي دمانۍ په باغچه کي دسرپه وربښتانو وځړول سي اوهره ورځ دي ځومربع انچه پوستکی ځني شکول کېږي ترڅو اقرار کوي.

سړی په دریمه ورځ بې له دې ، چي دبل چاالخوا دي یې پرلمسونه اقرار کړی وي ، مړ سو. خو دخلکوپه منځ کي دیوه جنرال نوم اخیستل کېدلی ، چي په دغه وژنه کي یې دلمسوونکي رول ځکه لوبولی و ، چي نوموړی غلام بچه دامیرپه مخ کي ورته په سپکه کتلي و اوده یې په انتقام کي داکارکړی و.

یوه بله پېښه دهغوکسانو له خپلوانو سره دامیردسخت چلند نمایندګي کوي چي دامیرله غنج اخیستني ځخه تښتېدلی وو. یوبوډا سړی یې امیرته راووست. زوی یې له ملکه تښتېدلی و . دبوډازوی اودوه درې تنه نورپه دې تورن وو،چي خزانه یې وهلې ده اوهندوستان ته یې دتېښتي عزم کړی و. کوتوال ددوی په نیت غوربدلی و اودتېښتي په ناکلې شپه له نورو شلوتنو سره دهغه کورپه دروازه کي ورته ناست و ، چي اوسېدونکوته یې زین کړي اسونه دتیښتي له پاره تیارولاړوو. دبوډا زوی اونورملګرو ته ځرګنده سوه ، چي کوتوال له خپلو سړیوسره ورته لارنیولې ده ، نویې دناځاپي راوتلو فیصله وکړه . ناببره یې دروازه پرخلاصه اوله تورو اوتوپانچو سره یې برید پروکړ . کوتوال زره ورسړی نه واودکوتوالي سپایان هم عموما بې زړه کسان وي. بنایي علت یې دا وي ، چي دبېلابېلو توکمونو خلك سره راغونډ سوي دي . په هرصورت سپایانو له هغه ورروسته چي یودوه تنه یې چپه سول ، بریدکوونکو ته لارورکړه اوځوانانو خپلو اسونو ته وروغورځېدل، چاچي یې مخه نیولې وه ، هغه یې رانسکورکړل .

اسانو ته یې پرونده ورکړل او بیا یې درک معلوم نسو. دهلك پلار چي په کورکي پاته و ، دکوتوال لخوا نیول سوی او امیر ته وړاندي سوی و. خوهغه په دي هډو خبرنه و، چي زوی یې تبنتېدلی دئ. امیر ته یې دبخښني لپاره زاری کولې او ویل یې، چي بې ګناه دئ او نورو په تورمتهم کړی دئ. امیرهغو خوانانو ته ډېر په غضب و، چي تبنتېدلي وو خپله لکړه یې پورته کړه او بو ډا یې په وواهه او پرنور کسانو یې هم حکم وکړ چي وهي یې. دامیر په مخ کي بو ډا ترهغو پوري ووهل سو چي ساه یې ورکړه. مړی یې دوې ورخي پرکټ (چارپایي) باندي په بازارکي دنورو دعبرت اخیستلو له پاره پروت وو. امیرتل دهغو کسانو نزدې خپلوانو ته سزاورکوي چي له مجازاتو تبنتېدلي وي. زیاتره کسان خانونه په دې خاطر تسلیم کړي، چي خپلوان یې خوشي سي.

په لرګیو (لبنتو) وهل عامه سزا ده. سړي پر مخکه باندي پرمخي غزولي وي او پرشا (ملا) یې په لرګیو وهي. دوه عسکري یو ې خوا او دوه بلې خوا ته ولاړ وي او په داسي حال کي چي نورو کسانو ورته سړی ټینګ کړی وي، دوی دلرګي واري پرکوي. کله کله امیرحکم کوي چي مجرم ته دي دمرګ تروختنه وهل ورکړه سي. يوترکان چي دامیر دماڼی په نوې برخه کي دکارامر پرسوی او پروخت حاضرسوی نه و، يوسل وپنځوس لرګیه ووهل نسو او یوه ورځ وروسته مړسو. کله کله خو دلرګیو ګوزارونه دومره درانه وي چي دملا هډوکي یې ورمات کړي او انسان داسي له اخ وډوخه واچوي، چي لږ شمېر ګوزارونه یې دمړیني سبب سي.

اوسني امیر دکوتوالي پنځلس تنه سپایان په دې خاطر په لرګیو ووهل، چي په وظیفه کي یې غفلت کړی و او دخپلو لوړو افسرانو دبې قانوني اجراآتو رپوټ یې ورکړی نه و. اته تنه یې خای پرخای ترلرګیو لاندي مړل سول او نوروی ژاووني دښور خوړلونه وو. هغوی یې په زندان کي ساتلي او دټپونو دعلاج غم یې هم نه خوړل کېدلی. په یوه وروستی پېښه کي دامیرو نوکرکوم بدکارکړي او ملامتیا یې پر یوه بل نوکر اچولې وه. دا خبره کشف سوه. دغه سړی یې امیر ته په داسي وخت کي راووست چي دارګ په باغچه کي دنوي ماڼی دموقتي چت پــــه جوړولو بوخت و. سړی یې په لرګیو دومره ووهه، چي تقریبا بیهوښه

سو. بیابې نو دماښې چت ته په کشولو پورته کړ او له هغه ځایه یې لاندې راوغورځاوه. تردې وروسته یې پښې په رسۍ وروتړلې او ترکوټوالۍ پورې یې په کشولو بوت خودژوند څه پکښې پاته نه و. له چت څخه چې یې راوغورځاوه، لاژوندی و.

اوسنی امیر د پروسواسي دی اوغواړي، چې دده شاوخوا دې هرڅه پاک اوسوتره وي. نه یوازې کوراوباغچه بلکې ماڼۍ ته دورتلو سرکونه هم باید پاک اوجارو سوي وي. یوه ورځ دی دارګ باغچې ته دکوچنۍ دروازې له لارې تلی اووې کتل، چې ددروازې شاوخوا مخکه جاروسوې نه وه. هورې معطله سو او د ځایونو دجاروکولو مسول تن یې راوغوښت. دهغه شخص پرځای یې مېرمن حاضره سوه اووې ویل چې دمېړه یې سخته تبه وه اودراتلو نه و او داپه ناروغ دومره مصروفه سوه چې پخپله یې دځای جاروکولو ته وخت ونه موند اودغه راز لکه څرنګه چې تاسي مې هم وینئ، کوچنی مې هم په نس دی. امیرورته په خواب کې وویل، چې دی به یې له عذابه خلاص کړي اوامریې وکړ، چې ښځه دې پرګېډه باندې پنځوس لرګیه ووهل سي. دده له امرسره سم یې ښځه پرمځکه باندې پر شاوځملوله اووې وهله. ښځه سمدلاسه مړه سوه.

امیرمرحوم هغوکسانوته په سزاوركولوكي دېرسخت ژړی و چې دده دمړیني خبربه یې په درواغو ورکړی و. کله چې ۱۹۰۰ کال دکولرا ناروغي خپره سوه. امیرغمان ته چې دهندوکش په لمن کې پروت دی، داستوګنې له پاره کډه سو. امیراودده کورنۍ له کولرا څخه سخته ډارېدله اوکله چې کولرا جارې وه، سمدستې له سیمې څخه ووت. دناروغی دختمېدو پروخت دوه تنه له پغمانه کابل ته راغلل اوپه بازارکې یې اوازه خپره کړه، چې امیرپه دغه ناروغي مړسوی دی. کله چې امیرخوورځې وروسته ښارته راستون سو، دادوه تنه یې ونیول اوحضورته یې وروغوښتل اوورته یې وویل کاشکې ستاسي اوازه ربښتیاسوې وای خودپلار ترخوله به هم تېره وای. وروسته یې امروکړ،چې خلک بندپربندپرې کړئ اوتوټې یې په بازارکې دنورودعبرت له پاره وځړوئ. یوبل وخت بیابوچاده دمړینې خبرپه درواغو سره خپورکړ. ده امروکړ چې سړی دې د اسمایې غره ته وخېژول سي اوهورې دې په هغه برخه کې، چې سیند پکښې

ليدل كيږي اوخورا لوړ پاڼ دئ ، په يوه ښېرل كي واچول سي اولاندي دي لمنې ته راوړغړول سي . يوه بله ورته ښپښنه چي په ډېروحشت سره اجرا سوله ، ديوه زاړه ملا وه . هغه ويلي يې وو، چي اميررښتينئ مسلمان نه دئ . پرده هم امرسوي و چي له هماغه غره څخه دي راشيوه سي. كله چي دی دكوتوالی سپايانو له پاڼه را ارتاوكړ ،جامې يې په يوه تېره ډبره كي بندي سوې اودده دراشيوه كېدومخه يې ونيوله . سپايانو يې بيرته وخېژاوه اودوهم واريې په برياليتوب سره را ارتاوكړ.

اميردمېكاډو Mikado (١) په شان له ډراماتيك شهرت گټلو وروسته تل هڅه كوله،چي سزاوي له جرم سره متناسبي وي. سره له دې چي كله كله به چا فكر كاوه ، په جرم كي زياته مبالغه سوې ده. دمثال په توگه يو سړي چي له خوبې وزلو ماشومانو څخه يې مړی غلاكړې اوهغوی ته يې هيڅ وريږې اينبې نه وو، په بازاركي په يوه قفس كي شوم وساتل سو. خوددې له پاره چي سزايې جرم ته ورته وي ، دورخي به يې دوه درې خله ورته ډوډی اوابه دومره نژدې اينښولې چي لاس به يې نه وررسېدل. دې كارته يې ترهغو ادامه وركړه چي سړی له لوږي مړسو.

په يوه بله ښپښنه كي يوسړي اوبوې ښځي يوله بل سره زياته مينه درلوده دواړه واده سوي وو اوغوښتل يې يوځای سره وتښتي اوبه راتلونكي كي يې دخوښيو ارزوگاني ترسره سي. هندوستان ته درسېدوپه وخت كي چي غوښتل يې هوري گډ ژوند وكړي، ونيول سول اوبيرته راستانه سول . اميرددوی دسزا په باب امروكړ څرنگه چي سړی پرښځه باندي ډېرمين و اوغوښتل يې څومره چي ممكنه وي هغومره يې په بشپړه توگه ترلاسه كړي، څكه يې ښځه دايشېدلو اوبو په يوه ستردېگ كي ژوندی واچوله اوښورواېي څني پخه كړه. دغه ښوروا يې په سړي په زوروچښل اووروسته يې دارته وخېژاوه . په دغه راز جزاوركولو كي داميرمراد داو چي مجرم ته نه يوازي په دې دنيا بلكي په هغه دنيا (آخرت) كي هم جزاوركړي. څكه دقرآن له څرگندوونو سره سم ، سړيخوردجنت له نعمتونو څخه بې برخي وي.

يوبل سړی او ښځه په نامشروع عمل كي سره نيول سوي وه ، داميرلـه حكم

سره سم چي په ظاهره يې دوی ته دژوند ترپايه ديوخای اوسېدلو اجازه ورکړې وه ، داسې ايي غره سرته وخېژول سول او هورې يې شاپه شا په رسۍ وتړل اوترهغه وخته يې هورې وساتل چي له شرم اولوږې څخه مړه سول . سپايان يې ورباندي پيره درولي وو. چي څوك يې له جزاڅخه دژغورلو په برخه كي مداخله ونه كړي . لومړی ښځه مړه سوه اوسړي ته يوه بله ورځ هم دژوندي پاته كېدلو اجازه وركړه سوه اوبه دې ډول يې په سفركي مرسته ورسره وسوه .

په عادي قضيو كي چي نراوښځه سره ونيول سي ، لكه په دا تېره پېښه كي ، پردواړو حكم كېږي چي ددار خای ته بوتلل سي دارته دآماده كېدو له پاره دسړي په غاړه كي رسی اچول كيږي. دی تر هغوولاړ وي چي ښځه په بوری كي واچوي . دبورۍ خوله وتړي اوسپايان دبرچوواورنه ورباندي پيل كړي . كله چي دښځي چيغاري ودريږي معنايې داده چي مړه سوې ده . وروسته سړی چي دخپلې معشوقې مرگ يې په سترگو كتلی وي ، دارته خېژول كيږي. كه دواكمني كورنی خپلوان په دغه شان قضيو كي ونيول سي ، نارينه يې بندي كيږي اوهيڅوك نه پوهيږي چي څه ورباندي وسول . دومره پوهيږي چي بيابه يې څوك ږغ وانه وري .له ښځي څخه ياسترگي ايستل كيږي يايې پزه پرې كيږي اويادې ته ورته نوري جزاگاني وركول كيږي. ترجزاوروسته ددې خوښه چي مري اوكه بې له علاجه په‌طبعي توگه روغيږي. زياتره مري اوويل كيږي چي كه دچا زړه پروسوخي نويې په زهروباندي دوژلو په لاره كي مرسته ورسره وكړي اوښايي دابه يې ډېره مهرباني وي چي ورسره كړې يې وي.

دنارينه له پاره داعامه مساله ده، چي كه يې پرماندينې باندي دبې وفاتوب گومان راسي، پزه يې ورپرې كوي .كله يې لاپه غاښو ختي شكوي چي وټولوته ددې دبې وفاتوب نخښه سي اوخپله ښكلا پكښې بايلي. البته داپه هغه صورت كي چي اشنای (نامشروع يار) يې معلوم نه سي اوناوړه عمل له پاره يې ثبوتونه هم په منځ كي نه وي.

په هغه رازقضيوكي چي نارينه پرنجونو ياښځوباندي په تېري كولوتورن وو ، اميرپه جزاگانووركولوكي ډېرسخت چلندكاوه. په يوه پېښه كي درې تورن نارينه ترزني پوري ښخ سول اوترڅوچي مړه كېدل ، همداسي پاته وو. وروسته يې سپي

ورخوشي کړل چي وې خوري یاڅومره چي تري ورلاى سي ، یوېي سي. په سپیوباندي دخوړلو سزا دمرگ ترنورو سزاگانو بدتره ده څکه په دې صورت کي جنت ته دتللو ټولي هیلي له منځه ورسره ځي . امیر په ځینو قضیوکي هغه چاته چي دهربښځنوکي اوله خپلو ښځوسره زیات وخت تېرولوته مایل وي، اوپه دې توگه یې سرکاري وظیفه پرخوشي کړې وي ، د «گناه دمخنیوي په مقصد» کافور ورکول . څکه داسي فکرکېدی ، چي کافوردناریینه وو جنسي خواك کمزوری کوي. په بېلابیلو کارخانوکي ددولتي پیسو دلوټولو دمخنیوي له پاره، فقید امیر هغه شخص چي دصابون ددوکانومسول اوپه غلا باندي تورن سوی و، دصابون ایشېدلي دېگ ته ژوندی وروغورځاوه چي دغلاسوو موادو کمی په پوري کړي .کله کله خوامیردایشېدلو غوړیو دېگ ته هم خلك اچول .دا داسي جزاوه، چي دگناه په نوعیت یې اړه نه درلوده .

دغلاپه جزاکي یوه معموله سزا چي دامیرله خوابه د «دارولو» پرڅنگ ورکول کېده ، دلاس پرې کول و . کابل ته زماد لومړي ځل ورتگ په وخت کي (۱۸۸۹) یې ماته داستوگني له پاره دورکشاپونو څنگ ته په یوه باغچه کي خیمې راکړې وې . ددوبي وخت و اویوه ورځ له یوتن کارگر سره له لویې دروازې څخه دوتلو دوخت په تلاښي کي دانسان دلاس په اندازه دځرمني یوه ټوټه گیرسوه، چي ترکوټ لاندي یې پټه کړې وه . امیر حکم وکړ،چي د نورو د عبرت لپاره دي په کارخانه کي دننه په دار وځړول سي.خو دهغو انگرېزانو په منځگړتوب چي په کارخانه کي یې کارکاوه ، امیرپه سزاکي کمښت راووست اودسږي دلاس پرې کولو امریې وکړ. لاسونه دقصابانو په واسطه پرې کیږي اوکله چي لاس پرې سي معمولا یې دوینو دبندولو په خاطرپه ایشېدلو تېلو کي ورغوټه کوي . دغه کارگریودوې ورځي وروسته مړسو.

یوه بله معموله سزادخلکو ړندول دي. داسزا عموما هغوکسانوته ورکوله کیږي، چي له بندیخانې یاله هیواده یې د تېښتېدلو هڅه کړې وي . له بندیخانې اوهیواده تېښتېدل تقریبا ورته جرمونه دي.

ددغې سزادعملي کولوطریقه داسي ده، چي دسترگو نینك په نشتر وهل کیږي اووروسته د نایتریك تېزابو څاڅکي پکښې اچول کیږي . ددې له پاره چي

ړندېدل حتمي سي، وروسته کلسیم اوکسایډ (quicklime) هم پرزیاتیږي.
دغه رازتېر درد باید دزغملو نه وي . په یوه پېښه کي یې پنځلس تنه یوځای دښهرپور په چونې کي چي معمولاً دغه راز سزاوي پکښې عملي کیږي ، ړانده کړل . په دریمه ورځ دغه خلک په داسي حال کي ولیدل سول چي یوله بله یې په ځنځیرتړلي اوپرمخکه باندي یوه لیکه ناست وو . دوی بل ځای ته د تللو قدرت نه درلود ، چي طبیعي ضرورت پکښې رفع کړي اوپه نتیجه کي دومره په مرداریو لړل سوي وو ، چي بیان یې نسي کېدلای. دري تنه یې مړه سوي وو خوله نورو ژوندیو کسانو سره لا تړلي پاته وو. ځیني ژوندي هم بېهوښه پراته وه . په داسي حال کي چي نوروکسانو زګېروی کاوه اوځانونه یې له مخ وشاڅخه پرډېرو باندي وهل.

دتېښتي سزاهروخت ړندېدل نه و .دپنځوتنو کافري هلکانو یومثال به بیان کړم . دغه هلکان دهغي ټولی غړي وو ، چي له کافرستانه دراوستل سويو بندیانو څخه هغه وخت جوړه سوې وه چي دغه سیمه دامیرله خوافتح سوه . دوی هغه کوله هندوستان ته وتښتي څکه کابل اوپه زورسره یې محمدي (ص) شریعت خوښ نه و . خو دوی باالفعل نیول سوي اوبېرته راوستل سوي وو. امیردسزاوارکولو په توګه پرکافري ټولی حکم وکړچي منظم ودرېږي اوهلکان دي دخپلو ملګرو په مخ کي په برچو ووهل سي. دې کاردکافرو په منځ کي ښه پوره اندازه نارضایتي ښرګنده کړه اوامیربه غالبا دډېروسختو ضروري اقداماتو فکرکړي وي.

داعدام یوبل شکل چي البته دډېرنادرکارترې اخیستل کېږي ، دادئ چي ددوو نیالګیو سرونه یوبل ته راغبرګوي اوپه مځکه کي یې تړي . د اعدامېدونکي سړي یوه پښه اویولاس دیوه نیالګي په سر پوري اوبله پښه وبل لاس یې دبل نیالګي په سرپوري وتړي . کله چي داکارسرته ورسېد ، هغه رسی چي نیالګي په تړل سوي دي، یودم غوڅوي اودتړل سوي شخص بدن سره شلیږي(۲) داعداملودغه درې عام روشونه معمول دي : په توپ کي الوزول، په دارول او په برچووهل. وروستی دول یې زیاتره په بندیخانوکي دشپې له خوا سرته رسیږي . اعدامېدونکي کسان دمحافظینو په واسطه یـــــوګوښه ځای ،

دمثال په توګه دبالاحصار يوې ګوښه برخې ته بېول کيږي اوهورې په برچوږل کيږي . مړی يې وروسته يوه زاړه ځاه ياخرمه کندې ته غورځول کيږي اوخاورې ورباندې اړول کيږي.

کله چې پرچاباندې په توپ کې دالوزولو امروسو، هغه چاته يې وروليږي چې هره ورځ دتوپ په ويشتلوسره دغرمې وخت اعلانوي . دغه توپ دشيرپور چونۍ ته نږدې پريوه کوچنۍ غونډۍ پروت دئ . (۳) هورې محکوم شخص توپ ته داسې تړي، چې شا يې دتوپ ميل ته برابره وي. دتوپ په ټک سره يې دبدن زياتره برخه سره ټوټې ټوټې کيږي . په توپ کې دالوزولو له سزا څخه مراد دنورخلکو په زړونوکي دبېرې اووحشت ايجادول دي، خوشك نسته چې داعدام ترنورو ډولونو يې مرګ غوره څکه دئ چې ناڅاپې او يوه شيبه دئ .هغو کسانوته، چې حکومت سرمايه غلاياوخوري ، دغه راز سزاورکول کيږي اوامين نظام يادارډو دتادياتو مشرPaymaster کله کله په دغسې مواقعو کې مرکزي عنصروي. دغه راز دلويولارودغلواوسپاهيانو دژوند ورځې دتوپ په واسطه پای ته رسيږي.

ددارله پاره له معمولي زندۍ څخه کاراخيستل کيږي .محکوم شخص دمغزي ماتېدلو له بېرې يې دپاسه راځوړندوي نه، بلکې ديوه څرخ په واسطه دارته ځېژوي اوترهغو ځوړند وي، چې دزندۍ له امله مړ سي . له دوه رازه دار څخه کاراخستل کيږي . يويې د T په شکل دئ اوبل جګ دئ . دغه دارهغه کسان ځوړندوي چې غواړي ترداېلې ورځې پورې يې لاځوړند پاته کړي . مړی ددې له پاره پردار باندې پرېږدي چې نورو ته اخطاروي. ددار بل شکل دمېز دڅوکاټ په شان يوڅوکاټ دئ چې دسرلرګي ته يې لېږي کبدلای سي. دڅوکاټ بازوګان په مځکه کې ښخوي . دمربع پرهره څنډه باندې دلرګيو درې څلور دانې څرخونه (غرغرې) نصب سوي وي چې دهغو په منځ کې رسۍ تېرېږي اودشخص بدن ځوړندوي. کله کله پېښيږي چې ځوړنده بايد په يوه وخت کې اعدام سي اوددې له پاره يې ددار ټمبې دومره غټې کړي وي چې دشپاړسو تنو له پاره کافي وي. دهغوکسانو ،چې په دارمحکوم سوي وي، داعدام په وخت کې سترګې نه ورتړي.لاسونه يې پــــه بدن پورې ترڅنګلو لوړ اوپښې يې ترزنګنو

لوړي په رسۍ تړل سوي وي . کله چي يوځوك خوړند سي، لېښي يې پورته وکښته کيږي اوددې له پاره تلاښ کوي چي له غاړي څخه دزندۍ حلقې ليري کړي . داکارترهغودوام مومي، چي شخص بې سده (بې هوښه) سي. دايوه ډېره دلخراشه منظره وي چي څوك ديوچادهغه بې کټي تلاښ تماشا کوي چي دزندۍ کېدوددرد دکمولو له پاره يې سرته رسوي. يووخت يوه پنځه افغان چي دارته يې خېژولي و، هغه وکړه هغه رسۍ وشلوي، چي پرلاسونو اوغاړه يې تاوسوې وه . خان يې سره کش کړ بيرته يې خوش کړ، غالبا به يې مراد داو، چي دغاړي په پرې کولوسره دشکنجې زجرپای ته ورسوي . خو دغاړي پرځای رسۍ وشلېده اودی لاندي راولوېد .شل دقيقې ياڅه زيات ددار په بېخ کي بې سده (بېهوښه) پروت و. بيايې بله رسۍ له بازاره راوړه، دوباره يې خوړند کړ اواعدام سرته ورسېد. په يوه بله پېښه کي يې يو سړی په دار خوړانداوه اورسۍ درې واره پرې سوه . هرواربه يې بله نوې رسۍ له بازاره راوړه . کله چي دريمه رسۍ هم وشلېده ، هغوکسانو چي نږدې ولاړوو، وويل چي دا دسړي پربېګناهۍ باندي دخدای له خوايوه اشاره ده اوسړی بايد خوړند نه سي. داعدام مسول افسر ، اميرته دپېښي دځرنګتيا اوخانګړتياپه باب يوايلچي واستاوه اوغوښتنه يې وکړه چي شخص دي وبخښل سي. خوداميرپيغام بيرته راغی، چي سړی بايد لکه څرنګه چي امرسوی دئ، په دارخوړند سي .دوی ته بله لارپاته نسوه ، بې له دې چي سړی يې دځلورم وارله پاره دارته وخېژاوه . اوترهغوخړېدی، چي مړسو.

دجرمونو په وړاندي ټېټي سزاګاوې ، پرهغو برسېره چي پورته بيان سوي ، دامير دطبيعت په سموالي ياناسموالي اړه لري اوبېلابيل ډولونه لري .په ځينو حالاتوکي پزې پرې کيږي ، ږيری يې ورشکول کېږي ، سړی دځوورخو اوشپولپاره ځای پرځای بې له دې چي وښوري ، درول کېږي . په سترګوکي نصوار اچول کيږي اودامير دخپګان اوقهرله احساس سره سم نوري بېلابيلي لاري په کاراچول کيږي . اميرشيرعلي به هرهغه قصاب چي دلږوزن په ورکولو محکوم و، ددوکان ددروازې څنګ ته ګوش مېخ کاوه . (په غوږکي به يې مېخ ورټك واهه).

په يوه پېښه کي دامیرپه وړاندي ناحقه شاهدي ورکول سوې وه اوکشف سوه. پرهغو جاسوسانو، چي ددغي ناحقه شاهدۍ اودهغې پرسر دپیسو اخستلو خبرېې راوړې و، حکم وسو چي په ارګ بازارکي دي له لمرختوځخه ترلمرلوېدو پوري اته ورځي په پښو خوړند سي .خوخلکو اشنایان درلودل اودپیسو قدرت ډېر زیات و، ځکه نو دپولیسو سپاهیانو دوی ته اجازه ورکړه پرخپلو سینو (ټټرونو) باندي تر هغو پوري پرمخکه دمه وکړي، چي افسر به له سترګو نهامبدی. کله چي به افسر تېرسو، دوی به بیرته پښې کښته کړې . خوله دغوټولو چلونو سره سره بیاهم خلك ځوواره بېهوښه سول . ددې سزاعجیبه برخه داوه ، هغه سړی چي ناحقه شاهدي یې غوښتلې اودهغې پرسرېې پیسې اخیستي وې ، صرف یولږځه جریمه سو.

په کابل کي ویل کیږي، چي دامیر په دماغ هیڅوك نه پوهیږي.اودابه ډېره جالبه وي، چي ځوك په دې دلیل پوه سي ، ولي غټ مجرم ته ترهغوکسانوچي ده جرم ته امرکړي وي، لږسزاورکول کیږي ؟

یوه بله سزاچي ځومیاشتي په دربارکي یوه لویه مسخره وه ، داسي وه : یوغلام بچه ځوواره له امیرڅخه غوښتي وه، چي ماندینه ورروغواړي . په پای کي امیر «هو» ورته وویل . امیرته دامعمولي خبره وه چي له خپل حرم ځخه یوه مینځه(وینځه) یوګران غلام بچه ته واده کړي. ددغه هلك واده په معموله توګه وسو. دواده په شپه دماښې په باغچه کي دزوم وناوي له پاره یوه لویه خرګاه (غټه خېمه) ودرول سوه. ټوله شپه دتوپکو په ډزو اودعوتونو تېره سوه . په پای کي زوم خیمې ته ولاړ چي دلومړي ځل له پاره خپله ناوې مخامخ وویني (ناوې ترهغوپوري زوم ته نه ښکاره کیږي چي دواده مراسم پای ته رسېدلي نه وي) په خیمه کي تیاره وه ، خودی ورو‌ړاندي سو. لږشیبه وروسته په ځغاسته اوچیغو راووت اودامیر حضورته یې ورمنډه کړه ، ویل یې چي لویه بدمرغي ورباندي نازله سوې ده ځکه له چاسره چي ده واده کړی دئ . ښځه نه ده بلکي «شیطان» دئ . وروسته ځرګنده سوه امیرددې له پاره چي دهلك اصرار ته یې سزا ورکړې وي ، په پټه یې بل غلام بچه ته امرکړی و چي جامې واغوندي او د واده په شپه دنجلۍ رول ولوبوي.

دلسم څپرکي لمنليکونه

(۱) ميکاډو د جاپان دامپراتور لقب و ، چې دبهرنيانولخوا ورکړه سوی و (م.ع)

(۲) دغه عمل ته يې په محلي ژبه شغه (شقه) کول ويل. (م.ع)

(۳) دغه توپ په وروسته وختوکي دده مزنګ نوآباد ته مخامخ دکابل سيند پرجنوبي څنډه د چهلستون دسړک پرغاړه ديوې غونډۍ پرسر ايښوول سوی و. (م.ع)

يوولسم څپرکی

په کابل کي داروپايانوژوند

د کابل ژوند ـ کورونه اوباغچې ـ ساتونکې (گارډ) او د « غازيانو » لخواخطر ـ ماندينوته ورکول سوي تخصيصې (Allaowances) ـ نوکران او دوکه بازی

زماځخه به تل داپوښتنه کېده ، چي « په کابل کي دي ځان يوازې نه گاڼه ؟ » دې پوښتني ته په مثبت ځواب ورکولوسره به مي تل دهغو ستومانوونکو گړيو ياد ذهن ته راغی ، چي تر کارورږسته به مي په يوازيتوب کي تېرول . د کابل دژونديوازيتوب ترټولوبدترين يوازيتوب دئ اوېريوچاباندي ددغه رازځوکلن ژوند اغېرخه بېره زيانمنه ده . خوله هغې ځخه دراپيداسوي دوامداره ناروغی اټکل ترهغو ځوك نسي کولای،چي مدنيت ته بيرته راستون نسوی نه وي . دافغانانو او اروپايانوترمنځ ټولنيزه راکړه ورکړه نسته او په دې لار کي چي ډېر سي ، نو هغه مېلمستياوې يا کاليزې ته دداسې چالخوا ورغوښتل دې ، چي انگرېزانو ته ښه نظر لري . داپه عمومي توگه يوه داسي پېرزوينه ده ، چي دمجراورکولو انتظار يې کېدلای سي .

په ژمي کي تردوبې يوازيتوب ډېرسخت وي . ورځي لنډې وي او ماښام له ځلوروبجو ځخه د بيدېدلو تر وخته پورې تمامېده نلري . په تېره بيا چي ژمی پسې اورېدسي . ځکه د وخت تېرېدلو لپاره له لوستلو پرته بل هيڅ شی نه وي . دورځې چي ځو ساعته به لوستلو بل کارنه وسي ، سړی ډېر ستومانه کېږي . سخته خولاداوې چي دلوستلو لپاره نوی کتاب نه موندل کېږي . زماهغه کارډېر خوښ دئ ، چي دپلان او نقشې کښلو تياري ته اړتيا لري . دغه تياري زه دشپې لخواسرته رسوم اوپه هغه باندي وخت ډېر ژر تېرېږي . کله چي د ساتېري او ځان مشغولولولپاره بل څه نه وي ، زه ځپل دېوالي ساعت راواخلم ، سره ټوټه ټوټه يې کړم ، پاك يې کړم او يا يې له کاره وباسم . بلهکارچي ماشپې ته پرې اينبی وي ، هغه دهغو کاني ډېرو ځېړنه ده ، چي امير ته دهيواد له ټولو برخوځخه استول سوي وي . نوموړی دا ډبري ماته رالېږي او زه ځکه په خوشاله

يم ، چي راته دوخت تېرولويوه وسيله وګرزي .

په کابل کي به څوك خانته پخپله ساتېرى برابروي . داسي څوك لږ وي ، چي خانته يې ساتېرى نه وي برابرکړى . که نورڅه نه وي ، ترا ژيکي ټوکي جوړوي . په جمعو اورخصتيوکي ورخ په ښکار سره تېرېدلاى سي . ددوبي په زياترو مياشتو کي ترښاردباندي کروندو کي کرکان (مېزان) او شنې کوترې موندل کېږي او په ژمي کي په چمنانو کي ښه پرېمانه هېلۍ او تاروګان پيداکېدلاى سي . چمنان (چمنونه) په کروندو کي دخمکو هواري ټوټې دي ، چي تر يوې اندازې په اوبو پټې وي او د مرغانودښکارلپاره واښه او لوخي پکښې پرېمانه وي . دمرغانوښکار زيات کېږي ، څکه يې مرغان ډېر توږندوکي وي. څرنګه چي ويشتل يې سخت دي ، له دې امله يې يوښه سپورټ منخ ته راوړى دئ .

فقيد فليشر (Fleischer) چي په کابل کي زماداستوګني په وروستيو دريو کلو کي اوسېدى ، زياتره جمعې زماسره ملګرى کېدلى او موږبه په چمنانو کي د ورخي تېرولوتمرين کاوه . (نوموړى د ۱۹۰۴ کال په نومبر کي هندوستان ته دتلويه لاره کي دخپل افغان بدرګه افسرلخوا ووژل سو) . موږبه اته يا لس تنه سپاهيان دساتونکويه توګه ، چي تل ضروري دي ، له خان سره ملګري کول . داخلك په ښکار کي زموږډېرېه درد خوړل . موږبه دغرمې ډوډۍ او دغه رازچايجوشي او دچايو نورضروري مواد له خان سره اخيستل ، چي په دې توګه په ښکار کي ښه مېلمه په جوړه کړلاى سو . له ښکارڅخه به تشه موږ نه راستنېدلو . داسپورټ په ورځني ژوندکي يوه ډېره ښه تنوع وه . په پسرلي کي چي دهېليو اوتاروګانو ښکارختم سو او مېزان به هم نه راتلل ، موږ به د بوريو توپکو (Rifles) دتمرين لپاره ځغلندهدفونه جوړول . داهدفونه (نښانونه) به دژوندېو هوسيو يا پيشي پړانګ په اندازه وو ، چي پرکاغذو باندي به په بدرنګه توګه رسم سوي اوپه يوه سپکه ګاډۍ کي به پريوه چوکاټ باندي مېخ سوي وو . يوه سړي به دغه ګاډۍ په يوه اوږده رسۍ باندي په يوه لنډه فاصله کي په ډېره چټکۍ سره کشوله . دګاډۍ مخي ته به موږ دنازکز بوټو او ونويوه کتاره جوړه کړې وه ، چي هدف به صرف په ټاکلو وقفو کي معلومېدى . دا کارپه اتيا ـ سل متري کي دګرندي ښکارله پاره يوښه تمرين و . د بوړي توپك

له ښکارځخه چې به ستړي سولو ، بیابه موږ په رود کې د سیمه ییز ګردي تور په واسطه ماهیان (کبان) نیول . کابل ته دغرمه رودونو کبان لږ او واړه دي او که څوک غواړي ډېر کبان ونیسي ، باید څومیله بر ولاړ سي . موږ تر دریو انچو غټ ماهی ډېر نادر نیولی . زیاتره به چې په تورکي ونیول سول ، واړه به وو . خوچې پاخه به موکړل ، ډېرخوندور اوتك سپین به ښکارېدل . ماهی چې هرڅومره غټ و ، هغومره به بې مزې و .

په کابل کې زماداستوګنې په لومړیو وختوکې به ماپه شاوخواسیمه کې د آس په سپارلۍ اورده مزلونه کول .عموماًبه یوازې وم.داهغه شپې وې ، چې امیرعبدالرحمن ښه په زورکې و اودابه خوشې حماقت وای، چې چادده یوه «پرنګې»ته په بده کتلي وای.په هرصورت ماته داسې څرګنده سوه ، چې زه دخپل کار په معمولي لارکې ډېر سپور تللی وم، ځکه یې خوا راووهله . بیا مې نوبایسکل پیداکړ اوپه شاوخواسیمه کې به مې ځغلاوه . داکار هم ورو ورو راته بېخونده کېده،ځکه په لارکې به دکتلو وړ نوی شی اوپه مزله کې به هم کوم خاص هدف نه و . ورځنی کارراته تر تمرین و سپورټ کولو زیات کافي و، چې دروغتیاله مخې مې روغ وساتي . تردې وروسته به که په راځرمو کروندوکېمزانو ښکار میسر کېدلی ، نو زیات مازیګرونه به مې په باغچه کې تېرول . ځکه راته معلومه ښوې وه ، چې ترلمرلوېدو دوه ساعته وړاندي به یوزیات ښهر ښني کوترې دوې دوې ، درې درې دباغچې دپاسه په هوا تېرېدلې اوپه داسې حال کې چې ټوله ورځ به ښې مړې سوې وې ، کروندو او غرونوته به د بیدېدلو ځایونو ته ستنېدلې . دې کار زمالپاره ډېرښه او اسانه ساتېرې برابراوه. مابه زیاتره مازیګرونه ، چې کوم بل تردې ښه کاربه مې نه درلود ، په باغچه کې منتظرناست وم،یوه یابله کوتره به په روڼ سره راتله . دا یوډېرښه تمرین و،ځکه ښنه کوتره په الوتلو کې ډېره تېزه (ګړندۍ) وي، مخ پرتندي دسړي دسردپاسه تېرېږي .موږ دټېنس میدان هم جوړکړ اوپه وروستیو دوو کلونوکې به مودژمي ترراتلو پوري زیاتره دورځي لخواد ټېنس لوبه کوله .په کابل کې څوك دډسمبرترپایه پوري ټېنس کولای سي . کله چې واورې اورېدل پیل سي ، لوبه هم ترراتلونکې اپریل پوري نوره بنده سي .

دغه کور چې زه پکښې اوسېدلم ، شېرخوني لاندې اوشپربانديي درلودې .
ټولې کړکی منځنۍ غولې ته پرانيستې وې .شاوخوا ته يې پخلنځی ، دنوکرانو
کوټې ، غوجلونه ، حمام او نور واقع وو . مادکوربهرنۍ لوري ته هم کړکی
جوړې کړې وې ، چې په دې ډول مې نه يوازې دباغچې منظره ليدلای سوای ،
بلکې دشاخوا کوټو هم ورسره په پوره اندازه روڼا ومونډله او داوسېدلو وړ
وګرځېدې . داکور اساسا حرمسرای و ، چې داميرشيرعلي څو مېرمنې پکښې
اوسېدلې . په هغو ودانيوکې چې ښځمنې اوسي ، رواج داسې دئ ،چې مخ يې
د کور دننه غولې ته وي . له همدې امله يې دکورو پر بامو هم جګ جګ
دېوالونه راتاوسوي وي ، چې ښځې وکولای سي دمازيګر له خوا بېله دې چې
نورنارينه يې ووينې ، له آزادې هوا څخه مستفيدې سي .
موږټولوکوروته خرمه باغچې درلودې . زمادکورباغچه ترټولو لويه وه .
کورمې هم غټ و او ده افغانانوته نژدې دښارېه يوه بهرنۍ برخه کې ، چې
مځکې يې پرېمانه دي ، پروت دئ . ماله باغچې څخه ښه پوره ګټه اخيستله او
هر رازترکاری ، پټاټې ، کرم ، ګلپې ، بادرنګ ، ختکې ، ګازرې ، سابه ،
روميان ، نخود ، لوبيا او نورې ترکاری پکښې کرلې اوښه په موج کې وې .
مادغه رازمځکنۍ توت هم کرلي وو ، چې ښه پوره حاصل يې ورکړ. خودباغچې
له ونو څخه مې ګويا هيڅ ميوه نه اخيستله. دکوټوالی اوونوسپايانوبه چې
دکورېه بهرنۍ دروازه کې يې پېره کوله ، زياتره ميوه له پخېدلو سره سم وړله .
داکاربه يې دشپې لخواکاوه يابه چې زه پرکورنه وم او دوی به پر ګيرولای نه
سول. له دې سره مې نه غوښتل چې دغلاسوي مېوې پرسرخان ته تکليف ورکړم
.يووخت مې ديوې ونې په ګڼو ښاخوکي يوه مڼه وليدله،چې پاته سوې وه .
سپايانوته مې وويل دامڼه زماونډه ده خوزه غواړم څو ورځې يې لاپه ونه کي
پرېږدم ، چې ښه پخه سي . له دوی څخه مې وغوښتل،چې پام پرکوي او څوك
لاس ورنه وړي. دوی وويل « بچشم »(پرسترګو).خودابله ورځ بيامڼه نه وه
اوټول يې پرشکولو ناګاره وو . په داسې حال کې چې له دوی پرته بل څوك
باغچې ته راتلای نسول . داخبره مې خکه ياده کړه چې دکوټوالی سپايان ، چې
کوم شي ته يې لاس ورسېږي ، صرفه نه پرکوي . خکه نـود غله د نه کشفېدلو

امکانات منځ ته راغلي. يوبل وخت يې زما د آس کيږي (ملونه) غلا کړل . څرنګه چې داکارجدي و او ماهمدغه يوه دانه درلوده ځکه مې نو پيره داران او دهغوی حوالدار راوغوښت اودغلاموضوع مې ورته څرګنده کړه . ورته ومې ويل زه ترسهارپورې لاګورم، که ترهغه وخته پيدانه سوه نوبايدامیرته خبرورکړم . په سهارکي يوه سپاهي هغه پيداکړه،چې دباغچې په ګټو وانبوکي غورځول سوې وه اوماته يې دثبوت لپاره هماغه ځای هم راوښود .ماورته وويل،چې زماټينګ ګومان دی دکورپه شاوخواکي کوم شيطان ياپيريان سته،چې زما دشيانو د غلا کولوعادت لري . دادښکمرغي ځای دی،چې مادی ويېژاند .کنه فکربه مې کاوه ،چې سپايان داشيان غلاکوي او «بدنامي» به دوی ته وراوښتله . دوی ماته په اريانی سره کتل،چې آيا زه دملنډو په توګه وايم ، که مې رشتيا مقصد همدا دی . ډېره موده بياله کوره بل شی غلا نه سو .

دکوټولي پيره دارانوماته دغلادعادت له امله ډېري ستونزي پېښي کړې . دوی چاته داموقع نه ورکوله،چې لاس په لاس يې پرغلاګيرکړي . کله چې به مې هڅه کوله پرغلايې ګيرکړم . دوی به زماپريوه يابل نوکرتاوانول . ټولوبه شاهدی ورکړې . يوه به ويل مانوکرولید ، چې غلايې کوله.بل به يوڅوك راووست،چې غلاسوي شيان ورباندي پلورل سوي وو . اوداسي نوري شاهدی به ورکول سوې . له هغه څخه به يوه لويه قضيه جوړه سوه . زه پوهېدم چې که نوکرانوته دغلازمینه برابره سي ، کوي يې.خوماداسي انتظام ورته برابرکړی و چې هرسړی دخپلوشيانومسؤل و . هرڅه که به ورکېدل بايدده يې غم خوړلی وای . ځکه مې نسوای منلای ،چې يونوکردي پخپله يوشی غلا کړي او ودې پلوري . ځکه په دې صورت کي يې بايدپلورل سوي شي دوه چنده بيه تاديه کړې وای . په دغه وخت کي چې دغلاوو دبندولوپه هڅه کي وم اوکله کله به پېښېدلې، دسپايانوپيو ډېره بده ډله پرپيره ولاړه وه اوکوټوال زماپه هڅو سملاسي خبرېدلی . ځکه يې زمادنوکرانوڅخه يوتن دعمومي باغچې له چای پلورونکي څخه د دووپيالوغلاکولوپه تور جبل ته اچولی و . دکوټوالي يوسپاهي چې پرماپيره و، شاهدي ورکړه ،چې نوموړی نوکرېې په بازارکي پردوکاندارباندي د هماغو پيالود پلورلوپه حال کي ليدلی و. دوکاندار او پيالې

دواړه یې دشاهدپه توګه حاضرکړل . قضیه امیرته وړاندي سوه . پرنوکرباندي دبندي کېدلو حکم وسو اوامیرماته ولیکل،چي دنوکرانوپه استخدامولوکي احتیاط وکړم . خکه یوځوکلچي غل وي یو وخت قاتل کېدلای هم سي.ده ته داډېره خطرناکه ده چي زماپرشاوخوادي دغه رازکسان واقع وي.په دې ډول کوتوال غوښتل دامیرذهن زمادنوکرانوپه نسبت خراب کړي اودده دسپیانو دغلا په برخه کي زما شکایت خکه نه اورېدل کېدی،چي دوی ټولوبه زمادیوه نوکر پر متهمولو باندي قسمونه خوړل. دچایودپیالودغلاپه بابزه پوهېدم،چي‌نوکربېګناه دئ .خکه تردغي ټاکلي غلاځوساعته مخکي لادوی دواړه زماسره وو. له هغه وروسته‌یې ټوله شپه زماسره دکتابودالماری په جوړولوکي مرسته کوله. بالاخره مانوکرله جېله راخلاص کړخونومړی دسپایانوددښمنی له ېېري بیرته زما نوکری‌ته رانغی.په هرصورت دوی خپل دغچ اخیستني دود ته دوام ورکړ. هغه داچي تورن سړی یې پسې پرې نښود اولږه موده وروسته یې بیرته جېل ته واچاوه اوهورې دنورو کسانوپه شان تری تم سو .

دحکومتخدمتګارو اروپایانوته دسپایانوورکول سوی ګارډدعزت او درناوی ګارډبلل کېږي . دوی بایدداروپایانودټولوکارونوربوټ هم ورکړي. داچي دوی څه کوي ، چیرته ځي ، څوک ددوی کور یانوکرانو ته ورځي او ددوی اړوندکسان څوک دي ؟ اساسا داټول ددې لپاره کېږي ، چي څرګنده سي ښایي دی (اروپایي شخص ـ م.هـ) مخبروي اودهندحکومت ته رپوټونه لېږي . خودغه راز بیاامیرته داهم څرګندوي ،چي نومړی اروپایي څه راز شخص دئ؟ ګارډ له هغو بریدونو څخه داروپایانودژغورلو لپاره ضروري دئ ، چي د متعصبینویاغازیانوله خواکېږي .دوی په همدې نامه (غازیان) بلل کېږي او شاوخواپرېمانه دي . ددوی لخواخطر اوس‌فقیدامیردواکمنی تر وخت زیات دئ . دامتعصبین(Fanatics) په دې کي ری نه وهي ، چي دپرنګي دوژلوپه صورت کي به دوی پخپله یوه یاځو شپې وروسته ووژل سي.خکه دوی تردغه راز وژل کېدلو وروسته جنت ته پرتلو، پر حورو، دشیدوپرشیندونو او نورثوابونوکلک باور لري . پرماباندي یوه ورځ ماپښین په ورکشاپ کي دغه رازبرید وسو. زه د پښو پرګوتو ناست وم.بنایانو ته مي ، چي دیوې کرې (داښ) تاداویې ایښاوه ،

لاربنوونه کوله . غازي زماشاته راغی، په دواړولاسو کي يې دنهه پونډيز توپ تش اوسپنيز کارتوس و اوله ډېري نژدې فاصلې څخه يې يوه دانه پخپل ټول زور ځما پرخوا ارتاو کړه . ده زماسرپه نخښنه کړی و .خوله بنه مرغه دکارتوس د راغورځولو په شېبه کي زه ولاړ سوم اودسرپرخای مي کارتوس داوروپه منځ کي ولګېد. دکارتوس يوې څنډې مي دنيم انچ په اندازه شمزۍ راوتوړله . دګوزارله امله زه يوه شيبه بيخي بېواکه سوم خوزما سپاهي ، چي په دغه ورځ يوازي راسره و،دمخه تردې چي غازي ددوهم کارتوس وارو کړي ، زنياوه . لاسونه ئې ترشا ور واړول اوپرمخکه يې راغوځارکړ.کارګان دمعجزې په شکل پر راغونډسول . غازي يې دومره سخت په لغتو وواهه چي ډېر ژر بېهوښه شانته سو. وروسته مي دورکشاپونودګارډ دقطعې کپتان ته حال ورکړ اوسړی مي په پيره دارخانه کي واچاوه،بندي مي کړ اودامیرحکم ته معطله سوم . ده ته يې داسي سزا ورکړه،چي لاسو په منځ کي د دوولسوانچوپه اندازه يولرګی ورکړ،په خنځيرېې وتاړه اوشپږمياشتي همداسي پاته و .پردغه سزاسربېره ورته دعمري بندجزاهم ورکړه سوه . په مسلمانانو کي پرنګي وژل ډېرغټ جرم نه دئ او دسړي دوستانو برژربردې بريالي سول ، چي دبندموده يې يوکال ياترهغه لږي مودې ته راټيټه کړي . خوماله خپل نفوذ څخه کارواخيست اوددوی هڅي مي ناکامه کړې . ترحملې څو ورځي وروسته مي ډېر حرکت نسوکولای او دفلج کېدلو بېره موجوده وه . خکه شمزۍ مي لږڅه ټپي سوې وه مېرمن ډالي Mrs.Daly زماعلاج په زيات دقت او مهارت سره وکړاو زه ډېر ژرعادي حالت ته را وګرزېدم. اميردډېري خواخوږۍ په څرګندولوسره خپل شخصي حکيم ډاکټر)راولېږه چي زما زږه امتحان کړي . نوموړی درې ورځي راغی،چي وګوري ناروغي مي څومره ښه سوې ده؟ وروسته بيرته له امير سره په پغمان کي يوځای سو .اميردکولراناروغۍ دخپرېدوله امله چي زماډټپيکېدوپه شپوکي يې شيوع موندلې ووخپل درباريغمان ته لېږدولی و . نوربرېدونه هم راباندي وسول خوهيڅ يو يې ددغه وارپه شان نه و.داخل بيخي ورياځني بچ سوم .داواقعېپه کابل کي زماداستوګني په وروستيودريوکلونوکي پېښي سوې.په دغه وخت کي فقيدامير ډېر بې سبکه سوی او اوسنی اميرلاپخپل هيوادکي د تقدس درجې ته

رسېدلی نه و .

یوه بله واقعه چي د کابلي بې عقلي او حسادت ترې ښکاره کېږي ، په باروت خانه کي پېښه سوه . دغه ځای ته زه د امیر له هدایت سره سم تللی وم ، چي کارونه یې سمبال کړم . امیر ویل ، چي په کابل کي جوړ سوي باروت تر بهرنیو باروتو د توپونو میلې ډېري چټلوي . د باروت خانې مشر د شاهي کورنۍ د زیات شمېر غړو له ډلي څخه و . دده پر سرباندي زما مقررېدلو دی په خښم کړی و . له دې امله یې د باروت ګډولو د کارخانې په باروتو کي پټاکۍ اېښي وې او زما د ورتګ په وخت کي یې خلاصه کړې وه . د باروت ګډولو په وخت کي تل د چاودني امکان سته او له دې امله دی او ملګري یې دباندي ووتل . زه یې په شاپ کي یوازې پرېښوولم . ما ته حالات سم ښکاره نسول . دباندي راووتم او د کارخانې دروالو امر مي ورکړ . وروسته چي ما ته د پلټني اجازه راکړه سوه ، په دې پوه سوم چي خبره څه وه؟ مقاماتو ته مي په دې باب هیڅ ونه ویل او په رپوټ کي ونه ښوول چي د باروتو اندازه داسي تنظیم سوې ده ، چي د مسولو کسانو لپاره یې د عاید یوه منبع جوړه کړې ده . زه پوهېدم چي هم دا خبره د ټولو مقصدو لپاره کافي وه .

اروپایانو ته داحق سته چي کابل ته خپلي مېرمني ورسره بوزي او مېرمنو ته یې د امیر له خوا د ژوند کولو سخاوتمندانه اسانتیاوي برابري سوي دي . خو کابل دیوې ښځي لپاره د ژوند ځای نه دئ . هلته د ساتېرې وسایل نسته او د دې لپاره په عمل کي ګویا هیڅ ټولنه نسته . یوڅو محمدودي ښځي چي له یوې میاشتي تر بلې پوري بې له خپلو مېړو څخه بل څوک نه ویني ، آیا په خوښۍ سره ژوند کولای سي؟ نتیجه داده ، چي ښځي یوازېتوب ته ورتېل وهل کېږي او د اکارېي روغتیایي حالت ورخرابوي او ژرېې ناروغي ښکارېږي. د ماشومانو لپاره آب وهوا ډېره ښه ده او هغوی ښه وده پکښې کوي . افغانان له ماشومانو سره زیاته مینه لري . دوی په دې عقیده دي ، چي ماشومان له هر نژاده چي وي ، د بلوغ سن ته تر رسېدلو وړاندي ټول مسلمانان دي . اروپایي ماشومان چي هرځای خي ، په ښه سترګه ورته کتل کېږي . کله چي په کوڅو او عمومي باغچو کي د خپل ورځني چکر لپاره وزي ، یوه لویه ډله یې تعقیبوي او

تحسینوي یې . ناوکیاني (نانځکي) ورکول کېږي او هره غوښتنه یې دقانون په شان ترسره کېږي . ځکه نوکله چي یې له محافظینوڅخه بیرته خپلو کورونو او مور و پلارته بیایي ، دوی ډېر خواشیني او معمولاپه چیغو ژاړي . په زور وجبر سره یې له ساتیري څخه راوستل نه خوښېږي.

په کابل کي داروپایي ښځونوکړي ښه نه ده .ځکه یوځودډېرزیات مراقبت غواړي اوبل یې دمعشوقې په توګه له ملګرتوب پرته دکارکولو زمینه هم نسته . محلي خدمتګاراني او نوري ښځي چي له دوی سره په تماس کي وي ، داشنایی او ملګرتیاچلندورسره کوي او مسولیتونه یې ورلږوي ، چي داددوی په کریډیټ کي نه راځي. په کابل کي زماداستوګني په لومړي پړاوکي چي کومي انګرېزی مېرمني راوستل سوي وې، زیاتره یې په لږ،یاډېرخپګان سره بیرته ولېږلی سوې.جرمنی نرس چي د Mrs. Flaisher لخوا راغوښتل سوې وه ؤ ډېر ژر هغه وظیفه خوشي کړه ، چي داورته استخدام سوې وه او داوسني امیر حرم ته ولاړه .خپل خان یې دامیردګراني ماندینې په واك کي ورکړ. ورته یې وویل ، غواړي مسلمانه سي.کله چي مسټرفلیشرپه هغه ناوخته دامیرمانی ته ددې لپاره ورغی ، چي ښځه که دیوې ورخي لپاره لاهم وي ، دستونزي دلیزي کېدو تروخته بیرته کورته بوزي . دامیر لخواورته وویل سوه ، چي دی نوموړې ښځه دکور ستنېدلو ته مجبوروولای نسي . هروخت چي یې خپل زړه وغواړي ، ستنېدلای سي . خوښځي له بیرته ستنېدوڅخه انکاروکړ . په نتیجه کي مېرمن ډالي ته خان ډېر غټ ښکارېده ځکه مېرمن فلیشر او ماشوم یې هماغه شپه اودابله ورخ بې له نرسي تېره کړه . دغي جرمنی نرسي په پای کي مېره وکړ، چي ګویا دایې ددین اړولو اصلي علت و . که څه هم په لومړي سرکي داکارپوڅه مشکل ښکاره سو، ځکه کله چي امیرخپل نوکران راوغوښتل او پوښتنه یې ځني وکړه چي څوك غواړي له دې سره واده وکړي؟ له بده مرغه کله چي یې ددې مخ ته وکتل،هیڅ کوم داوطلب حاضرنسو. دافغانانودواده کولو درواج دغه یوه ګټه مور ولیده . امیرپه پای کي هغه یوه کافري افسر(۱) ته وروبخښل .دافسرتنخواه یې ورزیاته کړه اویوکورېې داستوګني لپاره ورکړ.

په کابل کي کلیساوي اوپادریان نسته.ځکه نـــومېرمن فلیشرخپل ماشوم

دخپل مېږه په لاس عيسايي کړ (۲) زه او مېرمن ډالي دسپانسرانوپه توګه ورته ولاړوو او اميرپخ يوه فرمان کي ماشوم ته نوم ورکړ. دپاچاهرليکل سوي امر ته فرمان Firman ويل کېږي .

کوموانګرېزانوچي پخوايې په کابل کي ژوندکاوه، پخپل هيوادکي دخپل ټولنيزموقف له بابته متاسف نه وو. يوې ښځي، چي ديوه انګرېزي مامور مانديته وه، په دې خبره چي پلارېې وزير و او سيمه ييميز ترجمان بياداخبره د «صدراعظم دلور »په توګه ژباړلې وه، سمدلاسه دربارته اجازه وموندله اونورو ښځو ددې لپاره چي دخپل شخصيت دټيټېدلومخه ونيسي ، خپل خانونه هماغه موقفو ته لوړول . په نتيجه کي دايوه منسجمه ډله سوه ، چي کله کله به يې دملکې سلطانې ددربارملاتړ هم کاته .

دکابل نوکران دکورله عمومي کارونوپرته دبلي هيڅ ښې نه دي . په انګرېزي اشپزي او دميز اوډلو په چل خو کورټ نه پوهېږي . ماله خان سره يوهندوستاني اشپزاوخدمتګار بوت . داوبو راوړلو، جاروکښني ، دشيانودپاکولو او داسانودمراقبت له پاره مي يوهزاره استخدام کړ. دغه خلك له ښومياشتونوکرى ورروسته خپل کار زده کولاى سي . خودوى بيا کله چي په کارپوه سي اوپرکار باندي دکومارلو وړ وګرزي، هرومرويې دومره پيسې سپمولي وي ، چي خپل کوروکلي ته ددوى دستنېدلولپاره کافي وي . دى هورې ديوه ړوکي بزګرپه توګه کار پيل کړي . څينو هزاره ګانو، چي کله کله به يې زماله اشپزسره همکاري کوله،ډېر ژرديوشمېرانګرېزي کتغونو پخول زده کړل او ښه به يې پخول که دوى زياته موده په کابل کي پاته کېدلاى،بې له شکه به ښه ماهراشپزان ختني جوړېدلاى.هزاره ګان کلك خلك هم دي اودګارډله سپايانوسره کله جګړې کوي . ددغوجګړوپه نتيجه کي دښمني اوبدنيتي ښه پوره ډېري سوې او زمايوزيات شمېر نوکران ورك سول . زه ورروسته پوه سوم ، چي ماته يې مخبري کولړاو اطلاعات يې راته راوړل . په بنديخانه کي بيا په يو شکل دشکلونو ترور سوي او له منځه وړل سوي وو . په جبل کي دا راز کارونه عام دي .

يوهندوستاني نوکر، چي زماسره دکابل ــ کندهارپه سفرکي ملګرى و ، ښومياشتي ورروسته په شرابو روږد او دايم الخمر سو. تل به يې هغه اومه الکول

چنبل ، چي دحکومت په شاپونو کي تصفيه کېدل اووروسته بياپه بېلابېلو
لاسي صنايعو کي کارخني اخيستل کېدى . دغه الکول په بازارکي
پرهندوانوباندي خرڅېدل. ماده ته زياته موده وکتل . کله چي پوه سوم ، کار
ورځ په ورځ ورانېږي اونه يوازي دکورکارونه په سمه توگه سرته نه رسېږي ،
بلکي يوه زياته اندازه غلاوي هم کېږي، نومي په هندوستان کي خپل يو دوست
ته ليک وکښي . نوموړي بل سړی ددغه پرخای راولېږه . ما دده يوه اندازه پيسې
ددې لپاره ور ساتلي وې ، چي په شرابو او ښځو يې ضايع نه کړي . دی ددغو
کارونو ډېرشوقي و . دغه رازمي دلويي دروازې سپايانو ته امرکړی و ، چي
دشپې لخوايې پرې نږدي دنوروهندوستانيانوکورونوته ولاړ سي، ځکه هوري
قطعه بازي او شرابخوری کېدلې اوبدي ښځي پکښې ساتل کېدلې . دې ټولو
اقداماتو چي دسړي دناوړوکارونوپه بندولوکي مرسته ونه کړه او بل نوکر هم
راورسېد ، نومي هندوستان ته دده دستنېدلولپاره دپاسپورټ سربښته وکړه اوده
ته مي وويل، چي خان چمتوکړي او په کوم کاروان کي ، چي زړه يې غواړي
سفر وکړي . ده ته مي وويل ، چي ترتګ يوه ورځ وړاندي راسره وګوري،ځکه
غوښتل مي سپمول سوي پيسې يې بېرته ورکړم . په همدې وخت کي دی ولاړ
اوله خپلوملگرو سره يې استوګنه غوره کړه . دوې درې اوونۍ تېري سوې
اويومابښام د خدای پامانی لپاره راغی ، راته وېويل ، چي سباسهرهندوستان ته
روانېږي . مخه ښه مي ورسره وکړه اودلاري اجازه اوپيسې مې ورکړې او دی
ولاړ . لنډه موده وروسته خبرسوم، چي دی هندوستان ته نه دئ تللی ، پيسې
يې له يوې بداخلاقي کونډې سره په واده کولو لګولي دي او زماله پخواني
دښمن ، کوتوال سره هره ورځ ګوري .کوتوال هغه څوك و، چي غوښتل يې
ددغه هندوستاني په واسطه له ماسره دامير په مخ کي روغه جوړه وکړي. ده
کوتوال ته زمادغچ اخيستلو په خاطر زيات دروغ ويلي وو .خوځرنګه چي هيڅ
يوه يې ثبوت نه درلود ،ځکه نوامير غوږ نه پر ونيو . په پای کي کوتوال نوموړی
شخص په جېل کي واچاوه اوزماپرخلاف قضيه کي دده دلاس لرلو په باب
دهندوستاني داقراردمخيوي لپاره يې همداجېل ډېره ښه وسيله ګڼله . څو
اوونۍ وروسته يې دسړي سر وريږې کړ او تن يې هيسته وغورځاوه . زه څـــو

ځو میاشتې په دې خبره هیڅ خبرنه وم خو وروسته پوچاد کوټوالمدسپاهي له خولې راته ټول جزییات وویل. داچي څرنگه دغه سپاهي یوه شپه له نورو څو تنوسپاپانو سره گومارل سوی و، دنوموړي هندوستاني سر وریږې کړي . داچي څرنگه یې له تنه کالې وکاړي او څرنگه یې وروسته په یوه کنده کي وغورځوي اوخاوري پر واړوي . ده وویل هندوستاني چي کله پوه سو، مور یې وژلو ته بیایو، چیغې یې اسمان ته رسېدلې . ماته دده دارن حالت رامعلوم و، څکه مي زړه ته داخبره ولوېده،چي ده به څومره چیغې وهلې وي .

کوم هندوستاني نوکران چي ماپه کابل کي درلودل ، ټولو یې لېرپاډېره غلاکوله اوعمومابه یې هغه وخت کوله، چي نوکري به یې پای ته ورسېده یابه زه مجبور سوم له کاره یې وباسم اوپرځای یې بل یو ودروم. زه دکورچارو ته له شپې پرته بل وخت فارغه نه وم اوڅرگنده وه ، چي ستومانه به هم وم . دغه راز کارونه دشپې څه ، چي دورځي لاهم سخت وي . ماله مجبوریته د نوکرانوهرراز بیان مانه. داچي دڅارویو او آس لپاره څومره خوراکي مواد پېرودل سوي او مصرف سوي دي ، بې له دې چي پوه سم آیاداټول موادڅارویو ته رسېدلي دي که نه؟ خوپه زړه کي مې پوره باور و ، چي وررسېدلي نه دي . نوکرانوزماله دغه وضعیته ترنورو ښه گټه اخیستله . دنوکرانو وهلو ټکولو ښه نتیجه نه ورکوله اوپرځنگ یې په هغوی کي دغچ اخیستني یوراز روحیه رازېږوله،چي اغېزه یې په ځینو کوچنیوشیانوکي څرگندېدله .داچي دکور وظایف به یې هېرولیه خوداسي به یې ښوولیه ، چي دصاحب دخوشالولو لپاره هرڅه کوي . دغه رازجزاگاني که څه هم وړې به وې خودوی به پرځان دېرولې . په دغه شان غچ اخیستنو کي محلي نوکران اول لمبردي (۲). کله چي په وظیفه کي ووړکي غفلت وریه گوته سي ، خوراډېري توبې باسي . خو نوکر و بادار دواړه پوهېږي ، چي داخوشي ټکي دي او مخکي سنجول سوي کینې ترې ثابتېږي . نوکرپه خواشیني سره شاته کېږي او کله چي کافي اندازه لیري سو ، په ډاډه زړه ومسي . په داسي حال کي ، چي بادار یې ولاړ وي او له دې بابته ځان ته په قار وي ، چي ولي یې دخپل وقار له بایللو پرته نوکرته دسرزنش اراده ونه درلوده . هغوی ، چي محلي خلك نه پېژني او داسي ښکاري ، چي په ټولـــــو

ختیځو هیوادو کې به همداسې وي ، ښایي د دوباره انتقام اخیستلو په لټه کې سي .
خو ښه داده مخکې له دې ، چې موضوعات دغې اندازې ته ورسیږي ، نوکر باید بدل سي او نوی سړی وموندل سي . د نوکر بدلول به بیا یوبل تاوان لري او هرچا چې زیات نوکران بدلول ، ډېر ژر پوه سوي دي ، چې دښه سړي پیداکول ورته سخته ده اوپه سیمه-ییزونوکرانو کې هر راز خلك سته . په ختیځ کې دانګرېزانوعمومي تجربه داسې ښکاري ، له خینو کسانوپرته چې له خپلو نوکرانوسره نورو بده ګوزاره کوي، زیاتره یې د ښه چلند خلك دي. عمومي نظرغالبادهغو کسانوپه باب چې سیمه ییز خلك ښه ورته معلوم نه وي ، داسې دئ، چې بادار یې له بې وزلو نوکرانو سره ډېر ناوړه او له انصافه لیرې چلند کوي .
که څوك غواړي له بازاره دې ارزانه شی رانیسي ، هندوستانی دې نه پسې لیږي . دوکاندار په هندوستاني پوهیږي ، چې دا دکوم انګرېز نوکر دئ، ځکه نوهرشی تر نورو دوه چنده زیات ور بیه کوي . هندوستانی او محلي سړی دواړه چې سودا وکړي یوځه هرومرو پرزیاتوي . خودمحلي سړي کمېشن ترهندوستاني لږ وي اودایې لابله ګټه ده ، چې له دوکاندار څخه ترهندوستاني په لږ بیه سودا اخلي. مایووخت بازارته دسودا لپاره زما یوغریب هزاره نوکر ولیږه . دغه بیچاره سړي زما څخه هومره پیسې واخیستلې، څومره چې دوکاندار ترې اخیستې وې . دوکانداردافکرکاوه،چې یوغریب هزاره دخپل خان لپاره سودا خني اخلي . ددغې بیې له مخې ما دنور نوکرانو سوداپنځولاي شول اود کمېشن د ډېربدلو مخه مې په نیوله .دغه «دستوري»یا دسوداکمېشن په ټولو هغونوکرانوکې، چې دبهرنیانولپاره سودااخلي،دیو راز حق په توګه پېژندل سوی دئ .
کله چې نور نوکران دهزاره غریب په دې کارخبرسول ، چې له ماڅخه یې عین هماغه د دوکاندار بیه اخیستې ده اوخان ته یې هیڅ نه دي اخیستي، نویې له ده سره ډېرناوړه چلند کاوه . خودڅومیاشتونوکرۍ او نصیحت له لارې نورو نوکرانو تل ددغه شان حماقت مخه نیوله . په هرصورت ماته هزاره ګان تل تر نورو هندوستاني نوکرانو په « دستوري » اخیستلوکې باانصافه او دبازارپه سوداکې ارزان پېرودونکي ښکاره سول .
هندوستاني نوکـــــران تل تر وروستی اندازې پورې هڅه کوي او عموماًدخپلوسرانو طبیعتونوپه‌خاطر، دچاخبره له ډېرې څخه غوږې باسي . دې کار ددوی جیبونو ته سخته صدمه ورسوله . خوله شرمه یې څه نه ویل ، ځکه مادبازار سودا ددوی له لاسه وایستله اوپرځای مې نورداسې غریب نوکران وټاکل ، چې تردوی یې ښه کار کاوه اوغلایې هم لږ وه .

دولسم څپرکی

په کابل کي داروپایانو ژوند

(ادامه)

بې قانونیت ـ خواړه ، خاروي، چرګان اونورروزل ـ دشهزاده ګانو او نورو کسانو لخوا سوغاتونه ـ په کابل کي وچکالي (famines) ـ کولرا ـ دملاحج اوزیارت ـ دکورله بام څخه کاراخیستل ـ کاراودکار ساعتونه ـ ساتېرۍ ـ هندومعامله ګران اوزاړه قیمتي شیان ـ له امیراوشهزاده ګانو سره دجشن لیدني کتني ـ دجوړي هیات په واسطه داروپایانو ازمویل ـ لیکونه ـ دپوستې بیه ـ ترجماني ـ

دامیرعبدالرحمن ترمړيني وروسته په بازارکي ښه پوره بې قانوني خپره سوه ،چي هغه هم زیاتره دخلکو په کاروکي دعسکرو دمداخلې له امله وه . عسکري خلکوالبته ټولوېې نه، دامیرترمړيني وروسته ددېوال دچرګانو په شان اسمان ته کتل اوهریوه کوښښ کاوه ، ځان داسي وښیي چي ګویا دهیچا پروانلري . له دې امله زه مجبورسوم له هغه نوکرسره خپل ساتونکي ملګری کړم، چي بازارته به دورځني سوداله پاره تللی . داهم په دې مقصد چي څوک يې ونه خوروي اوټول پېرودلي شیان ترکوره پوره راورسوي .

دوکاندارانو هم لــــه دغي بې ثباتی څخه ګټه اخیستله،په وزن کي

یې کمی راووست اوله نورو لارو چارو څخه یې پله گټه زیاتوله. دوی بې له شکه په دې فکرو، چې تراله گولې وړاندې څومره یې وس وي خپل کاروکړي. داله گولې انتظارېولو لاره. یوه دوکاندار داورلگیت له درزن څخه چې دوولس قطی وي، نیمی ایستلي وې اوددې له پاره چې دوه چنده گټه واخلي. دغه نیمی یې دپوره په بیه ورکاوه. دغه نیم درزن یې زما پریوه نوکر هم خرخ کړی و. کله چې یې چلبازي کشف سوه، له نوکرسره ملگري عسکردوکانداریه خوله کې وواهه اودوه غابنه یې ورواېستل. دوکاندارکوېوال ته عرض وکړ اوهغه موضوع دعسکرومشرافسرته وړاندې کړه اوکیسه زما دجیب په څوروپیو پای ته ورسېده، چې عسکرمې په راخوشي کړ. البته داکاررشوت ورکول اوفساد و. خوماهغه څوك یوازې پرېښوولای نه سوای، چې په ډېره مهرانه یې زما دمنفعت له پاره خان ته جنجال پېښ کړی و. دی یو ساده افغان عسکرو. اودغه شان خلك معمولا ډېرمخلص وي. صرف هغواوامرو ته گوري، چې ورکول سوي وي. یووخت ماخپل دغه شان عسکردورکشاپ په مشرپسې واستاوه، چې ورته ووایي، زمادفترته راسي. دورکشاپ مشریه سپین ستړگی سره حال راولېږه، چې گویا مصروف و اووروسته به راسي. ما عسکر ته وویل چې که بیانه راتلی اوهمداسي یې درته وویل، تروېره یې ونیسه اورایې وله. عسکر ولاړی اوسمدستي یې سړی ترویره نیولی راووست. ددوی دووغالمغال دنوروکارگرانو پاملرنه هم خانو ته اړولې وه اویوه لویه ډله ددې له پاره وریسې راروانه وه، چې وگوري ماجراڅه رازپای ته رسیږي. البته مانه غوښتل، چې زما امردې ټکي په ټکي عملي سي خواغېزه یې پرنوروکارگرانو داوه، چې بیامې نوبل چاته دوهم وارسړی ونه لېږه.

په بازارکې کې ښې غوښې نه پیدا کیدلې. معمولا یې غټ ترکستاني پسونه حلالول. دغوپسونو غوښه سخته وي اوبه خوړلو کې یې چنداني مزه هم نه وي. له دې امله ماخـــان ته کوچنی هزاره

ګي پسونه چي welsh sheep ته ورته دي ، رانيول . دپنځوسو شپېتو مېږيو رمه تري جوړه سوه اوهزاره جات ته مي ولېږل. هوري وابنه هم ارزانه وو، هم پرېمانه. نور وري يې هم راوزېږول . وخت په وخت يې ماته اته ، لس تنکي وري، چي ماد حلالېدو تروخته مړولای سول، رالېږل. اوپه دې ډول مي ډېره ښه غوښه ترلاسه کوله. هرپسه ماته په متوسط ډول په دوه شلينګه تمامېدی. نه مي پروښو پيسې ورکولې نه پرروزنه .هغه چاچي مارمه ورسپارلې وه ، دمېږو شيدې اخيستې ، کوچي بې خني جوړول اوخپل مزديې په جوړاوه. مادغه رازچرګي، هېلې، بتې ، پيل مرغان او چرګان کښېښول . ځرنګه چي خواړه يې ارزانه دي، ماته ګران نه تمامېدل. چرګو ماته هرځومره چي مي غوښتل ، هومره هګی تهيه کولې . دوې غواوې مي ساتلې وې ، چي شيدې او دګيلګيانو (خوسيو) دغتېدلو پروخت يې غوښه راکوله. ددې ځاى غواوې د زياتي مودې له پاره ښه اندازه شيدې نه ورکوي خکه مي لازمه وګڼله، چي دوې غواوې وساتم، چي په دې ډول زما دورخنی اړتيااوکوچوله پاره پوره اندازه شيدې راکړي. اوړه معمولا ارزانه وي خودتېروځوکلونو په بهير کي يې بيه ورو ورو ځکه سوې ده . او اوس يې بيه تر پنځو کالو وړاندې درې چنده سوې وه . کله چي زه له کابله راوتلم په روپۍ شپږپونډه پلورل کېدل (پونډ تردرې نيم پنسو په لږبيه)

چای ،قهوه ، دقطيو (دبليو)مواد ، تنباکو ،شراب اونورله هندوستانه بايد ترلاسه سي . معمولا يې پرراغوښتلو او رسېدلو درې مياشتې وخت تېرېږي . داچي ولې دومره اوږده زمانه پر تېرېږي ،علت يې په کرايه کښانوکي دئ. لومړۍ ستونزه يې داده، چي يوځوک به له پېښورڅخه کابل ته دمالونو راچلولوله پاره هڅوي اودوهمه ستونزه يې پرلارباندې دمالونو دخنډخبره ده، چي ځواووني نيسي،زياتره داسي پېښه سي، چي يوځوک خپل ټول اوښان ،اسونه اونورځاروي له پېښوره رابارکړي ،خوددې بارنيمه برخه که دجلال آباد

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایله له پاره وي اوکه دوراندي وړولوله پاره ، ټول تسلیم کړي. دی بیرته دنوربارله پاره پېښورته ستون سي. داتګ وراتګ خوواره ددې له پاره تکرارسي، چي کابل ته دخپلو ټولو څارویوپه اندازه پوره بارزېرمه کړي . کله چي داکاربشپړسو، بیانومخ پرکابل حرکت کوي . له پېښوره ترجلال اباده سفرپنځه شپږورځي اوکابل ته دتیاری له پاره نورسفرونه هم زیات وخت نیسي . اوس نوکه دیوچاتنباکو یانورڅه مخ پرتمامېدو وي ، دتازه مال ترراړسېدلو پوري انتظارکول دېرستومانوونکی وي . په تېره بیاکله چي له پېښوره چاته لیك راسي، چي مالونو څواوونی مخکي حرکت درکړی دئ . خوکله چي مالونه راورسیږي ، سړی یې په رسېدلوډېرخوشاله سي اوټولي ستوماني ترې هیري سي . زیاتره پیښیږي چي مالونه پرلاري، هغه وخت چي بکسونه دهواد خرابی له امله دبېلابېلو سیمو په سرایونو (کاروانسرایونو) کي پراته وي، وراسته اوخوساسي، خوچاره نسته . سړی باید داچانس قبول کړي.

کله چي دخیبرکوتل شاوخواقبایل وپاڅېدل اودتیراه دکمپاین اړتیا منځ ته راغله، دکابل اوهندوستان ترمنځ تګ راتګ یومخ بندسو اوموږپه کابل کي له هغوشیانو څخه بې برخي سولو، چي ژوند په هوساکیږي . دځینولو له پاره هیڅ نه وو ، ان چای اوقهوه هم نه وه . دځکولوله پاره څه نه وو .دې حالت څومیاشتي دوام وموند .زه داړتیا په وخت کي په نه څه ګوزاره کولای سم اوډېرنه خواشیني کېږم . که څه هم په دغسي حالاتوکي ډېره تقاضانه کوم خوکه تنباکو اوسګریټ نه وي، نو داسي ښکاري چي بایدژرېې دچارې کولوپه فکرکي سم .زه باید تل هغه وخت په یادولرم چي دخیبرکوتل بندو، امیراوشهزاده ګانو تل دموادو دکمښت په وخت کي زما سره ډېره ښه مرسته کوله خوپه دغه راز حالاتوکي دوی پخپله هم له کمښت سره مخامخ وو.

دغه رازامیراوزامنو یې ماته هروخت مېوې اونورسوغاتونه رالېږل، هغه مېوه چي په کابل کي به لارسېدلې نه وه، خو دوی تــــه به له

نوروخایوځخه استول کېدله. په تېره بیاکله چي به یې په پسرلي کي ماته مخکني توت راولېږل، ډېربه ممنون سوم،ځکه دامېوه به په کابل کي لاپخه سوې نه وه . په پسرلي کي تل ترکاري لږوي ځکه دتېرکال حاصل مخ پرخلاصېدووي اودنوی کال دالارسېدلی نه وي . مابه زیاتره وخت ځواوونی بې له پتاټو ژوندکاوه اودا داسي کتغ دئ، چي زما په فکرزیاتره خلك یې که دمابنسام په ډوډۍ کي ونلري ،چندانې پروانه په کوي . خو په هرصورت ، کله چي زه ددغه ځای له شرایطو سره بلدسوم ، نومي ددغه شان کمښت دمخنیوی له پاره بندوبست وکړ .

د۱۳۵۳ کال په وچکالۍ کي چي په زرگونو تنه له لوږي مړه سول، دبازارزیاتره موادپه ټپه ورك سول . ځیني شیان خوپه هیڅ بیه نه موندل کېدل. اوړه په گنج(منډيي) کي نه پیداکېدل اوزه مجبورسوم له حکومت څخه دخان اوخپلونوکرانو له پاره یوه اندازه غنم رانیسم اواوړه یې کړم . حکومت یوډېرپوړرانیست، چي هره ورځ پکې یوه ټاکلې اندازه اوړه پرخلکو پلورل کېدل ځکه بل ځای هیڅ شی نه پیداکېدی . دادحکومت یودوددئ، چي دتنگسې له پاره گودامونه ډك وساتي . ډېپوته درسېدلو په وړاندي تگ کي دخلکو بیروباراوټېل ماټېل دومره زیات وو ، چي هره ورځ دغنمو دونډي ترلاسه کولوپروخت دډېپو ترپرانیستلو دمخه ډېرکسان په تېره بیابنځي، مړې یاترېښولاندي مرگي حاله کېدلې . پربې وزلو باندي فشارخورازیات و. میندي اوپلرونه چي دکورهرڅه یې دخوړو رانیولو له پاره پلورلي وو، مجبوروو، له لوږي څخه دخپلو ماشومانو دچیغو ، دهغوی دورځ په ورځ کمزوري کېدلو اوتښتېدلو اوپه پای کي دوروستۍ ورځي دمړکېدلوننداره وکړي او دوی پخپله به په دې خاطر ژوندي نه پاته کېدل، چي څه به یې خوړل اوماشومانو ته به یې نه ورکول ، بلکي له دې امله به ژوندي پاته وو، چي مقاومت یې درلود اویوڅه پیاوړي وو.

زماترلاس لاندي زياتره کارګران ورري وو. يووخت خولايوتن دکارپه وخت کي بېهوښه سواوکله چي مي دبېهوښۍ علت وپوښت ، راته څرګنده سوه، چي دخوروخو په اوږدوکي يې تقريبا دوه انسه ډوډۍ خوړلې وه . له ټولودغوکسانو سره مرسته ممکن نه وه خوهغوی ته مي چي زماکارګرروو اوزه پوهېدم چي ډوډۍ ته اړتيالري ، دورځي يووار خواړه ورکول . يوه ورځ مي يوځوك وليد چي زما لخواورکړه سوې ډوډۍ ترکوټ لاندي پټوي .سړی له لوري هڅوپوست و اوزه حيران وم، چي ولي دغه ډوډۍ خوري نه . خووروسته راته وويل سوه، چي دی په کورکي يووړی ماشوم لري اودخوړو راني‌ولوله پاره په کورکي څه ورپاته نه دي ، چي وېې پلوري . ده وويل، چي دماشوم موراويوه بله ښځه هم په کورکي شومه ناسته ده . خودی دهغوپرواني لري . يوازي يې په ماشوم زړه کښانده دئ . په کابل کي ښځوته هيڅ ارزښت نه ورکول کيږي اودنارينه لپاره داښه خبره نه ده چي دښځي پرمرګ وژاړي . که څه هم موريا خوريې وي . خودهرنارينه خپلوانوپرمړينه باندي بيا په رينګټ ژاړي .

يوه بله ورځ دکارګرانو يومشرراته راغی، بې له دې چي دمعمول په شام سلام واچوي ، راته يې وويل، چي دی يومسلمان دئ اوهيڅکله يې له يوه غيرمذهب سړي يا پرنګي څخه دمرستي غوښتنه نه ده کړې . خودده په کورکي درې تنه کوچني ماشومان شامه پاته دي، چي ورو ورو مرګي حاله کيږي. دوستانويې هيڅ مرسته نه سوای کولای . له خانه سره يې وېتيبل،چي خپل ماشومان ووژني ، غم بې ورلنډ کړي اووړيسې خپل ځان هم ووژني . خودماپښين دلمانځه په وخت کي يې په زړه کي ورو ګرځېدل، چي يووارباېدپرنګي ته ولاړسي . په دې ډول دلمانځه ترادا کېدووروسته سملاسي راغی .دده وينامودبانه نه وه اودهغوکسانوزاريو ته ورته نه وه، چي ماته دمرستي له پاره راغي اومعمولا مي د «حضور» په نامه يادوي . خوماداسړی پېژاند ،چي له هغومتعصبومذهبي کسانو څخه و، چي په دې ملك کي

خوراډېردي اوکافرورته ترحیوان لاهم سپك ښکاري . په هرصورت
ماده ته ذرې روپۍ بې له کومې ملاحظې ورکړې .دی بې له دې چې
مننه وکړي ، راځخه رهي سو اوروپیوته یې په بېخوندۍ سره کتل . په
کابل کې درې روپۍ ډېرڅه دي که څه هم ارزښت یې ترنیم کرون لږدئ
. ماپه دې گیسه کې نور ری و نه واهه. دوې ورځې وروسته سړی
بېرته راغی . له سره یې بگړۍ پورته کړه اوماته یې دوعاوکړه .
داکاردیوه مسلمان له خوادډېرزیات صمیمیت اوپېرزوینې ښکارندوی
دئ ، چې د لامذهبه په وړاندې یې وکړي . ده وروسته راته وویل،
چې تازما دماشومانو ژوندوژغوری اوده داهم . څکه دی چې لومړی
څل ماته راتلئ ، له ډېره غمه چورلېونی سوی و . ده زیاته کړه، چې
ماته دپرنگیانو په باب ډېري خبري سوي دي. خودی به اوس تل
دادوعا کوي، چې دوی مسلمانان سي اوترمړینې وروسته جنت ته
داخل سي .

په دغه کال پروچکالی سربېره دکولرا (وبا) ناروغي هم راغله .
مرگ ومړینه بېخي زیاته وه، څکه خلك کمزوري اوخوارورته اړوو.
ددوی دخوراك سیستمونه بېخي بې نظمه دي هرناوړه اوچټل شی،
چې په لاس ورسي ، خوري یې اودلوږې مخه په نیسي . هره ورځ
دهدیرې پرسړك جوپې جوپې انسانان روان وو اومړي یې پراوږو وړل
اوزیاتره چې مې پیژندل ، راته راتلل اوویل یې چې نن موزموږدواړو
یواشنانبنغ کړ. خوسبایابله ورځ به یې دی پخپله هغه ځای ته یووړ.
کولرا په ټولوطبقوکې خپره وه . ان دشهزاده گانو حرم لاهم په اخته
سو. دسردارنصرالله خان گرانه ماندینه په همدې ناروغي مړه سوه .
په نورکسانو کې دامیریوډېرگران غلام بچه هم وبا وواهه اومړسو.
څوتنه لوړرتبه افسران ددې ناروغۍ له امله مړه سول .

دشاهي کورنۍ غړي له کولراځخه خاصه بېره لري اودغه شان له
زلزلې څخه هم ډېره واهمه کوي . پخوادناروغۍ له شیوع سم به
مرحوم امیراوډده کورنۍ دټولوماموړینو اومتعلقینو په گډون له ښاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکابلی بنخي جامې

وتل اوبغمان ته به تلل . کله چي دري کاله دمخه په ۱۹۰۰ کال کي دکولرا ناروغي خپره سوه . مرحوم امیراوټول متعلقین یې سمدلاسه ووتل ، په ګاډیوکي بارونه ، خیمې اونورشیان چلیدل ، خلك پراسونو باندي سپاره اومنډي یې وهلې ، بارچلوونکي په وارخطایي سره روان وو ، نوکران اوعسکرو په پښو وروسې ځغستل . دغې صحنې دالوتکي دبې نظمي الوتني (flight) بڼه اخیستې وه . انګریزان شاته پاته وو اوچي مرخومره یې وس و ، نه یې سپماوه . (په دغه وخت کي Mr Daly اوزه یوازني اروپایان وو.) مېرمن ډېلي خلورمیاشتي دکولرادناروغانو په علاج کي تېري کړې . ډېروکسانو ژوندیې وژغوره . ماخپل خان دبې دوده باروتو دجوړېدوپه یولړتجربو مشغول کړی و، چي له نېکه مرغه ډېرپکښې بریالی وم اواساسي دلیل یې داو چي په دغه وخت کي یوازي وم اومزاحم مي نه درلود .

کله چي د۱۹۰۳ کولرا راغله اوسني امیردخپل پلاریه شان سمدلاسه فرنیچراوغالی اونورشیان پغمان ته ولېږل اوبه دابله ورخ یې خیال و، چي دی هم وروسې رهي سي خوپه دغه وخت کي چي والی دده په تصمیم خبرسو، سملاسي ورغی اوورته یې وویل چي که دی له ښاره ووزي ، ښایي عسکراوخلك بغاوت وکړي ، ځکه ناراضي خورازیاته ده . امیردحالاتو په باب دوالي نظرومانه اومجبورسو دارګ په مانۍ کي پاته سي . هوري یې خان په دووخونو کي محدود کړ اوصرف پنځو شپږوتنو ډېرو محرمو درباریانو اونوکرانو ته یې دکتنلو اجازه ورکوله . چاچي به ورسره کتل ، له مانۍ ځخه دبېرته وتلو اجازه ورته نه وه . ځکه دمیکروب راوړلو بېره ورسره وه . سردارنصرالله خان هم مجبورو په مانۍ کي پاته سي ، ځکه امیرله ښاره بهرنه ووت، زیاتره وخت یې پرخپل جای نماز (مصلې) تېرواه . ماته هغوکسانو چي له ده سره پاته وه ، وویل کله چي دده ګرانه ماندینه په کولراباندي مړه سوه، دی ددغي ضایعې له امله اوله دې امله ، چي ښایي بل واربــــه پرده هم ناروغي حمله وکړي ، له ډېره

غمه بالکل لېونی شانته و.

دشهزاده اودغه رازدامیربېره پرځای وه اودناروغی واهمي ددوی بېره لاورزیاته کړي وه. په دغه کال یوډېرسترااومنلی ملاحج ته، دمکې د زیارت لره روان و. کله چي هندوستان ته ورسېداومدینې ته دتګ په نیامت بندرته ولاړ، هورې یې واوریدل چي یوروحاني سړي دعیسی(ع) ددوهم واروراتګ تبلیغ کوي اوویل یې چي یوبل - St John رالېږل سوی دئ (له سینت جانه یې مراد ښایي مهدي «ع» وي. ژباړونکی) چي دعیسی(ع) دراتګ خبرورکړي اوتیاري ورته ونیسي. ملادغه روحاني ته،لا چي خلکو یې په باب عجایب بیانونه کول، دلیدلو له پاره ورغی. دده دپیغمبری خبري دومره ډاډه وي، چي ملایې هم اړولی اودې ته نزدې کړی و، چي دروحاني خبري ومني. یوه ورځ چي«پیغمبر» دملادحج دتګ په اراده خبرسو، دی یې دننه کوټې ته بوت اوملابیا وروسته بیان کاوه، چي دوی دواړو هورې مکه ولیده اوملاخپل ځان دکعبې پرشاوخوا دګڼوحاجیانو په ډله کي ولید، دننه حرم یې وکوت اوهورې یې دکتلو هرڅه ولیدل. ده وویل چي دننه حرم ته له رسېدو وړاندي یې په بېلابېلوځایو کي ټول ضروري عبادتونه پرځای کړل. داچي دملاددغه تصورله پاره څه رازدم وجادو یا کوم تاثیراغېز من واقع سوی و، بېله خبره ده اوبېل اټکل غواړي.خوملاپه مرګ لاهم له خپلي دغي عقیدې نه اووښت، چي دی مکې ته تللی و اوردده لاربنود واقعي پیغمبر و. مسلمانان په دې عقیده دي، چي دبېلابېلو نبیانو (موسی «ع» عیسی«ع» محمد «ص») دینونه دخپل وخت وزمان ربښتني ادیان وو اوخدای«ج»نوی دین دبشریت له نویوغوښتنو سره سم نازل کړ. په دې ډول دیهودیانو دین دعیسی«ع» تر راتګ پوري حق دین و اودعیسی«ع» دین د محمد «ص» تربعثت پوري ربښتیني دین و. دغه نوی شخص به،که یې څوک پرخبروغوروونیسي، دمحمدي دین لارویان خواشیني کړي. څکه دی وایي، چي مسلمانان باید عیسیانو ته د ورونـــــــــــو په شان

درناوی وکړي او دکافرانو په سترګه باید ورته ونه ګوري. داکاربه دانګرېزانواوروسانو دتېري پرضدداميراساسي وسله ،جهاد (مذهبي جګړې) ته زيان ورسوي . له همدې امله کله چي امير په دغوټولو کيسو خبرسو ، ملايي بيرته راوغوښت . ملاهيواد ته راروان سو اوله راستنېدو سره سم يې دنوي دين تبليغ پيل کړ. څوکله چي دهيواد سرحدته راورسېد ، ونيول سو اوبندي يې کابل ته رااوسټ . اميرهغه وازمويه . خودملاپه معقولو جوابونو کي اميرداسي څه ونه موندل چي دواقعي دين پرخلاف دي وي اودهغه له مخي دي يې کافروبولي اودمرګ مستحق يې وګڼي . دقران له مخي کله چي يومسلمان مرتد سي ، بايد په ډبرو ووژل سي. ملا يې دازمويښت له پاره سردارنصرالله خان ته، چي په ديني چاروکي ترملازيات عالم دئ ، ولېږه . خوشهزاده هم دملاله خولې داسي ونه ايستل، چي په محکوم دې کړي . نو يې دډبرو سترومليانو دوولس کسيزه وفدورته وټاکه اودهغوی ازمويښت هم داسي اتهام په لاس ورنه کړ، چي دهغه له مخي دي سړی ووژل سي . هغوی خپل رپوټ اميرته ورکړ خواميروويل چي سړی بايد محکوم سي . هغه بيا ملايانوته ولېږه اوورته يې وويل، چي هغوی بايد داسي کاغذلاسليك کړي ، چي په هغه کي دغه شخص کافراودمرګ مستحق بلل سوی وي . داخل دملايانو اکثريت تاييدکړه، چي سړی بېګناه اوددين پرخلاف نه دئ. دووتنوچي دنصرالله خان رفيقان وو اودهغه لخواورسره خبري سوي وې ، دمرګ فتوا ورکړه . ددغودوومليانو په پيداکولوسره اميرهغه محکوم کړاوورپسي يې سنګسارکړ. دمخه تردې چي ملا داميرله حضورڅخه وژنځای ته بوزي ، ملاپېشګويي وکړه چي هيوادته به يوسترمصيبت راسي اواميروسرداردواړه به په مبتلا سي . دملادوژني دورځي په مابنام دنهوبجو په شاوخواکي دباد اودوړو يوسترتوپان راغی اودنيم ساعت له پاره وچلېد. وروسته لګه ناڅاپه چي پيل سوی و، همداسي ناڅاپه ودرېد. د شپې له خوا دغه رازتوپان يوه غيرمعمولي پېښه وه

اوخلکو ویل چي داملا روح و چي تېر سو . وروسته کولر اراغله اودا ناورغي ورستېو څلوروکلونو کی پېښه نه وه اودا هم دملا له پېشګویي سره وتړله سوه اوامیروشهزاده زیات وېرېدل . دوی دواړوخپل مرګ پکښي ولید . دغه رازدشهزاده لیونتوب، چي دهغه دګراني ماندینې دمړیني پروخت ورته پېښ سوی و ، هم له همدې پېښي سره وتړل سو . وژل سوي ملازیات شمېرپیاوړي پیروان درلودل اوهغه دوه تنه ملایان چي دده دوژلو فتوایې ورکړې وه ، دده دپیروانو له غچ اخیستني څخه ډېرسخت وېرېدل. هغوی لوړلي وه، چي غچ به يې اخلي .

په دوبي کي مادخان له پاره پربام خېمه دروله اوپکښي بیدېدلم . خېمه ترکورهم ډېره تازه وه هم سړه . ددوبي شپې ډېري تودې اوشمال(باد) ډېرکم یاهیڅ نه وي . څرنګه چي دکورو بامونه هموار اوپه دېوالونو محاط دي، څکه نوخلك معمولا ددغه شان مقاصدو اودشپې لخوادناستي له پاره کارځني اخلي . دغه راز ښځي هم دتازه هوا داخیستلو په مقصد استفاده ځني کوي. دوی ته دباندي وتلو اجازه نسته اوډېرمحدود کورونه، هغه هم یوازي دبډایانو کورونه په څنګ کي باغچې لري . په هغوکي ښځي په تنهایي سره ګرزېدلای سي . پردغسي باغچوباندي چي ښځي استفاده ځني کوي، باید دومره جګ دېوالونه راتاوسوي وي ، چي دوی دګاونډیایو له لیدو پرته په خلاصه ېښه وګرزيدلای سي. دکورغولي(انګړونه) معمولاکوچني اوچټل وي او دفضله موادو دبوی له امله دساتیري ورنه وي . زه چي مازیګرله کاره یاکوم بل ځایه راستون سم (دکاروخت له وختي سهاره ترمازیګره وي)، ښه زیات وخت پربام باندي تېروم اوخان دهغو نیالګیو په کتنه و روزنه مشغولوم ، چي پربام باندي په ګلدانیو کي ساتل سوي وي . دګلدانیو نیالګي ترهغه وخته، چي مخکي ته انتقالیږي ، دوچېدلوابرچانس لري. ما په هغوکي ښه وختي لاتخمونه پاشلي دي څکه زه بایددسلات مـوادتیار

ولرم بې له دې چې مارکېټ ته دهغو درارسېدلو تروختنه دي منتظرپاته سم. پربام باندي کله کله خپل سات هم تېروم .. ډول ډول کاغذبادونه(ګوډي) په هواکوم ، چې نژدې اوسېدونکي سمدلاسه زماتقليدپيل کړي . خوزما کوردښېردروازې اواسمايي غروترمنځ پروت دئ اودناڅاپي دوړواوبادو له امله، چې په دغه تنګي کي زياتره چليږي، زيات شمېرکاغذبادونه له لاسه ورکوم.

کابل دلرغونو نادروتورو، سپرونو، پلته يي توپکونو، زغرو اونورشيانو دکلکسيون دشوقيانو له پاره ښه مناسب ځای دئ . ځيني دغه رازشيان ښېځي زيات لرغوني وي . له هغوعربي ليکونو څخه، چې پرزياتروتوروباندي ليدل کيږي، چاته داسي چورت ورلوېږي، چې ښايي دغه توري به په پخوانيو صليبي جګړوکي کارسوي وي. داسي سکې هم موندل کيږي، چې نېټه يې دسترسکندرهغه زمانې ته رسيږي، چې نوموړي به دهندوستان دفتح کولوپروخت دلاري داوږدو په ښېلاښېلو سيموکي خپل واليان مقررول .
داکاربنه پوره پوهه اومعلومات غواړي، ځکه جعلي شيان هم په دغه ځای کي پلورل کيږي .هندوان چي څوسوه تنه يې په کابل کي اوسي ،ددغونادروشيانو زېرمي لري. خواروپايانوته يې دسپايانو له ښېري نه راوړي ځکه څه چي يې کټلي وي، له کورڅخه له وتلو سره سم بې بيرته په ځی کوي . کله يې سپايان په دې خبره ګوابنوي ، چې دعوه ورته جوړوي ، يايې پرنګيانوته دا ا طلاعاتو رسولو رپوټ کوي. په داسي حالاتوکي نوبياله دوی څخه چي، سپايان هرڅه غواړي، د«نه» جواب نسي ورکولای . ماددوی له خولې دغه خبراورېدلي دي.

په لویو جشنونوکي به اروپایان عموما دامیر اوترهغه وروسته دشاهزاده ګانو دربارته دسلام له پاره ورتلل . په دغسي مواقعوکي دربارډنورو وختوپه شان نه وي . په دغودرباروکي دامیرپه ګډون ټول حاضرین ټوکي ټکالي کوي اوخوشالي ددغي ورځي دود وي. ځني مامورین به پرمخکه ناست وو اوشطرنج به یې کاوه اوامیر به کله له یوه اوکله له بل سره شرط تاړه اوکله کله به یې دچال په کولوکي مشوره هم ورکوله . امیرښه شطرنج بازو. دده په دربارکي ډېرولږوکسانو له ده سره سیالي کولای سوای . ددربارټوکي به هم په لوړه سویه وي . زیاترو به په کیسواوټوکو باندي خنداوي کولې . مرحوم امیربه په دغسي محافلو کي زیاتره خپل خاطرې بیانولې اودهغوخایو اوسړیو په باب به یې خبري کولې ، چي ده په روسیه کي لیدلي وو. یوله دغوکسانو څخه یوروسی سوداګرو، چي امیربه تل ددغه سوداګرډښه سلوك اواړیکو په باب رږغېدی. دغه سوداګریووخت امیرته په پور ورکولو سره نوموړی له ستري شرمندګۍ څخه ژغورلی و. امیریووخت ماته وویل، چي ده له یوساعت ساز سره څه موده په دې نیامت کارکاوه، چي داکسب ځني زده کړي . ځکه دمشغولاله پاره یې نورڅه نه درلودل . ده به دساعت سازدماندینې په باب ډېري جالبي کیسې کولې . داچي هغې څه رازپرخپل مېړه باندي په ډېرسخت ډول حکمراني کوله. خودامیردظرافت قوت ډېرپراخ و اومکرري کیسې نه ځني بېخونده کېدلې .

داوسني امیرډجشن دورځو درباردده دپلاردوختو خوند اوشخول نلري ځکه دی ټول وخت دخپل دربارپه زموخت نظم اونسق باندي لګوي اوله خپلو متعلقینو پرته له بل چاسره کارنلري . اصلا خوحاضرین بېخي محدود کسان وي. دی ترامیرکېدو دمخه ښه مجلسي سړی و خوله غالمغالي ټوکو څخه یې ښه نه راتله اوددربارپه خوښیو کي به یې له ستوخوټوکو سره مینه نه درلوده . دده ارام ساتېري خوښ دیٔ ، چي وخت په تېرکړي . له خپل (Magic Lantern) (*) سره ډېره مینه لري اوکله چي یې په کارواچوي ، ساعتونه ساعتونه یې پرپرده باندي دبېلابېلو تصویرو په ننداره کولو تېروي.

اروپایانوته په کابل کي په دې سترګه نه کتل کېږي ګنې، چي دوی دغه خای دقوانینو تابع دي. خوکه داسي کاروکړي چي ددغـــــوقوانینو پرخلاف وي

نولکه په ټولو هیوادوکي چي رواج دئ ، بی له شکه به هندوستان ته بیرته لیږل کیږي . خوترڅو پوري هیڅ اروپایي په دغه شان قانوني ضدعمل باندي محکوم سوی نه دئ . مرحوم امیرډیراحتیاط کاوه ، داسي کار ونکړي، چي نورهیوادونه گوته ورته ونیسي . کله چي یوافغان عرض ورته وکړ، چي له هندي حکومت څخه دده دپوره ترلاسه کولوکي مرسته وکړي چي د۱۸۷۹-۸۱ کلونو دانگریزي اشغال په بهیرکي یې لښکروته دموادو برابرولو له بابته پرهغوی باندي و ، امیرله دغه سړي سره دعدالت کولو ډیره ښه لاره غوره کړه اوبې له دې چي پخپل سرتصمیم ونیسي ، دکابل له غټو سوداگرو څخه یې شپږتنه وټاکل، چي زما په گډون به پرموضوع باندي غورکوي . خودسړي اسناد، چي په انگریزي ژبه وو، دده ښکارندوی وو، چي دغه ټول پورتصفیه سوی دئ. یوه بله دعوه چي زه پکښي دحکم(jury) په توگه ټاکل سوی وم ، داو، چي یوامریکایي سوداگرکابل ته دخپلو کارونو دتصفیه کولو له پاره راغلی و. ده پخپل تړون کي دټاکل سوي معاش دبشپړي ادایني ادعادرلوده اوویل یې دبیزنس اندازه چي دهغه له مخي کلنی معاش ټاکل کیدی، ترهغه څه لږوه ، چي په تړون کي ورباندي موافقه سوې وه.

کوم کارچي ده ته سپارل سوی و ، دتړون ترانداز‌ې لږوخوډی دهغه لږوالي مسول نه و . په دې‌خاطرباید ده ته هومره کلني معاش ورکول سوی وای ، څومره چي تړون پرسوی و.. ده خپله ټول کوښښ کړی و اوله حکومت سره خپل تړون ته تل وفاداریاته سوی و. له هغه لیکونه، چي ده مامورینو ته کښلي اوپه پوسته خانه کي قیدو ، دامیر په حکم پرانستل سول اوله هغو څخه داسي څرگندېدل چي نوموړي دامیرپه ژمنوډېرلږپوه سوی و . دغو لیکونو امیرته دده نظریه هم په ډېره گونگه توگه رسولې وه . څکه نو امیرادعا کوله، چي ددغو لیکونو له مخي داسي چاته کارنسي سپارلای، چي پرخپلو ژمنو باندي شکمن ري اودخپلي نظریې درناوی نه کوي . په حکم هیت کي زما اودمېرمن ډیلي حضورخکه لازمي وگڼل سو، چي که نورڅه نه وي سوداگرخوبه د اروپایانو په وړاندي نورهم وشرمول سي. زه باید په هرصورت ووایم چي له لیکونو څخه څرگندېدله ، چي سوداگردامیردمامورینو کرکترپه بشپړه توگه درک کړی نه و.

دليکونو په باب ، په کابل کي دايوعام کاردی، چي دانگرېزانو مکتوبونه بايد قيداودحکومت له خوادگومارل سوو جاسوسانوله خواولوستل سي اومعمولا ترلوستلو وروسته بيرته نه وراستول کيږي . گويا دمامورينو په نظرديوه انگرېزشخصي ليک يوبې ارزښته شی دئ . په کابل کي دانگرېزانو ليکونه اوهغوی ته ليږل سوي ليکونه څکه پرانستل کيږي، چي دهغواودهندوستان دحکومت ترمنځ کومه دجاسوسي خبره اورپوټ خانته معلوم کړي. خوداوسني اميرپه وخت کي داکار تردېري اندازې بندسوی دئ . اوس له دواړوخواوو څخه ليکونه په محافظت سره څي وراځي . په هرصورت په افغانانو کي دپوستې ليکونو ته ديوه ډېرمحرم شي په سترگه نه کتل کېدل . ټول ليکونه به يې په يوه کڅوړه کي واچول ، لاک ومهربه يې کړل اودليکونو ليست به يې ورسره مل کړ. دپوستې امرينوته امرونه صادرسوي وو، چي يوه پوسته بايدتريوې ټاکلي اندازې زيات وزن ونلري . دپوستو رسوونکو داعادت و ،چي دليکونو پارسل به يې خلاص کړاوښه ډېرليکونه به يې دغره په ډډه کي په دې خاطرغورځول ، چي دپلنډي وزن يې سپک سي.

ماته يوچاديوه مهم ليک په باب بيان کاوه، چي دانگرېزي نماينده له خواځپل حکومت ته استول کېدی اواميرغوښتل هغه ترلاسه کړي . امرونه صادرسوي وو ،پوسته رسوونکي دلاري په يوه ټاکلي ځای کي وژل سوی و اوليکونه بيرته کابل ته راوړل سوي وو. داوژنه اوغلا پرهغوقبايلو تاوان سوه ، چي دمجرم دپېښېدو په شاوخواکي اوسېدل . له دې څخه څرگنديږي، چي نه ليکونو اونه هم دسړي ژوند ته اهميت ورکول کېدی . په هرصورت اميرليک ترلاسه کړاوچادده دايمانداری خبره پرخوله هم رانه وړه.

دکابل اوپېښور ترمنځ ليکونه دسړيو په واسطه دپنځوميلو په مزله وړل کيږي. هرسړی (عادي تگ نه کوي) پخپلو پنځوميلوکي مخ وشاته څغلي اوله يوې خواليکونه وړي اوله هابلې خوايې راوړي . اوپه دې ډول ددغو دووخايو (کابل - پېښو - ژباړونکی) ترمنځ واټن په دريو ورخوهل کيږي. دپوستې بيه پريوه مثقال باندي چي دانس شپږمه برخه کيږي، څلورپنسه دد اوټکټونه ورباندي نښلول کيږي. خوله بهرنيوليکونـــــــو څخه په پېښورکي

دامیردپوستي دمشرله خواښتونه دمخه ترديږ چې هندوستان ته دي ولیږل سي. لیري کیږي. افغانستان دپوستې په اتحادیه کي شامل نه دی. خکه نودک بل پرلیکونو بایدپه پېښوریاکوم بل خای کي دمرسل الیه لخوا وسته ووهل سي اوبیا يې تادیه سي.

کله چې مجلې یاورخني اخبارونه کابل ته رااستول کیږي ده ستې لګښت يې یوغټ رقم وي . مایووخت دپېښور اوکابل ترمنځ، چې نږدې دوه سوه میله کیږي پریوه کوچنۍ مجله باندي درې روپۍ دپوستې محصول ورکړ. په داسي حال کي چې دهمدغي مجلې محصول له انګلستانه ترپېښوره یوپنس و. له کابله، چې هندوستان ته لیکونه لیږل کیږي، پته يې باید په پارسي ژبه ونیکل سي اوپرپاکټ باندي باید دافغانستان دپستي محصول پرځنګ دهندوستان ټکټ هم ونښلول سي.

له کوم شخص سره، چې په کابل کي انګریزان زیات اړیکي لري. هغه ترجمان دئ . دلته څوکسه ترجمانان سته ، خویوتن يې ډېرمهم دی اوهغه دامیر اوانګریزي اوسېدونکوترمنځ دترجمانۍ له پاره ټاکل سوی دئ . دغه دنده ډېرزیات کارغواړي . پرترجمانی سربېره دامیراودهغه دشهزاده ګانو خدمت هم کوي اوټول هغه خطونه، چې دانګرېزانو لخواامیرته اوبرعکس لیږل کیږي . باید وژباړي. له نوروهیوادوسره حکومتي مکاتبات دنوروکسانو لخواچي ددغي دندي له پاره په خاصه توګه ټاکل سوي دي ، ژباړل کیږي. اوبیا په کابل کي له اوسېدونکو انګرېزانو سره داړیکولرلو جرات نه کوي. دترجمانۍ له پاره په کارده، چې یوشخص باید په چټکۍ سره په دواړو ژبو کي دمعناوروټولي اوبښتني درک کړای سي او دې ته تیاروي ، چې که کومه خبره سمه وانه وري . پخپلو الفاظویې سره واوړي . خکه چې امیردخبرودتکرارحوصله نه لري دغه رازباید دی تریوې اندازې دخبروپه موضوع کي وارد وي اوکه داسي نه وي ، نوبیایي تخنیکي لغتونه په خینو خایو کي سکتګی راوړي.

دزیاترو انګرېزي لغتودتشریح له پاره دپارسي څوجملې په کاردي . خکه دوی دهغو معادل لغت نه لري . په وروستیو کلونو کي خیني دغه شان معادل لغتونه له نورو ژبوڅخه اخیستل سوي دي. دی باید ، مخصوصا ټولي وېل سوي خبري

په چتهکی سره بې له غلطی ترجمه کړي . که داسي نه وي نو له کاره به لیري اوېرخای به یې بل څوك ودرول سي، چي داکارده له پاره د همېشني خجالت په معنا دئ .

دیارلسم څپرکی
عسکراووسلې

جامې - تمرینونه - مشق - دامیردباډیګاړدانو یونیفورمونه - وسلې - معاشونه - مډالونه - دخدمت موده - عوضیان - بارکونه - دژوندلاري چاري - په عسکرو کي قماربازي - دبېلابېلوقبیلوقطعات - غله قبیله اوټولي - افسرانواودرتبولوبدل - باجه خانې - د ۸۱ ، ۱۹۷۹کلونو دجګړې په باب دافغانانو کیسې - افغاني لښکردیوه جنګي ماشین په توګه - دجګړې له پاره دهیوادحالت - دافغاني کرکټردیوااړخ بیان .

دافغاني عسکروديوې ټولۍ دلیدلو پروخت ، لومړی شی، چي دچاپاملرنه وراړوي ، هغه ددوی بې نظمي ، بې سلیقې بڼه اوخپهدلی رفتاردئ. څرنګه چي هغوی منظم یونیفورم نلري ، نوجامې يې رازراز وي، چي ددوی په غوښتنه اودرانیولو په قدرت پوري اړه لري . ځیني دانګرېزي لښکرو یاداورګاډي دکارکوونکو زاړه کوټونه اوځیني له رنګارنګو ټوکرانو څخه په بازارکي جوړسوي کوټونه اغوندي. دبازاردګنډونکو کوټونو چي په لاس ورسي ، پرخان يې برابرګڼي. ځیني دټوکرانو پتلونونه اوځیني نخي پتلونونه اوځیني نوربیاافغاني پرتوګونه (تنبان) اغوندي . زیاتره افغاني کمیس وپرتوګ اغوندي . دغه جامې په ختیځوسیموکي باب دي . له غرنیو اوسېدونکو څخه جوړي سوي ټولی بیاپوستینچې اغوندي . البته ټولودڅرمني کمربندترلی وي چي پردواړو خواوو يې کڅوړي (بغل خولی) ځړېږي. عسکراوملکي کسان که کمربندونلري لکه جامې چي يې نه وي اغوستي اوهرهغه چاته، چي په دغه هیوادکي يې څه موده تېره کړې وي ، بې کمربنده افغان عسکریا ملکي تن ورته بې جاموبنکاري . دسرله پاره بکړی عامه ده . خوډول ډول خولی هم رواج لري، چي زیاتره يې دروسانو عسکري خولیوته ورته دي . توپچي عسکر، چي دوی يې سوار (Sawars) بولي، روسي ډوله جګ بوټونه ، چي ډېري چګې پوندي لري، په پښوکوي اواغوستونکي پکښې بې ډوله دنګ ښکاري . دابوټونه زیاتره پینه سوي اوله سره ترمیم سوي وي . دحیرانتیا ځای دادئ ، چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوی دغه بوټونه دوهم لاس رانيسي (پېرودي) ، په داسي حال کي چي ماهيځکله هم کوم سوارنه دئ ليدلی ، چي نوي بوټونه دي يې په پښو کړي وي . دعسکروجامې عموما زړې اوځيري ويري وي ، مايوحوالدارځوواره ليدلی دئ ، چي نوی کوټ يې اغوستی وي. اودغه بايدخوراډېري ورځي سپماکړې وي، چي ددغه کوټ درانيولو وس يې موندلی وي . دی دکوټ په انتخاب کي ډېره پاملرنه کوي.اومعمولا تېزرنگونه(تېزژړاوشين) خوښوي، چي په اغوستلو کي ډېرژرخيرن سي اوسړی مجبوروي، چي په پاکولويې نيم ساعت ولگوي . دی خپل زاړه کوټونه دخپلي ټولی پرافرادو خرڅوي.

کنډکونه، چي پريوه کرښه ودرېږي، توپك يې ټول کاره نيولي وي . دوی هغه رازتمرين نه لري، لکه په نوروهيوادوکي چي کيږي. ټولی دمارش په وخت کي داسي ښکاري لکه دوسله والو داړه ماروډلو ، نه لکه دعسکروټولی .ددې له پاره چي په کلنيو دوومارشونو کي عسکري ټولی ښه وايسي ، دتمرين په ميدان کي مارشونه په کوي اوافسران دعسکروفرد فردپرخپلو ځايونو ودروي ـ يودلته وراندي کشوي ، بل هلته شاته پوري وهي. ځوينه پای کي يوکوړ ووړ غبرگ کتار ځني جوړکړي. کله چي تمرين پای ته ورسيږي ، خلك بيامخ وشاته پوري وهل کيږي چي داخل يې ځلورپوره کتاره کړي. وروستنه نوبيا مارش پای ته ورسيږي اوټول بيرته دخپلوبارکونو پرلورخوځيږي. پرلاري دمخ يادشاځلورکسيزي کرښي افراد يوبل ته دخبروله پاره سره نزدې سي اوپه دې وخت کي نو هغه لږشانته نظم چي يې موندلی وي ، هم وران سي اوټولی، چي څه راز يې زړه غواړي ، روانه وي واداحالت نو هروخت پېښيږي . (دتمرين پروخت اميراوشهزاده يې دمرستيال په توگه دېلابېلو ټوليو مخ ته په چټکی سره پرآس سپورتېرېږي.) دکنډکونو هغه افراد ، چي په تمرين يارسم گذشت کي (رسم گذشت يې هم دتمرين په شان وي) په استثنايي توگه پرخط برابرتېرسي اوافسران يې وگوري ، خانونه دومره ډېرسرلوړي گڼي لکه په کومه مغلقه مانوره کي چي يې برخه اخيستې وي. داميرساتورنکی گارډلږڅه روزل سوي کسان دي. دوی ته په تمرين کي داخبره ورښووله کيږي،چي څه رازخانونه پرځلورکسيزه کرښه باندي برابرکړي، دډول له ږغ سره سم ورو ورو مارش وکړي

اودامیرپه وړاندي پښې اوچتي پورته کړي . ددغه تمرین تماشا ته، چي دارګ د ماڼی په بهرنی سړک کي سرته رسیږي، دښاریوزیات شمېرمینه وال لاوسېدونکي راوزي . خودمارش په وخت کي دعسکرو دپښواوچتولوننداره ، چي هرګام یې څلور پنځه ثانیې وخت نیسي ، ننداړچي ته هغه نوي جلبیان وریه یادوي، چي داوزګړو په شان ګامونه اخلي (۱) کنډکونه کله کله په رسم ګذشت هم تېرېږي اودبې ګولیو کارتوسونه ډزي کوي خوهغه رازکتارونه نسته چي عسکرپکښې دښېدان ویشتلو له پاره روزل کیږي . ځیني توپچي ټولی کله کله دنخښې ویشتلو تمرین کوي اوداکاردواقعي تمرین په نیت نه، بلکه د توپودازمویلو له امله سرته رسیږي . کوم توپچیان چي مایې تمرین لیدلی دئ، نخښې سمې نه ولي. ډېرلږېښېږي چي هدف ته دي دپنځوسو مترو په اندازه نږدې خاې وولي.یووخت چي یې جنرال توپ پخپله پرنښان برابرکړ اویه دوه زره متره کي یې نخښه وویشتله ، دومره خوشاله و، چي ځودقیقې یې وړاندي وروسته ګامونه اخیستل . زه فکرکوم چي دنخښې ویشتلوله پاره دعسکرو دنه روزلوسبب دادئ ، چي په افغانستان کي دهري طبقې سړي کارتوس نه دکارتوس په توګه ګوري نه دداسي شي په توګه، چي بې له ضرورته هم کارځني اخیستل کېدلای سي . ترټولولوبنه نخښه ویشتونکی ښې مالیدلي دي ،هغه کارګران دي، چي توپک اوتوپونه له دوکانو ځخه دازمویلو په نیت راباسي . ماپخپله کله کله دتمرین په وخت کي خپل لنډتوپک هغوعسکرو ته دنخښې ویشتلو له پاره ورکړی دئ، چي زماسره به ملګری وو.خوهیڅ یوه یې هدف ته نږدې ځای نه دی ویشتلی. دغرونو خلك چي له توپکوسره زیات بلددي، ډېره ښه نخښه ولي . دنخښې ویشتلو په وخت کي توپك پرډبره تکیه کوي او ډز په کوي.

دامیرپلي سپاره باډیګارډان یوازني کنډکونه دي چي خاص ډول یونیفورم لري اوامیرېې تعقیبوي ، چي یونیفورمونه اووسلې یې پاکې وي. پلي ساتونکي په Lee Metford (۲) توپکواوبرچوسمبال دي اودآس سپاره په تومانچو، توروواوکارابینونو وسله وال دي . په نورلښکرکي یو ځوباوري کنډکونه په Martinis (۳) توپکووسله وال وي اونوریې Sniders لري(۴). توپچي ټـــولی

شپږېن اونهه پن توپونه لري اوپوخودکچروټولی ستنه چي شپږېن او دري پن توپونه ورسره وي . توپونه يې دلنډ واټن دي اوسمه نخښه نه سي ويشتلای .پلتې يې زياتره نامنظمي وي اوګولی يې زيات اغېزمنتوب نه لري. ګويا توپچي پوخ يې ډېرداروندکی نه دئ . دتوپخانې دوږلو راوړلو له پاره ډېري غښتلي کچري اواسونه لري، چي په غرنيولاروکي ښه بلددي . دترانسپورټ څاروي دلوی لښکرله پاره کفايت نه کوي. هغه توپک چي په حکومتي کارخانوکي جوړسوی وي ډېربدشکله دي اودوه يې په يوه رنګ نه وي . که له هغوڅخه دانسانانو ديوې داسي ټولی پرضدکارواخيستل سي، چي سره نږدې پراته وي ، دنوني (جري وجوك) نيمګړتيابه يې لادومره زياته اغېزمنه نه وي . خوسمه نخښه ويشتل ديوه توپك له پاره لومړۍ درجه اهميت لري اوپه پټوسترګو نخښه ويشتل ديوه روزل سوي لښکرله پاره په عمل کي ډېره اغېزه ښندي . ددغو توپکو بله نيمګړتياد باروتوده . هغه باروت چي په هيوادکي دننه جوړيږي ، له دوو درو وارووړزي کولو وروسته دټوپك ميل خورازيات خيرن کوي ، داسي چي پاکول يې حتمي سي. که پاك نه سي ، ټوپك سمه نخښه نسي ويشتلای اوپه دې ډول دويشتونکي روحيه ورکمزوري کوي . Maxim (۵)او Gatling (۶) ټوپك هم په شاپونو (کارخانو) کي جوړيږي ، خودپرزوناسم اچول اوپريوه لاس اوبوه اندازه برابر کارتوس نه جوړول ددې سبب کيږي، چي درست کتار کارتوس بې له ناغې نسي ويشتل کېدلای . ناغه هرومرو کوي.

دعسکرو معاش دخوراکي موادو د هماغه وخت دبيو په پام کي نيولو سره، ډېرناکافي دئ .پلي عسکروته په مياشت کي اته کابلی روپۍ ورکول کېدلې، اوکله چي نوی اميرپرتخت کښېنوست ، ددې له پاره چي عسکرراضي وساتي ، معاش يې په مياشت کي لسوروپيو ته جګ کړ (شپږشلنګه اواته پنسه). سپرو لښکرو ته دمياشتي دېرش کابلی روپۍ (شل شلنګه) ورکول کيږي خوآس بايد پخپله خان ته پيدا کړي. ګوياد آس بيه خني وزي . داميرپلي ساتونکي په مياشت کي دېرش روپۍ اخلي اودنورو عسکرو کست(رخه، حسد) څکه په کيږي چي ګوياشاهانه عايد لري . عسکرداميرلخوادهغوی په تنخواه کي ددوو روپيه زياتوب راضي نه سول . دهغوی توقع زياته وه اوويل به يې، چي که

تنخواه ورته زياته نه کړي، دابه وکړي ، هابه وکړي . خوافغانان زياتره په طبعه کي پسونوته ورته دي اوترڅو چي يوبې وړاندي نسي ، ټول څای پرځای ولاړوي اوبې له بغاروبل څه نه کوي. دفعال خدمت پرهرمهال باندي دمياشتي يوه روپۍ په تنخواه کي زياتيږي خکه نوعسکرپخپلو مهالونو وياړي . په داسي حال کي چي هغه دوفاداری اوستونزونه پېښولو له امله ورکړه سوی وو.دغه مهالونه تر زياتي اندازې دسپينو زرو دارزښت له امله دخوراکي موادو د رانيولو په بدل کي گرو (برمته) سول . خکه کاختي ددغومهالونو له ورکولو سره سمه راغله . دکاختی په جريان کي اوږه نه پيداکېدل اوحکومت دعسکرودتنخواه ديوې برخي پرځای اوږه ورکول . دې کارته يې ترهغه وخته دوام ورکړ، چي نوې غله ورسېدله .

دعسکرو دخدمت موده نامعلومه ده اوښايي ترهغه وخته پوري اوږده سي ، چي عسکرنوردبوډاتوب له امله خپله دنده سرته رسولای نسي . زياترو عسکرو وماته وويل چي هغوی څه دپاسه شل کاله کيږي خپلي کورنی يې نه دي ليدلي . څکه درخصتی له پاره ټاکلي اصول نسته اوکه يوعسکردخپلوشخصي کارودسرته رسولو له پاره کورته دتگ سخته اړتيا ولري، بايد چي دځان په عوض کي بل څوك دخدمت له پاره پيداکړي . په څينو څالاتوکي دغه عوضي کسان تنکي هلکان وي اوما يوزيات شمېردغه شان هلکان دخدراهواونورغرنيو قومونو په قطعاتو کي ليدلي دي .دوی به دومره واړه وو، چي ټوپك به يې پرغټ وو. خودوظايفو په سرته رسولوکي به بيادېرهوښياران وو. اوامربه يې ژرسرته رساوه . دابېله خبره ده چي په عملي خدمت کي به نوددغوهلکانو ارزښت څومره وي؟ عسکرمعمولاً غريب خلك وي اوځيني خوبې دځان اوخپلي کورنی له پاره له تنخواه پرته بل هيڅ نلري . همداعلت دئ کله چي زاړه اوږيري وسرونه يې سپين سي، وربښتان ددې له پاره رنگوي ، چي دتنخواه اخيستلو اوفعال خدمت کولو په ليست کي پاته سي.

دعسکروبارکونه فرش وسامان لکه چپرکټونه، چوکی اوميزونه نه لري . خلك پرمځکه بيديږي . هغه کسان دېربختوروي، چي ځان ته چارپايي يادتختو کټ برابرکړي اودډوډی دميز پرځای يوه زيږه بوريا ولري، چي د خوراك په وخت

کي پرمخکه هواره کړي . هره پیره (دحوالداریه ګډون داروتنوګارډ) دخان له پاره دپخلی لوښي برابروي . دادحوالداروظیفه ده ، چي دسونګ دلرګیو له پاره تېشه او د ډوډی پخولو له پاره تبی برابره کړي . نورلوښي وسامان لکه مسي دېګ ، فلزي چایجوشه اودچایوښي لاستي پیالې دهرسړي لخوا پخپله تهیه کېږي . څرنګه چي په لاس باندي خوراک ددوی دود دئ، ځکه نوپنجو، کاچوغووچړوته اړتیانه لیدله کیږي.

تروظیفې وروسته دوی ډلي ډلي ناست وي ، یا یې ځنګ اچولی وي (ډېره یې لګولې وي) په داسي حال کي چي یوېې رباب رغوي اوسندري وایي ، بل یې نکلونه کوي اوکیسې وایي. زیاتره عسکرپخواني قماربازان (جوارګر) دي اوسره له دې چي قطعه بازي ډېره سخته منعه ده اوسخته جزالري، بیا هم په دوی کي ډېررواج ده .داکار ډېروجنایتوته لارهواروي . مایو څوک پېژاند ، چي ورقي (قطعې) یې بایللي وې اوخان یې ورېشت . که ددوی قطعات(ټولی) بازارته نزدې وي، بیانو بازارته وزي اوهورې زیاتره په خلکو خانونه غرضي کوي اوهغه شان خانونه ښیې لکه عسکرچي یې عموما ښیي. داځکه دوی بل څه لري نه . عسکرمعمولا دخان په کیسه کي نه وي ،ځکه ډېرپیرې اونوري وظیفې یې دغاړي وي چي په هغوباندي زیات مشغول وي. ددوی دپیرې وظیفې سختي ستومانوونکي نه وي. له څرګنده پیرې پرته ، نورېې له خوب وناستي بل کارنه لري . دوی دشپې له پاره نوم لري اودانوم په هرودوویادرو شپوکي بدلیږي . دامیریه پیره دارانو کي دشپې نوم هره شپه بېل نوم اوډېرزیات محرم (پټ) وي .

قطعات معمولا دهغو قومونو یاسیمو په نامه نومول سوي وي چي دقطعې افراد ورپوري اړه لري. دمثال په توګه دمومندو ، خدراښو(٧)، کندهاریو ،کوهستانیو، اردلو(٨)،اودخپلواونوروپه نومونو وي . بیانو دSappers اوMiners دي چي یو مخي له هزارګانوڅخه جوړي سوي وي اوتوپچي قطعات دي چي توپخانه یخ بولي . له Sappers اوMiners اوکوټوالي(پولیسو) پرته نورداردوټول افراد پښتانه دي. دکوټوالیو نورو قطعاتو ته یې دملنډوپه توګه د«پنج پدر» نوم ورکړی دئ (د پنخوپلار وخلك).

دامیرسپاره گارد «شاهي رساله» نومیږي.

اودخېل لوېماره قبیله ده اوځرنګه چي ددغو عادتو پرېښوول یې په نورهیڅ رازلاروچارو سره ممکن نه و اودهغوی مشرانو به ویل ، چي ددوی مخکي شاهي دي هغوی اودځوندي پاته کیدوله پاره غلا پرته بله وسیله نه لري ، ځکه نومرحوم امیردهغوی یوشمېر په قطعه کي تنظیم کړل اوقبیلي ته یې وښودله ،چي دخپلوهیوادوالو له لوټولو څخه لاس واخلي . که غواړي چي غلاوکړي نوباید هندوستان ته ولاړسي . له پېښوراودهند له نوروسیمو څخه زیاتره غلاسوي ټوپك کیدلای سي ، ددغوخلکوپه لاس وي . اودخپلودهیوادپخوانیو امیرانو ته هم ښه ډېري ستونزي پېښي کړي دي اوهروخت چي ددوی دانتظام له پاره کومه نیمګړي هڅه سوې ده ، دوی یې په وړاندي سخت مقاومت کړي دئ . خوامیرعبدالرحمن لکه دهیواد پرنوروسرکښوخلکو چي و، پردوی هم ډېرغښتلی و.

دکابل خلك دامیرشیرعلي اوداوخیلو دیوه مشرکیسه کوي وایي، دغه مشرېې خپلي قبیلې ته واستاوه چي ورته ووایي غلاوي مه کوي ځکه ډېره رسوایي یې پېښه کړي ده . که غلابنده نه کړی ، امیرته که غل په لاس ورغلی ، په داربه یې ځړوي . مشرته وویل سوه چي اودخېل په غلاکي دومره ماهره دي، چي هیڅوك یې لاس په لاس نیولای نسي اوبه ثبوت کي یې ورته وویل چي نن شپه پخپله دامیردخوب شال غلا کوي . که یې لاس په لاس ګیرکړ، بیادي یې په دارځړوي . په دابل سهاردغه مشردامیرحضورته ورغی اودامیرپه مخ کي یې دهغه دخوب شال له تخرګه راوېوست اوامیرته یې ورکړ ، ورته یې وویل ، چي ده خپله وعده پرځای کړه . امیرهك پك سو چي څرنګه یوځوك دده ترپیره دارانو تیرېدلای سي ، دده خوب خوني ته تللای سي اوهغه شال چي دی پکښې بیده دئ ،.اخیستلای سي، بې له دې چي ویښ دي سي . له دغه وخته ویل کیده، چي امیرشیرعلي نوراودخېل خپل سرته پرېښوول .

د اودخېلوقطعي په خپل وارسره دورکشاپونو پیره هم سرته رسوله . هره قطعه دیوې میاشتي له پاره خپله ډله ټاکي، چي پردغه وظیفه باندي ودریږي . ماته ددوی کپتان یوساده سړی ښکاره سو. ده دکولرا (وبا) دلومړي ناروغی په

وخت کي چي زه هوري وم ، له خپلو سړیوسره مرسته کړې وه . موږ هغه وخت سره وپېژندل. دی به زمادفترته دماښام دډوډی پروخت راتلی اوزما سره به یې مجلس کاوه . یوه ورځ مي ختني وپوښتل چي پښتوژبه رازده کړه خکه ماېې له زده کړي سره مینه درلوده ، خوکوم کتاب مي دلوستلو له پاره نه درلود . کله چي مي دغه پوښتنه تري وکړه ، دی یوڅه ناارامه ښکاره سو اوچوپ پاته سو . یوآن وروسته یې راته وویل، چي دی دژبوښوونه نسي کولای خکه ورسره بلدنه دئ خودغلا تدریس کولای سي اوبه ډاډه زړه یې راته وویل چي «په ځو اوونیو کي به داسي غل درځخه جوړکړم چي هیڅوك به دي نیولای نسي» د اودخپلو قطعه یووخت دامیرله خوامنحل سوه اوهغوی سمدلاسه خپله پخوانۍ دنده پیل کړه . دغه وخت شکایتونه دومره زیات سول چي امیرمجبورسو، قطعه بیرته له سره تنظیم کړي.

داردو دافسرانو لقبونه داسي دي : سپاره سالار (Commander-in-chief) نایب سالار(۹) (دده مرستیال)، جرنیل(۱۰) (General) ، کرنیل(Colonel) ، قومندان(Commandant)، کفتان(Captain)، صوبدار(Lieutenant of foot)، رساله دار(Lieutenant of horse)، حوالدار(Sergeant of foot) اودافع دار(Sergeant of horse) . داردوسترافسران دامیرله کورنۍ یادده له پلویانو Favourites څخه ټاکل کیږي اوترفیع درتبوله مخي نه، بلکي یوازي دده دخوښي له رویه ورکول کیږي . مرحوم امیربه دیوې قطعې دجوړېدو پروخت خپل مخ ته ټول سړي یوه لیکه ودرول اووروسته به یې په ډېرسطحي قضاوت سره هغه کسان، چي ده ته مناسب ښکاره سول، انتخابول اوهغه به یې بیاافسران کول.

دوی دموزیك پوشمېربانډونه(دستي) لري ، چي ځیني یې تاري وسایل اوځیني یې ډولونه لري. دژېړي باجې موزیك باید په یادکړه سي خکه هره وسیله باید پرخپل ځای وساتل سي اوهرسړی ظاهرا خپله شخصي لاره(Tune) ږغوي اوکوښښ کوي چي دده لاره ترنورولوړه واورېدله سي. که څوك نږدې ورته ناست وي دسرماغزه یې ورچپه کوي. دمشکی باجې (Bagpipe) یوه دسته هم سته اوددوی دموسیقی له ږغــــه چاته داسي ښکاري چي ، دوی هغه

کوي سکاټلېنډۍ لاره ورغوي . ددغې دستې غړي دشمالي سکاټلېنډ دغرنيو سيمو اوسېدونکوپه شان جامې اغوندي . دسکاټلېنډۍ لمنې پرځای يې دشطرنج دتختې په شان کميس اغوستی وي چې پرېتلانه دپاسه راځړېږي اوزياتره له خيرن سپين چيټ څخه جوړسوی وي. دغه دسته دشمالي سکاټلېنډيانودجنګي مهارتونوپه شان ستايل کيږي . اوافغانان يې پرنوروټولو دستوغوره ګڼي اووايي چې دوی په رښتياسره شيطانان(Devils) دي.

ماته يووخت يوچاوويل، چې دکابل ښارته څرمه ، دښېردروازې دغرونو په جګړه کې يوه ورځ انګرېزان مات سول اوده دمات لښکرپه منځ کې يوسکاټلېنډی(Highlander) وليد ، چې ترټولووروسته روان و ، ټوپک يې په لاس اودشاخواته په نخښه کړی و ، اودخغستاپه وخت کې يې کارتوس ويشتل اوپردښمن يې ډزي کولې . سړي راته وويل، چې دغه سکاټلېنډۍ دماتې پروخت لاهم زړه له لاسه نه و ورکړی. ددغې ورځې په جګړه کې زياتروښاريانو برخه اخيستې وه اونوموړي شخص هم يوله دغوښاريانو څخه و.

افغانان لکه چې دموسيقی په باب قضاوت دهغې داواز دجګوالي له مخې کوي. څکه په يوه جشن کې زه دملکې سلطانې سلام ته ورغلی وم . موږته يې په باغچه کې کمپ جوړکړی و اودرې باجې يې دږغولو له پاره رالېږلي وې.دوی راغلل، دکمپ په دروکونجوکې ودرېدل اويودم يې په لوړاواز سره بېلابېلې لارې(نغمې) پيل کړې. دوی هيڅ نه ستړي کېدل، خوشاله خواخلك داسې ښکارېدل، چې دباجې ديومخيزی بندېدو په سوچ کې وو.

افغاني اردودعصري لښکروپه ورانديديوه جنګي ماشين په توګه دېراغېزمن نه ښکاري . افغان ديوه عسکرپه توګه پخپله خورانښه خاصيتونه لري،دی په يوخولپوغنموباندي څوورځې ګوزاره کولای سي اوپه ټين وخت کې پوره اندازه ستړياګاللای سي، پخپل کوسي کې يې خان پېچلی وي اوآخ نه کاږي ، په غرونو کې نه ستړي کيږي ، زړه ورډي ، ښه جنګېږي ، هروخت تياروي اوپرخپلوافسرانو باورلري. دغه رازيې زړه ورتياخوښيږي اوستايي يې. دډګرمن هيملټن (Lieutenant Hamilton) کيسې ديوه زړه ورپرنګي په توګه ترننه لاهم کيږي . نوموړي له کيوناري(Cauagnari) سره ملګری اوله وژل سوو

کسانو څخه و(۱۱) . ددوی (افغانانو) افسران چي ترده زيات جنګي مهارت اوپوهه نه لري ، زياتره يې ددوی له منځه ټاکل سوي وي . هغوی دافسرانو په توګه دېرلېرصلاحيت لري اوکوم کسان چي پرخپلو خلکو يوڅه اغېزه لري اوپه يوه سترګه ورته کتل کيږي ، هغه ددوی دخپلي انفرادي ورتيا له امله ده .په دوی کي ډيسپلين ډېرلږدی اوترڅوافسردخپلو اوامرو دسرته رسولو له پاره خپل شخصيت په کاروانه چوي، خلك يې پروانه ساتي . څکه عسکردخپل آمرپه باب ډېرژرقضاوت کوي. دافسرانولخوانرمي اوښه وضعه له دوروشيانوانګېري، ياداچي فکرکوي دخپل ځان له بېري نرمي کوي ياهم دبې عقل خيال پرکوي .

له جنرالانوڅخه يې هيڅ يودعصري جګړې په باب معلومات نلري څکه دوی يادهغوجګړوتجربې لري، چي په وروستيو کلونو کي دوی دسيمو له هغو وحشي قبايلو سره کړي دي، چي ترافغانانې واكمنۍ لاندي راغلي دي ، ياهم له انګرېزانو سره دوروستۍ جګړې تجربه . هغه هم کوم محدود کسان چي ژوندي دي . کله چي دوی له يوه بهرني خواك سره دجګړې خبري کوي، دوی دخپلوعسکرواوغرنيو خلکو پرشمېراوپردې خبره تکيه کوي، چي دجهادتلقين اوتبليغ دهيوادني جګړې له پاره ډېره اغېزه لري. بل عامل داچي سيمه يې ډېره غرنۍ ده اولوړي وژوري لري اوديوه يرغلګرلښکردچټك اواغېزمن حرکت له پاره ډېري زياتي ستونزي پېښوي . اميرچي پخپل هيوادکي له اورګاډي سره مخالفت کوي، عمده دليل يې همداخبره ده، چي نه غواړي ديرغلګروله پاره سواني پيښه کړي.

افغانان منظمي جګړې ته ډېرنادرځان نيسي ، زياتره له ګوريلايي (چريکي) جګړې سره رږږددي. اوديرغل په وخت کي بې له شکه له همدې جګړې څخه کاراخلي . په غرنيوکوتلونوکي داسي ځايونو سته چي يوڅومحدودمصمم وسله وال کسان کولای سي ، يوبشپړلښکرته ماته ورکړي .ديوه مهاجم لښکرله پاره به داډېره سخته وي ، چي ددغه هيواد زياتوبرخوته درنه توپخانه ولېږي. ددې کارله پاره دغاترو (کچرو) بطريې لازمي دي خودکابل ، جلال آباد اوکندهار پرشاوخواپه هوارومیدانونوکي غټو توپونو ته اړتيا سته ، دومره غټ چي لږترلږه له افغاني توپوسره برابروي . دکابل ميدانونو ته خود هغورسـول ډېرسخت دي

مګرڅوك يې په دوه پلاوو ورسوي!
افغاني مقامات اوس دخپل لښکرپراغېزمنتوب باندې ډېرباوري دي. دوی فکرکوي چې دلارډرابرټس (Lord Roberts) تروخت اوس ډېرتوپیرپکښې راغلی اوغوره سوی دي اوددې امکان ستـه، چې لـه هغوی سره دیوې بلې جګړې په صورت کې به میدان وګټي ،خو كه يې ورځ (بخت. م.هوتك) وګرځېدله نوبیابه غالبا لـه ګوريلايي جګړې څخه چې دوی ورسره بلدي، کاروااخلي . دوی هروخت چې ددښمن شمېرزیات ګڼلی دئ ، لـه همدې جګړې څخه يې کاراخیستی دئ . ددوی خپل منځي جګړې عموما منظم جنك وي اوترهغو جنګیرې چې یوه خواماته سي، منډې ووهي اونورجنګ پرېږدي . دوی پخپلو منځوکي وايي ، چې مات لښکرتردریو ورځوپوري څغلي اونه دريږي .
دجګړې په وخت کې ښځې نارينه وو ته مهمات رسوي اود «پردې» قوانين نورېه منځ کې نه وي اودایوډول اړتیاده. دوی ته اجازه ستـه ، بې لـه دې چې وشرمیږي خپل مخونه لوڅ کړي . په دې خبره هرڅوك خبردي، چې لـه انګرېزانو سره په جګړوکي به ښځې ترجګړې وروسته په شپه کې دجنګ ډګرته ورتللې اوددښمن دمړیو لاس وپښې به يې غوڅولې اوټپي سوي کسان به يې پسې وژل . زياتره ښځې خوپه جګړه کې هم برخه اخلي. دافغانانو دکرکټرديوې برخې دبیان لـه پاره بـه زه یـوه کیـسـه وکـړم چې مـاتـه دیـوه سړي لـخواسـوې ده اودکندهارپه سیمه اړه لري . دده تربورترکندهار څومیله دباندې يو کور درلود (ماداکورونه لیدلي دي جګ جګ دېوالونه پرراتاودي) دشاوخوا قبیلو پر ضد د انګرېزانوله یوې جګړې وروستـه لـه ډېرو انګرېزانو څخه لاوروکه سوې اوپه اصلي لښکرپسې دکندهارپرلور روان وو. يوه ورځ دده تربورته چا وويل، چې یوانګرېزتردېوالونوهاخواته (ترکلادباندې) ناري وهي. تربورېې دکلابام ته خېژي اوګوري چې یوسکاټلینډی توپك پراوره ولاړدئ اومړی (ډوډی) غواړي. تربورېې خپلې کوټې ته په منډه خي،توپك رااخلي ، بام ته بیرته راخیژي دېوال ته ګونډه وهي، عسکرپه نخښه کوي او ډز پرکوي، سړی چپه کيږي خومړلانه دئ لږڅه ساه پکښې ښوري . تربورېې دتوپك اخیستلو لـه پاره ځکه زړه نسي کولای چې مبادا ټك ورباندې ونه کړي . دوې ورځې يې ورتـــه وکتل او ورستـه

دتوپك اخيستلو له پاره وررهي سو. په دغو دوو ورځو كي عسكرداوبو له پاره زارى جگى كولې اوترڅوچي ساه پكښې چوښېدله، څوك له بېري نه ورنږدې كېدلى (١٢)

د دیارلسم څپرکي لمنلیکونه

(۱) لیکوال دلته په افغاني عسکروباندي په ملنډووهلو سره غواړي خپله انګریزي برتري وښيي – خو همدي یې نظمو خلکو دنړی له ډېرو منظمولښکروڅخه دجګړې میدانونه ګټلي دي(م.هوتك).

(۲) « لي میټفورډ » ټوپك دتورو باروتو داستعمال په وخت کي تر ټولو عصري ټوپك و. چي په انګلستان او تقریبا ټوله اروپا کي کار خني اخیستل کېدی . په جوړښت کي کلاسیکو ۳۰۳ بور انګرېزي ټوپکوته ورته و. (ژباړونکی)

(۳) هنري مارتینیس ټوپك اصلا د سوټزرلینډ داوسېدونکي فریدریك وون مارتیني لخوا اختراع سوی و او د انګلیسي تبعه الکساندر هینري لخوا انکشاف ورکړه سو. له دغه ټوپك څخه دانګلستان په پلي پوځ کي تر ۱۸۹۰ ع کال پوري کاراخیستل کېدی . خیني هینري مارتیني ټوپکونه ان تر شلمي پېړی پوري لامروج وو . (ژباړونکی)

(۴) سنایډر ټوپك هم دپلي پوځ وسله وه او دجېکب سنایډر امریکایي لخوا اختراع سوې اوپه انګلستان کي مروجه وه . (ژباړونکی)

(۵) ماکسیم ټوپك د هیرم ماکسیم لخوا اختراع په نونسمه پېړی کي اختراع سوی و او د میل په سرکي یې د بږغ ټیټولو آله (Silencer) درلوده . (ژباړونکی)

(۶) ګاټلینګ اصلا ماشیندار و، چي دامریکایي مخترع ډاکټر ریچارډ ګاټلینګ لخوا اختراع سوی و. (ژباړونکی)

(۷)په اصل کي جارجي (Jarji) دئ ، چي مولف په ناسمه توګه اوربدلی و . (ژباړونکی)

(۸) اردل دقوم یاسیمي نوم نه دی(م.هوتك)

(۹)لیکونکي دسپاه سالاراونایب سالارکلمات سم نه دي اوربدلي اودSupper Salah اوNaib Salah په شکل یې ثبت کړي دي

(۱۰) جرنیل یې هم دJinareal په بڼه ثبت کړی دئ ، چي سم نه دئ (ژباړونکی)

(۱۱) لیکونکی دلته هغي پېښي ته اشاره کوي چي ۱۸۷۹ع کال دسپتامبر پر دریمه دکابل په بالاحصار کي پېښه سوه او د امیر داردو اردل ټولی او هراتی ټولی په ډله ییزه توګه په کابل کي د انګلیسانودسفیر سر لویس کیوناري استوګنخي ته هجوم ورووړ اوپه نتیجه کي پخپله سفیر او دهغه ساتونکي ډله ټول ووژل سول (م.ه)

(۱۲) دا په غالبا دمیوند دجګړې دماتو لښکرو بیان وي. (پښتوژباړونکی)

څوارلسم څپرکی

سوداګري اوتجارت

له تخنيکي وسايلو ، توپکواونورو دغه راز سامانونوسره داميردلچسپي ـ ورکشاپونه ـ دسونګ موادولګښت ـ استادان اوکاريګران ـ دخلکو تنخواه ـ سوداګري ـ هټي وال اوسوداګر ـ دهيوادتوليدات ـ صادرات اوواردات ـ دغلودانوخوربول و اوداوبوپرسرجګړې ـ کاروانونه اودباروړلودکرايې ډولونه ـ وزنونه اواندازې ـ ميرزايان اودفترونه ـ پوړونه کښل ـ هندوان اودهغوی لخوا پيسې په پوروركول ـ دهيواد سکې وهل اوسکوک.

اميرعبدالرحمن خان له ټولو تخنيکي چاروسره دزړه له کومې دلچسپي درلوده اوله سوداګرۍ اوسوداګرو سره يې بياخاصه مينه وه . دده په نظرديوه سوداګردريغ دده دحکومتي مامورينو له هريوه سره برابرو. دسوداګرشکايت اوعرض چې به ورته وسو، هرومرو يې اوريدو. کله چې ده خپل ورکشاپونه پرانيستل، په دې کارکې يې څرګنده اراده يوازې دانه وه چې توپونه اوتوپک دې جوړکړلای سي، بلکې مراديې دخپلو خلکو ښوونه اوروزنه هم وه . ده به ويل چې غواړي خلکوته دنوروهيوادو سوداګري ددې له پاره ورزده کړي چې هغوی دنورو ملتونو سطحې ته ورلوړ کړي اوپه دې صورت کې به نونه يوازې هغوی اودهغوی هيواد داسې پرمخ ولاړسي لکه دانورچې تللي دي ، بلکې له کارسره دمينې لرلو له لارې به هغه عادتونه اوکمزورۍ هم له منځه ولاړې سي چې ، دبې قانونۍ اوغلطو کارونو خواته ددوی دتمايل سبب دي. ده به تل داشکايت کاوه له ټولو هغوسره سره ، چې ده دخلکو له پاره کړي دي ، هغوی بياهم هماغه شان پاته دي اوسره له دې چې ده په زرګونو تنه وژلي دي، خونوروخلکو لکه څرنګه چې دده غوښتنه وه ، سبق ځنې اخيستی نه دئ .

دده زوی، اوسنی اميرهم له ټولوتخنيکي شيانوسره ډيره زياته مينه لري اودخپل هلکتوب له وخته راهيسې يې دحکومتي ورکشاپونو دمشرپه توګه کارکړی دئ . دی په اوونۍ کې يوواروركشاپونه ګوري اوهره څانګه اودهغې ټول توليدات تفتيشوي . په ماشينونو کې دده معلومات ترپلارډيرزيات دئ . سره له دې هم ځيني داسې مسايل سته، چې اميراو د ورکشاپــــــــونو مربوط

مامورین هغه په سمه توگه درك كولای نه سي اوكله كله يې ښه فكرپه بند اوپكښې سرگردانه وي. دمثال په توگه دوی په دې هيڅ نه پوهيږي چي يوې ټاكلې اندازې بخاردتوليد له پاره ټاكلې اندازه تودوخه په كارده اوڅرنگه چي دوی هره ورځ يوه زياته اندازه لرگي په ببلرانو كي په همدې نيت سوځوي(دوی دډېروسكاره نلري) څكه نوهروخت په دې لټه كي دي ، چي دغه مقداررالږكړي اودانجنانو په كاركي بايدكمبوت هم رانسي . يووخت يې فكركاوه چي دوی دامسله حل كړې ده اوهغه داسي چي په ببلرانو كي يې دلرگيوغټې كوندې سوځولې غټې كوندې تركوچنيو ټوټوورو ورو سوځي اوكله چي دلرگيو دغې ستري كوټې دبخاراندازه اوچته نه كړه ، بيانو داورپركاريگروبدگومانه سول . هغوی يې ددغې ناكامي عاملين وگڼل اويوشمېريې ښه وډبول اووټكول .
بل وخت دببلرانو له پاره داور دلرگيو زېرمه تمامه سوه اوترڅو چي ديوې بلي ستري زېرمي دراغونډېدلو اووچېدلو له پاره بندوبست كېده، هره ورځ به يې تازه (لانده) لرگي راوړل ، لرگي به لانده وه اوڅرگنده ده چي ورو ورو به سوځېدل . بخاربه اوچت نه ساتل كېده . سره له دې چي دلرگيو په اندازه كي كمښت نه راتلی ، خودانجنانو كارترېخوا بدتركېدی . دوی ددغه حالت دبدلون له پاره ډېري هلي خلي وكړې . ټولي لاري چاري يې وپلټلې خوسمه لاره يې ، چي دانجنانو دښه كارنه كولوعلت و، ونه پلټله. دوی حتی سلنډران Cylinders خلاص كړل چي وگوري پستان pistons سم دي كه نه؟ اوكله چي دستونزي دحل له پاره ټولي پلټني ناكامي سوې ، بيايې داورپركاريگرانو راواچول اوښه يې وډبول . داوركاريگران يووخت په دې تورن سول، چي دسونگ دلرگو په اندازه ښورولو كي درواغ وايي . تراصلي اندازې يې زيات ښيي اوپاته برخه په بازاركي پلوري . له هغه وروسته يې بدگوماني دومره زياته سوه ، چي دوی په قصدي توگه سم كارنه كوي اوشيان سره مرداروي . دموضوع اساسي علت دا و كله چي ديوه مامورفكرته دسونك دلرگيو په ورځنی اندازه كي دكمښت راوستلو خلانده نظريه ورغله، له هغې ورځي راهيسي دلرگيو كاريگران دموادو په تالاكولوتورن كېدل اوداسي ورځ به نه وه چي هغوی ته سزانه وركول كېدله .
دهغه چادژوند مزه نه وي، چي دداسي ناپوهوكسانو ترلاس لاندي كاركوي.

زه که څه هم دنوروټولوبېلابېلو کارونو په څنګ کي دبېلرانو اوانجنانو تش په نامه مشروم، خودمصرف سوومموادو داندازې مسول نه وم . داکاردیوه بل ماموږپرغاړه و. دافغانانوذاتي بدګوماني اوپه کارباندي ناپوهي ددې سبب وې چي نوموړي دي په داراز موضوعاتو کي دچاپرخبره غوږونه نیسي . که څه هم زماسره به مشوره وسوه ، خوزمانظرته څکه دتعصب په سترګه کتل کېده، چي داورپرکاریګرانو مي پېره نه اچوله . کله چي مي دلرګیو دټوټه ټوټه کولو پېشنهادورته وکړ، هغه یې داسي تعبیرکړ،چي ګویازه غواړم حکومتي شتمني ضایع کړم . دحکومت دانجنیرپه توګه زماله ټاکلو لږوروسته ماته یوبل فرمان(دامیرلیکلی امر) راورسېد، په هغه کي یې زه دنورو کارونوپه څنګ کي دبېلرانو اوانجنانو مسول ټاکلی وم. څرنګه چي انجنانو په ډېره بده توګه کارکاوه ، نوراته ویل سوي و، چي هغه باید ډېردقیق وازمویم . باید معلومه کړم،چي دادانجنانو اوبېلرانو نقص دي که داوردکاریګرانو، داسي فرمان نسته چي په دهغه دي بیاژرټول اړوند کسان خبرنه وي او کله چي زه په دابله ورځ بېلرهاوس ته ولاړم ، خلک ډېرخپه راته ښکاره سول . دوی به غالبا داسي فکرکاوه، چي دوی ټل پرکارحاضروو اودسونګ دلرګیو دمحدودیت په صورت کي د بخارپرزیاتېدو باندي له خپلو ټولو هلوځلوسره بریالی سوی نه دي څکه نوزمادبریالیتوب چانس هم لږدی . اوپه دي صورت کي به نوبې له شکه ټوله پړه پردوی واچوم. ددوی خپل عادت داسي دئ، چي دکاردناکامی پړه ټل پرلاس لاندي کسانواچوي .بېلران مي وکتل .زماازموینې وښوول چي په بېلرانوکي دننه داهاکو (چونې) اوختوپوښډورغ(قشر)جوړسوی دئ . اوخلکو راته وویل چي له هماغې لومړۍ ورځي څخه چي دوی ایښوول سوي دي ، بیایې چادپاکېدلو هڅه نه ده کړې . تقریبا دوې اونۍ یې ونیولې چي کارونه ټول سم سي. له دې وروسته به، چي هروخت د اور پرکاریګرانوچاپړه اچول ، هغوی به ټل ماته دیومسول شخص په توګه مراجعه کوله. دوی درک کړې وه ،چي زه یې په تګماریو پوه یم او ژمنه یې راسره وکړه ، چي که یې رپـــــــوټ ورنه کړم، په

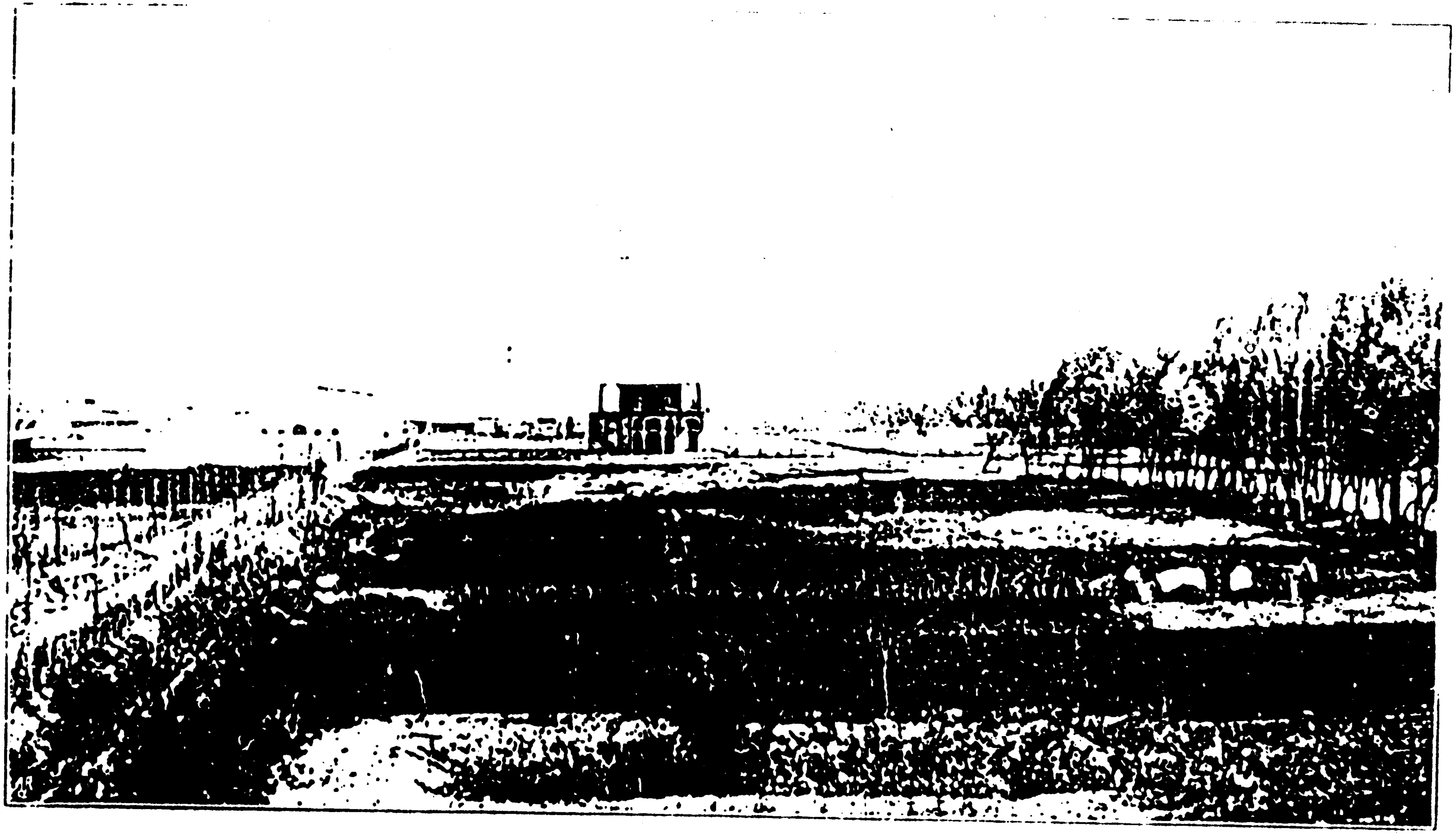

دکابل ورکشاپونو نوې برخه ـ په منځ کې یې دسردارمانۍ اودفتر

راتلونکي کي به کارونه په سمه توګه سرته رسوي. له ډېرو نورو خبروڅخه راته څرګنده سوه ، چي ماته خلکو دکاریګرانو د ملاتړ کوونکي په سترګه کتل .

دداسي چاپه سترګه چي کاریګران له سزاورکولو څخه زغورم اوزړه مي پرسوځي. څکه ماپه ډاګه څرګنده کړه ،چي دزیاتروکسانو تنخواه کافي نه ده اوهروخت چي موقع برابره سوې ده ، دزیاترو کسانو دمزد په زیاتولو کي مي تلاښ کړی دئ . اوداکاربه یوازي زماسره دمینې له امله کېدئ نه دبل څه په لحاظ. خودنورو کاریګرانو تنخواه هماغه دکاردپیل پرېپخواني حال پاته وه.

بلمه نظریه چي دوی درلوده هغه دسایفونو (Syphones) په واسطه داوبودسطحي دلوړولو نظریه وه . یوه ورځ چي له پخواني امیرسره په دربارکي ناست وم، نوموړي داموضوع دهغومشرانو په وړاندي مطرح کړه، چي دهیواد له لیروسیمو څخه دده لیدلوته راغلي وو.ده هغوی ته داسي تشریح کړه ، چي که تاسي یوسایفون سرچپه ونیسئ اوپه یوه ښانګه کي یې اوبه کښته تویي کړئ، په بله ښانګه کي یې اوبه لوړي خیژي. دومره لوړي چي سطحه یې دلومړی ښانګي ترسطحي نه لوړیږي . ده زیاته کړه چي غواړي ددغه شان یوشمېر سایفونو په واسطه دکابل شاوخواهغو سیمو ته ، اوبه ورسوي چي وچي دي ، اوبه نه لري ، اودجاري ویالو ترسطحي لوړي پرتې دي . ده ماته مخ راواړاوه اودخپلي خبري د حوالي په باب یې پوښتنه راڅخه وکړه ماځواب ورنکړڅکه که مي مثبت ځواب ورکړی وای نوبیادا کار زما پر غاړه لوېدی او په

عام دربارکي بل رازخواب ورکول له ادبه ليري کارو، پـــــه تېره بياچي خبره داميرله خواسوې وي . څه موده وروسته دورکشاپونو يوڅو تنه اصلي استادان(Foremen) د امير لخوا وروغوښتل سول اوهمدغه نظريه يې ورته بيان کړه . دوی ورته وويل چي په هغه کي به فکروکړي اووبه گوري چي څوك داکاردسايفونونو په واسطه يادداسي پمپ په واسطه چي پخپله کارکوي ، سرته رسولای سي. دوی پرموضوع کولو باندي دغورکولو له پاره څوورځي وخت وغوښت اوبېلابېلي تجربې يې وکړې . زه هم ددوی لخوا په موضوع خبرسوم څکه په يوه يادوو ورځو کي به دوی زمادنظر غوښتني له پاره راتلل.

داوسپني اوژېرويه ريخته گرۍ کي ماته څرگنده سوه چي دسونگ موادو اندازه چي دقالبو په وچولو کي کارترې اخيستل کېدی،دومره لږده چي تقريبا نيمايي قالبونه يې بيخي خراب کړي دي . دادمسولو مامورينو دوهمه مساله وه چي دحکومت دپيسو سپمولو له امله يې رامنځ کړې اوبه دي ډول يې دخانونو تنخواه دحکومت دخيرغووښتونکو په توگه زياته کړې وه . دې موضوع دقالبونو يوه ستره فيصدي خرابه کړې وه اوله ماپرته بل چاپکښې ری هم نه وهلی.

دافغاني مامورينو کارونه چي دبېلابېلو څانگودشاپونو اوکارونو انتظام پرغاړه لري، دMP(دپارلمان دغړو.هوتك) له هغومسافرتونو سره ډېر ورته والی لري، چي په ساړه موسم کي درې څلورمياشتي په هندوستان کي تېروي اوبياکوررونو ته دخپل حکومت دټولومسايلو دتشريح کولو اوچاري سنجولو له پاره څي.

دکابل په ورکشاپونوکي دماشینونودوه سترشاپونه سته، چي په هغه کي تقریبا سل داني راز راز ماشینونه پراته دي . دوه دکارتوس جوړولو شاپونه دي،چي په هغوکي دمارتیني اوسنایدرکارتوس دجوړولو ماشینونه سته ، دفلزي پټاکیوشاپ، دآهنګری شاپونه ، د بخاردسوټك شاپ ، داوسپني اوژېړو دربخته ګری خانګي ، دسکې وهلوخانګه ، دګرځنده ژرندي شاپ اودبایلراوانجن خوني. ددې پرځنګ دتوپونو دارابواوبازوګانوجوړولو، دتوپکو دکارتوسو جوړولو، دکارتوسواوتولیو ډکولو ، دتوپخانې ، دکیزو، دکتاروزمو، بوټونو اونورشیانو جوړولو لاسي شاپونه ، دتوپورنګولو، دتوروباروتو دپټاکی دغوزې، دځرمنودآتش ورکولو اوتوږولو، دصابون اوشمع جوړولو، دالکول تقطیرولو، دتېزاب جوړولو، دعکاسی چاپولو (Electro-plating) دتورواوبرچوجوړولو ، داوږومیدو، دمرمبو جوړولو ، دحلبی اومسي کارونو ، ترکاڼی، دنخشې جوړولو، رسامی ، دکوردفرنیچرجوړولو اونوري خانګي . په دې خانګوکي دځلورو پنځوزروپه شاوخواکي خلك کارکوي.

افغاني کاریګران خیرك دي اوکه خپل مغزیوازي خپل کارته وقف کړي، دکورچاري یانورمسایل ورته دکارکولواجازه ورکړي، ډېرښه په زړه پوري اوله مهارته ډك کارکولای سي . داخبره دزیاتي ستاینې اوکرېډېټ وړده . اوهمدا دافغاني کاریګرانو ښېګڼه ده . په هغوکارونو کي، چي ډېردقیق پیل اوپای لري، دوی معمولا بریالي نه دي . زیاتره یې سبب دادئ، چي دوی ته دمیچ جوړولو هنراوپه هغه برخه کي دکارکولو لارښوونه نه ده سوې . اوهمدا سبب دئ، چي خمکنی ماشینګني یې دډاډ وړنه دي.

په خینوموارودکي کاریګرداسي ښکاري چي ګویادیوې ناسمي (غلطی) لاري په یقیني کولوکي خوراډېرفکرپه کاراچوي اودوام پسې ورکوي . البته په دې کي شك نسته، چي که یوه افغان ته سمه ښوونه اوروزنه میسره سي ، ډېرښه کاریګرځني جوړېدلای سي . زه زیاتره وینم ، یوکاریګر ددې پرځای چي خپل کارپه ښه توګه بشپړکړي، یومغ یې وران کړي . داځکه چي دکارپه دغه برخه کي یې پوهه لږوي. کله چي کارځني وران سي، زه عموما پخپله دکومك ږغ پرکوم . ددوی داخوښه وي، چي کارپخپله سرته ورسوي. پــه دې امید ، چي

دبشپړېدوپه صورت کي به يې له اميرڅخه کرېډيټ واخلي . داچي دوی دمرستي له پاره پرنوروړغ نه کوي، تردېري اندازې ددوی دمامورينو گناه ده . څکه کله چي يوڅوك دکوم خاص کارله پاره اميرته ورولي، پرڅنگ يې داادعا هم کوي، چي نوموړي دکارپه دغه ياهغه برخه کي په ستونزو اخته و، ده مرسته ورسره وکړه اوپه دې ډول له سړي څخه پخپله گټه دکارکرېډيټ واخلي . په څېنوموارد وکي خولاماموريون په دې پلمه دټول کارامتيازخان کش کړي ، چي کاريگردده ترلارښوونې لاندي کارکاوه. په هرصورت ددغه شان حکومتي سيستم يوه نتيجه داده ، چي هرڅوك کوښښ کوي خان داميرترنظرښه وايسوي اوله دې لاري په لږڅه باندي دخپل زړه مراد حاصلوي.

په ټولوکارونوکي يواستاد (ښوونکي يافورمن) اودهغه شاگردان (نوی خوان کاريگران) وي. کله چي يوشاگردله استادڅخه ټول کارزده کړي، يافکروکړي چي زده يې کړ، بيانومعمولا په دې لټه کي سي . چي څه رازدخپل استاد لاس له کاره وباسي اودی ځای ونيسي . داکاردوی معمولا اميرته دخصوصي ريپوټونو ورکولو له لاري کوي . ورته وايي چي استادې دکارتراړتيا زيات مواد غواړي اوکوم مواد چي پالابودسي ، هغه بياپلوري اوخپل دژوند اړتياوي په پوره کوي. ټول گاونډيان يې دده دعوايدو دزياتوب شاهدان دي. داريپوټونه تل ځای ته نه رسيږي . په دې معنا چي استاددي خپل موقعيت له لاسه ورکړي اوشاگرد دي ځای ته ور ټوپ وهي . خودومره اغېزه وښندي چي استادبه ښايي بندي کړي، پښوته به يې زولنې ورواچوي ، دورځي له خوابه دمعمول په شان کارته ورځي اوپه شپه کي به بېرته بنديخانې ته بېول کيږي . ميرزايان به دده حسابونه ورتفتيشوي اودانو دکلونو کاردئ اواستاد زياتره دحساب ترتصفيې دمخه په حق ورسيږي اومړسي.

افغانان په هرهغه کارچي خطرورسره مل وي، لکه دباروتو جوړول اونور، ډېرېې احتياطه اودځان په غم کي نه دي. په نتيجه کي يې کله کله چاودني پېښېږي سي ، ډېرکسان پکښې ووژل سي اونورېې مياشت ودوې په کارکي وارخطاوي. کله خولاعين بې احتياطي ترهغه وخته دوام وموومي چي بله حادثه پېښه سي او د يو څه مودې له پاره دوی له احتياطه کار اخيستلو تـــه اړکړي .

یووخت د پارې (سیماېو) چاودني خوراډېرې حادثې پېښولې. خوکله چې ماورته دتیاریومعمولي لارې چارې ونښوولې، بیاکومه حادثه پېښه سوې نه ده . خیني حوادث دډکو سرپوښونودېیباکه پورته کولو له امله پېښېدل . یووخت دیوه فورمن(استاد) دبې‌احتیاطی له امله شپېته زره پوښنه وچاودل. یوځوېې دکتلو له پار راواخیستل اوبیرته یې بکس ته وروغورځول. په دې پېښه کې څلورتنه مړه اویوځونوردتل له پاره معیوب سول . یوځوېې په سترګوړانده سول. سرپوښونه یې په سترګو ننوتل اونوریتېي سوی نه و. دباروتو په یوه چاودنه کې شل تنه مړه اویوزیات شمېرټپیان سول . زیاتره یې له دې امله ژوبل سول ، چې دچاودني له امله پرخلکو باندې دخوني دروند چت راونړېدی اوخلک ترلاندې سول. دبې‌احتیاطی له امله نورحوادث هم پېښ سول ، چې هره یوه یې دیوه یادوو تنو دمرګ یاژوبلې سبب سوې ده . په پای کې امیرماته امروکړ، چې دمقرراتویولیست ورته جوړکړم اودخطردکمولو اوچاودنو دمخنیوی له پاره بشپړې ضروري لارښووني ورکړم . بندیزونه ولګېدل، ضروري کارونه سرته ورسېدل اومقررات عملي سول . له هغه وروسته حوادث هم ورسره ودرېدل.

دکاریګرانو مزدزیاتره دومره دئ چې له لوږې په راوګرزي. په داسي حال کې چې خینو کسانو بیا شخصا امیرته دخینو ورو کارونو په سرته رسولو سره خپل مزددومره زیات کړی دئ ، چې ورسره نه ښایي . ورکشاپونه تقریبا اتلس کاله وړاندې پیل سوی دي اودزیاترو کاریګرانو مزدچې دلومړي وارمقررېدلو پروخت هلکان وو، لاپرهماغه اولني حال باته دئ. په داسي حال کې چې دوی په کارکې دتجربې موندلو له بابته حکومت ته ډېرستراارزښت لري. دخوراکي موادو دبیوحیرانوونکي جګوالي دوی ته لازیاتي ستونزې پېښې کړې دي .وچه ډوډی چې ددوی اصلي خوراك دئ، اوس تربخوا څلورچنده ګرانه سوې ده . یوشمېر کسان سته، چې په خینو ټاکلو ماشینونو کې دشاپونو له هماغه پیل راهیسي کارکوي اوپه میاشت کې اته روپۍ(پنځه شلنګه وڅلورپنسه) جوړوي . داخلك مېرمني اوکورني لري . کله خوبې لانورښځینه خپلوان هم دغاړې وي . داچې دوی څه راز ژوندکوي ، پخپله یوه معماده . خوداخلك پرهډوکو باندې لګه څرنګه چې ښایي، وازګه نه لري. نورکاریګر زیاتره هلکان دي چې نـویو کارونو

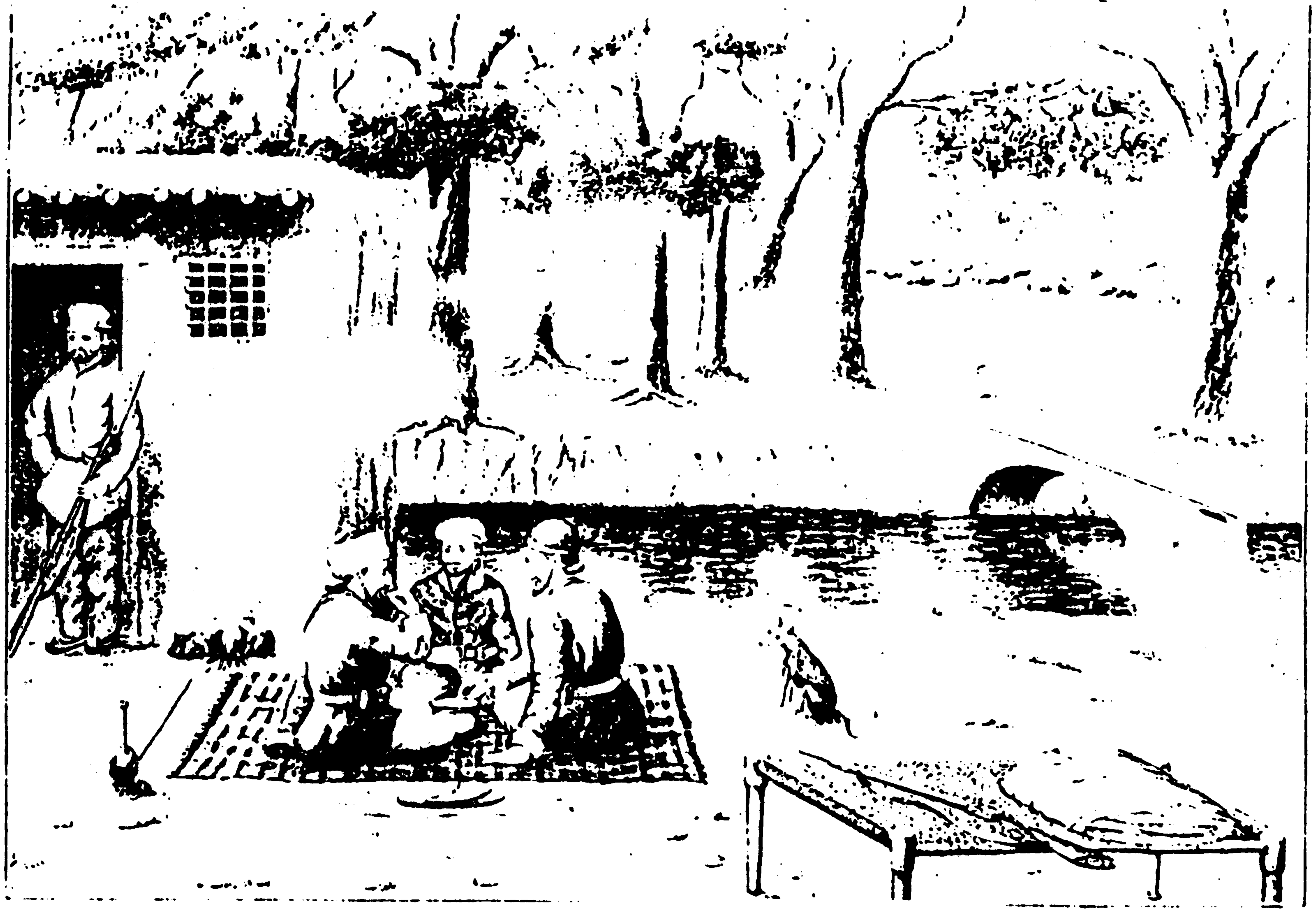

دکابل ورکشاپونو په باغچه کي عسکر د پیرې او ډوډۍ خوړلو په حال کي

(د مولف رسامي)

ته گومارل سوي دي اودمياشتي يې په لسو روپيو (شپږشلينگه اواته پنسه) کارپيل کړی دئ .زياتره ماشين کاران اولاسي کاريگردمياشتي شل دېرش روپۍ اخلي.استادان دمياشتي له شلو څخه ترسلوروپيو پوري گټي (ديارلس شلنگه وڅلورپنسه ـ شپږشپېته شلنگه واته پنسه).

له حکومتي ورکشاپونوپرته په هيوادکي يوشمېرمحدود کسبونه هم سته . دامحدود کسبونه چي په کوچنۍ سطحه چليږي، مسگري، حلبي سازي ، آهنگري، دسرواوسپينو زرگري ،ترکاني، دڅرمني کاريگران اونوردي. دهيواددسوداگری زياته برخه وچه ميوه ده، چي هندوستان اوروسيې ته صادريږي . تازه انگورهم هندوستان ته لېږل کيږي ، په وړيو کي يې پيچي اودلرگيو په کوچنيو بکسوکې اچوي . کابل اودهغه شاوخوا سيمي په پرېمانه اندازه دېرښه انگورلري چي دموسم پروخت يې اته پونډه تقريبا په يوه پنس پلورل کيږي . دېرښه انگوريي يوپونډدپنس څلورمه برخه بيه لري . زه له دغوانگورو څخه شراب جوړوم . دوه دري ډوله سره گډوم، چي دري کاله وروسته له ټولو هغوشرابو سره يوشان وي، چي په هندوستان کي عموما پلورل کيږي. څرنگه چي دادخالصو انگورجوس(شربت) دي، ښايي ترزياترو نوروښه وي. زردالوهم په زياته اندازه سته . زردالواوانگوردصادراتي وچي مېوې ستره برخه جوړوي. غلې داني هم صادريږي خوپه زياته اندازه نه. څرنگه چي وړل يې ارزانه دي څکه نودزياتو موادو لوی تجارت څني جوړېدلای سي. په کابل کي زياتره مېوې اوترکاری کيږي و دټولو هغومېوې له پاره چي دحاره سيمي لمرنه غواړي . دکابل آب وهوا ورته په څانگړې توگه مساعده ده. دجلال آباد اوکندهار په سيموکي تودوخه دومره ده چي دحاره سيمي زياتره مېوې پکښې شنې کېدلای سي . په جلال آباد کي په زياته اندازه گنې توليديږي.

ورېښيم هم په پوره اندازه توليديږي . اوپه هيوادکي دورېښمودچنجي دروزني له پاره خورازيات امکانات سته . همدا اوس ورېښم په دريو سيمو کي توليديږي : بخارا ،هرات اوکوهستان . په کوهستان کي دنورو سيمو په نسبت په لږاندازه دي. غالي هم جوړيږي . دهرات اوترکستان دا، ايراني غاليو ته ورته اودکندهاراوهزاره وو دا، کراستي(نيمخی) دي. دهيواد په بېلابېلو سيمو

کي په لاس باندي ډول ډول ټوکران اوپه غزني کي زيات شمېرپوستينونه دپسوله پوستکو څخه جوړېږي . دغه موادزياتره دهيواد دخپلو اړتياوو دپوره کولو له پاره توليدېږي اوصادرېږي نه. په بېلابېلو سيموکي زيات شمېر اوښان، اسونه ، غوايي اوپسونه روزل کيږي خوډېرلږيې صادرېږي . له تېروخوکلونو راهيسي اسونوته له هيواده بهردخرڅلاوله پاره دايستلواجازه څکه نسته چي وړيل کيږي، هغوی دهندوستان دلښکروله پاره رانيول کيدل. دترکستان (۱) سيمه داسونو او مواشيودروزلو له پاره دافغانستان ډېرښه سيمه ده . په دغه سيمه کي خورا زيات سمسورځړځايونه سته اوله ترکستانيانو څخه چي څوك دهغوی دسيمي دکرني اودمنرالونو دشمتنيو په باب خبري واوري ، نوپه زړه کي بې Eldorado (۲) ور وګرزي، دجلال آباد له شاوخوا څخه دسيند داوبو په واسطه لږانداژه الوارونه(چارتراش لرګي) هندوستان ته دخرڅلاو له پاره لېږل کيږي، خوداانداژه ډېره کمه ده ، څکه دافغانستان دزياترو سيمو غرونه اوشاګی ښېخي لوڅي دي اوخال خال دلته وهلته محدودي درختي پکښې وي.

په هيواد کي ورباوي(بارانونه) لږکيږي خوپه ژمي کي دواوروتوپانونه اکثره وي . په پسرلي اودوبي کي دکښتونو دخړوبولو له پاره داړتياوړ اوبه په غرونو کي دواورو دويلېدلو له لاري پوره کيږي . دااوبه ټاکلو شيموته دويالو له لاري رسيږي . دغه کانالونه هرکال په پسرلي کي پاکيږي . دويالې دپاکولوپه ټاکلې ورځ ټول هغه کسان چي له دغواوبو څخه کاراخلي ، دډول اوسورنا (يادې ته ورته وسايلو) په واسطه سره راغونډېږي . دوی هره ورځ په نوبت سره کارکوي. له ويالې څخه ښېکاره وانښه راټولوي . وياله ژوروي اوختهه يې ترپايه څني باسي(۳)کله کله دکروندګروترمنځ په فرعي ويالو کي داوبودلومړي وارااستعمال پرسردعوي(شخړي) پېښيږي . څکه کوچنيوويالو ته زياتره هومره اوبه نه رسيږي ، چي دکروندګرو له پاره دی کافي وي . څرګنده ده چي جګړه لومړی پردې خبره پيل سي ، چي څوك بايد اول واراوبه ولګوي . له جګړه کوونکو سره عموما اوږده اوږده يومان(بېلونه) وي اوپه جګړه کي کار ورڅخه اخلي ، چي کله کله سړي هم پکښې ووژل سي . ديامه ورای ډېردروند دي اوژور ټپونه څني پېښيږي.جګړې کله کله دې اندازې ته ورسيږي چي څني کسان دنورو درمندونه

په غیج اخیستلو کي وسوځي اوکه پردغه کارځوك شاهدي ورکړي، نوبیادواړه خواوي محکمې ته عرض کوي .

دغنمو داوړو کولو ژرندي دویالو پرڅاکلو مناسبو ځایونو باندي جوړي سوي وي اوپه اوبوباندي چلیږي ، چي دکارثمره یې ډېرلږ اودهغې قوې څلورمه برخه وي ، چي ژرندي ته ورکول کیږي . ژرندي یې ډېري پخوانی او زوړماډل دي. یوه ډېره (پل) پرپله باندي پرته وي اوغنم دهغه سوري له لاري ورسیږي ، چي دپاسنی ډبري په منځ کي جوړسوی وي. لومړی واراوړه ډېرغاښچیچن (زیږه) وي اوکه څوك غواړي ښه یې میده کړي ، باید دوه دري واره یې ترژرندي وباسي .

په افغانستان کي دمالونو دلېږدونو (انتقال) چټکووسایلو ته ډېره زیاته اړتیاسته . په اوسني وخت کي دحیواناتو پرشادبارونو انتقال دټولو شیانو دوړولو راوړلو یوازنی وسیله ده . اوځرنګه چي دیوه لنډ واټن انتقال له پاره ډېرزیات وخت لګیږي ، ځکه نودکراهي سیستم ګران تماميږي اودسلو میلو واټن وهل ځواونی نیسي . ددغه رازکاربیه دهمدومره واټن له پاره پرسل سېره وزن باندي اتلس شلنګه ده . دابیه په داسي یوه هیواد کي ډېره لوړه ده، چي هرڅه پکښې ارزانه دي. دهرشي وزن اواندازه داسانوډااوښانو دباروړلو په ظرفیت پوري محدوده ده .

کوچیان زیاتره له یوه ځایه بل ځای ته دمالونود انتقال دنده سرته رسوي . دایوه غښتلي اوسخت سرې قبیله ده اوهغو Gipsies ته ورته ده ، چي کورنه لري . دوی دپنځو سوياسلوځارویو له یوه کاروان سره خوځیږي ، چي اوښان ، اسونه، خره اوپسونه پکښې وي . دوړیو کوچنی رمې هم وسره وي . له کاروان سره هرچیرته چي ځي، ښځي اوماشومان ، دکورلوښي اویولږشمبرچرګوري چي پرخروباندي یې بارکړي وي ، ملګري وي. دچرګوړو پښې یې ورتړلي وي چي ونه تښتي . کوچني ماشومان که ولري ، هغوی یې هم په یوه کجاوه کي دچرګوروځنګ ته بارکړي وي. دوی اکثره دپسونو غټې رمې لري اوهغه کوچني وري چي سفرنسي کولای ، دهلکانو اونجونو په غېږکي انتقالیږي . کله چي پرهرځای باندي واړوي ، زیږې کوډلي دروي ، چي له لرګیو څخه جوړي سوي

اودپاسه يې بورياوي اووابنه وي. (۴)خوکله کله بياد استوګنې ځاى دونو اوګاروپه منځ کې وي . دوى ښکلي خلك دي آزاد اودخوندمزلونه وهي. دوى په آزاده هواکي ژوند کوي اوپرله پسې مشق وتمرين هم ورسره کوي . بې له شکه په دغه راز ژوند کې ناروغ ماشومان نسي پايېدلاى. همدا سبب دئ چې ژوندي پاته سوى کسان ډېرغښتلي اوپياوړي دي. يوه ورځ چې ماپه يوه دره کې ساختماني کارکاوه ، دغه راز کاروان مې خنګ ته تېرسو. يوچااحوال راووړ چې کوم توندباد يوکوچنى اوښ اخيستى اودکاروان له يوې پيغلې نجلۍ سره يې جنګولى (ټکرکړى) دئ . نجلۍ يې ښه ډېره لېرې غورځولې اوهورې يې په ډېرشدت سره له تېروتېروسره ټکرکړې ده. ماورمنډه کړه اوفکرمې کاوه چې نجلۍ به مړه سوې وي . خونجلۍ له يوځوښېو ورروسته اوچته راوغورځېده ، جامې يې له دوړو ټك وهلې (وځنډلې) اوبيرته بې پروا رهي سوه . دکوچيانو ښځي مخونه نه پټوي اوکه کوم انګرېز يې مخې ته تېرسي، خپل مخونه په پوړني(ځادر) پټوي . ددرمندونو اخيستلو پروخت، کله چې دکښتوسيمو تودوخه د رمودځارويو له پاره ډېره جګه وي اوله دې امله نورکارونه نه وي، کوچيان له يوه ځايه بل ځاى ته دلوګرو (لوکوونکو) په توګه ځي . کله چې ديوې سيمې کښتونه لوسول ، بيابلې ته ځي . دلووخت په ببلا ببلو سيموکې دمختلفو ارتفاعاتو له امله توپيرسره لري . هغه ناړينه چې داوښانو ځارنه کوي(چوپان ـ م، هوتك) دشپې له خواخپل اوښان په يوه داسې حلقه کې سره تړي ، چې پزې يې ګويا دحلقې منځنى برخې ته متوجه وي . سړى(چوپان) دحلقې په منځ کې داوښانو ترغاړو لاندې څملي اودهغوپه منځ کې بې خاره بيديږي . Unmolested

چاى دهندوستان له لارې وارديږي. که څه هم دعامو خلکو په باب وي نوهغوى يوازي شين چينايي چاى مصرفوي ، چې له چين څخه بمبۍ ته اوبياپه اورګاډي کې پېښورته اووروسته دکابل سوداګروته رسيږي. دکندهاراوهرات سوداګريې دکوټې له لارې ترلاسه کوي. له پېښوره کابل اوله کوټې څخه کندهارته پراوښانو باندې وړل کيږي . هرکال يوه زياته اندازه چاى وارديږي . غريب خلك يوازي غرنى هندوستانى چاى کاروي . په نورويې ، چې يوپوند يې

له دریوشلنګو څخه ترپنځوشلنګو پوري دئ ، وس نه رسیږي . ما یو وخت هڅه وکړه په کابل کي د هندوستان شین چای رواج کړم . خوخوندیې چاخوښ نه کړ. دوی په نظرد هندوستانیو چایو دزیاتي کړني سبب همدا (خوند) دئ .

نورواردانتي موادنخي مالونه، ټوکران ، وربښم اوبخمل دي. وروستي دوه مواد (وربښم اوبخمل) په زیاته پیمانه دښځوله خواکاریږي . یووخت سړیواوهلکانو هم وربښمني جامې اغوستلې . ددرباراوسنی فیشني جامې دتورټوکره وي، ځکه نوپه نارینه وو کي دوربښمنو جامو تقاضالږسوې ده . داسانو زینونه اودڅرمنو نورمالونه ، مستعملي جامې ، بوره اودکوردارتیاوړ نورموادله هندوستان څخه دسوداګروپرلاس راوړل کیږي. خوددغو موادو تجارت ډېرکم دئ .

په کابل کي دغلودانو، مایعاتو اونوروموادو له پاره مقیاسونه نسته . ټول شیان په وزن پلورل کیږي . وزنونه یې په هندوستان کي له مروجه وزنونو سره ترپیرلري اوله نخوده یې جوړکړي دي . نخودهغه مقدارته ویل کیږي چي دیوه نخود (چڼه) په اندازه وي، که څه هم ټول نخود په یوه اندازه برابرنه دي. دهمدانخودوشلېرویشت داني یومثقال کیږي . شپږمثقاله له یوه اونس سره برابردي، شپږنوي مثقاله یوپاوکیږي چي ترانګلیسئ پونډ لږڅه کم دئ . شپاړس پاوه یوسېراواتیاسېره یوخرواردئ . له حکومتي مغازو پرته په نوروځایو کي دقیق کانې (وزنونه) نه کاریږي. په بازارکي خلك دوزنونو له پاره بېلابېلي ډېري کاروي اوالبته دډېرو اوحقیقي وزنونو ترمنځ توپیرددوکاندارپه ګټه وي.

داوږدوالي له پاره دوه مختلف یاردونه (Yards) سته چي دوی یې ګزبولي . هغه چي دسروې کوونکو اوبنایانو (ختګرانو) لخواکاریږي ،نزدې اته ویشت انچه کیږي اودابل ګز، چي ټوکران اونورمواد په اندازه کیږي، دوڅلوېښت انچه دئ . کروه یامیل چي مایې تقریبا غیرمعینه اندازه وښووله ، معمولا له یونیم انګرېزي میل (Mile) سره برابره ده.

حکومتي دفترونه دمیرزایانواوکاتبانو لخواکنترولیږي اوهغوی کارپکښې کوي، میرزاته په هیوادکي دتعلیمیافته سړي په سترګه کتل کیږي خودده تعلیم په فارس ادب، یولږ څه زړه عربي اودریاضي په څلورو اصولو کي لاهــــم سم

مسلکي نه وي . که په جمع کي خبره وکسر (اعشاریه) ته ورسیږي ، نو بیا دی لاس ترزنې ورته ناست اوپکښې ورك وي . زه یووخت حاضروم چي ددوی اتلس تنه سره راغونډووا وغوښتل یې یوه داسي محاسبه حل کړي چي صرف ضرب پکښې و. دوی ټولو مختلفي نتیجې څني راایستلي وې . کوم یوه چي خواب یې حقیقي خواب ته یوڅه نزدې و، خانته د لږ څه سم خواب په خاطرډېرکرېډېټ ورکاوه . میرزایان که څه هم له ټولوطبقو څخه متشکل دي، خودوی پخپل ذات کي یوه طبقه ده اوله نورووګړو څخه ددوی دسخت اونرم چلند له مخي توپیرلري. البته ددغه چلند ترشایې پرېل چاسخت زړی اوظالم طبیعت پروت دئ . میرزایان ددفترونو دڅانګو مشرتوب ته، دخپلي پوهي اوپه کارکي دمهارت له امله نه رسیږي ، بلکه دې مقام ته هغه څوك رسیږي ، چي په چل وچلبازۍ کي ماهروي. خوان میرزایان کله دیوې قضیې په جوړولو کي دخپلو مشرانو خبروته غوږنیسي ، چي په هغه کي کلمات اومفاهیم په قصدي توګه داسي راوړل سوي وي ، چي ده ته دقضیې دناکامی په صورت کي دتېښتي لار خلاصه پاته وي . دغو اړخونوته زیاته پاملرنه کیږي . میرزایان له ټګماریوډك دي اوعادي سړی ژربه دام کي اچولای سي . دوی حتی یودبل پرضدیاهغو کسانوپرخلاف ، چي زیاتې پیسې لري ، هم په دې خاطردسیسې کوي ، چي په یوه یابله لاریې په خپله کړۍ کي راتاوکړي اوښه یې ونښتېخي.

کوم کارته چي دوی زیات ارزښت ورکوي هغه دادئ ، چي دهغومامورینو پرخلاف خپله خبره مدلله اوپه اثبات ورسوي ، چي امیرته یې رپوټ ورکړی وي اوپه هغه کي یې نوموړی شخص دلګونو سرکاري روپیوپه خوړلو متهم کړی وي ددغسي قضیو له رپوټ ورکولو وروسته دوی ته معمولا داتهام دثبوتولو کارپه غاړه کي ورلوېږي ، چي داکاردتورن شخص دصورت حساب دسپینولو اړتیا رامنځ ته کوي اوپه دې ډول نوبیادوی ترتفتیش لاندي کتابواوکاغذو کي دراغلو اعدادو او ارقاموپروانه ساتي ، بلکي پخپل فکرکي په هغه څه پسې ګرزي چي څه راز داسي واړه اتهامات پیداکړي اوتورن په متهم کړي، چي ردول یې سخت وي. بیانو ددغو کوچنیو اتهاماتوله پاره، چي ښه یې رنګ وروغن کړي اوپېرسولي وي. په کاغذونوکي ګوري . څرنګه چي هیڅ یومامور د خپلـــو

وظايفو په برخه كي له ټګماري اوچل ول څخه خلاص نه دئ ، خكه يې پرضد د دڅوناوړو قضيو جوړېدل عموما ګرانه خبره نه ده . تردې وروسته نودوی ارقاموته مراجعه كوي اوزه داسي كسان پېژنم ، چي دهغې اندازې په دوه چنده پيسو خوړلو تورن سوي و ، چي په واقعيت كي ددوی په لاس كي وې. داكارډېرساده دئ ، خكه دميرزايانو پرشاوخواڅومحدود تنه داسي كسان وي ، چي ترشلوپوري يې حساب زده وي . دميرزاكاغذونه د خورا ستر مقدار د تروښولو (لوټولو) ثبوت ښيي . وروسته داټول كاغذونه اوڅبوتونه ! د امير حضور ته وړاندې اوپه پای كي نوتورن شخص اوكورنۍ يې جېل ته اچول كيږي .ټوله پيسې اونورجايدادې ضبطيږي، چي رشتيا سي ، ټول جايداد يې نه ضبط كيږي، خكه دتفتيش كوونكو ميرزايانو لاسونوته بياپه دې‌خاطرچي دسزادلغوه كولوپالبرتركړه دهغې دكمولو له پاره زياروباسي ، ښه پوره اندازه پيسې رسېدلې وي. ميرزايان ترهغوچي پيسې يې ترلاسه كړي نه وي په چاباورنه كوي . خكه دوی پوهيږي چي داسي لوبه يې پيل كړې ده چي يابايدسړی له منځه پكښې ولاړسي ، يايې له خطره وژغوري اوپابه ترځان زيات فعال دښمن ورته په انتظاركي وي . په هرصورت عوض ومعاوضه تل روانه وي . خكه هيڅ ميرزا پرخپله چوكۍ دزياتي مودې له پاره نه پاته كيږي اوداسي يوه ورځ راځي، چي له دسيسه جوړوونكي سره پخپله دده په شان معامله وسي . ياجېل ته ولويږي اوياووژل سي . په لوړودفترونوكي ديوه ميرزادكاركولو موده معمولا دوه درې كاله وي . خكه دپيسو موندلو لارې چارې چي ده ځان ته غوره كړې وي، دنوروميرزايانو لخواكشف سي . دڅانونو له پاره يې ددغې چوكۍ دترلاسه كولو رخه په زړه كي پيداسي اوپه دې ارمان، چي كه يې په ژوندكي دلږوخت له پاره يوواربخت بيدارسي ، بايد يوڅه وكړي . ددعووپه جوړولو كي ميرزايان هغه څه كوي چي نورېې كوي . ناحقه شاهدی وركوي اوداكاركله دومره پرمخ ولاړسي چي اميرلاپكښې ورك سي اونه پوهيږي ، چي كومه خواحق په جانب ده . ددې له پاره چي حقيقت ځان ته معلوم كړي، امروكړې چي ټولوته دې د قانه وركولو سزاوركړه سي (٥) . مادوه تنه ميرزايان يوه ورځ په بازاركي وليدل چي دناحقه شاهدی په توردخلكو په وړاندې قانه سوي وو اودقانه وركولو

دکابلي ميرزايانو يوه ډله

په لېرفشارېږ ډېرژر اقرار وکړ. دوی د هیواد ترنورو خلکو لږ درد زغملای سي. داځکه چي ګرده عمرپرځای ناست اوپرله پسې چلم څکوي. داسي کوم میرزابه ونه وینې چي څنګ ته یې چلم پروت نه وي.

میرزایان دپیسوجوړولو بېلابېلي لاري چاري لري، چي یوه یې دګمرکي محصول اونورو مالیاتو دراټولولو وظیفه ده اودوی له دې لاري چي څومره کولای سي، له خلکو څخه پیسې اخلي. که یوڅوك وغواړي چي دخپلو تادیه سویو پیسویامالونو رسید ترلاسه کړي، اومیرزاته پیسې ورنکړي باید چي ټوله ورځ ورته منتظرپاته سي. کله لاهم څوورځي ورته انتظاروباسي. له هغه چاڅخه، چي ببوزله وي، یادوی یوه سي، چي نورڅه نه په بودیږي، دیوه پنس معادل لاهم دمنلو وړ ده. که یوڅوك میرزاته دڅو انو له ورکولو څخه ډډه وکړي بایدچي کابل ته ددې له پاره ددو دریو ورځو له پاره سفرپرځان ومني، چي هلته تریوې روپۍ لږمالیه تحویل کړي اوڅوورځي لاورته انتظارهم وباسي. څکه نوخلك ویني، چي میرزا ته یې دڅوپیسو په ورکولو کي ګټه ده. که دمیرزا له لاسه کوم لوړمقام ته شکایت وسي، دده ددفترټول کسان قسم وقران اخلي چي نوموړي شخص کورتې ورته راغلی نه دئ. دغه راز که له حکومتي خزانې څخه یوچاته پیسې ورکول کیږي، هم باید ټاکلو میرزایانو ته یوڅه ورکولي سي اوداپیسې څکه اخیستل کیږي، چي میرزا معمولا دپیسو په شمېرلو کي یوه یازیاتي روپۍ باقي(short) وي اوبه دې ډول دخپل باقي توب سرپه پوره کوي.

امیرمرحوم دحکومت په کارکي څومحدودو ګومارل سویو میرزایانو ته تنخواه ورکوله. ده ویل چي هغوی که تنخواه ولري اوکه یې ونلري، له خلکو څخه پیسې اخلي اوڅرنګه چي خلك شکایت نه کوي، نوباید دمیرزایانو غم وخوري. دادچارو اقتصادي اړخ ته دپام اړولو یوه لاره ده. دحکومت مغازه داران ټول میرزایان دي اوداسي ښکاري چي ډېرښه شیان ترې راباسي. څکه ښې جامې اغوندي، پرښواسونو سپریږي اوپه کورکي ډېري ماندینې ګاني اوښځي لري. په داسي حال کي چي ددوی کلنی معاش به په ندرت سره ترلسو پونډو زیات وي. په هرصورت څرنګه چي دګودامــــــداری کوم سیستم نسته

اوهیڅوك نه پوهیږي ، چي په مغازوکي کوم شی سته اوکـــوم شی نسته ، خکه نوبه داسي یوه وظیفه کي دپیسو غونډولو کارډیره اسانه خبره ده . خوبه دفترکي ددوی دکارموده معمولا ډیره لنډه وي . خکه ترلاس لاندي کسان یې غالبا په دې خاطردموادو دکمبوت رپوټ کوي، چي هغوی ته دپیسو لېږونډه وررسېدلې وي.

که یووخت افغان ته څوك پوروركړي ، بیرته ترې اخیستل یې گویا له ډېري څخه ویني ایستل دي. که بیخي زیات فشارېږي ونه لوېږي ، ددواړو خبرو (له افغان څخه پورکښل اوله ډېري څخه وینه ایستل.م.هوتك) سختي سره یوشانته ده . زیاترو ته دپیسو بیرته ورکول داسي سخت ښکاري لکه زړونه چي یې ورسره ایستل کیږي . دتادیې په وخت کي مخ دومره بدونیسي اودومره عصبي سي، چي فقط ته واڅوك په زوراوبېرحمۍ سره غلا ترې کوي . امیرمرحوم دپوررونو دحصول له پاره یوه لاره راایستلې وه اوهغه داچي دپوروړي کورته به یې عسکرورولیږل. که به په پوروړي څه نه بودېدل ، عسکروبه یې پرکور واړول اودکوربنه برخه به یې خني ونیوله . که به یې په کورکي کوم څه نه درلوده ، سړی به مجبور و هرڅومره ژرچي کولای سي ، ورته برابري یې کړي کنه دتوپك كنداغ ته بایدځان تېنگ کړي . په داسي شرایطو کي پوړوړي خکه سمدستي قانع کېدی چي ځان دنابللو مېلمنو څخه ورغوري. هغه مېلمانه چي کوربه یې پردابله ورته راالړاوه اوهره ورځ به یې په ډوډۍ اوچلم باندي زیاتي روپۍ لگولې . هرڅوك ددغوعسكرو یاماسلانو له لاسه(دوی په همدې نامه یادیږي) حکومت ته عرض کولای سي. خودا عسکرکافي اندازه تجربه لري اوکولای سي دغه شان مراجعې پخپله گټه وڅرخوي.

په کابل کي دهندوانو یوه گالوني سته چي څونسله یې هلته تېرکړي دي. دوی هغه شان خلکو ته پیسې په پورورکوي ، لکه په نورو هیوادو کي چي یې یهودورکوي.دوی دغه راز دزرو اوقیمتي ډبروتقریبا ټول کاروباربه لاس کي لري اوپه وروستیو کلونو کي اکثره کورنۍ له دې امله چي دژوندداړتیا وو دقیمتونو جگېدوله امله له لوړي څخه خانونه وژغوري ، مجبورسوي دي خپل زیورات وپلوري . هندوکه پریوه شي باندي کومه بیه کښېښوله، هغه باید دنوموړي شي

دارزښت له دوه پردرې برخې څخه هيڅکله زياته ونه ګڼل سي . خلك چې کله يوپربل باندې کوم شی خرڅوې ، په خپلو منځوکې وايې، چې هندوانوپه دومره پيسو غوښت. معنا داچې ددوی له خواايښوول سوې بيه يومناسب قيمت دئ . ځيني هندوان دخزانې په دفتروکې مقرر سوي دي اوترميرزايانو هم زيات معتـ خلك اوهم ښه محاسبين دي.

دهيوادپيسې دکابل په مغوضرابخانو کې وهل کيږي چې په عصري ماشينونو سمبال اوپه ورکشاپونو کې موقعيت لري. اوکله چې زياتو پيسوته په عاجله توګه اړتياولېدله سي، شپه وورځ کارکوي . اميرمرحوم دپيسوزيات شوقي و. کله چې يې ليدل ، عوايد کال په کال لږيږي ، نودداسي وسايلو په لټه کې سو چې پيسې په زياتي کړای سي . هغه و، چې يوه ورخ له دې لاري دپيسو دزياتولو نظريه ورپيداسوه . دکابل روپۍ دشکل له مخې يوه غيرمنظمه سکه وه اوپه لاس وهل کېدله . خوله سوچه سپينوزرو څخه جوړه سوې وه . اميرمجبورسو داټولې روپۍ راغونډې کړي اوترراغونډلووروسته يې ويلې کړي . ترويلې کولووروسته يې په زياته فيصدې باندې مس ورسره ګډکړل. دغه مخلوط سپين زرې په نوې ضرابخانه کې له سره بياضرب کړله اوداسي روپۍ يې ځني جوړې کړې چې څنډې يې ښوی او په ښکلې توګه حك سوي دي. په دې ډول اميردسوچه سپينوزرودپخوانيو روپيودويلولو اوبياسکه وهلو دمخه ورسره دمسودګډولو له لارې خورازياته ګټه وکړه اوکله چې دده دخپل هيواد پخوانی روپۍ خلاصې سوې بيا يې ايرانی روپۍ راغونډې کړې، مس يې ورسره ګډکړل . له بده مرغه دايران ديوشاه په وخت کې عين همداکارسوی و اوپه افغاني روپيوکې دمسوبرخه دنوروهيوادو دسکه وهلو ترمعمول ستنډرډ دوه چنده لاهم زياته سوه. ځکه نواميرحکم وکړچې هغه ايرانی روپۍ دې راټولې سي چې دنوروشاهانو په وخت کې ضرب سوي وي. دکابل په خزانه کې يوه ايرانی روپۍ په يوه کابلی تبادله کېدله . اميرددې له پاره چې زياته ګټه وکړي ، امرې وکړ، چې دهري ايرانی روپۍ په تبادله کې دې ترکابلی روپۍ يوPice (۶) لږورکړه سي.شاه ددې خبرې په اورېدوسره دده په هيوادکې دټولوافغاني پيسو په وړاندې دعين تخفيف راوستلو حکم وکړ، په روپۍ کې د غيرمعمولي اندازې

مسوزیاتوب اوپولي نور عوامل ددې سبب سول ، چې پـــه هندوستان کي دهغې ارزښت راټيټ سي اوپنځه کابلي روپۍ له څلوروهندوستانی روپیو سره تبادله سي. اوس یوه هندی روپۍ په دوو کابلیو روپیو تبادله کیږي.

دځورلسم څپرکي لمنليکونه

(۱) له ترکستان څخه دمولف مراددافغانستان شمالي سيمي دي چي پخواپه همدغه نامه يادېدلي(پښتوژباړونکی)

(۲) دغي انگليسي کلمي ته يې په قاموسونوکي په(ودانه سيمه ، له زروړکه سيمه، شتمن هيواد) ترجمه کښلي ده (پښتوژباړونکی)

(۳) دي ډله ييز کارته په اولسي اصطلاح (اشر) وايي(پښتوژباړونکی)

(۴) داراز کوډلي په کوچيانو کي رواج نه دي ـ کوچيان توري کږدی لري(پښتوژباړونکی)

(۵) « فانه» تورن شخص ته د شکنجي ورکولو راز سزا ده . دلاس دگوتوپه پيوستونو کي به يي لرگي ورايښوول او د لرگيو پر سرو باندي به يي سخت فشار راووست . دفاني په سزا کي دزياترو متهمينو دلاسو گوتي ماتېدلي او پسي وچېدلي .(پښتوژباړونکی)

(۶) دپيسو ډېر کوچنی واحد ، چي غالبا به دپول معادل وي (م.ه)

پنځلسم څپرکی

د هیواد جیولوجیکي حالات

دکابل وادي یووخت اورغورځوونکي خوله وه ـ کابل یووخت یوسترجهیل و ـ دسروزرو، مسو، سرپو ـ ډېروسکرواونوروکانونو رګونه ـ سیندونه اوپه هغوکي سره رز ـ په جنجال کي دلوېدوله وهمه دحال نه ویلودود ـ دترکستان کانونه ـ دکابل ورکشاپوله پاره دسونګ موادو مساله ـ دداخلي زېرمي ختمېدل ـ دکابل په وادي کي دډېروسکاره .

لیري نه ده چي کابل وادي دي دیوه لرغوني اورغورځوونکي غره خوله وي، ځکه دنورو دلایلوترڅنګ دکابل شاوخواغرونو کي ډېرداسي ځایونه سته ، چي په هغوکي دلاوا موادو (Lava Cones) له مخي دیوه ولکانیک عمل نخښي لیدل کیږي. دغه رازپه زیاتړو ځایوکي دسټروکانګریټي بلاکونو په بڼه دکوچنیوډبرواولاوا دګډېدو بسترونه سته ، چي سمدلاسه دکانګریټي بلاکونه خیال پرکیدلای سي. یوځودغه شان بسترونه خوځوسوه متره اوږدوالی اوپسورلږي اوزیاتره دغرو په بېخوکي پراته وي ، چي دیوې داسي سټري کلایامانۍ د تاداوونو په شان معلومیږي چي اصلي ساختمان یې نړېدلی اوله منځه تللی وي اودپیړیو پیړیو اوربنتونو یې شاوخواخاوره پریولې اوپوازي یې دکانګریټي بسترونو نښانې پاته سوې دي . داسي ښکاري چي ویلې سوې لاوادغرونو بېخوته رابهېدلې اوله ځان سره یې کوچنۍ ډبري اخیستي اودمځکي سطحي ته له رسېدو سره سم یې ټینګ غوړېدلې اوپرمځکه باندي سره سوې اوکلکي ګاري ځني جوړي سوي دي.

دکابل دشاوخوا مځکي قشرونه په ډېرګډوډحالت کي دي دځینو شاوخواغرونه اوشاګیو قشرونه جګ جګ ولاړدي . داسي ښکاري چي دهواري سیمي خاوره دي یې یومخي ایسته سوې اوپای ته غورځول سوي وي اوبې له شکه همداسي سوې ده .

زلزلې ډېري عامي کیږي اوډېري سختي اوزیات شمېرزلزلې معمولا په اکتوبراو نومبرکي کیږي. یوه زلزله چي زه پوهېږم یې شاهدوم اوترټولو سخته وه

، د دسمبرپه پای کې وسوه . څرنګه چې دکابل کورونو دېوالونه له اوموخښتو
څخه جوړاوبامونه يې د ېردرانه دي، زياتره کورونه دزلزلې
ې وروسته
دبادسخت توپان راوالووت . د ونو غټې ښاخونه يې مات کړل اونږدې وچې
کړکۍ له بېخه وکاږي . دغه باد ديوه ساعت ياڅه زياتي مودې له پاره چلېدی
چې ورسره سم زلزله هم شروع سوه . تقريبا دشپې لس بجې وې، چې زلزله پيل
سوه . زه دمېلمستون يوې کړکۍ ته ولاړ وم ، چې له نېکه مرغه دېره ټينګه
جوړه سوې وه . کله چې دکړکيوښورېدل اوزنګېدل شروع سول ، ما فکرکاوه چې
دباد له امله دي .دخوني نورکسانوته مې وويل چې که بادپه همداسې شدت
سره روان وي، دېرژربه کړکۍ له بېخه وباسي . په همدې خبروکې وم ، چې
دخوني غولى (فرش) له يوه سره وبل ته په زنګېدوسو. مادخوني دروازې ته
يوڅه چوله ورکړه اوېکښې ودرېدم . ترهغوپورې هورې ولاړوم ، چې مصيبت
ختم سو. دزلزلې په جريان کې د خوني دروازه ترنوروځايومحفوظه وي اوکه چت
راښېوه سي په دغه ځای دخوندي پاته کېدوچانس سته. ددغې زلزلې دوخت
داوږدوالي په باب قضاوت مشکل دئ . څکه سړی زياتره دراتلونکواحتمالاتو
په سوچ کې وي . خوداسې ښکارېده چې څلورپنځه دقيقې روانه وه اوبالاخره
ودرېده. وروسته ماوليده چې دخوني په دېوالونو کې ، سره له دې چې پنځه
شپږفوټه پلن دی ، بياهم غټ درزونه جوړسوي دي . په دابله ورځ مې واورېدل
چې زيات کورونه يومخيزه چپه سوي اواوسېدونکي يې مړه سوي وو.
اميرمرحوم چې په دغه وخت کې دنقرس له امله ناروغ اوپه دربارکې ناست
و. کله چې زلزله شروع سوه، له ده سره ناستو کسانو ټولوبهرته منډه کړه اودی
يې، چې د ښور نه و، هورې پرېښو. اميرله زلزلو څخه دېرپه وېره کې واوپه
دغه وخت کې څوك دده احساس ، چې ځان يې يوازي ومومند ، اټکلولای سي .
دی دډېروخت له پاره پرې نښوول سو. څکه درې څلورغلام بچه ګانو دتکانونوله
لړځه وروکېدو سره سم ورمنډه کړه اودی يې باغچې ته راوبويست . تکانونو
اميردومره وارخطاکړی وچې له خطره څخه دبچ کېدو په شکرانه کې يې په دابله
ورځ دددريو څلوروسوتنو بنديانو دخوشي کولو امروکړ. زما هندوستاني نوکران

په دغه وخت کې پخپلو خونو کې بيده وو اوپه تکانونو باندي له خوبه راوغورځېدل.په علت يې نه پوهېدل ځکه دالومړی وارو چي زلزله يې ليدله . بهرته په منډوسول ، په داسي حال کې، چي نازکي جامې يې په تن وې، په واوروکي پرګونډوسول اوپه لوړآواز يې له دغه مصيبت څخه دژغورني له پاره دوعاوي کولې . په دابله ورځ ټول دتبي له امله پراته ووداځکه چي بدنونه يې لوڅ اوعصبي شاکونه يې خوړلي وو.
کابل ته څرمه په کوهستان کې دغه رازسختي زلزلې کلمه کلمه کېږي اوداسونو اخوړونه راچپه کوي . دغه اخوړونه چي له ډبرو او خټوڅخه جوړسوي وي اوځني يې صرف دري فوټه جګ اوپه کافي اندازه پلن وي . دزلزلې دتکانونو شدت ددغو اخوړونو له چپه کېدلوڅخه تصورکېدلای سي . په ۱۸۹۹ کال فال کتونکو پېشګويي کړې وه چي ددغه کال په هغه مياشت کي به ، چي له نومبرسره برابره دي ، زلزلې وسي . ترټولوسخته زلزله به په يوه ټاکلې ورځ وي چي دوی مشخصه کړې وه . ددې زلزلې شدت به دومره زيات وي چي ټول کابل په وران کړي . دحيرانتيا خبره داده چي دهمدغي مياشتي په پای کي ددوو اوونيو له پاره سرپرسرزلزلې کېدلې اوداسي ورځ به نه وه چي لږترلږه يوتکان دي پېښ نسي .په څينوورځو کي خوبه لازياتې وې اوشپه وورځ به کېدلې . په هرصورت زلزلې دکال په پای کي معمول دي خوپرله پسې دوام يې ډېراستثنايي وي اودفال کتونکو پېشګويي پرخلکو زياته اغېزه کړې وه . کوموکسانو چي خيمې درلودې دښارترډېرالو دباندي يې ووهلې اوپکښې اوسېدل . ځکه دوی بشپړباوردرلود چي دپېشګويي يوه برخه رښتيا سوه، نوره برخه يې هم رښتيا کېږي . په داسي کورونو کي ژوندکول ورته حماقت ايسېدی چي په يوه ټاکلې ورځ يې چپه کېدل اوددوی ترلاندي کېدل اټکل سوي و . په هرصورت امير،چي له خپلو فال کتونکو سره يې مشوره کړې وه، امروکړهرهغه څوك به بندي کړي، که دده دحکم ترورځي وروسته ترښاربهرپه خېموکي اوسېده . په دې ډول يې ټول خلك مجبورکړل چي خپلو کورونوته په زورسره ستانه سي.
خودامیرله ډاډ سره سره زياترو خلکو دکابل دورانېدوټاکلې ورځ په بېره اوواهمه کي تېره کړه اوپرکراره نه وو . ځکه هماغه ورځ په يوه سترتکان سره پيل سوه او

ټول ښارپې ولړزاوه . په هرصورت نورتکانونه پښن نه سول اوپه څومیاشتو کې داوروستی تکان و.

خینې زلزلې چې هروخت کیږي ، یوتکانیزي وي خونوري یې بیالړزانده اوښورونکې وي. داوروستی ډول یې یودوه واري دشپې له خواسوي ده . په دغه شپه ټول بیده وو، زه په کټ کې غزېدلی وم ، لابیده سوی نه وم اوراته څرګنده سوه چې ددې ډول زلزلوړغ دمخه تردې چې کورته دې راورسېږي اوویې ښورو ي ، اوربدل کېدی چې دجنوب لوېدیځ څخه دشمال ختیځ پرلورروان وه .

داډول زلزلې یوې ډېرې درنې بګی ته ورته دي چې په سرعت سره ترکورلاندي تېره سي، کوروښورو ي اوترهغو یې ږغ اوربدل کیږي ترڅوېې فاصله ډېرېږي اونوریې نوړغ ورك سي.

ترمځکې لاندې داسې نخښې نښانې سته اوڅرګندوي چې کابل په یووخت کې ډېرسترجهیل و. دغه وادي یوواري نه بلکې څوواري په اوبوکې ډوبه سوې ده . خلکو ته هم داکیسه نسل پرنسل رارسېدلې ده ، چې دغه سیمه چې اوس کابل دئ ، یووخت یوډېرسترجهیل واومحیط یې څومیله پراخ و. له احتماله لیري نه ده چې په دغه برخه کې چې سیند دکابل دشاوخوا غرونو دیوه تنګی له منځه مخ پرهندوستان بهېږي ، یووخت مځکه ښویېدلې اودسیند مخه یې بنده کړې وي، دابوسطح دي یې دومره لوړه کړې وي ، چې شاوخواټوله سیمه دې پکښې ډوبه سوې وي . دغه راز دې داوبو دسطحې جګېدلو دومره دوام کړی وي چې دمځکې دښویېدو له امله په منځ ته راغلې ډم کې نوري دخایېدلو نه وې . وروسته دې یې موانع ټول ورسره وړي ، وادي دې له اوبو تشه سوې، اوترهغودې وچه پاته سوې وي ، چې دمځکې بل وارښوېېدلو درود دپرمختیا مخه بیانیولې وي . له هغو علایمو څخه چې دمځکې ترقشرلاندې دحفریاتو له امله موندل سوي دي، زه دې نتېجې ته رسېدلی یم، چې دامځکه څوواره ډوبه سوې ده اوبېلابېلو یوپربل ایښوول سویو برخوضخامت ښیي ، چې سېلابونه دزمانې په مختلفوپړاوونوکي کښېښستلي دي. دکابل دشاوخواغرونو په څنډوکي هم داسې نښانې سته چې ښیي ، یووخت دې دغه سخرې اوګارې په اوبوپریولل سوې وي . په خینو ځایوکې ددغوګارواوګړنګونوپه لاندنی برخه کې

داوبوجریان ښوی سوري جوړ کړي دي . داګړنګونه (لاښونه) دساحل لاښوته ورته دي اوځرنګه چي په ډېروجګوسطحوکي لاهم ځني دغه راز سوري ليدل کیږي، سړی دې فرضيې ته رهنمايي کوي ، چي دکابل ناوه یووخت ډېره زياته پراخه وه اوترمځکې لاندي زلزلو دي ورو ورو دمځکي ځينې برخي ، چي پخواتراوبو لاندي وې ، راپورته کړي وي. د رودمسيرته څرمه داسمايي غره پرګاروباندي دسيندله سطحي څخه تقريبا پنځوس متره لوړداوبو نښانې سته . دابه غالبا داوبو دځينو جريانونو ارتفاع وي.

له کابله څخه دېرش ميله ليري ، دخوردکابل په غرونو کي دډېرو د سکرونوی نري رګونه موندل سوي دي. دارګونه يوپربل پراته دي اوپنډوالی يې توپيرلري . په ځينو ځايوکي دانچ له شپاړسمې برخي څخه بيادرا اتو، نهوانچوپوري رسيږي . دارګونه دخاوروډنريو ورغونو په واسطه يوله بله بېل سوي دي . دسکروپنډه برخه ترنري کښته پرته ده . په ځينو ځايوکي دمځکي دقشرپه درې انچه ضخامت کي دکاربوني موادو تقريبا دوولس بېلابېل ډولونه ليدل کيږي اوداښيي، چي دلته په بېلابېلو لنډوپړاوو کي تراوبولاندي کېدو څېمك تداوم پېښ سوی دئ .

په افغانستان کي دمځکي قشرډېرزيات سره متفاوت دئ اوپه بې شمېره ځايوکي دکاني ډېرورګونه سته ، چي دفلزبرخه يې غني ده . دارګونه دغروپه بغلوکي راپيداسوي دي . دمسو، سرپو، سپينوزرو، جستو، زربرقو، نيکلو اونوروممعدني ډېرو کانونه په زياته اندازه سته . سره زرديوشمېرشمالي سيندونو په ريګوکي پيداکيږي اوويل کيږي ، چي اکسوس سيندهم له دې بابته شتمن دئ . له کندهاره دوه ميله ليري دسروزرو ځلانده ډېري (Quartz) موندل سوي وې . خوهغه ډېري ايستل سوي دي . دډېرو په منځ کي دسرو زرو دهغونمونو له مخي چي ساتل سوي دي ، داسي ښکاري چي دايو ډېرغني کان و. ويل کيږي چي پخوانيو ايرانو ددغه کان ډېره ستره برخه وړې وه (۱) . دمسوډېري چي ماته يې دازموېلوله پاره راليږلي وې، دمسوله لحاظه ډېري غني وې اوپه سلوکي دېرش، څلوېښت مس لرونکي نمونې خويې ډېري وې. ځينو يې لاپه سل کي شپېته مس درلودل او د معدني ډېرو په ځينو رګونوکي محلي مس هم

موجودو. دسرپوډبري په سلوکي تراوریازیات سرپ لري اوله دې څخه دګولیو جوړولو له پاره داړتیاوړسرپ لاس ته راځي . دسرپوخینوډبروچي ماته یې دازمویلوله پاره رالېږلي وې، په سلوکي لس سپین زردرلودل. دشېردروازې په غروکي دمسورګونه چي دلته وهلته دغروله اوړدو سره سم غزېدلي دي ، پیداکیږي . خوداډبرنري رګونه دي اودنوروخایودرګونو په پرتله یې فلز هم لږدي. خوفیصدي یې دومره ده چي په کارکولوازري . دکابل په شاوخواکي غرونوکي، په هرصورت ، دمسودومره بډای رګونه سته ، چي دزیاتوکلونو له پاره دي داروپااړتیا وربوره کړي . اوکه دهیواد کانونه په بشپړتوګه وپلټل سي، امکان سته چي دنورو زیاتو زېرمو موجودیت دي برملا کړي.

دهیوادخلك په خپلوسیموکي دکاني ډبروموجودیت په باب په خبرورکولو کي ډېرمحتاط دي اوېرېږي ، چي که داشیان وموندل سي ، امیربه یې درااپستلو کارپیل کړي . په دې صورت کي به دشاوخوا سیموخلك وکارکولو ته مجبوراوډېرلږمزد په بدل کي به دسخت اوږله پسې کارپه نتیجه کي دخپلو کروندو اوغلودانو له کارڅخه ګوښه کړل سي . څکه یې نوکانونه نه خوښیږي . امیربايد دخپل هیواد له منرالي ثروت څخه دګټي اخیستلو په باب فیصله وکړي اوپیووخت به یې بې له شکه وکړي . خودخینو ناڅرګندو دلیلو له امله ، امیرغوړه ګڼي چي دغه کانونه دي ، چي په ثروت یې پوه هم دئ ، پرخپل حال لاس ناوهلي پاته وي . سره له دې چي ده یوزیات شمېرمعدني کاریګران دټول هیواد دکانونو پلټلواو د ټولو ډبرو او نورو موادو دنمونو راوړلو له پاره ګومارلي دي اوڅرګنده سوې ده ، چي داډبري ارزښتناکي دي اودمخکي له معمولوډبروسره په وزن اورنګ کي توپیرلري . داکاریګرزما ترلاس لاندي وو اوماته امر سوی و، چي لاس ته راغلي نمونې وازمویم او رپوټ ورکړم، چي کوم کوم فلزونه پکښې سته . له دې څخه ماته داسي فکرراولېدی، چي امیربالاخره په کانونو کي دکارکولو اراده لري . خوترهغه وخته چي زه له هیواده راوتم ، په دې برخه کي یې هیڅ ونه ویل اوکوم اقدام یې ونه کړ. دمسوله ډبرو څخه په حکومتي چاروکي کاراخیستل کیږي . امیرته ثابته سوې ده ، چي دده خلك ډېرخیرك دي او هرکار چي ورښوول سوی دئ ، هغه یې زده کړی او پـــرمخ یې

بېولی دئ . ده زماپرهغه رپوټ بشپړباوردرلود ، چي پکښې توصیه سوې وه، هروخت چي يې زاړه کارونه بشپړسي ، بايد د سرپو ویلولو خلک نورخايوته دکارله پاره ولېږل سي . خوبه دې خبره پوهېدل سخت دي، چي ولي له کانونو څخه داستفادې کارترلاس لاندي نه نيول کيږي. ماته کله کله داسي چورت راولېږي چي اميرښايي دخپلو پياړو گاونډيو له سرابنتوب څخه بېرېږي، چي که دخپل هيواد پرکانونو کاروکړي، په.لوی لاس به دهيواد دثروت عملي شواهد برابرکړي اوهيوادبه له لاسه ورکړي.

دترکستان خلک چي کله دخپلي سيمي دمعدني ثروت په باب رغېږي ، ادعاکوي، چي ددوی سيمه ترنورافغانستان ډېره زياته بډايه ده . خوددغي سيمي کاني ډبري ماته دازمويلو له پاره رالېږل سوي نه دي. يوترکستاني مشرله اميرسره دکتني پروخت له خان سره يوه ډبره راوړې وه اوويل يې ، چي سره زرلري . خوهغه اوسپنه وختله. دامشريوازنی کس نه و چي دغه راز غلطي يې کړې وه . اوسپنه لرونکي ډبري هغه پخواني مقوله رښتياکوي چي وايي «هرځلېدونکی شی ، سره زرنه دي». دترکستان په دره يوسف کي دډبرو دسکرو يو رگ ښکاره سوی دئ . خوداډبري نوي سکاره يا ليگنايټ(Lignite) دي. دغه رگ ماته تقريبا شپږفوټه پنډ او ښه ډېراوږدښکاره سو.له دې سکروڅخه په زياتو مواردوکي کاراخيستل کېدلای سي . کابل ته يې ځوټنه راوړل سول چي دلرگو پرځای يې په بايلرهاوس کي دسونگ موادو له پاره وازمويي. داازموېښت بريالی و.خو دغروڼو په سختو دروکي داوښانو پرشادسکرو راچلولو اوددريو اوونيو مزل وهلو يې مخه نيوله .

دکابل په ورکشاپوکي دبايلرانو له پاره دسونگ موادو دپيداکولو مسلې په وروستيو وختوکي اساسي اهميت وموند. ځکه له کابل څخه دځو ورځو مزله په واټن دهيوادټولي ونې مصرف سوي دي . دسونگ نورمواد په سختی سره موندل کيږي. په داسي حال کي چي کوم نوي نيگالگي دسونگ موادو دراتلونکي زېرمي له پاره ابنوول سوي دي ، په اتوياترهغوزياتو کلونو کي دپرې کولو له پاره نه آماده کيږي . اوسني اميردموضوع دحل له پاره دخپلو هلوځلو په لړکي يوکال)ياخه زياته موده وړاندي يواعلان خپورکړاو په هغه کي يې هرهغه

چاته دزیات انعام ورکولوپیشنهاد کړی و، چي کابل ته نژدي دډېروسکاره پیداکړي. هغه چاته چي دښارپه پنځه میلي کي دډېروسکاره پیداکړي ، دېرش زره روپۍ انعام، هغه چاته چي په لس میلي کي یې ومومي ، شل زره روپۍ اوپه دي ډول نورانعامونه اعلان سوي وو. خوبیوشرط پکښې واوهغه داچي موندل سوي سکاره به په داسي ځای کي وي چي دارابه لرونکو وسایلو له پاره دیوه میل په اندازه سړک جوړول وغواړي. که داسي نه وي نودانعام اندازه به دکان دفاصلي په تناسب راټېسي . داعلان په نتیجه کي خلکو دځومیلو په شاوخواکي په ډېردقت سره پلټني وکړې ډېرلږکسان حتی دسکرو پرلیدلو بریالي نه سول. دوی ځای ځای په ځینونریورګونو باندي پښېښ سول چي دمځکي ترقشرلاندي ترتحت الارضي زلزلودمخه موجودوه . زه یې دغوسیموته دپلټني اورپوټ راوړولو له پاره ولېږلم اوومي موندل ، چي دادډېرو نوي سکاره اودومره نري دي چي مصرف کول وربانديي نه ارزي . ترکومه ځایه چي ژوري کیندني وسوې ، دپنډو رګونو موجودیت یې څرګند نه کړ. زمادکاریګرانو یوې ډلي چي، دنورتحقیق له پاره ګومارل سوي وه ، دهزاره وو په خواکي له کابل څخه دشپږو ورځومزله په واټن دشیخ علي په سیمه کي دډېرو دنویوسکرو رګونه وموندل اودغرونو په هغدي لړیو کي نورځایونه هم رګونه کشف سول . خوپه دي ځایوکي هم دغرونو موانع وو اوداوښانو پرشاراچلول یې حکومت ته ډېرګران تمامېدل. امیرپیادډېرام یاکوچني اورګاډي په برخه کي دهراقدام په وړاندي سخت تعصب لري اودادسکرودانتقالولو یوازنی ارزانه لار ده.

دډېراحتمال سته چي دکابل ورکشاپونه دي دماشینونو دچلولو له پاره دسونګ موادو داړتیا له امله ډېرژروتړل سي . له کابل څخه زماله راوتلو لږوړاندي امیرراته وویل ، چي دلرګیو داخلي زېرمه تمامه سوي ده اوډېره لږاندازه دډېرو سکاره نژدې پیداسوي دي ، چي زیات ارزښت به ولري . په آخري ژمي چي ماپه کابل کي تېرکړ، لرګي لږپیداکېدل اوترپنځو کالووړاندي یې بیه دري چنده لوړه سوي وه . په دغه بیه لاهم ډېرلږ موندل کېدل.

له هغه څرګندونوڅخه چي وسوې ، داسي ښکاري چي دکابل ترواډي لاندي به غالبا دډېرو ښه سکاره پراته وي . خوامیرمرحوم دډېرو دسکرو کارچي ماپیل

كړي و ، لېونتوب وباله اوغوښتل يې پوه سي ، چي دمځكي ترسطحي څوسوه فوټه لاندي دسكرو دموجوديت دمعلومولو گټه په څه كي ده اوڅوك به وكولاى سي دمځكي له كېڼدي څخه ، چي له اوبو ډكه ده اوخاگاني يې ښه ثبوت دئ ، سكاره راوباسي . داهغه څه و ، چي ده په درباركي ويلي وخوماته يې نه و ويلي ، څكه نوماته په دې برخه كي زمادكارددفاع كولو موقع ميسره نه سوه . ده ماته صرف ليكلي و ، هيله لري هغه كاريگرچي ددغه كارله پاره استخدام سوي وو ، شاوخوا سېموته ولېږل سي ، چي كه كولاى سي په غرنيو سيموكي دډبروسكاره پيداكړي . په تركستان كي همداسي وسوه . خودازما وظيفه نه وه ، چي ددغه شان يومبهم امرپه باب بحث وكړم اونه اميرداسى سړى و ، چي زما دغه شان كارته دې يې غوږنيولى واى . ده چي به كله يونظروركړ . په هيڅ ډول يې غلطى منلوته غاړه نه ايښووله .

دپنځلسم څپرکي لمنليکونه

(۱) داګان دکندهار ښار شمال ته په هغو غرونو کي، چي توري نوميږي، واقع و. زماد ياد و خبره ده چي دغه ځاى خلکو «کان طلا» باله او شاه مقصود ته نژدې و (م. هوتك)

شپاړسم څپرکی

دین

سني اوشیعه ـ ملایان اوپرخلکو باندي دهغوی اغېزه ـ جهادیامقدسه جګړه ـ پرملایانو باندي دامیر مرحوم ناباوري ـ مقدس خلك ـ فقیران اوزیارتونه ـ لېونیانوته دخدای نتلو په توګه درناوی کول ـ سیدان اوحافظان ـ ګدایان اوخیراتونه ـ ددیني سزاپه توګه په ډبرووژل (سنګسارول) ـ عبادتونه ـ په عبادتوباندي دنه پوهېدلو سزاګاني ـ مسجدونه ـ رمضان اوروژې ـ حج ـ په استرالیا کي افغاني کالوني ـ حلال اوحرام خواړه ـ دماندینو تعدد.

دافغانانو دین اسلام (۱) یامحمدي دین دئ ، چي په عیسوي هیوادو کي زیاتره په دغه نامه یادیږي . که خلك دخپل دین له اصولو سره سم ، هغسي چي په قران کي یې ښوونه سوې ده ، عمل وکړي ، نوښه مسلمان به یوښه سړی وي . ځکه دایوقانون دئ، چي دخلکواعتبار اونه اعتبار دهغوی ددیني اعمالو له مخي ټاکل کیږي . په هیوادکي ددغه دین دوې څانګي سته، شیعه اوسني . په وروستی څانګه کي یې شاهي کورنۍ اودخلکوستراکثریت شامل دئ .په داسي حال کي چي شیعه څانګه یې په اساسي توګه له قزلباشو څخه چي دایرانیانو اخلاف دي ، جوړه سوې ده . دغه قزلباش دکابل په جنوب لوېديځه سیمه کي ، چي چنداول نومیږي، اوسي . دوی خپله یوه کوچنۍ کالوني جوړه کړې ده ، خوددوی زیات شمېر په کندهار اوهرات کي اودغه رازدایران پولي ته نزدې ژوند کوي . ددغودوڅانګو ترمنځ توپیرزیاتره ددوی دمذهبي مناسکو په شکل کي لیدل کیږي . په عقایدو کي یې کوم اساسي توپیرنسته . اوداتوپیر کله کله دزیاتي ویني تویېدني سبب سوی دئ لکه څرنګه چي په پخوانیو وختو کي درومن کلیسا اوپروتستانتو ترمنځ دود و .

ملایان یااخوندان Priests هغه کسان دي ، چي په مسجدکي روزل سوي، په قرآن باندي پوهیږي یا لږترلږه پخوانۍ عربي لوستلای سي ، په هغه یوازنۍ ژبه چي دلیکلو اجازه یې سته . دوی په روحاني توګه ژوند کوي ، چي له ټاکلو عبادتونو اوروژو څخه متشکل دئ . ددوی تسبیح(۲) Rosary ته ورته دي اوتل

يې په لاسوکي وي . دتګ ، ناستي اوحتی خبروپه وخت کي يې په ګوتو کي سره اړوي اوپـرهـره اړول سـوي دانـه بـانـدي دخـدای نـوم تـکـراروي .
کافراوهرنامسلمان ته کتل ناروا دي اودومره ناوړه کارګڼل کيږي، چي که په کوڅه کي يې له څنګ سره تېرسي،کښېته مخکي ته وګوري . ددوی په نظردکافروژل دستايني وړعمل دئ . دخلکو اکثريت ټول يوشان متعصبين دي . دوی دغه راز درواغ ويل اودکافرخطاايستل (غولول) ګناه نه بولي (۳).
په خلکوکي دملايانو نفوذبېخي زيات دئ اوجهادياددوی ددښمنانوپرضد مقدسي جګړې ته دهغوی په رابللو کي هيڅ ستونزه نلري. دوی استدلال کوي چي ددوی ددين دښمن دخدای دښمن دئ اوله دې امله دکرکي ونفرت وړموجودګڼل کيږي.قران ددغه راز خلکودوژلو امرکړی اوکه دوی په دغه رازعمل کي پخپله ووژل سي ، خدای وعده کړې ، چي سيده به جنت ته ځي . که څوک دکافرپه وژلوکي ناکام سي اوپه دغه تلاښ کي پخپله ومري، په جنت کي به يې مرتبه ترهغه چالوړه کمه وي چي بريالی سوی وي.
ملايان دغه رازښوونه کوي، چي په جنت کي به ښه مسلمانان دداسي ونوترسيوري لاندي پراته وي ، چي پاڼي به يې د سرو زرواوسپينوزرو وي ـ مېوې به يې قيمتي ډبري وي. شاوخوا به ښکلي حوزې پرې راتاووي اودده ټولي غوښتني به ترسره کوي . دشيدو اوعسلو رودونه به يې څنګ ته بهيږي.
په دغه جنت کي که دوی هرهغه ښکلی مرغه وغواړي چي په شاوخوا ونو کي ناست اوريږکوي ، مرغه په سمدلاسه ورته پوخ سوی اوحاضرکړه سي اوترخوړلو وروسته به مرغه بيرته په پخوانی بڼه سي اوښاخوته به والوزي ، داځکه چي په جنت کي مرګ نسته . څرنګه چي دافغان ژوند په عمومي توګه د ژوندي پاته کېدوله پاره يوه اوږده مبارزه ده ، ځکه نوپه دغه تصويرکي ديوه عادي افغان دغوښتنو دترسره کولوله پاره دراتلونکوخوشاليو په باب کافي اندازه موادسته .

قران تل په ډېري درناوی سره ساتل اولاس پرلاس کیږي . دلوستلو له وخته پرته نورروخت په څوټوکرانو کي پېچل سوی وي اوکه څوك غواړي ويې ولولي، له پوښ څخه تررااېستلوورانديي بايد خپل لاسونه ومينځي (اودس تازه کړي. ژباړونکی) . قران يوازي په عربي ليکل سوی دئ . ماتعجب کاوه چي ولي دلايقوملايانو لخواپه فارسي ژباړل سوی نه دئ . ځکه ټول به يې لوستلای اوپري پوهېدلای سي . راته ووېل سول چي دقران ژبه داسي ده چي هيڅوك يې کاپي اوتقليدنسي کولای . په ژباړه کي به هرومرو زياتي تېروتني پېښي سي اودخدای له کلام سره به بې پروايي وسي(۴) . له همدې امله دئ چي څوك غواړي و يې لولي ، دهرلغت تلفظ ورته په عين بڼه ښوول کيږي . په ليکلي عربي کي لنډ واولونه نسته اومبتديان به هرومرو يولغت په ناسمه توګه تلفظ کړي . ډېرزيات لغتونه سته ، چي په ليکلو کي سره ورته دي اوتوپير يې يوازي دناليکلو لنډو واولونو په تلفظ کي ځرګنديږي. له همدې امله يې په معنا کي ګډوډي پېښيږي اودخدای دکلام ترغلط تعبيرولو بلله لويه ګناه نسته . له ملايانو پرته، ډېرمحدود کسان قران لوستلای سي . ملايان يې هم ظاهرا هغه راز آزاده ترجمه کوي ، چي ددوی له مقاصدو سره برابره وي . دمثال په توګه دلامذهبو خلکوروژل چي دجهادیامقدسي جګړې اساسي پرنسيب دئ اواميردهغه په باب يوه رساله چاپ کړې اوپه دې وروستيو وختوکي يې په هيواد کي توزيع کړې ده (۵). ماته دنورهيوادمسلمانانو په يقين سره ويلي ، چي په دغه ځای کي دقران مطلب اړول سوی دئ .ځکه په قران کي رېښتني مسلمانان هڅول سوي دي چي له غيردين خلکو سره دي دګاونډيتوب ژوند په داسي ډول وکړي ، چي هغوی ټول يې دښوخلکو په توګه وپېژني . که دهغوی پرضد دجګړې وخت راسي نوبيادي په خپل ټول قوت ورسره وجنګيږي.

اميرمرحوم چي پرملايانو بې باوره و، دليل يې درلود . هغوی څوځله دده پرضد خلك راپارولي وو او ادعايې کوله چي دی له خپل دين سره سم عمل نه کوي ، ځکه نوکافردئ . له ده سره يې هروخت داسي چلند کاوه ، چي دخپلو خلکوترنظريې سپك وښيي، نه داچي احترام يې وسي اونفوذ يې ورزيات کړي . ده چي بياهم غوښتي دي ، دنوروخلکوپه څېرېې هغوته په سزاورکسولوکي صرفه

نه ده کړي . دغه شان یوه پېښه هغه وخت وسوه چې دیوه زیارت ملایانو ده ته یولیك راولېږه اوپه هغه کي یې دزیارت دډېوالونو اوخونو دترمیم له پاره چې دنړېدلوپه حالت کي وو، دنغدي مرستي غوښتنه کړې وه. پرمقدسو قبرونو باندي معمولا شاوخواودانی اوخونـي راتـاوسوي وي اودزیـارت محـافظ اخوندپکښې ژوندکوي . امیرپوهېدی ، چې دغه ځای ته ښځي ترنوروځایوزیاتي ورځي. په ښکاره یې عبادت مطلب وي خوپه حقیقت کي له خپلو مینه والو سره وعدي پرځای کوي . زیاتره ښځي لاپخپله په ملایانو کي هم مینان لري . دښځوعبادتونه معمولا خپلي خاصي ښېګني لري دوی بایدپه زیارتوکي ډېري زیاتي سپېځلي واوسي .خوپه ځینوشرایطو کي ښایي ددغي نظریې پرخلاف نتیجه ورکړي . ځکه نوامیردغوملایانو ته چې په ګېډه ښه ماړه اوښوي ښالاك خلك وو، احوال ولېږه اوورته یې وویل چې دی ددوی په ښیلتوب پوهېږي. دوی یې وښکنځل اوامریې وکړ، چې دغه ځای دي وتړل سي اوملایان دي تیت وپرك سي.

اوسنی امیرچې تراوسه لادخپل پلارپه شان پرځان ویسانلري، له ټولوملایانو سره په ډېره درناوي چلندکوي. کله چې دی امیرسو، دوی ټول یې راوغوښتل، پیسې یې ورکړې ، عزت یې وکړ اوپه ښه سترګه یې ورته وکتل . دسیاست غوښتنه یې له شکه همداوه ځکه حالات ډېرنازك وو. خودوی زیاتره دوه مخه وسله ده اودی به یووخت ووینې ، چې که یې خپه کړل،نوبیا دواړي خواوي غوځولای سي .

په هیوادکي زیات شمېرمقدس کسان اوفقیران سته چې خلك یې زیات درناوی کوي . دوی دناروغی دعلاج کولوقدرت لري اوپرناروغانو باندي دقران ځیني برخي لولي یااوبه ورته دم کوي اوپه چښي یې . خومعمولا دقران یوآیت پرکوچنۍ ټوټه کاغذ لیکي اوناروغ ته یې ورکوي چې ترستوني یې تېرکړي. په زیارتونو (مقدسوقبرونو) کي هم دناروغیو علاج کیږي اوناروغ باید صرف په زیارت کي دروغېدوتروخته پاته سي . زمایونوکرددې پرځای چې انګلیسي دواوخوري ، دابل علاج یې غوره وباله خوپه دریمه ورځ هوري مړسو.

د لېونیانو په باب ویل کیږي چې دا دخدای لخوا خوږول سـوي کسان دي .

خکه نوهیخوک ددوی داعمالودکنترولولو لپاره نه کوي اونه یې په هیڅ ډول په کاروکي مداخله کوي. پرځای یې ورسره په ډېراحتیاط چلند کیږي . دستونزو اومشکلاتو په وخت کې دوعاوي اوتوصیې ځني غوښتل کیږي . هرڅه خواړه اوپیسې چې اخلي ، ورکول کیږي اوهرځای چې یې زړه غواړي ، تللای سي .هیڅوک یې ممانعت نه کوي ، ان تردي چې که وغواړي دامیردربارته هم تللای سي . دغه رازیوسړی چې په ټول کابل کې مشهوراوپېژندل سوی و، له اوږده کمیس پرته یې بل څه نه اغوستل اودکمیس ګرېوان به یې هم خلاص و، دژمي په سختی کې به یې یوازې پوستین دکمیس دپاسه اغوستی و. مادغه سړی دژمي په ډېروسړوورځوکي لیدی ، چې پروچه مخکه به په خلاصه هواکي، سرتورسراولوڅي پښې پروت و. ددغه سړي مقاومت باید استثنایي وي، چې په دغه رازنیستي کې ژوندکولای سي . دی به کله کله حکومتي مغازو ته تللی چې سپایان به پیره پرولاړه وو، ددروازې تمبه به یې لیري کړه ، مغازې ته به ننوت اوهورې به پرېوت . هیڅوا ورته دڅه ویلو جرات نه درلود . دی به کله کله دامیرمرحوم دربارته تللی اودامیرد کرکترپه باب به یې خپل نظرڅرګنداوه . داهغه څه وچي بل هیڅاپه ژونداسي غوري(لاپې) کولای نسوای. کله چي به امیرپیسې ورکړې ، ده به هیسته وغورځولې اوخوابدی به سو. که به یې چادپخلاکېدو هڅه وکړه ، نټه به یې کوله . ده به دغه رازعمل دهغوسوغاتونو اوخواړو په باب هم کاوه چي خلکو به وراستول. ده ډېرپیروان درلودل اودغوغړو اوپنډو خلکو به دی راوغوښت اودده دکارونو پهښې به یې هم کولې اوهڅه به یې کوله ، خانونه پيه بشپړتوګه دده په شان کړي ، چې دوی هم دعزت ښتنان سي اوداسي یوه ورځ راسي، چي دوی دخپل باداریرپښوبوټونه وراصل اودنورو خلکو له شره ځانونه خلاص کړي .

په هیوادکي زیات شمېرسیدان سته . ویل کیږي چي سید د پیغمبر (ص) مستقیمه اولاده ده . دوی ته دمهمواشخاصو په سترګه کتل کیږي اوډیرعقلمن یې ورنلوي کوي. خوداکاردژوندکولو له پاره ددوی دهلو څلوخنډنه ګرزي. یوشمېرسیدانو زماترلاس لاندي کارکاوه دوی مي ترزیات شمېرهغوکسانو ،چي زه ورسره په تماس کي وم . غوره وموندل. عموما ډېرخبرك وو. چي دا به ښایي پرنورو باندي دبرتری له پاره دډیریو پیریو هلوځلو نتیجه وه.

حافظ هغه څوك دئ، چي ټول قرآن په يادتلاوت کولای سي. دوی دروژې په میاشت کي گومارل کیږي، چي هرماښام په جوماتونوکي دقرآن یوه برخه تلاوت اوپه دې ډول ټول قرآن ختم کړي. داکارډېري ورځي په برکي نیسي اوتلاوت یې پروختونوداسي ویشلی وي، چي دروژې ترپایه پوري یې ختم کړای سي.

فقیران یامقدس گدایي گرپه هیوادکي یوه ستره موسسه ده، چي په حقیقت کي په ټول ختیځ کي ستنه . دوی(نارینه، ښځي اوماشومان) لوزکړی وي، چي کاربه نه کوي اوورځني غوښتني به دگدايي له لاري پوره کوي . دوی دغه راز ژمنه کړې وي، چي دسباپه غم کي به نه وي اوکوم څه چي ورکول سوي وي، بلي ورځي ته به یې نه ساتي . هرهغه څه چي دخیرات له لاري وررسیږي په هماغه ورځ به یې مصرفوي . دوی دسړك پرڅنډواوبازارکي لیدل کیږي، چي دگدايي لرگیني یامیسني کاسې (کچکولونه) یې په تارتړلي اوپه غاړویې ځړولي اومخ ته یې نیولي وي . لارویانو ته دخیرات ورکولوپرله پسې نارې وهي . په ژمي اودوبي ټولـه ورځ پـریـوه خـای ولاړ وي. خـوپـه ژمـي کـي یـې ترپوستینونولاندي یوه کوچنی اوسپنیزه کاسه نیولې اوپه هغې کي یې دځان تودولو له پاره دسکرولږڅه اوراچولی وي. اوسنی امیرددغو خلکو د ژوندکولو دلارو چاروسخت مخالف دئ . دی دغه هلکان، چي پرسړکونو باندي دگدايي کولوپه حال کي ووینی ،مجبوروي یې ،چي ورکشاپوته دکارله پاره ولاړسي اوهورې دکارکولوامرورته کیږي . دمزدپرځای هغوته دورځي دوه واره ډوډۍ اوپه کال کي یوه جوړه جامې ورکوي. دوی په ورکشاپونوکي عملا دبندیانوپه توگه ساتل کیږي. ځکه چي دورځي یاشپې له خواورته دبهروتلواجازه نشته . ترکومه ځایه چي دحکومت دگټي خبره ده . نودوی کوم کټورکسان نه دي . دوی ټوله ورځ بې له لوبوبل کارنلري اوټنبل دي. زوراوتشدد پردوی اغېزه نه کوي اودشاپونو زیاترو استادانوچي دوی ته دکارزده کولو هڅه کړې ده ،زړه توري سوی اوناهېنده سوي دي. ترکومه ځایه چي مادوی کتلي دي، دښومواددو له ضایع کېدوپرته بل کارنلري . کله یې چي استادان کارته مجبورکړي ، دوی حتی په ساده کاروکي لاهم ښان ضایع کوي . په ځرگنده توگه داسي ښکاري، چي دوی له دې هیله من دي ،بالاخره به د بې فایدې کسانو پــــه توگه خوشي

پرېښوول سي.

مذهبي جنايات اوجرمونه دملايانو ديوه حكم هيت له خواچي له خپل منځه يې يوتن دمشرپه توګه ټاكلى وي، څېړل كېږي. ملايان دمذهبي اعدام په خاطريوځوك دډبرو وېشتلو په مرګ محكوموي. خوداجزابايد داميرله خوا منظورسي .كله چي جزامنظوره سوه ، محكوم تن په داسي حال كي چي لاسونه يې ترشاتړلي اوپه پښوكي يې زولنې وراچولې وي، دښارپه جادوكي ګرزوي . څوملايان په پسې وي اوپه يوه ټاكلي ځاى كي لومړى ډبره دمشرملاله خوا ورباندي واركيږي . دخلكوجميعت چي له غونډي سره ملګري اوځانونه يې په ډبروسله وال كړي وي ، دمشرملاوارته منتظروي .كله چي هغه ډبري وار وكړ، دوى وروسته دډبرووېشتل پيل كړي . محكوم شخص دډبرو ترباران لاندي وي، چي دتېرو د دوام په صورت كي وارپه وار اغېزمن كيږي . دډبرو مسلسله اغېزه اودرد يې ورو ورو بې سېكه كړي ، ترڅو هغه ځاى راورسيږي، چي سياه سنګ نوميږي . داځاى دتورو ډبرويوه كوچنى غونډۍ ده چي له ښارڅخه تقريبا دوه ميله ليري پرته ده . دډبرو دېوال پرراتاوسوى دئ . په دغه ځاى كي دوېشتلو له پاره غټي ډبري اخيستل كيږي اوډېرژرمحكوم شخص له كمزورۍ څخه پرمخ لوېږي اوپوه سي ، چي ژوندېې مخ پرتماميدودئ .يوځه موده لانورهم واري پركيږي . په پاى كي نوردښوره لوېږي اويوه يادوې غټي ډبري يې پركوندږو اووروسته يې اورد وغځوي . وريسې نو دډبروباران پسې توندسي .ځينو خو داسي ګاري ورسره راوړي وي، چي په سختى سره يې پورته كړي اودسړى پريدن يې وروغورځوي . داكارترهغوروان وي، چي پرسړي باندي دډبرويوه غونډۍ جوړه سي اونورنوهوري دډبروتركوټي لاندي پرېښوول سي. شخص كه څه هم بېهوښه سي، خوتل سمدلاسه نه مري. داسي واقعې پېښي سوې دي، چي سړى دڅوساعتو له پاره لاژوندي وي اوپه پاى كي په ډېركړاو مړسي.

خلك دملايانو لخواتعقيبيږي ،چي وګوري آيادوې خپل دين پالي كه يا ؟ رخت پروخت پوښتنې ځنې كوي، چي آياددوى خپل عبادتونه زده دي . ددې هدف له پاره دمشرملالخوايوه ډله ټاكل سوې وي، چي كلمه كلمه په بازارو، وركشاپونو اوعامه باغچوكي ګرزي ، په دغوموارد وكي چي هـــرڅوك په مخه

ورسي، باید خپل لمونځونه ورته تکرار کړي ، که یې په صحیح ډول تکرار کړل ، اجازه ورکوي چې پرخپله تږه ولاړسي . دده لارمعمولا دملایانو تر نظر خکه لاندې وي ، چې خلکو ته دتعقیب خبرداری ورنکړي . ټول هغه کسان چې تردغه ازموینت بريالي ووزي ، غواړي وويني چې وروسته سړي ته څه پېښيږي . هرڅوك چې پخپلولمونځوكي غلطي وکړي بايې يوه برخه ځني هېره سي، په لرگيووهل کيږي . څوکه يې موضوع لانجمنه وي اوسړی پخپلولمونځويالندي قطعًا ونه پوهيږي بايې له هغه چاسره لج کړی وي، چې له ده څخه پوښتنه کوي اوهغوی پردې خبره شاهدي ورکړي، چې دا دهري ورځي دهاکلوروختونو په باب هيڅ نه دي ويلي ، بيانودغه شخص نيول کيږي ، مخ يې ورتوروي ، لاسونه يې ترشاورتړي اوبيرخره باندي يې چپه سپروي . په داسي حال کي چې ملاپه پسې وي دښارپه عمده بازاروکي يې گرزوي . البته دخلکو لويه ډله په پسې وي اوگستاخانه ملنډې په وهي . ويل کيږي چې ددغه جريان شرم اوخجالت پرسړي باندې خورازياته اغېزه ښندي اوپه راتلونکي کي شخص دمذهبي مناسبکو پرپابندی باندي ټينگ سي . دده ملگري اودوستان دڅوکلونو له پاره پرده باندي ټوکي کوي اوبې باکه ملنډې پرې وهي . مايووخت يوڅوك وليد چې پريوه موضوع باندي يې خپله نظريه په جديت اومباهات سره بيانوله .په دې وخت کي يې دڅنگ سړی ورو پوښتنه ځني وکړه چې آياپخپلولمونځو پوهيږي .سړی غريب سره راگيرسو ،غوښتل يې يوه شببه ځان زړه وروښيي، خوناڅاپه اوپه چټکی سره له خوني ووت اوملگروپې دسپکاوی په خندا بدرگه کړ. زياتره افغانان له ريشخندوهلوسره سخت حساس دي اوکه ريشخندتراندازې زيات سي ، خوراسخت هيجاني کيږي . ټول ښه مسلمانان بايدد ورځي پنځه وخته لمونځ وکړي اوترلمانځه دمخه بايدلاسونه وينيي خکه ومينځي (اودس وکړي) چې خانونه دخدای په مخ کي په ښه توگه حاضرکړي ماته وويل سول چې په قرآن کي دشرابواوالکولو دمنعه کېدلوسبب دادئ، چې څوك دشرابوڅښلو تراغېزې لاندي نشه وي، په ځان نه پوهيږي ، چې څه کوي؟ اوڅه وايي؟ اوپه دغه رازحالت کي به يې لمونځونه ددين سپکاوی وي.

دکابل مسجدونه زياتره کوچني وي. معمولا يې داسي جـــوړکړي وي، چې

درې خواوې يې بندي اوځلورمه يې خلاصه وي اوپرداسي موقعيت بايدودان سوى وي، چې داورډوالي لوري يې مکې شريفې ته، چې دپيغمبر (ص) زيارت پکښې دئ (۵) مخامخ وي. داځکه چې مسلمانان ټول دلمونځواداکولو په وخت کې مخ دمکې پرلورکوي. يوډېرسترمسجدچې جمعه مسجدنوميږي(۶)، د امیرمرحوم په واسطه جوړسوی و. امیراعلان خپورکړچې ټول ښه مسلمانان بايد لږترلږه يوه ډېره له غروځخه ددغه مسجدپه ودانۍ کې داينښوولوله پاره دخپلې ونډې په توګه راوړي. په دې ډول يوزياته اندازه ډېري راغونډې سوي وې، خوودانۍ دومره لويه وه، چې داړتياوړموادودانداز‌ي بشپړولو له پاره لاسي ګاډي اوجواليان په کاروو. په همدې مسجدکې خلك داخترونولمونځونه اداکوي اوپه هروارشل ډېرش زره تنه حاضريږي. مسجداوشاوخوا غولی يې ټول په سږيوډك سي چې څوك ولاړ ځوك پررکوع اوټول يودبل ترشا په اوږدوکتارونو کې ولاړوي. په همدې ځای کې دکولرا (وبا) اونوروآفتونوپه خاطرلمونځونه هم کيږي. داناروغۍ اوآفتونه چې په کابل کې پېښ سي او زياته موده دوام وکړي، خلك هيله من وي، چې ددوی ګډې دوعاوي به دآفت پرليري کېدواغېزه وکړي.

درمضان یاروژې په مياشت کې پرټولو خلکوباندي دډېرشوورځوله پاره له لمرختوځخه ترلمرلوېدو پوري روژه نيول لازموي. په دغه وخت کې بايدهيځ شی ترشونډوتېرنسي. هيڅوك بايدنصوارياچلم ونه ځکوي. ډېرواړه ماشومان اوهغه کسان چې جدي ناروغي ولري، له دې کاره مستثنی دي، په ورروستي برخه کې زياتره پېښيږي، چې ناروغ شخص که ځه هم ددغه ازمويښت قدرت ونلري، بياهم پر روژه نيولوټينګارکوي اوله ستومانۍ ځخه مري. په هرصورت ناروغ، چې روژه ونه نيسي، بايدعوض يې ورکړي اوددې کارله پاره بايديومبلغ تاديه کړي. دغه رازبايد له خپل وس سره سم خوتنه غريبان ماړه کړي. ملابايد له شرعي قانون سره سم ددغه شخص دحالت تصديق وکړي چې دروژې نيولو ځخه معاف دئ. دلمرلوېدو اولمرختوترمنځ بايدخلك که وغواړي يوځه وخوري اواندازه يې محدوده نه ده. معمول داسي دئ، چې له لمرلوېدوسره سم يوغټ توپ ويشتل کيږي او دا خلکو ته دروژې ماتي اشاره ده. زياتـــروکسانوخواړه

اوچلمان تیارابنبي وي اوهغې اشارې ته منتظروي چي دوی ته دروژې ماتولو اویودم چلم کشولو اجازه ورکوي څکه دورخي بندیزیې اشتهاخورا ورزیاته کړې وي. ترلمرختیو ساعت یاڅه زیات دمخه بیاتوپ ویشتل کیږي او دا هغو کسانو ته خبرداری دئ، چي په دا سبا یې کارکوي . دوی بایدراوپاځي اوپوڅه وخوري، ولي چي دبلي ورځي روژې نیولو لپاره ځان سمبالولوته لایوڅه وخت پاته وي . دهغوکسانوله پاره چي وس ولري ، عام رواج دادئ، چي شپه اوورځ سره واړوي . دورځي بیده سي اودشپې خوراك اوكاروكړي. په حكومتي دفترواوكارخانوكي دكارساعتونه كمیږي اوخلك كاردورځي ناوخته پیلوي اووختي یې پای ته رسوي . دمیاشتي په لومړي برخه كي خلك داسي ښكاري چي روژه خوراپه شوق نیسي. خو وروسته دورځي له خواداوږدې فاقې اغېزه زیاته سي اوورپسې یې دخورك دپربنت دهاضمې خرابوالی اوبدهضمي پیل كړي ، مقاومت مخ پركمېدواوجگړې زیاتي سي. اكثره خلك دپرناورغه سي اوپوڅه خولامره سي. څكه خلك دروژې په میاشت كي دبلي هري میاشتي په پرتله زیات خورك كوي اوچي وس یې وي بچت ورته كوي . له څپلوتږولوغوښتنوڅخه ترڅوساعتو محرومیت وروسته ترېږي پوري خورك وچښنگ وكړي او چلم وڅكوي . په تشه گېډه درانه خواړه خودبنه هضم له پاره گټورنه دي . هغه كسان چي دزیات چلم څكولواونصوارو عادت لري، هغوی دزیات محرومیت احساس كوي . پردوی باندي دنوروخلكو په نسبت وخت دپرورو ورو تېرېږي . زیاتروخلكو ماته ویلي، چي دلمرلوېدو دتوپ تروختته پوري دانتظارساعتونه دپرستومانوونكي دي . زه فكركوم ټول چلم كښان به له دوی سره هم نظره وي . میرزایان (كاتبان) هغه كسان دي چي چلم اونصواروته یې دېره هواكیږي . دوی تقریبا بې له استثنا څخه دچلم اونصواروزاړه عملیان دي. دمسلمانانوكال له قمري میاشتوسره سم ټاكل سوی دئ اودروژې میاشت هركال ژر راځي .كله چي په دوبي كي راسي او ورځي اوږدې اوهواتوده وي ، تنده هم پرنورو تكلیفونو ورزیاته سي . دكابل خلك دورځي په اوږدوكي دزیاتواوبوچښلو عادت لري ، څكه نوتنده له زغملوووزي . دوی وایي چي په روژه كي دغه حالت ترټولوحالتود پرزورغواړې. درمضان تراخترچي دروژې دمیاشتي دپای ته رسېدو د ورځي اخترد‌ئ، شپږ

اونی ورروسته لوی اختریاعیدقربان یادقربانی مذهبي میله راځي . په دغه ورځ ټول خلك، غریبان وي که ماړه ، نوی کالي اغوندي . هغه څوك چي د نویو کالیو وس ونلري ، په کورکي ورځ یوازي تېروي اونه غواړي چي له خپلوملګروسره مخامخ اوخجالت سي. په هرصورت دېرلږپېښیږي، چي یوڅوك دي دومره لږېدلی وي څکه دایو دود دئ اوخلك ددغي ورځي له پاره تیاری نیسي .که ببخي سخته وي، نوبیازاړه کالي مینځي اودومره یې پاکوي چي ښه وایسي اومراسم په تېرکړه سي . ټول خلك ددي وس نلري، چي نوی نزي (لومړی لاس) کالي دي رانیسي . په دغه اخترپه لوی مسجدکي ترلمانځه ورروسته ،چي امیرله شهزاده ګانواونوروماموړینواوداردو له افسرانوسره یوځای پکښې برخه اخلي ، مسجدته مخامخ په لوی میدان کي دعسکرومعاینه هم کیږي . دمعاینې ډګرته دامیراودهغه دډلي دراتګ هرکلي ته دخلوښتوتوپو ویشتلوپه سلامی سره کیږي اوورپسې معاینه پیل سي . خو هغه ډېره ساده وي. امیرد ټولوقطعاتو مخي ته سپورتېرسي اوېوه لنډه وینااوکړي اوژرپهای ته ورسیږي . ورروسته نوقطعات بیرته خپلوبارکونو ته مارش وکړي په داسي حال کي، چي دمارش په مسیرکي خلك ورته راغونډسوي وي اوتماشاکوي . نه یوازي دامیراودهغه دباډي ګارډانو تماشا ، بلکی دهغودډلتي پیلانوتماشاکوي، چي جل وبل ګاډی ورپوري تړل سوي وي . تردي ورروسته خلك ورځ دخپلو دوستانو په لیدلواو یوبل ته په مبارکی ورکولو تېروي . په داسي ورځوکي دا دود دئ ،چي مېلمنوته باید چای اوشربت ورکړه سي . ددغومراسمولګښت پرزیاترو کسانو باندي دروند تمامیږي. خوهغه باید هرومرو سرته ورسیږي. که یوڅوك غواړي چي دخپلوملګروپه منځ کي ددرناوی وړواوسي، ددي له پاره که حتی پورهم کوي بایدویې کړي.

دبرات په شپه (شب برات) زمورږد (all Souls)(۷) په شان دشپې لخواآتش بازي(اورلوبه) کیږي . خلك خپل دوستان مېلمانه کوي اوبیانوداورلوبي تماشه کوي . دشتمنوخلکو په کوروکي تردغومراسموورروسته موسیقي اودنجونونڅاهم کیږي .دغه مراسم دشپې ترنااوخته پوري دوام کوي . که یوڅوك نورخلك مېلمستیاته راوبولي ، پـــوهیږي چي مېلمانه باید دشپې پاته سي . یوازي په

خاصوموا قعوكي دغه رازمېلمانه رابلل كيږي .په نوروكي يې تل دشپې تر ناوخته پورې ساتي . دبرات په شپه دخلكو عقيده داسي ده چي ملايكي له اورواو (ارواحو) سره ددې لپاره ګورې، چي دهغوى د پاتنه كېدلو موده وازمويي . دكومو ارواو چي وخت پوره وي ، اخلي يې او جنت ته يې وړي .

دمكې زيارت چي دوى يې حج بولي ، دهغوكسانوله خوا ترسره كيږي، چي په مذهبي لحاظ آماده اودلګښتونو له پاره وخت اووس ولري . دافغانو له پاره حج يوستره ذمه واري ده .له دغه رازخطرناك سفرڅخه دراستنېدو چانسونه هم ډېرلږښكاري . هغه كسان چي ددغه زيارت ذمه پرځان اخلي ، لرياډېرياورلري چي بيرته به راستانه نسي، خكه نوخپل كارونه هغه شان فيصله كوي لكه مرګ ته چي دنزدې كېدوپروخت يې غم خوړل كيږي . په دې سفركي بايد تر هغو بهرنيوهيوادوتېرسي، چي ددوى ددين اودخپل خان دښمنان يې پكښې اوسي . دا چي دوى به تردغه سخت ازموېښت سالم راووزي كه يه؟ اوپرڅنګ يې لاد سمندراودهغه داوسېدونكو په باب ډېري ډاروونكي افسانې لري، داسي چي كه پرچا پېښ سي ، درسته ښېړى يوه ګوله كولاى اوترستوني يې تېرولاى سي . سړى ته دحج كولودارزوپرڅنګ دومره زياته ذهني آمادګي هم ضرورده ،چي له دغوټولو خطرونو سره دمخامخ كېدلوجرات وكړي .په هرصورت د سفر ددغو ټولوخطرونو ترتېرولو وروسته كه يوڅوك بالاخره راستون سي، نودعمرترپايه پورې د «حاجي» لقب اخيستلوامتياز ګټي . خپلوان اودوستان يې په راتګ سره وياړي اوخوشالي په كوي . ترڅوميا شتوپورې دى بل كارنه لري بې له دې چي داورېدونكويې مشتاقي ډلې ته دخپلوسفرونو اوماجراواوهغومنظرو ،چي ده ليدلي وي، بيانونه وكړي . په بيان يې اورېدونكي هيڅكله نه ستومانيږي . ما ددوى خيني اړوندي كيسې اورېدلي دي اوبايد ووايم، چي دغه كيسې په ويلو ازري .

افغانان ډېرسفرونه نه كوي .واكمنان يې ورته دنورو هيوادودكتني امكانات نه برابروي اونه ببګانه خلك هيوادته دورتګ له پاره هڅوي. دوى غوره بولي چي خلك يې سره تيت اوله نوري نړى سره تماس ونه لري . دوى ډاريږي، چي پوهه اوروښانتيابه پرحالاتوباندي ددوى قبضه كمزوري كړي. كه دا خلك د نورو

هیوادو دخلکوپه قوانینواورسم ورواج سره دپوهېدلو اوخانونه له هغوی سره دپرتله کولو له لاري دخپل دین په نامه راوپارېدل، نوبیابه واکمنانوته دهغوی له غوښتني سره سم حکومت کول اسانه نه وي.

په لوېدیځه استرالیاکي دافغانانویوکوچني ټولنه سته ،چي له زیاتو کلونو راهیسي په یوه کالوني کي دي .هوري په ریګي بیابانوکي پراوښانوباندي سوداګري کوي. څوکاله وړاندي ددوی یوتن افغانستان ته راستون سو.له ځان سره خپله انګلېسي یاپه بله ژبه استرالیایي مېرمن، چي خپل دین یې پرې ایښی و، راوستله. دې تعلیم نه وکړی اولیك لوست یې نسوکولای . دې چي دخپلوافکارواوهغوبیابانونو په باب خبري کولې، چي دایې په عمل کي دنوي دین منلوته هڅولې وه ، نوسړي ته دافکرورلوېدی، چي ددې ماغزه ګرپیا ګډوډ سوي وه. سړی خپل هیواد ته راستون سوی و اوغوښتل یې چي دېرش کاله وروسته یې بیاووېني اودخپلوپلرونو په خاوره کي ښخ کړه سي .له ځان سره یې یوځه پانګه هم راوړې وه . خوپه کندهارکي دده دوستان دومره پوروړي اوښستمن وو، چي ده ته بیخي لږځه ورپاته سوې وه . له دې امله یې خپله مېنه پرې ایښې اوکابل ته دامیرلیدوته راغلی و،چي ګوندي هغه ورسره مرسته وکړي. دی په یوه ډېرکوچني کورکي صرف له یوه نوکرسره اوسېدی . مېرمني ته یې دحکومت له خواپه کال کي یولږڅه مبلغ ورکول کېدی اوبس په همدې یې ګوزاره کوله . دی زماډېرممنون و،ځکه کله کله به مي پایپ اوتمباکوورکول . زیاتره به یې له استرالیاڅخه پرراوتلوافسوس کاوه. خودبیرته ستنېدووس یې نه درلود.ده داستېرالیایانوپه شان انګرېزي خبري کولې اوپه خبروکي زیات قسمونه خوړل، چي دسوچه افغان له شونډوڅخه نادره اورېدل کیږي . دی ترخپل راتګ دوه درې کاله وروسته دزړه له ناروغی څخه مړسواومېرمن یې دهغې کولراپه قربانیانوکي وه، چي دده ترمړیني یوڅواووني وروسته پېښه سوه. دمخه تردې چي دامړه سي، لېورزي یې ډېرتلاښ وکړ،چي واده ورسره وکړي اوپه دې ډول یې په معاش کي ورسره شریك سي.

په استېرالیاکي افغاني کالوني امیرمرحوم ته د «ضیادالملت والدین» لقب اخیستلو له امله دمبارکی یولیك راولېږه . له هغه سره یې پـــــه عین حال کي د

استرالیادحکومت دفرمان یوکاپي هم مل کړې وه . په هغه کي یې دغه هیوادته دشرقیانومهاجرت هغه وخت منلی و،چي هریوه سړي سربېره دروندټاکس (مالیه) ورکړی وي . دوی له امیرڅخه په دې لارکي مرسته غوښتې وه، چي د هند پرحکومت باندي سپارښتنه وکړي، چي افغانان له دغه ټاکس څخه مستثنی سي . امیرچي هروخت یې بزنیس ته پام وي اوپوهېدی، چي داخلك شتمن دي، په خواب کي ځني وغوښتل، چي ددوی درې څلورتنه مشران دې پردغه موضوع باندي دخبرواترولپاره ورته حاضرسي. خومشران دزمري غارته په ننوتلوکي زړه نازړه وه اوبېرېدل، چي غالبا به بیرته ځني راونه وزي. ځکه یې موضوع همداسي پرېښووله .

دافغانانوپه منځ کي مرغان اوحیوانات په پراخه توګه پردوو ډلو «حلال اوحرام» وېشل سوي دي . هغه چي دخوړلوور دي اوهغه چي نه دي . عموما داسي ویل کیږي، هغه مرغان اوحیوانات چي د غوښواومرداریوپه خوړل ژوند کوي ، خورك یې روانه دئ . هغه مرغان یاحیوانات چي دخورك اراده یې وکړي، دغاړي پرې کولوپه واسطه وژل کیږي . پردغه کاربایددخدای نوم په مکرره ډول وویل سي. له دې پرته یې غوښه حرامه اوخوړل یې ګناه ده. که یومرغه ویشتل کیږي، مسلمان چي دویشتلوپه نیت پرهغه دتوپك ډزکوي ، بایدله ډزسره سم دخدای نوم تکرارکړي. که په دې ډول له ویشتلوسره جوخت مړ سي، خوړل یې روا دي . ماچي به پخپله ښکارکاوه، ملګروبه مي هرمرغه چي رالوېدی ،سمدلاسه به یې غاړه ورپرې کوله اوپه عین وخت کي به یې پورتنی فارمول تکراراوه . ویل به یې چي یولږڅه ساه ورپکښې پاته وه ځکه یې نو «حلال» کړ. خوکه کوم مرغه به دراخیستلوپه وخت کي مړ و، هیڅاپه نه خوړ. که سپي اوبل هر «حرام» حیوان خوله : خوراکي موادوته وروړي ، خواړه مردار دي او بایدونه خوړل سي. که یې ولیدل چي حیوان یې یوې برخي ته خوله وروړله، هماغه برخه یې بایدپرې اوپاته یې وخوړل سي.سپیوته دغه رازدناپاکه حیوان په سترګه کتل کیږي اوداسي بایدتناوسي چي خوله یې له شی څخه ونه نښلي. بایدله هغه چاڅخه هم ونه نښلي،چي تناوکړی یې دئ . خوکه لاس یاکالي دسپي له خولې څخه ونښلي ، بایدککره سوې برخه پرېولل سي .

ځني عسکر او غريب خلك چي سپي ساتي او ډېر پر ګران وي، هغوی يې په ناولتوب کي رې نه وي .په ځني مواردو کي خوسپي دخپل خاوند په بستر کي ځملي او په ډېره مهرباني سره سلوك ورسره کيږي . ځيني دغه خلك خپلو سپيو ته دځيني چلونوله ښوولو سره مينه لري. يوسپی به چي ديوسپاهي ملکيت و، ځان پرمړينه واچاوه، ګدايي به يې کوله ، دمخ پر پښوبه يې تګ کاوه او په بازارکي به يې دتمباکودوکان ته دلاس دسمال اويوه ايکي وروړله او بيرته به يې تمباکو راوړل . نورډول ډول چلونه به يې هم کول. دې سپي ته يې دغه رازوربښوولي وه چي په خوله کي يولنډلرګی ونيسي . دلرګي په دواړوسرونوکي به دوه کوچني الکين ځراغونه ځړېدل اودی به دشپې دخپل خاوند په مخ کي روان واولاربه يې ورته روښانه کوله .

خلك دغوښي درواکولوپرځنګ دخدای نوم پرټولونوروشيانوباندي وايي . کاريګران دکارترشروع وړاندي يادماشين دنوي چالانولواوپه قالب کي دويلي سويوفلزاتوترتويلودمخه دخدای نوم وايي . په دې ډول دوعا به کارسم اوموفق کړي. دوی دغه رازترخوړولو وړاندي او وروسته همداکارکوي اوکله چي پرماشوم نوم ږدي، لومړی يې په غوږکي دخدای نوم ورته وايي (۸) اووروسته نوبياماشوم په هماغه نوم يادېږي .

کله چي يومامورته خپله مېرمن دماشوم شېريني راوړي، نومړی هماغه شيريني اوسوغات اميرته وړي اودموضوع په باب خبروركوي . روسته ځني غواړي، چي دماشوم له پاره يونوم ورټاکي . داميرله پاره دايودود ګرځېدلی، چي دخپلومامورينواو شاوخواکسانوپرماشومانو نومونه کښېږدي.خوکه نجلی پيداسي ، ملکه سلطانه نوم وربانند ږدي . دزوی زېږېدو پروخت اميردزوی وپلارته که پرګران وي ، اوغواړي عزت يې وکړي، سوغاتونه ورکوي. خکه دزوی زېږېدل دډېري خوښی خبره ده. دنجلی په مورد کي خبره په پټه خوله تېرېږي خکه په افغانستان کي ښځي لږارزښت لري اوکله کله خودنجلی پلاردخوورخوله پاره خپلي مېرمني ته خکه نه ورنږدې کيږي، چي په دې ډول خپله ناخوښي وښيي اوښځي ته له دې امله، چي دده له ارزوګانواوغوښتنوسره سم يې عمل نه دئ کړی ، خپل خپګان څرګند کړي.

کله چي دامیریوه ماندینه امیندواره سي ، دتوپودویشتلو ،آتش بازۍ (اورلوبي) مېلمستیااونورتول تټ وټوك له پاره تیارۍ ونیول سي . دهلك په صورت کي داټول شیان منځ ته راځي. خوکه نجلۍ سي نوبیادخوشالۍ هیڅ کوم کارنه پېښیږي اوښځه خوشي پرېښووله سي، چي پرخپلونامېندیوباندي یوازي وژاړي . له دې امله ټوله ښځي دهلك هیله لري اودوعاوي کوي، چي په دې صورت کي به دماشوم پلار له دې سره وګوري اوددې به ډېرمراعات کیږي ،هرڅوك به مبارکۍ ورکوي اودابه له دغه کوچني جشن څخه خونداخلي.

په افغانانو کي دماندینوتعدد عام دئ . ځني چي یوازي یوه ماندینه لري ، له دې امله وي، چي دنورو وس نلري. یابه یې ماندینه په مصممه توګه باندي «غاوره» وي اوکورته به دبلي مېرمنې دراتګ ممانعت کوي. ماته ویل سوي دي ، چي په ټولو حرمونوکي دبېلابیلو مېرمنوترمنځ دبرترۍ له پاره یوه نه تمامېدونکې مبارزه روانه وي . همدغه سبب دئ، چي ښځه پرخان باندي دسږي دمیني ټینګولو په خاطرکوډو، دمیني ځابنتونو اونوروجادویي هنرونو ته مراجعه کوي. همدغه دبرترۍ له پاره جګړه اوورسره سم حسادت ددې کار اساسي علت دئ، چي ولي زهري موادوته چي کشف کېدلای نسي ، دومره زیاته تقاضاسته . زماڅخه پخپله غوښتنه سوې، چي که داسي زهررامعلوم وي، یایې لرم، چي عادي ناروغي اودهغې اغېزې لیري کولای سي . یووخت خو لا د داسي کوډو اوتعویذپوښتنه هم راڅخه وسوه، چي دیوچامینه زیاتولای سي. خو ما یې یوشی لاهم نه درلود. که څه هم دهغوله پاره زیاتي پیسې راکول کېدلې . غربي جادوګره به بې له شکه په کابل کي ډېرزیات مراجعین ولري اوښه بیزنس به وکړي . وایي چي قرآن نارینه ته دخوښخودلرلوواك ورکړی دئ. خوداسي کسان سته چي په قرآن باندي دپوهېدلوادعالري، اووایي په قرآن کي لیکل سوي، چي یو سړی هغه وخت له څلورو ماندینوسره واده کولای سي چي «له ټولو سره په مساوي توګه مینه ولري » اوځرنګه چي دامِمکنه نه ده ، ځکه یې واقعي معناداده یوې ماندینې سپارښتنه ده . دپیغمبر (ص) په باب ویل کیږي، چي دی مجبورسوتریوې زیاتي ښځي وکړي .دده په موردکي ویل کېږي، چي دخپلي ګراني مېرمني پرته یې نورې داسي ښځي وې، چي هیڅ رازحمایه یې نه

درلوده اوده په دې خاطرخانته واده کړي، چې کور ورته برابرکړي.

افغانان ټوله مذهبي متعصبين Fanaticsدي. که څه هم فاناټيسيزم يې تل ښکارندنه وي. خوخاص مواردغواړي، چې يودم راڅرګندسي. دوی په دې عقيده دي، چې ددوی دين دعيسويت پرځای راغی اوعيسويت ديهودي دين جانشين سوی دئ. خدای دانسان دغوښتنوله پرمختياسره سم په بېلابېلووختوکي نوی دين منبع ته راوړی دئ. ددوی دين چې ترټولو وروستی دين دئ، هروهرو بايدرښتينی دين وي. داداسي يوهيوادنه دئ، چې عيسوي مبلغين دي زياته اغېزه پروکړي.

دشپاړسم څپرکي لمنليکونه

(۱) په اصل کي د « اسلام » پرځای « مسلمان » راغلی دئ . دافغانانودين اسلام دئ اوداسلام دين پيرو « مسلمان » بلل کيږي . (پښتو ژباړونکی)

(۲) دا يو راز تسبيح ته ورته داني دي . (م.م)

(۳) مولف په دې برخه کي له مبالغې کاراخيستی دئ . داکاريه يې له څينومتعصبوکسانوڅخه ليدلی وي ، خو عام مسلمانان داسې نه دي . (پښتو ژباړونکی)

(۴) دقرآن کريم فارسي تفاسير (ترجمې) دمولف تر ژوند څو پېړۍ وړاندې څپاره سوي اوپه افغانستان کي موجود وو . (ژباړونکی)

(۵) دحضرت پيغمبر (ص) مبارک مرقدپه مکه شريفه کي نه ،بلکي په مدينه منوره کي دئ (م.م) .

(۶) دامسجدعيدگاه مسجدجامع ده چي د ودانولو کار يې د ۱۳۱۱ ق کال دشوال پر شپاړسمه داستاد محمد اکبر په معمارۍ شروع سو او د ۱۳۱۵ ق کال دجمادی الاول پر نهمه پای ته ورسېدی . دغه مسجد جامع ۷۷ گومبتې ، مناري او ۴۴ رواقه لري چي ټول مساحت يې ۴۳۰۶۸۰ فوټه کيږي . (دافغانستان ښېنليک ـ ۲۱۶ مخ) .

(۷) د رومن کاتوليکانو يوه مذهبي ورځ ده ، چي دنومبر له دوهمې سره برابره ده . په هغو کلونوکي ، چي دنومبر دوهمه ديکشنبې ورځ وي ، دا ورځ دنومبر په دريمه نمانځل کيږي . زياتره کاتوليکان عقيده لري ، چي په دغه شپه د مړو ارواح خپلو کوروونو ته حاضريږي او له ژوندو سره په ډوډۍ خوړلو کي برخه اخلي . په انګلستان کي عوام خلک په دغه شپه هديرو ته ځي ، پر قبرونو باندي شيدې پاشي او په نيمه شپه کي دماخستن ډوډۍ مړيو ته پرېږدي . مسلمانان د مياني (ذوالحجې) اتمه د مړيو شپه بولي او په دغه شپه مړيو ته دوعاوي کوي (م.م) .

(۱) اول په غوږکي دخدای نوم يادول ياآذان کول له نامه ايښودلوسره متصل نه وي . په غوږکي آذان له زېږېدلوسره سم کيږي اونوم کېدلای سي څوورځي وروسته پرکښېښنول سي (م. م) .

اوولسم څپرکی

سیاسي اوضاع

دهیواد دمشرانو په وژلو سره دخپل زوی دواکمنی په تامینولو کي دامیرپالیسي - بې سبکه عایدات - ولي امیرله لارډکرزن سره په هند کي ونه کتل - پرپوله باندي دروسانو تېری - په افغانستان کي دروسانو نفوذ - دافغانستان او هندپرلوردروسانو دپرمختګ خطره - افغاني واکمني ، دبې نظمو قبایلو د تنظیملو ډېره ارزانه وسیله - دافغانستان دبنه وسله وال کولو پالیسي - له انګرېزي حکومت اوعدالت سره مینه - پرخلکو باندي دانګرېزي اجتماعي نفوذ اغېزه - ولي په افغانستان کي ریلوې نه خوښېږي - ولي غني کانونه لاس نه وهلي پاته دي - دبلوچستان په ساحل کي دامیرله خوادسمندربندرغوښتل - دامیرعبدالرحمن کورنی سیاست

دامیرعبدالرحمن سیاست دخپلي پاچهۍ له هماغه پیل څخه داو ،چي د هغو کسانو له شره څخه په یوه یابله لارخان وژغوري چي په هیواد کي زیات نفوذ لري اوکولای سي په راتلونکي کي دده ګټوته خطرپېښ کړي . داسیاست داسي نه و، چي په څرګنده ول او په یوه وخت کي پرډېروکسانو عملي کېدی ، بلکی ورو ورو یې ټول هغه کسان، چي ده ته دستونزوسبب وو ، له منځه وړل . په هیوادکي وروستی متنفذ شخص عمومي قوماندان غلام حیدر(۱) وچي دامیردپاچهۍ په وروستیووختو کي یې هرکله کابل ته راباله. خوهغه به دابلنه تل په یوه یابله پلمه تېروله . نوموړي په پای کي دهندوستان پولي ته نږدې پخپله پوسته کي مړسو. هغه وخت یولړکرکجني نخښي نښانې څرګندي سوې اوهغه دا چي دده شخص حکیم[طبیب] چي یوسیمه ییزډاکتراووده دوروستی ناروغی پروخت ورته حاضرو، کابل ته راوغوښتل سو.امیرډېرګروالی رتبه، پیسې اوسوغاتونه ورکړل اوعموما یې زیات نازاوه . دهغوکسانودله منځه وړلوپه برخه کي، چي دامیراندېښني ورګرځېدل، یوه طریقه داوه ددداسي شخص له خوابیان سوه ،چي څوواره دغه کارته موظف سوی و . داسړی مسلمان نه و اویوه شپه یې وروسته له هغه چي زماشراب په ښخروڅښل، خپل تجارب راته بیان کړل . دی سخت نشه واوماګومان نه کاوه چي بل وخت دي یې ددغسي مسایلو په باب د څه ویلو جرات کړی وای . زه به دی د خپل اصلي نامه پرځای

«ی» وبولم (۲) . ی» وویل، چي امیریوه شپه ناوخته ورورغوښتلم او د یو چا پوښتنه یې راڅخه وکړه . دغه سړی دلوړي رتبې څښنن اوده پېژانده. «ی» ته وویل سوه چي دگارډک ...ان ته ورسي . په هغه حکم کي لیکل سوي و چي له خان سره دوولس تنه عسکربوزي اوددغه شخص کورته ولاړسي . په دې پلمه یې له کوره راوباسي، چي امیرغواړئ یوه عاجل کار لپاره په خصوصي توګه ورسره وګوري . بیایې نوددزاړه ښاروبوې تاکلي کنډوالې ته بوزي . کله چي یې سړی نومړوړي خای ته ورساوه ، بیانوديوبل کاغذله لارښووني سره سم عمل وکړي، چي امیرده ته ورکړی و . «ی» له امرسره سم دسړي کورته ولاړ . دوولس تنه عسکرېې ترکورډباندي ودرول اودی دننه په دروازه کي ورته معطله سو. دروازه وان دکورخاوندته وویل، چي «ی» دي کوم عاجل کارله پاره غواړي . تراجازې ورکولو وروسته ، دی له نوکرسره هغې خوني ته وروخوت ، چي نومړوړي شخص پکښې له خپلوملګرواوخپلوانوسره یوخای ناست واوچای یې څښلې . کله چي یې«ی» ولید ، څنګ ته یې وروغوښت اوچای یې ورسره وڅښلې. «ی» له امرسره سم سړي ته په غوږکي ورو وویل، چي امیرصاحب غواړي ددېرمهم کارله پاره درسره وګوري اوښه به داوي، چي امیرپه انتظارکي پرې نښودل سي . سړی ورته وویل، چي دی به حرم ته ولاړسي اوخپلي کورنۍ ته به دوتلوخبرورکړي اودېرپه خنډیږي نه . خو«ی» ورته وویل، چي همدومره معطلي هم په کارنه ده . امیرسمدستي غوښتی یې اودوی ژریوځای سره راووتل . کله چي دوی تردروازې بهرراووتل ، عسکرپرراتاوسول .سړي د عسکرو د راتاوېدو پوښتنه وکړه . «ی» ورته وویل، چي امیرددہ دعزت له پاره څکه ګارډ رالېږلی دئ، څکه چي شپه ناوخته ده . دوی رارهي سول .عسکرېې پردواړو خواوو روان وو.درود پله ته راورسېدل ، پله ته ورتاوسول څکه دښارزړه کنډواله چي«ی» ته یې دسړي دبېولوحکم سوی و ، پرهابله غاړه پرته وه . سړی په خان کي بدګومانه سو اوپوښتنه یې وکړه ،چي ولي له قصرڅخه لیري څي .غوښتل یې لارچپه کړي خوعسکرورته رانږدې سول او«ی» معذرت څني وغوښت، چي امیرله همدې لاري حکم کړی دئ اودی هم قصرته له تللوپرته بله کومه اراده نلري . دوی باید کښته بیرته تر رود راواوړي اوخپل هدف ته ورسیږي .سړي نو

څه ونه ویل اودوی هماغسې روان وو . کله چې لارله قصرڅخه نوره هم لیرې سوه ، سړی له وړاندې تګه انکاروکړ.خوکله چې «ی» ورته وویل ،داامیرحکم دئ اومقاومت ګټه نلري .وروسته نودی هم ورسره رهي سو. په پای کې دوی هغه کنډوالې ته، چې یو زوړ ښاه پکښې و، ورسېدل . اوعسکروته دسړي د نیولو اشاره وسوه.سړي ته ددوی اراده معلومه سوه اوسخت مقاومت یې وکړ . خو بالاخره له پښوولوېد اوپرمخکه غوځارسو. افسراوسړي یې راغلل، چې نورنوبایدڅه په وسې .«ی» دامیرکاغذراویوست ، اورلګیت یې ولګاوه او تر لوستلو وروسته یې افسرته وویل، چې دسړي سربايد له تنه بېل سي . افسردسړي خواته ورغی ، توره یې کش کړه ، سړی یې پرمغزی وواهه اوپه پای کې یې خپله وظیفه سرته ورسوله .دسړي شدیدمقاومت دامرپه اجراکیدوکې ستونزې پېښې کړې. خوپه غاړه کې دېې له لاري دوینې ضایع کولو بېهوښه کړ.سراوتن یې وروسته زاړه ښاه ته وروغورځاوه اودومره خاوره یې پرواړوله چې ټولې نښانې یې پټې کړلې . دوی قصرته ستانه سول اوله رسېدوسره سم «ی» امیرته دامرداجراکولورپوټ ورکړ. امیرو‌ویل «ښه کاروسو» اوده ته یې کورته دتګ اجازه ورکړه .

«ی» وویل په هماغه شپه، چې به یې په بسترکې هزوارسترګې پټې کړې، دنوموړي سړي سربه یې، چې له تنه بېل سوی و، سترګوته جګ ودرېداوخوشې یې ترخوب وړلودمخه عین څه لیدل . تردې پېښې ښاوونی وروسته دوژل سوي شخص زوی امیرته ورغی اوورته یې وویل، چې «ی» یوه شپه ناوخته دده پلار ددې لپاره چې امیرصاحب غوښتی دئ ، له کوره ویوست اوترننه پورې یې درک نسته . امیروویل، چې دارشتیادې.خوددې له پاره چې زړه یې ښغمه کړي،ورته یې زیاته کړه چې پلاریې دیومخصوص مقصدله پاره یوه اوږده سفرته استول سوی دئ . خدای خبرچې بیرته به راستون سي. دسړي خپلوان یې په دې ډول ترخان تېرکړل. خوهغوی ژړدنوموړي دورکېدوپه سرنوشت پوه سول اودخان ساتنې په خاطريې څه ونه ویل. ځکه ډارېدل چې دوی به هم واستول سي اوبیابه راستانه نه سي .

دهغوکسانوپه له منځه وړلوکې چې امیر ته به د ستونزو پېښولو سبب سي ،

دده هدف يوازي دانه و، چي دخپلي پاچهۍ په بهيرکي دستونزومخه ونيسي، بلکې مقصدېې تخت ته دخپل زوی دسوله ييزرسېدلوله پاره لاراوارول هم و. اوددغوټولو کاروپه ترسره کولوکي يې له احتياطه کاراخيست خکه ډارېدی، چي ايوب خان يايعقوب خان به بيرته هيواد ته راستانه نسي اوپه راتلونکي کي به دزيات شمېراغېزمنوکسانوپه راغونډولوسره دخپنوجدي ستونزوپېښولو سبب نسي . داچي اميرخپل ټول زامن په کابل کي ساتلي اوددې پرځای، چي دپخوانيواميرانوپه شان يې په بېلابيلوولايتوکي واليان کړي وي ، هغوی يې دمختلفوسرکاري دفترونو په سرکي مقررکړي وو، داميرمطلب داو،چي ترخپلي مړيني وروسته يې دگډوډيومخه نيولې وي . خکه دېلارترمړيني وروسته د واکمنی اوبرترۍ له پاره دزامنوپه منځ کي دپخوانيوجگړويوعلت داو،چي هرزوی ديوه ولايت دوالي په توگه پيسې اولښکرپه واك کي لرل ، چي تخت ته يې د رسېدو په مبارزه کي مرسته ورسرکوله .څرنگه چي هرورورد‌تخت شوقي وخکه نوتل جگړې پېښېدلې اووخت په وخت په هيواد کي دزياتو وينو تويېدلو او بدمرغيو سبب کېده.

دافغانستان تاريخ ښيي، چي څرنگه ورور له وروسره جگړه کړې،زامنوله پلارسره ، يوه هابل دواکمنۍ له پاره دشديدي غوښتنې په حکم وژلی يارونکړی دئ . داميردوربينی دده دمړيني پروخت ددغه راز وحشتونو د بيا تکرارېدو مخه نيولې وه .کله چي دی مړسو،دتخت له پاره دکانديد په توگه له سردارحبيب الله پرته بل هيچا چانس نه درلود، خکه له ډېروکلونوراهيسي مشرسردارو او په زياتوسرکاري مواردوکي يې دپلارپرځای، چي زياتره به ناروغ و، نمايندگي هم کړې وه. ده ته دهيوادمخکښوکسانوداسي کس په سترگه کتل، چي تخت ته مناسب دئ اوپه نتيجه کي يې دهغوملاتړکاوه . دې کاراوپرځنگ يې دپلارله مړيني سره جوخت دده له خوادارگ مانۍ سملاسي نيولو، دې پرحالاتوکابوکړ.خکه په ارگ کي يې دخزانې اوعصري وسلواومهماتودزېرمو کنترول ترلاسه کړاودخپل دوولس کلن ناسکه ورور محمدعمرخان له مورملکه سلطانې پرته نورداسي څوك نه و، چي ده ته ستونزې پيښي کړي. دا يې سمدلاسه د ارگ له حـــــــــرامسرايه ، چي اميرخپلي گراني

ماندیني له پاره جوړکړی اودابه معمولا پکښې اوسېدله، وایستله اومجبوره یې کړه، چې پخپله خصوصي ماڼۍ گستان سرای کې چې دښارپه څنګ ده افغانانوکي واقع و، ژوند وکړي . دلته یې داپه ښکاره دامیرمرحوم دګراني ماندیني په توګه په ډېرعزت سره خوندي کړې وه، خوپه واقعیت کې بندي وه. خکه ټول غټ اوباوري نوکران یې ځني اخیستي اوپرځای یې نورکسان دامیرپه خوښه ورته ټاکلي وو. هیچاته اجازه نه وه، چې له دې سره وګوري .له اساسي دروازې پرته یې دماڼۍ ټولي لارې په ښښتوتړلي وې . امیراوسردارنصرالله خان پخپلو مخصوصو اوعاجلواوامروکي مېرمن ډالي Mrs.Daly ته، چې په کابل کې ښځه ډاکټره وه ، یادونه کړې چې له ملکې سلطانې سره بایدونه ګوري اونه باید ورسره اړیکي وساتي . دوی ظاهرا له دې بابته ډارېدل ،چې دابه ملکه ولمسوي چې دهندحکومت ته لیك ولیږي اوپه هغه کې به پرتخت باندې ددې دخپل زوی کښېنولو له پاره دهغومرستـه وغواړي . که دهندحکومت ددې لیك ته کومه خاصه پاملرنه هم ونه کړي ، بیابه هم دغه شان عمل نوي امیرته دهغوی له نظره زیانمن تمام سي . دغه رازټول هغه مامورین اواردو افسران چې دنفوذ ښښتنان اودملکې سلطانې لوري ته متمایل کسان وو ، دنوي امیرلخواپېرودل سوي اورتبې یې ورلوړي سوې .

سره له دې هم لښکرله ناخوښیه سره خوښېدی اوداوېره وه چې هرومروپاڅون پېښېږي .خودتنخواه دزیاتوالي ژمني ټول شاوخواکسان له څرګندي سرغړوني څخه وساتل . که څه هم دزیات وخت له پاره ښه پوره کونګسی موجوداو عسکروپه خلاصه خوله ویل، چې دوی له حکمراني کورنۍ پرته دبل هرچا حکومت مني. دخلکو په منځ کې پرحکومت باندې دنه ویساغوښتنه دهیواد په بېلابېلوبرخوکي له تشدد سره یوځای له برملا لوېماری څخه څرګندېده . دارازکارونه خوراډېرکلونه چانه پېژندل اودقانوني اداري په وړاندي یې دخلکوبې تفاوتي څرګندوله . دموجودحکومت پرضد اعتراض دهیواد پراوسېدونکو اروپایانو باندي په حملوکولوسره ښکاره کېدی . یوتن دخپل ساتونکي ګارډ په واسطه دشاله خواوویشتل اووژل سو. داکاردومره بې ارزښته تلقي سو، چې سړي ته شك پیداکېدی چې آیاداکار به دګارډ خپل ابتکارو ، که

به دهغو کسانو لخوا په دې نیت لمسول سوی و، چې له خپل حکومت سره یې دښمني درلوده او په دې هیله و چې له اله گوله کوونکو سره دیوځای کېدو له لاري دگډوډۍ عامل سي .

له کابل څخه زمادراوتلو په وخت کي دهیوادعایدات ایله دومره و، چې دلښکردتنخواه له پاره دي کفایت وکړي . له ډېروکلونوراهیسې د لښکرو لگښتونه ورو ورو زیاتېدله اوامیرپیسوته زښته زیاته اړتیادرلوده . دهندوستان له حکومت سره هم دهغې مرستې د دوام په باب کوم انتظام نه ونیول سوی، چې پخواني امیراواوسني واکمن ته ورکول کېده . نوی واکمن دده له پلارسره دجوړسوي تړون دموادو دتنظیم غوښتلو جرات له دې وېري نه کاوه چې مبادا پرې پښېمانه نه سي . لارډکرزن له امیرسره په پېښورکې دکتلو له پاره پر خپلو غوښتنو ټینگ ولاړو چې په دې ډول ټول مسایل په شخصي خبروکې حل کړي. خوپه هغه وخت کي امیرته داسترخطرو، چې له کابل څخه په داسي حالت کي ووزي چې خلك یې ناآرامه اوپه هیواد کي دننه په حکومت کي خوراډېرومهمو مسایلودسملاسي حل غوښتنه کوله . روسي حکومت ورته دډېرومخکنیوتړونو، توپکواوسهماتو ورکولو ورانديزکړی و، خوبیرته واخیستل سو. څکه روسان بېرېدل اوبې باوره سوي وو اوپرافغاني خاوره باندې دهغوی تېري خلك ډېرخښمولي وو. ځيني مامورین له دې سره سره دروسانو دمرستې پلوي ښکارېدل . دوی ویل، چې که انگرېزي حکومت ددوی له هیوادسره مرسته ونه کړي ، نورسته چې ورېې کړي . دغوکسانودروسي مرستې منلوته دامیر د هڅولو تلاښ کاوه .

په همدې وخت کي و، چې یوافغاني جنرال له روسي سرحدڅخه راغی اوویل یې چې له خان سره یې دوه تنه روسان دمخوري افغاني کورنۍ دغلام بچه گانوپه جاموکي راوستلي دي . ددې خبري نوردرك په مشخصه توگه معلوم نه سوخوپه دغه وخت کي ویل کېده، چې امیرپه هندکی کي خپلي ددوبي مانۍ ته، چې دښاردجنوب په شېرمیلي کي پرته ده، دیودوو اوونیو تېرولو له پاره تللی دی اوله خان سره یې له یوڅو باوري مامورینواوملگروپرته نورهیڅوك نه دي بېولي. ده غوڅ امرکړی و، چې هورې به هیڅوك دده نه مزاحم کیږي او نه به بل

ځوك ورلېږل كيږي . دغه جنرال وروسته په ښاركي خورازياته اندازه روسي پيسې تسعيركړې اوله دغه وخت وروسته په بازاركي روسي نوټونه رانيول كېدلاى سواى .تخت ته له رسېدوراهيسي دالومړى وار و، چي اميردارګ له كلاپرته په هندكي ياكوم بل ځاى كي اوسېږي اوهيڅوك دي په مشخص ډول نه پوهيږي چي څه پېښه ده؟ په ربښتياسره هم هيڅوك نه پوهېدل، چي اميرپه هندكي كي څه كول؟ دايوغيرمعول كارو، ځكه چي له خپل حرم سره له اوسېدو پرته، دامير پرنورو ټولو كارو باندې په عام ډول خبري كيږي اوخلك ښه په خبروي، چي دى څه كوي ؟

ځرګنده وه چي داميرموقعيت تخت ته تررسېدلووروسته دڅه مودې له پاره ډېرسخت و .اوس لاهم دخطرخيني عناصرسته، چي بايدليري كړل سي . دى د خپل پلارپه شان نه تجربه لري اونه هم پرځان ويسا . داچي دى به په بحراني حالاتوكي څه وكړي ،اوس يې اټكل نسي كېدلاى .خوپه هيوادكي دانارشي اوبغاوت جوړونكوسره ملاتړنسته اوزمانه به غالبادې پوښتني ته خواب وركړي .

افغانستان په مكرر ډول د روسيې او هندوستان ترمنځ بې‌طرفه هيواد Buffer State په توګه ګڼل سوى دئ. خودا داسي ناپېيلتوب دئ، چي دهرلورواكمن يې په چټكى سره له منځه وړلاى سي . زياتره خلك دمځكوله لوري ماليې څخه دانارضى په حالت كي دي اوډپنډيانو په توګه دكارتلاښ كوي. خوراكي موادكال په كال ګرانيږي ، ناروغى عامي دي اوخلك داسي ښكاري، چي دهربدلون په تېره بيادبهتربدلون هركلى به وكړي . ترڅو،چي امير دخپل پلارپه شان درك ونلري، يرغلګرخواګونه به داميرله خوا د جهاد درسالوله پراخي وېشني سره سره پخپل وړاندي يومرتى افغانستان ونه مومي.

اميراوشاوخواكسان يې پرجهاد (مقدسه جګړه) باندي زياته تكيه كوي، چي هيوادته ديرغلګرلښكردراتګ په وخت كي دملايانو له خوا تبليغيږي .په دې باب چاپ سوي رسالې په ټول هيواد كي وېشل سوي دي . خوله اوسنيو اوضاعو څخه ښكاري، چي خلك دي سره له دې چي په زياته اندازه متعصب Fanatic دي، جګړې ته زړه ښه كړي اوداوړدې مودې له پاره دي وجنګيږي . لښكرپه عصري مځكنيوتوپونو، توپكو او مهماتو سمبال دئ ، خوعصري نځښي

نښاني ډېري محدودي دي اوپه دقت وسرښته کي له نوروهيوادوسره سيالي نسي کولای . لښکردغه راز دهغودووخواکونو په پرتله چي دواړو خواوو ته يې پراته دي ، (روسيه اوهند ـــ م.هـ) په بشپړه توگه روزل سوي هم نه دي ، او افسران يې له کوايت Rank -and- file پرته نوره عصري پوهنه هم نلري .

دهريرغلگرلښکرپه وړاندي دجدي مقابلې له پاره يوازني هيله چي له اميرسره سته.هغه داده ، چي دهيواد غرني موقعيت به دلښکرودخوځېدو اودرنوتوپونو د لېږدولو په مقابل کي طبيعي مشکلات پېښ کړي اومهاجم لښکرته به داناشوني وي، چي ترلومړي خنډورورسته دي دنوري جگړې خطرپرخان ومني . دابه هم ممکنه وي له چريکي لاروچارو دي، چي په دوي کي رواج لري کارواخيستل سي . يعني کوچني قطعات سره پرې کول اودشاله خوايې دارتباط مزي ور مغشوشول. څومره چي لښکرغتېږي ددغي لاري اغېزمنتوب هم ورسره کمېږي .

دېې نظمه قبايلودتنظيمولو ډېره ښه وسيله داده، چي افغانان خپل سرته پرېښوول سي چي ، پرخپلوخانو پخپله حکومت وکړي . دبغاوتونو اوبې نظميو دارامولو له پاره ددوی خپلي لاري چاري ډېري بې رحمانه دي. ځکه نوزياتي اغېزمني اوغوڅي دي . له خلکو سره ددوی چلند دنورو اولسونو له بشري لاروچارو سره توپيرلري. اميرعبدالرحمن دخپلي اداري پرضدبغاوتونوله امله دخپل ملت ډزيات شمېرنارينه وو ، ښځواوماشومانو تروژلوورورسته پاته کسان د هيواد ډېروليروبرخوته په لېږدولوباندي مجبورکړل، پخواني تشکيلات يې له منځه يووړل اوله نوروخلکوسره دمناکحت له لاري يې ددوی زاړه دودونه ور محوه کړل او ورو ورو يې په چاروکي نوي نظم راووست . که انگرېزان (يا نور خواکونه) غواړي دغه هيواد اشغال کړي اوداشغال په لښکرکښيويې وارزوي ، نودي کارته غالبا دهند دلښکرپه شان اردو په کاردئ اوضروري ده چي خلک بايد ترهغه وختهپه نظم کي وساتي، چي نوی نسل رالوی سي اودچارو دنوي حالت له منلو سره خانونه عيارکړي .

که په پام کي وي چي له افغانانوڅخه دروسيې تېري ددفع کولو دوسيلو په توگه کارواخيستل سي نوبه بې له شکه دابهتره وي، چي هغوی په نويووسلوښه تراسمبال کړه سي. خوله بلي خوا د انگرېزانو پرضدددغووسلودکارولوامکان هر

وخت سته . څکه افغانان هرهغه چاته، چي ددوی دخپل هیواد اودین نه وي ، ددښمن په سترګه ګوري او دااحتمال سته، چي هیڅ رازتړون دي په پام کي ونه نیسي اوله هري مناسبي موقع څخه دي دخپل هیواد اوخپلوخانونه په ګټه استفاده وکړي . کله چي سرحدي قبایل راوپاڅېدل اوتیراه کمپاین ته اړتیا پیدا سوله ، امیرمرحوم کابل ته نزدې دغرونو ترشا دترانسپورټ له پاره څوزره څاروي راغونډ کړل. که څه هم دده په پوله کي پاڅون بې له شکه دده خپلو ګټوته دخطرې په صورت کي دلازمي احتیاطي تدابیروغوښتنه کوله ، خو ده تر اندوس هاخواته دانګرېزانوشړلو هیله لرله اوترپاڅون ډېرلږوروسته په بازارکي د پېښور دبیانیولو اوازه خپره سوه . پېښور به ښایي یوه پیاوړې سیمه وي. څکه دغه سیمه تل دافغاني قلمرو یوه برخه ګڼل سوې اوادعا کیږي، چي انګرېزانوله دوی څخه غلاکړې ده .
په عمومي توګه دانګرېزي واکمنۍ له عدالت اومساوات سره دخلکو مینه سته .دامینه زیاتره له هغوقضیوسره ارتباط لري، چي په هندکي داوسېدونکوله خوادغه خای دژوند اوآزادۍ په باره کي ویل کیږي . خومقامات له هغوکسانو سره ډېرسخت چلندکوي، چي له انګرېزانو یې بنه راخي . دوی ببرېږي چي انګرېزي حکومت ته ددوی داعمالو په باب اطلاعات ونه رسیږي اوهرهغه څوک که په رښتیایادرواغوسره انګرېزانو ته ددغه راز رپوټ په ورکولو تورن سو، مجرم ګڼل کیږي اوبالاخره دمجرم په شان چلند ورسره کیږي .
په کابل کي برتانوي استازي اوورسره کسان تربندیانو لږڅه ښه دي . څکه دوی له هیچاسره نه ګوري . له خلکو سره څانونه ګډولای نسي او مجبوردي دکابل شاوخواته خپل مسافرتونه محدودکړي. ټول هغه کسان، چي له برتانوي استازیوسره یې کتلي وي ، بندیان سوي اوپه سلګونو تنه صرف په دې توروژل سوي، چي دحکومت داعمالو رپوټ یې کړی دئ . داستازي دکور ددروازې مخامخ دسړك پرهابله غاړه یې ورته افغاني جاسوس ظاهرا دسماوارچي په شکل ورته کېښنولی وي (کورترسړك لږڅه شاته واقع دئ) . که څه هم یوڅوك به دغه خای ته په ورتګ سره کوم مقصد ونلري. خوکه یو څوك حتی څومتره نزدې هم دغي دروازې ته تېر سي ، دی یې کوتوال ته رپوټ ورکوي . او خلك اوس دغه

کور ته له نږدې کېدلو څخه دومره ډاربدلي دي، چې له ډېرې فاصلې څخه لیرې ځني تېرېږي . اوهرچاته که خپل ژوند ارزښت ونلري ، نوپه بازارکي دې د استازي له اړوندوسړیوسره خبري وکړي .

دغوټولوشیانو ته، چې په زیاته اندازه پېښېږي اودانګرېزي حکومت دګټوپرخلاف دي، باید اشاره وسي اوهغوی بایددافغاني واکمن په واهمړوه سي . خوله کوموشیانو څخه، چې ماپه دغه هیوادکي ولیدل یامي واورېدل ، ډېرلږ به داسي څه وي، چې هغه دي دانګرېزي حکومت په ګټه وي .که وي هم ،هغه به یوازي یولږڅه وي . همدغه سبب به وي چې بهرته دځینو پېښنودخپرېدو مخه نیول کیږي او افغاني واکمنان لازمه بولي خلک دخپل هیواد دښمنانو ته د هرراز خبرونو له رسولو څخه وډاروي . ځکه نو دوی هرهغه څه، چې ددوی نه وي ، په پام کي نیسي.

دوی یقینا حق لري چې دخپلي بندیخانې دسیستم له رسواکېدو څخه وبیرېږي . ځکه په هغه کي د شکنجې له پاره دوحشت ټول انواع شامل دي . یوه بندیخانه تصورکړئ، چې له انسانانو څخه پرې سوي اندامونه دي ، دمړیو له ټوټه ټوټه سویو بدنونو سره یوځای شاوخوا پکښې پراته وي . دهغه کړاو تصوروکړئ، چې پردوی به تېرسوی وي .بدبوی اوخوږسکوټوله سیمه اخیستې وي اوبیانودهغو سلګونو تنو دماغي حالت تصورکړئ، چې بې له محاکمې بندیان دي اونه پوهیږي، چې ددوی جزابه څه وي اوټوله ورځ ددغوروحشتونو په منځ کي تېروي . که دکابل دبندیخانوحقیقت په عمومي توګه افشاسي ، نور هیوادونه به غالبا ددغه رازبربریت پرېندولو باندي فشارراوړي.

عامه خلک بیاهرڅه ته له خپل خاص نظره ګوري. هغوی په بندیخانوکي له کوم څرګند دلیل پرته ددومره سترشمېروژنو نسبت له برتانوي حکومت سره تړي . دوی وایي، چې انګرېزانوونسوکولای دجګړې له لارې دوی فتح کړي ـ اوس غواړي امیرته دمیاشتي په زیاتوپیسوورکولوسره هغوی په بل راز ووژني . خلک دغه راز په کابل کي دبالاحصار خبري کوي، چې لار رابرټس په ۱۸۸۰ کال کي دکیوناري اودهغه دملګرو له وژلووروسته له خاورو سره برابرکړ. کندوالې یې تراوسه لاپاتي دي اوامیرته د تخت ورکولو د یوشرط په توګه بـرتانوي حکومت

امرکړی و، چي دوباره يې ودان نه کړي . ددغوخلکو نظرکه څه هم غولوونکي دئ ، خوبياهم داولس دزيات اکثريت نظردئ اودوی که څه هم ناپوه اوبې خبره دي، خونظريې بايد يومخيزه ردنسي.

اميرعبدالرحمن، چي يووخت زماسره پرسياسي چارو بوختېدی ، راته وويل ده په روسيه کي دخپلو جاسوسانو پرلاس يوليک ترلاسه کړی چي راته وبه يې لولي. په دې کي دده هدف البته دانه و، چي زه دامعلومات له خان سره وساتم بلکي زه په داسبا هندوستان ته روان وم اواميرته تردې بله ښه موقع ميسره نه وه، چي دهندحکومت ته ددغه ليک په باب خبرورکړي . جاسوس ليکلي وچي ده دروسيې له يوه لوړرتبه مامورڅخه اورېدلي، چي دده حکومت په پام کي لري افغانستان ترهغوپوري پرخپل حال پرېږدي، ترڅو اميرعبدالرحمن ژوندی وي . خودده ترمړيني وروسته به يې ونيسي . کله چي اميرهغه ليک راته ولووست ، زياته يې کړه چي که داخبره رشتياوي لکه څرنگه چي دوی خيال لري ، رشتيابه نوهم دی مړوي، چي دوی دده دهيواد دنيولو هڅه کوي. سره له دې هم دده ته دااهميت ورخبره نه وه. څکه ده له زياتوکلونو راهيسي هڅه کړې، چي خپل هيواد يومونټی اوداسي پوړته يې وخېژوي، چي خان دملتونو په منځ کي وساتلای سي او تل ديوه خپلواك سلطنت په توگه پاته سي . که دده دمړيني تروخته دده هدف بشپړنه سي ، بيابه هم دده کارونه يوداسي تاداو وگرزي، چي پرهغه باندي به دده زامن اولمسيان لکه څرنگه چي دده ستره ارزو ده ، يوداسي دېوال راوگرزوي، چي هيواد دبهرني تېري دمخنيوي په وړاندي خوندي کړلای سي.

په ټولوموارد وکي چي اميرعبدالرحمن زماسره پردغه شان مسايلوخبري کړي دي ، تل يې څرگنده کړې ده، چي دی په زړه کي دخپل هيواد ښېگڼه لري اوپه خپنووختوکي به يې کله چي خپلو خلکوته دخپلولوړو ارزوگانوپه انتقالولوکي دخان ناکامي بيانوله اوداچي دده له ټولوهڅو حتی له ترټني اووژلو سره سره بياهم دهغوعادتونو په له منځه وړلوکي ناکامه سوی دئ، چي دېوالي اوپياوړتيا په لارکي يې خنډ گرزېدلي ـ نوترسترگوبه يې اوښکي جاري سوې.

په دغه موقع کي چي پـــــورته يې يادونه وسوه ، اميرپه افغانستان کي له

اورګاډي سره پرخپل مخالفت لرڅه روښاواچوله . ده وویل چې دی پردواړوخواوو دوه پیاوړي ګاونډیان لري . دواړه خواګونه دده هیواد ته داورګاډي له غزولو سره ډېره مینه لري اودی یې هروخت دخپلوخلکو دمفاد اوپرمختیا له امله د هغې دجوړولو په لارکي هڅولی دئ ، خوناکامه سوي دي. داسي فرض کړئ، ده لکه څرنګه چي هغوی غوښتل په خپل هیواد کي اورګاډی غزولی وای، نوبیا به یې ورته ویلي وای، چي دغه سیستم ترهغوپوري ګټورنه تماميږي ، ترڅو چي ددوی له سیستم سره ونه تړل سي. اوس نوکه دی خپل اورګاډی له یوه خواك سره وصل کړي ، بل به هم دغه شان ورته غوښتنه وکړي اودی به په دې صورت دجګړې خطرمیسرکړي اوانګلستان اودهغه متحدین به له ده څخه یوازي دهغه څه انتظارولري، چي ددوی خوښ وي . له دې امله نوده وویل بهتره داده، چي هیواد هیڅ اورګاډی ونلري. که څه هم په دې کارسره به پخپل تجارت او انکشاف کي زیات تاوان وکړي.

امیرعبدالرحمن هیڅکله زماسره په دې باب خپل نظریات شریك نه کړل، چي هغه دي ظاهرا دده په هیوادکي دغني معدنونو درااېستلو پرممانعت لرڅه روښاواچوي .پرځای یې تل په دغوکانونوکي دکارکولوله بابته دخپل هیواد منفعت ته اشاره کوله اوزماترپاکلولپوروسته یې ماتهٔ لیکلی امروکړ،چي د مسودهغوډبرودویلولو له پاره لازم کارونه پیل کړم چي دکابل په شاوخواکي موندل سوي وې . کله چي کارنیمایي ته ورسېد ، ده راته ترامرثاني پوري د کار دمعطل کېدولارښووني راولېږلې اووروسته یې موضوع همداسي معطله پرېښوله چي کار یې ترننه لاهم نیمګړی پاته دئ . ده ماته دهغه کاردبندولو له دلیل څرګندولوڅخه ډډه کړې چي په سرکي یې له پیل کېدو سره زیاته مینه درلوده .سړی صرف دومره اټکل کولای سي چي دی به ددې کارپه کولوسره دخپلوګاونډیو له لاسوهني څخه ډارېدلی وي، چي ګوپا دده هیواد دومره شتمني لري.

امیرحبیب الله چي په ټولو شیانوکي دخپل پلارپالیسي تعقیبوي ، دهیواد دمنابعود انکشاف پرلوردهغه دبېلابېلو منرالي زېرمو دموقعیت اوارزښت معلومولو په هاخوانورهیڅ نه دي کړي . په هرصورت امیرحبیب الله دافغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

په لويديځ کي دبلوچستان دساحل پرځنګ دهيواد ديوې بيلي سوي برخي له بيرته لرلوسره زياته مينه لري، چي په دې ډول سمندري بندرولري اودهغه له لاري له نوروهيوادوسره بې له دې چي دګاونډيو قلمروته دي اړسي ، دمستقيمي معاملې کولوس ومومي . دده ګاونډيان تل هغه وخت دخپل قلمرو څخه داستفادې اجازه ورکوي، چي په معامله کي ددوی خپله ګټه وي . دغه شان بنډربه دوی مستقل کړي، خپل هيواد ته به انکشاف ورکړای سي . د خپلو کانونو محصولات اونورصادرات به په مستقيم ډول وپلورلای سي اوددغه رازتجارت په دوام سره به وکولای سي، هرڅومره جنګي مواد اونورمالونه چي غواړي يې، وارداودخپلو ګاونډيوله خبرېدو اولاسوهني پرته به خپل ځانونه پياوړي کړای سي .

افغان واکمنان په هندوستان اودغه راز نورو اروپايي هيوادوکي خپل جاسوسان لري اوهغوی دټولو هغوموضوعګانو په باب، چي پرافغانستان باندي په مستقيمه ياغيرمستقيمه توګه اغېزه ښندي، اطلاعات ورکوي. اميراودهغه صميمي ملګري چي دنورملتونو پرسرواکمني چلوي ، له دغوا طلاعاتو څخه حداکثر ګټه اخلي اوټول هغه څه ځاري چي دبېلابيلو خواګونوترمنځ روان وي . خوله دغوڅومحدودو مقاماتو پرته نورخلك دبهرنی نړۍ له خبرونو څخه بندسوي دي. خکه په هيوادکي کومه ورخپاڼه نسته اودنوروهيوادوورخپاڼي اواخبارونه دوی لوستلای نسي. ددوی حکومت هيوادته دبهرنيانو پر راتګ باندي اعتراض کوي اوهيچاته له سوداګروپرته اجازه نه ورکوي . يوازي څومحدود کسان هغه هم دده خپل خلك داميرلخوا دمخصوصو اجازو له لاري کولای سي ترپولي هاخواتجارتي سفروکړي . نورافغانان له يوه مخه بې له هغومسايلو، چي ددوی په محدوده ساحه کي پېښيږي، دبل هرڅه په باب بې خبره دي.

افغان واکمنان دغه راز دخپل هيواد دکورنيو چارواداره دنورو شاوخوا هيوادوسره له تماس پرته پخپله تنظيموي. هغه برتانوي مامورين چي په ناپامي يانوروعلتونو ترپولي رااوړي ، بنديان کيږي اودامير دحکم تررسېدو پوري ساتل کيږي. له نورو ملتونو سره دخلکو راشه درشه به بې له شکه خلك دتمدن لورته مايل کړي او د نظر پراخوالی به يې اوسنی فناټيك تعصب له منځه يوسي، چي

دنوروټولوخلکو پرضد یې لري اواساسا دهغه لنډ وتنگ ژوند محصول دئ، چې پردوی باندي په زور تپل سوی دئ اوپه عمل کي یې دوی له نوري نړی څخه رابېل کړي دي . همداافکاردي چې ددوی دواکمنانو دتجرید سیاست رهبري کوي .خکه دخلکو پرناپوهی اومذهبي افسانو باندي عملي کارکولو دوی ته وس ورکړی دئ، پرهرلورچي یې زړه وي ، کارتري اخلي.

د اوولسم څپرکي لمنليکونه

(۱) دغلام حیدرخان په نامه په دغه عصر کي موږ دوه تنه مشهور پوځي افسران پېژنو. یو غلام حیدرخان څرخی دئ ، چي دعصمت الله خان څرخي زوی او دلښکرو عمومي قوماندان و . دی له امیرعبدالرحمان خان سره د ۱۸۸۰ ع کال په جولای کي یوځای سو او د تخت نیولوپه کار کي یې ډېره مرسته ورسره وکړه . له امیرسره دراولپنډی په سفرکي ملګری و . بل غلام حیدرخان اورکزی دئ ، چي دسرهنګ سکندرخان اورکزي زوی و . دی په ۱۸۸۳ ع کال د څرخي غلام حیدرخان پرځای مقرر سو . په زرمت ، شینوارو ، منګلو او غلجیو په ټکولو کي یې امیرته زیات خدمتونه وکړل . امیر دسروزرواو جواهرو مډالونه ورکړل .

زما ګومان دئ ، چي د مولف مراد په دلته دا دوهم غلام حیدرخان وي . (ژباړونکی)

(۲) مولف دده نوم«ی» بللی اوما «ی»توری ورته وټاکه .

اتلسم خپرکی

دکابل پېښور لار

افغانستان ته دننوتلو اووتلو داجازې اخستلو ستونزې ـ دهغه سیمویان چې په مخه راځي ـ رباتونه اود لارې داوږدوخایونه او فاصلې ـ دجلال آباد ښاربیان ـ دازیکانو د «بزبازی» لوبه ـ په جلال آباد اوشاوخواکې دکابل سیند ـ مشک ـ ددرېې اهاړ ـ دسفروروستی ورځ.

په کابل کې له څوکالو تېرېدلووروسته یوه تجربه راته داوه، چې دراوتلو پروخت مې دیوځه ورپاړاحساس کاوه . بیرته مدنیت ته دستنېدلو، دخپلو دوستانواوخپل هیواد دخلکو په منځ کې داوسېدلو فکرپه سرې کې دومره تلوسه پیداکړې، چې دتیارې نیولو اوپه لاره کې دوخت تېرولو موده وربانديږ ډېره اوږده سي . کله چې څوک په کابل کې وي ،په فکرکې یې دکوراوانګلستان فاصله بېخې زیاته وي او داسې ورته ښکاري لکه دبلې سیارې له مخکې اوخلکوسره چې دچاسروکاروي .که څوک بوديست(دبودادين پیرو- ژباړونکی) وي، په اسانې سره به احساس کړي، چې له بهرنی نړۍ څخه دومره بېل سوی اوټول شیان دومره مختلف دي، چې دعلیحده هستی په شان ښکاري.

افغانستان یوداسې هیواددئ، چې ورتګ ورته سخت دئ. نه یوازې په دې دلیل چې دامیرلیکلې اجازه ورته لازمه ده ، بلکې دهندحکومت هم بایداجازه ورکړي . هیڅ اروپایي نسې کولای له اجازې پرته دخیبرله غاښې تېراوترپولې ولوړي اوداکاریوازې دامیردفرمان ترلاسه کول تضمینوي اوان ترهغه وروسته هم له افغان سرحدڅخه دتېرېدواجازه ترهغوپورې نه ورکوله کیږي، چې په یوه ټاکلې ورځ له مسافرسره دبدرګې دبندوبست په باب خبرې سوې نه وي . له هیواده راوتل هم مشکل دي. خکه امیرهغوکسانوته په رخصت ورکولو کې محتاط دئ، چې په هیوادکې یې څه موده تېره کړې وي . همدغه سبب و چې ماپرله پسې اته کاله هورې تېرکړل اوسره له دې چې په مکررډول مې درخصت اخیستلو غوښتنه کړې وه ، بیاهم تل په یوه اوبله پلمه ځنډول کېدلم . کله چې چاته اجازه ورکړه هم سي بیاهم بورې درې درې اونی ځنډپه کښېوزي . په دغه موده کې د بارووړلو له پاره اسونه اود بدرګې لپاره سواره (Cavalry) چې

دسفردحفاظت له امله لازم دي، خيمې، غالى اونورڅه برابرېږي. دهرڅه ژرحرکت له پاره ارزو، دخلکو دنن اوسبا مزمن عادت چي ځوك لږودېر ورسره عادي کېدلاى هم سي ، داټول په ناڅاپي اوځرګندډول له يوراز عصبانيت سره مل سي . خوځرنګه چي ټول شيان وهغه چاته متوجه وي چي انتظارباسي ، ځکه نوانتظارکافي اندازه اوږدسي .په پاى کي هرڅه تيارسي اويوسهار ټول بکسونه اوبارونه دځارويو پرشاټړل سوي ، نوکران پرهغواسونو سپاره سوي چي سپك بارونه پرې باروي اوبارونه خوځېدوته اماده سوي.لويادوه ساعته وروسته سړى پخپله پرآس سپوراوروانيږي.

له کابله تريېښوره که هره ورځ اوږده مزلونه ووهل سي ، داتورورخو سفردئ خوهغه خلك چي پرلاره معمولا پورته اوکښته سفرکوي ، نوبياديوولسو، دوولسو ورخولارده . که سفرپه دغه اوسني وخت کي وي، نوبيادسپارلى او بار اسونه بايد ښه تکړه وي. ځکه په غروکي مزل وهل اودلارو ډېرين اوزيږ حالت (سړکونه له کابل پرته بل ځاى نسته) داسانوله پاره ډېرستومانوونکي وي. دډېرو اوږدو ورځو په مزلونوکي خوځيني اسونه له ستړياڅخه چپه سي او پر لار باندي داسونو دمړه کېدو موارد خوبيخي عام دي.

کله چي دکابل ناوه شاته پرېښودله سي ، نوښاوخوا ورشوډېره ويجاړه ښکاري .له غرونو، کارو اوشګوپرته بل څه نه ليدل کيږي .دسفرپه دوهمه ورځ د «لته بند » ترغاښي اوړي، چي له کابل څخه په ښه پوره ارتفاع کي پروت اوکابل پخپله دسمندرله سطحي څخه اووه زره فوټه لوړدئ . نورسفرنوترهغو چي جلال آباد رسيږي ، په غرونو کي دئ .دشپې تېرولوکمپ کليوته نژدې په هغوناووکي وهل کيږي، چي دلږڅه اوبوله امله يوڅه محدوده مځکه دکرني ورکرزېدلې وي . دباران ډېرکمښت ددې سبب سوى، چي سيمه دي ډېره وچه اوشاوخوا دي په وادي کي غټې کاري راغونډي سوي وي . دغرونو په بېخ کي حاصلخېزه خاوره جوړه سوې اودکرني وړده . په غرونو کي شنوبوټو اورونو ته هم اړتيا سته . دوريخو اوپرځنګ يې دشبنم نشته والى مځکي ته ديکنواخته رنګ ورکولو سبب سوى دئ . ډېري ښې غرنى ساحې سته، چي ښکلي کېدلاى سي خود اتموسفيروچوالي ليري اونژدې غرونو او غونډيو تــه بېخونده رنګ ورکړى

دی . دورځني مارش په پیل کي دمنظري يوشانتوب اوترستومانوونکوبرخو تېرېدل سړی بېيځي ستخ کړي. ځکه کوم په زړه پوري څه نه وي، چي دستړیااحساس دي په کم کړه سي اوبوازني غوښتنه داوي چي مزل پای ته ورسيږي اودکمپ وهلو ځای ولټول سي.

له کابله ترجلال آباده، چي دپېښورتقريبا نيمايي دئ، معمول تم ځايونه دادي : بتخاك ، دوولس ميله ـ بريكاب Barikab ، دودېرش ميله ـ جگدلك ، شپاړس ميله ـ گندمك ، اته ويشت ميله ـ فتح آباد اتلس ميله او جلال اباد نولس ميله . دافاصلې ټولي اټكلي دي. ځكه له يوه ځايه بل ځای ته درسېدلو دوخت له مخي اټكل سوي دي . نورځايونه هم سته چي كه دشپې لخوالازمه وي ، كمپ پكښي وهل كېدلای سي اوپه دې اړه دي اړه لري، چي څوك غواړي دغه سفرپه څومره ورخوووهي .خو كه څوك غواړي دهري ورځي مزل يې داسونو او باروړونكو ځارويوله پاره ستومانوونكی نه وي ، نوپورتني تم ځايونه ډېرمناسب دي. لنډ مارشونه په غرنيو برخوكي وي اواسونه پرهواره باندي داوږده مزله په اندازه ستومانه كوي . جلال آباد ته شپېږورځني سفرپرداسي لارودئ، چي د غونډيو په بېخ كي جوړي سوي دي اوتقريبا ټوله لارپه ريگواوكوچنيو ډبروكي تېره سوې ده [وداسونو پښې پكښي ډېري ننوزي. داكاراسونوته سخت او ستومانوونكي وي. چاچي په وچو ريگو كي لږڅه تگ كړی وي، پوهيږي چي داوبو غاړه په داسونود ستړيا اچولو له پاره ډېره خوندوره وي.

زه چي له كابله راوتلم ، واوره اورېده اوتېري دوې ورځي هم اورېدلې أوسمه وغريې ټول پوښلی وو. دتوپان شمال ډېرېدلگېدی . دتوپان ساړه هغه چاته ښه معلوميږي، چي تجربه كړی يې وي .ماوروسته واورېدل، چي په هماغه شپه دوه درې تنه عسكر دشپې په پيره كي ديخنی له لاسه ترمرگه رسېدلي وو اودكابل په سختوژموكي، چي بادپه شدت چليږي اودشپې لخواساړه مخ پرزياتېدووي ، دامعمولي پيښي دي.

په واوره كي له څوساعتومزله وروسته چي اندامونه شخ اوحواس د ساړه شمال له امله فلج وو اوپه دې وخت كي مي دواورو په منځ كي دسرای (رباط) دېوالونه وليدل ، شكرمي وكيښ اوګله چي وروړسېدو اوله اسونوراكښته سولو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکابل اوپېښور پرلار کاروانسرای

يوه سوم، چي په ښی لاس کي مي دويني جريان ببخي بندسوی واو له څه مودې موښلو وروسته بيرته سم سو. سرايونه، چي دلاري په اوږدوکي پرتاکلو فاصلو باندي جوړسوي دي ، اصلا دکاروانونو له پاره دي او دمربع شکل لري چي شاوخوا جگ دېوالونه پرراتاوسوي وي. تردېوال دننه خوني جوړي سوي وي . دخونو مخي ته برنډه وي، چي بده هواکي دشپې لخوا دکاروان بارونه پکښې پراته اودغه راز داوښانو اوباري څارويو له پاره ددرېدلوځای هم وي. دسرای د دروازې دپاسه يوه لوړه خونه وه، چي موږلومړی شپه پکښې واړول . داخونه دمعتبرو مسافرولپاره جوړه سوې ده اوپه دغه شپه زماپه اختيارکي وه . خودهوساتوب له مخي دومره ويلای سم، چي تربهرپاته کېدوښه وه . کښته خوني چي کوز اوپاس دکاروانونو مسافرپکښې اوسي، تودې وي خوهغه بيا چټلي اوزياتره داسي خلك پکښې اوسي چي دپاك اوستره عادت لرونكو كسانو له پاره مناسب نه وي . داخونه چي مانيولې وه نسبتا پاكه خوفرش نه وه او داورځای يې هم نه درلود . دلرگيو كړكی يې وه چي دچوكاټ پرشاوخوايې ديوه انچ په اندازه درزونه درلودل .دلرگي اودېوال ترمنځ يې خالي ځايونه جوړسوي وو. پخپله په دېوال کي هم غټ درزونه وو چي غالبا به دزلزلې له امله جوړسوي وو. تردغودرزوبادچلېدی . دبارونو تررارسېدوپوري ماپه برنډه کي اور بل كړ او يوازې وبل به مي په روڼ سره ورته تودواوه . شپه لانه وه خپره سوې، چي دبارونو څاروي راورسېدل اوماوکولای سول چي يوه پياله چای وڅښم .يويادوه ساعته وروسته ډوډی هم برابره سوه . خوك چي ستړي اووږي اوتودوخه هم ترصفركښته وي، دغه انتظارډېرستومانوونكي تماميږي . ددېوال له درزونو اوكړكی څخه سوړشمال لگېدی اوپه دې وخت کي کالي ايستل اوبيدېدل خوترتصوروتلې خبره ده. خکه نومايوازي بوټونه وايستل اووغزېدلم . څه غالي چي مي درلودې، راباندي وامي چولې . سهار چي راپاخېدم ، ومي ليدل، چي په لگن کي اوبه کرنگ يخی سوي وې اود واوري گردلې فرش اوبسترپوښلی و.

سهاراسمان شين اوخلانده و.دلمرورانگوته دواوري خلېدلو خوك ړنداوه . څه آن وروسته سترگي ورسره عادي سوې. خوبادپخپل ټول شدت چلېدی اوكله چي د «لته بند» غابني ته وختو، هوادومره سړه وه، چي پر زين باندي ځان تكيه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېدل سخت و. لاسونه اوښې موداسي بېده اوبې حسه وو، چې مور وبېرېدلو یخني یې راڅخه یونه سي . خکه نوزه اوبدرگه مي له آسه راکښته اوقدم مورواهه، چې خانونه لږڅه تاوده کړو .اسونه مودماپښېن تردوو بجوپورې خوشي کړي وو . دغاښي پرهابله غاړه له باد څخه یوڅه خوندي وو خو ما فکر کاوه ، چې دساړوله امله پرآس سپارلي لازمي نه ده اوتر« بریکابه» مونوره لار په پښووهله . دغه کمپ ته دماښام پرشپږبجې ورسېدم .دورځې اوږده مزله دېرستړی کړی وم . دبارخاروي، چې دېردرانه بارسوي اودغرونو دپاسه پرلنډو لارو باندي په اسونو پسې وي، کمپ ته دشپې ترنهو بجو لاهم نه وراسېدلي. خکه نوبیادېرناوخته و چې دماښام ډوډۍ برابره سوه. خوپردغه وخت هم ښه وه چې راورسېده .

تر دې وروسته نو ترجلال آباده پورې، چې دغرو هري لړۍ مورنور هم کښته کولو، هوا ورځ په ورځ تودېده خوتودوخه یې صرف نسبتي وه اوجلال آباد ته چې ورسېدو، لاهم ښه یخ و . دلته مي یوه ورځ تېره کړه اوترخیبرکوتل پورې مي یوه اضافي ورځ بله هم درلوده. خکه کوتل دمسافروپرمخ په اوونۍ کي یوازي دوه واره خلاص وي.په دغه ورځ مي خان دښار اودامیردماڼۍ اوباغچو په کتلو مصروف وساته . دایوکوچنی ښاراوله معمول سره سم دېوال پرې تاوسوی دئ. خودېوال (کلا) ځای ځای کنډو دئ اوهرڅه دېرویجاړښکاري . زیاتره برخي کنډوالې دي. دښار دصفایي له پاره هڅه نسته .دهرکوراوسېدونکي د خپلي روغتیاساتني له پاره پخپله بندوبست کوي، چې په عمل کي گویاکورټ نسته . خکه هرڅوك دکورکثافات بهرته غورځوي اوکه دسپیو یاکارگانو په واسطه ونه خوړل سي ، همدلته ورستیږي . داوبو یې بدبوی ځي اودحیرانتیا خبره نه ده چې کله کولرا راسي ، دېردوام کوي اوزیات تلفات پېښوي . کولرا ورته له هندوستان څخه دکاروانونو په واسطه انتقالیږي . سړی تعجب کوي، چې ولې ټول خلك نه پکښې تلف کیږي. خوروج اقلیم اودوامداره شمالونه بې له شکه دښارله روغتیایې حالت سره مرسته کوي اوښایي دکولرا دوامداره پېښېدلو زیاترو خلکوته دناورغی په مقابل کي معافیت ورکړي وي .

په جلال آباد کي مي د لومړي ځل له پاره د اوزبکانو یوه لــوبه (بزبازي)

ولیدله . دالوبه پراسانو کیږي . لومړی کاردادئ، چې یو اوزګړی یاپسه په داسې حال کې چې اوزبک سپاره شاوخوا پرې راغونډوي په معموله توګه حلالوي . داکارچې سرته ورسېدی، اشاره ورکوله کیږي اوټول سپاره حلال سوي مړه ته، چې پرمخکه پروت وي، هجوم وړي . هرچاته چې په لاس ورغئ ، پرزین باندې یې مخې ته بردي اوپه تراټ سره خغلي . نورسپاره یې ترهغو تعقیبوي چې دبل یوه لاس وررسیږي اووروسته په عین خغستا کې دجسد د لاس ته راوړولو له پاره مجادله روانه وي . چاته چې په لاس ورسي ،نور یې په نوبت سره تعقیبوي او که حلال سوی مړ پر مځکه ولوېږي، بل سپور یې په تاخته کې حمله کوي . داس دسورلی یوه ښه اولاس پرآس وي اونورهغه کوي خان مځکې ته ورسوي .لوبه ترهغو پورې روانه وي چې حیوان اشلې پشلې سي. هغه څوك بریالی وي، چې په پای کې یوه برخه په لاس ورسي اوخوندي یې کړای سي . داسانوسرعت اوچالاکي ددې مانع وي، چې نورکسان یې څنې واخلي .

له جلال آباد څخه ترپېښوره پورې معمولاً پنځه ورځې مزل دئ. ګردی کڅ لومړی تم ځای دئ، چې شل میله کیږي . باسول اتلس میله ، ډکه دافغان سرحدڅوکی . شپاړس میله اولنډي کوتل دخیبرکوتل په پای کې انګرېزي پوسته ، شله میله . دسفرپه وروستی ورځ له لنډي کوتل څخه دخیبرکوتل له لارې ترجمرود اوړي، دا هغه کلاده چې دهند پرخوا دخیبر دخولې ساتنه کوي ، اوپېښور ته رسیږي .دانوهغه ځای دئ، چې یووارپیا څوك مدنیت ته داخل سي.

له جلال آباد څخه دخیبر ترغرونو پورې مځکه نسبتاً اواره ده . اودسفرپه ډېره زیاته برخه کې لاردکابل سیند پرغاړه تیریږي .په دې ځای کې سیند پراخ اوژورنه دئ . که څه هم داوبو جریان دجلال آباد اوپېښور ترمنځ دسطحې دلوړتیا په پرتله چټك دئ . دسند په دغه برخه کې یوشمېر ګرداوونه سته اوهغه چاته ،چې له جریانونو سره ښه بلدنه وي ، په بېړی چلولو کې مشکلات او خطرپېښوي . ویل کیږي چې ګرادوونه زیاتره دخیبر غرونو په تنګیوکې واقع وي اودغه ځای دئ چې وایي دجاله وانانو مهارت دناځاپې فاجعو په مخنیوي کې رول لري . څکه دجریان سرعت چاته لږ موقع ورکوي، چې دجلو غلطي تصحیح

کړي.

جلال آباد دافغانستان له هغو محدودو ځایوڅخه دئ، چي زیاتي ونيْ لري . خنګلونه دښارپه څومیلي کي واقع دي اولیدل کیږي چي ځیني غونډۍ یې پوښلي وي . چارتراش چي دچنغوزیو یوراز ونه ده .کله چي پرې سي به بدشکل یې څلور کونجه کوي اولرګي یې سیند ته راشیوه کوي . هورې سره اوډل کیږي او پېښورته دخرڅلاو له پاره دسیند له لاري وړل کیږي . یوه لږاندازه یې په هندوستان دخرڅلاو لپاره استول کیږي.

پېښور ته زما په یوه سفرکي دجلال آباد والي دامیرله حکم سره سم څو دانې غټ ختکي چي هورې شنه کیږي ، راولیږل. ختکي دومره غټ وو، چي دوه فوټه اوږده اویونیم فوټ یې بر (پسور) و. ماله ځان سره دهغو دوړلو وسیله نه درلوده . داخبره، چي تروالي پوري ورسېده ، هغه سپارښتنه وکړه، چي ختکي دي پېښورته ورسول سي اوهورې دي ورتسلیم سي. جاله وانانو راته وویل، چي دوی به له جلال آبادڅخه پېښورته په دوولس ساعته کي ورسیږي . دافاصله سل میله ده اوسړی دجریان سرعت ځني تصورکولای سي.

دسیند اوبه دغرونو دواورو له ویلېدو څخه منځ ته راځي اوډېري سړې دي. ماته وویل سوه چي که څوک غواړي ترسیند په لامبوبوزې وزي ، داوبو جریان یې دومره لیري یوسي چي بلي غاړي ته تررسېدو وړاندي یې داوبوسړوالي بدن ورکنګل اودومره یې بې سیکه کړي، چي نژدې وي ډوب سي . دسیمي خلک چي غواړي ترسیند پوري وزي ، له پړسول سوي مشک څخه کاراخلي چي هم بدن وچ ساتي اوهم له پښوولاس څخه دکاراخستلو زمینه برابروي . څو دبدن غړي دومره کرخت اووچ سي چي یوغښتلي سړی به له رود څخه دپوري وتلو یاپرهابله غاړه باندي څومیله کښته کلي ته دتللو له پاره دمشک کارولو توان ولري . ماته وویل سوه چي پرله پسې استعمال یې دلاسواوپښو روماتیزم پېښوي اوداخبره دمنلو وړده .

مشک هغه شی دئ، چي په ټول ختیځ کي دلامبوزنو په واسطه کارول کیږي . هغه دوزې یاپسه له پوست څخه جوړیږي . پوست صاف اونرموي اوبیایې پړسوی، چي له سر اوپښو پرته نور سم دم هماغه لومړنی حیوان وي . بندونه یې

ورتړي .پوست چې تړول وپړسول سي ، يوه ډېره سپکه بېړۍ ځني جوړېږي .
کلېوال خان پرمخې پراچوي، ژورو اوبوته يې وړېوري وهي، لاسونه وپښې
ښوروي اوپه دې ډول ګويا لامبوکوي . هغه کسان چې ماپه سيند کې په همدې
ډول لامبو کې وليدل ، زما داټکل له مخې يې سرعت په ساعت کې لس ميله
کېدی .

جلال آبادته نژدې، چې رود ددوو غونډيو په منځ کې تېرسوی اوسره تنګ
سوی وي ،کلېوال له يوې غاړې بلې غاړې ته دسيند دپاسه پنډه رسۍ تېروي،
چې يوسراوبل سرېې داوسپنو پرغټو ميلو باندې چې دځنډي په ګارو کې ښخې
سوې وي ، تړل سوی او ددغې رسۍ په مرسته ، دوی ديوې بدشکله تختې
دپاسه بلې غاړې ته پورې وزي . داتخته له بدشکلوزيږو خادو څخه، چې يوله
بله سره تړل سوي وي ، جوړه سوې ده . پرهغې باندې سپک سپارلي او څاروي
پورې باسي . دغه وطني رسۍ چې پنډواله يې يوشان نه وي ،له بېکاره وښتانو
څخه جوړه سوې اوداوبو جريان ورته ښه زيات مقاومت ورکړی وي . زه
وربېردېدم چې څوک له دغې وارخطايي سره، چې دتېرېدلو په وخت کې
وروپېښېږي ، څرنګه رورډيږي .داچې وايي کله کله دغه رسۍ شلېږي اوله هغه
سره سم فاجعه ناکې نتيجې تري راوزي ، زمادحيرانتيا سبب نه سو ځکه
ډېرمحدود کسان لامبو کولای سي.

دسيمې خلکو يووخت اميرته دسيند دپاسه دپله جوړولو له پاره عرض وکړ
اوده ته يې ډاډ ورکړ، چې ازادتګ وراتګ په ددواړو غاړوکې دخلکو په ګټه
دئ اوپله ته سخته اړتياسته . اميرچې له هرهغه ساختمان سره مخالف دئ، چې
يووخت به يې دښمن کارخني واخلي، فيصله وکړه، چې هوايي پل دې جوړسي .
خوهغه خلك چې دې کارته يې ګومارلي وو، تړول بې تجربې کسان وو اوپرسيند
باندې يې لږکاروکړ. وروسته دامفکوره معطله سوه .

مايووخت اميرته يوه پروژه پېشنهاد کړه، چې له سيند څخه دې دجلال آباد
اوهندوستان ترمنځ دمالونو په انتقال کې کار واخيستل سي .داپروژه بالکل
عملي وه . ځکه دسيند په پراخه برخه کې ديوه ژور کانال په کېنلو اودغټو ګارو
په ليرې غورخولوسره به چې د ګرداوونو اوکښتی چلوني ته د نورو خطرو سبب

کیږي ، هندوستان ته سفر کول اسانه سي اودبخاربېړۍ به دمالونو دوړلوراوړلو له پاره استخدام سي . په اوس وخت کي داکاردخارویو په واسطه سرته رسیږي اوهرکال حکومت ته په ډېره بیه تمامیږي .په کال کي څومیاشتي دجلال آباداوخیبر ترمنځ دکبنته سیمي تودوخه اودباري څارویو په منځ کي دمړيني لوړه اندازه دهرڅه دلېږدولو په لارکي خنډ کیږي اوله ډېرو ضروري موادو پرته چي باید په هرقیمت وي ،راوړل سي ، نورڅه ممکن نه وي . امیر په لومړي سرکي ددغي پروژې عملي کېدل ومنل خوورو ورو يې له نظره وغورځوله او د نورو پروژو په شان يې سملاسي تیاري ونښود .

دجلال آباد اوخیبر ترمنځ سیمه ښه سمسوره ده اودسیند پردواړو غاړو باندي ډېرکلي سته خوزیاته اندازه دکرني ورمځکه همداسي شاړه پرته ده . علت يې بې له شکه دادئ، چي هندته يې دخرڅلاو په مقصد دمحصولاتو دانتقال له پاره ارزانه وسایل نسته. څکه نوخلك ترخپل لګښت زیات کړلو ته زړه نه ښه کوي خاوره يې ډېره حاصلخېزه ده اوزیاتره غلې داني ،مېوې اونور هغه څه، چي دتاوده اقلیم له پاره مناسب وي ، پکښې ښه وده کوي . ددوبي په میاشتوکي يې تودوخه زیاته خودپښور په شان زیاته نه ده . په هرصورت دومره توده ده، چي دهېواد په دغه سیمه کي سپارلي کول ډېره زیاته تجربه غواړي .زمابه یاد دي، چي یوروخت مي په جون کي همدلته سفرکاوه ، خوله مي داسي وچه سوه، چي تالو ته مي دژبي وروړلو جرات له دې ېېري نه کاوه، چي مبادا وربانديي ونه نښلي اوبنده نسي . اوکه هرراز کوهی په مخه راغلی وای ، زه حاضروم اوبه يې وچښم . له نېکه مرغه په دغه وخت کي کولرا نه وه .زه ترهغونارو غیوچي داوبو چښلو له لاري چاته پېښیږي، له بل هیڅ شي څخه دومره نه ډارېږم . دتودوخي درجه ترخپلي اندازې زیاته خسته کن سي. څکه ګاري دلمر تودوخه جذب کړي اوډېري تودې سي .ددغو ګارو تودوخه چي دلمر له هغې سره یوځای سي نو شاوخوا تنګي درې ددابې په شان ګرمي کړي . څوك پکښې ترهغو ساه سمه نسي کښلای چي خني ونه وزي. پرهرهغه چاچي په دغسي سیمه کي سفرکوي ، د اوارو مځکو تودشمال داسي لګېږي «لکه په وچه مځکه کي دغټې ګاري سیوري .»

له کابل څخه تر پېښور پوري لار د پېره لنډه ده او هغو کسانو ته، چي هندوستان ته خي، ښه بلده لار ده. هندوستان ته نوري لاري هم سته او که چا ته د هغو لارو فرصت برابر سي، ډېر لږ کسان به حاضر سي، چي د سفر وخت وربا ندي تېر کړي.

کله چي په افغاني خاوره کي د سفر وروستۍ ورځ وآخري نقطې ته، چي انګرېزي قلمرو پيل کېږي، ورسېږي، د پولي کرښه سمدلاسه څرګنده سي. تر دغه خايه، چي افغاني واکمني غزېدلې ده، سړی پر داسي سيمه سفر کوي، چي طبيعت جوړه کړې ده او لار په ګارو او تېږو کي تېره سوې او اسانو ته لازمه ده چي هيسته ودوري خپله لار پېکښې وموممي. له دې امله يې پر سم سړك تر اورږده مزله زيات ستومانوي. خوله هغه خايه چي انګرېزي حاکميت پيل کېږي، سم سيده ښوي سړك، چي له خيبره تر لنډي کوتله پوري په غرونو کي لاهم آن تر پېښوره پوري له لوړو ژورو سره سره چا ته دومره اسانه سي، چي څوك په دا ټوله فاصله کي د سپيو ګاډي په تراټ سره څغلولای سي او دا ټول واټن فقط يو څو ساعته نيسي، خو د پولي په افغاني برخه کي د اوږدو ورځو ستومانونکې سپرلو غواړي.

پای

د جنوري لومړی ۲۰۰۲ کال

د ماپښين دوې بجې وپنځلس دقيقې

سکاربورو - ټورنټو

کاناډا

محمد معصوم هوتك

UNDER THE ABSOLUTE AMIR

BY

FRANK A. MARTIN

[illegible] ENGINEER-IN-CHIEF SUCCESSIVELY TO THE AMIRS ABDUR RAHMAN AND HABIBULLAH, AND FOR THE GREATER PART OF THAT PERIOD THE ONLY ENGLISHMAN IN KABUL

Illustrated by the Author's Drawings and Photographs, and by other Photographs

LONDON AND NEW YORK
HARPER & BROTHERS
45 ALBEMARLE STREET, W

250

1907

(c) ketabton.com: The Digital Library

UNDER THE ABSOLUTE AMIR

By

FRANK A. MARTIN

PROPERTY OF ACKU 11883
PROPERTY OF ARIC Established 1989

Translated in Pashto

By

MOHAMMAD MASSOM HOTAK

Toronto
Canada
2002

Under
The Absolute Amir

By:
Frank A. Martin

Translated in Pashto
by:

Mohammad Massom Hotak

Designed by: Shafiq

د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه ــ جرمني
VEREIN ZUR FORDERUNG DER
AFGHANISCHEN KULTUR E.V
د خپرونو لړ (۵۷)

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library